

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**HIZRÎ'NİN TÎG Ü KALEM ADLI MÜNAZARASININ
SÖZ VARLIĞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice TEKLER

OSMANİYE /2021

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

HIZRÎ'NİN TÎG Ü KALEM ADLI MESNEVİSİNİN SÖZ VARLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hatice TEKLER

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRAL

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Nülüfer ÇELİK

OSMANİYE / 2021

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

“Hızırî’nin Tîg ü Kalem Adlı Mesnevisinin Söz Varlığı” başlıklı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRAL
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Sadettin ÖZÇELİK

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Nülüfer ÇELİK

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2021.

Doç. Dr. Ebru GÜHER

Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../.../2021.

Hatice TEKLER

ÖZET

HIZRÎ'NİN TÎĞ Ü KALEM ADLI MÜNAZARASININ SÖZ VARLIĞI

Hatice TEKLER

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRAL

Temmuz 2021, 304 sayfa

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, 1568 yılında Klasik Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan ve temsili kahramanlar olan kılıç ile kalem arasında geçen münazarayı konu edinen Hızrî'nin *Münazara-i Tîğ ü Kalem* adlı eserinin dizini oluşturulmuş ve söz varlığı incelenmiştir.

Çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. *Birinci Bölüm; Giriş, Münazara ve Arap, Fars Edebiyatındaki Öncüleri, Türk Edebiyatında Kılıç ve Kalem Münazaraları, Hızrî ve Münazara-i Tîğ ü Kalem* olarak dört başlık altında ele alınmıştır.

İkinci Bölüm, Söz Varlığı ve Münazara-i Tîğ ü Kalem'de Söz Varlığı olarak iki başlıkta değerlendirilmiştir. Eserin söz varlığı, *Adlar, Fiiller, Sıfatlar, Zamirler, Zarflar, Bağlaçlar, Edatlar, Ünlemler, Atasözleri, Deyimler, İnkilemeler, İlişki Sözleri (Kalıp İfadeler), Ayet, Hadis ve Dua İfadeleri, Farsça Terkipler* olmak üzere 14 başlık altında incelenmiştir. İncelemede 3488 söz tespit edilmiştir.

Üçüncü Bölüm, Dizin ve Özel Adlar Dizini olarak iki başlıkta ele alınmıştır. *Özel Adlar Dizini* kendi içerisinde; *Kişî Adları, Yer Adları, Dil ve Ulus Adları, Efsanevi Yer Adları, Gezegen Adları, Din, İnanç ile İlgili Adlar* olarak altı başlıkta değerlendirilmiştir. Bu dizinlerde toplam 2548 madde başı 767 alt madde tespit edilmiştir.

Son olarak çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirildiği *Sonuç* ve yararlanılan eserlerin yer aldığı *Kaynakça* verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Münazara-i Tîğ ü Kalem, dizin, söz varlığı

ABSTRACT**THE VOCABULARY OF HIZRI'S DISCUSSION ON TÎG Ü KALEM****Hatice TEKLER****Master Thesis, Department of the Turkish Language and Literature****Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRAL****July 2021, 304 pages**

In this study, which was prepared as a master's thesis, the index of the work named Hızrî Münazara-i Tîg ü Kalem, which was written in 1568 in Classical Ottoman Turkish and which deals with the debate between the representative heroes, the sword and the pen, was created and its vocabulary was examined.

The study consists of four main parts: First part; It has been discussed under four sub-titles as Introduction, Debate Term and Arabic, Debate in Persian Literature, Sword and Pen Debates in Turkish Literature, Hızrî ve Münazara-i Tîg ü Kalem.

The second part is evaluated under two titles as Vocabulary and Vocabulary in Münazara-i Tîg ü Kalem. Vocabulary of the work has been examined under 14 titles: Nouns, Verbs, Adjectives, Pronouns, Adverbs, Conjunctions, Prepositions, Interjections, Proverbs, Idioms, Reduplications, Relationship Words (Phrases), Verses, Hadith and Prayer Expressions, Arabic-Persian Compositions. In the review, 3488 words were identified.

The Third Chapter is covered under two headings, the Index and the Proper Names Index. Proper Names Directory within itself; It has been evaluated under six titles as Personal Names, Place Names, Language and Nation Names, Legendary Place Names, Planet Names, Religion and Faith-Related Names. A total of 767 sub-items per 2548 items were identified in these indexes.

Finally, the evaluative result obtained from the study and the bibliography of the works benefited from are given.

Key words: Münazara-i Tîg ü Kalem, index, vocabulary

ÖN SÖZ

Dil, insanlar arasında anlaşmayı, nesilden nesile kültür aktarımını sağlayan en önemli iletişim aracıdır. Tıpkı insanlar gibi dil de doğar ve yaşar. Kimileri yok olur, kimileri yok olmaya yüz tutar, kimileriye var olmaya başladığı toplumları da aşır yayılarak büyümeye devam eder. Türkçe, her geçen gün gelişen ve kullanımı artan diller arasındadır. Sadece Türklerin yaşadığı coğrafyalar ile sınırlı kalmayan Türkçe dünyanın bir çok yerinde konuşulan “dünya dili”dir. Dilin bugününü anlayabilmek, geçmişini araştırmak ve aydınlatmakla doğrudan ilişkilidir. Dilin gelişim sürecini bilmek, onu geliştirebilmek için oldukça önemlidir. İncelenen tarihî dönem eserleri ise bu konuda yapılmış önemli katkılardır.

Türk dilinin tarihî dönemleri içerisinde Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi önemli bir yer tutmaktadır. Dönemin farklı açılardan incelenen eserleri, günümüzde de incelenmeye devam etmektedir. Bu eserleri en doğru şekilde anlama ve yorumlamanın bir yolu da eseri bağlamıyla değerlendirmektir. Bağlamdan hareketle oluşturulan dizin ve söz varlığı bu bakımdan büyük bir önem arz etmektedir. Bu tarz sözlük, bağlamlı dizin, söz varlığı çalışmaları ve projeler günümüzde yaygınlık kazanmaya devam etmektedir.

Bu alanda yürütülen projelerden biri TEBDİZ (Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü)’dir. TEBDİZ, XVI. yy’dan başlayıp Türk edebiyatı ürünlerindeki sözcükleri metin bağlamı kapsamında değerlendirerek bağlamsal sözlük hazırlamayı amaçlayan bir projedir. Bu çalışma, TEBDİZ projesinde yer alınarak hazırlanmıştır.

Çalışma, 16. yüzyılda Hızrî tarafından kaleme alınan Münazara-i Tîğ ü Kalem adlı eserin bağlamlı dizini ve söz varlığı tespit ve tasnif edilerek oluşturulmuştur. Metni daha iyi anlayıp yorumlamak adına, sözcükler metindeki bağlamlarına göre anlamlandırılmıştır. Tüm bunlardan yola çıkarak kelimelerin anlamlarının doğrudan verildiği dizin kısmı oluşturulmuş; söz varlığı tematik, sözcük türleri ve söz grupları bakımından incelenmiştir.

Çalışma aşamasında öncelikle metin, internet ortamında TEBDİZ’in web sayfasına aktarılmıştır. Burada söz grupları ve müstakil kelimeler tespit edilerek anlamlandırma yapılmıştır. Anlamlandırma yapılırken TEBDİZ’de yer alan anlamlardan, ilgili alan sözlükleri ve kaynaklardan yararlanılmıştır. Daha sonra TürkSözDiz adlı dizin programından hareketle metnin bağlamlı dizini oluşturulmuştur. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır: *Birinci Bölüm*’de girişin ardından münazara terimi ve Arap Fars

edebiyatında kaleme alınan münazara örnekleri, Türk edebiyatında yazılan kılıç-kalem münazaraları ve yazar ile eser hakkında bilgi verilmiştir. *İkinci Bölüm*'de söz ve söz varlığı hakkında bilgi verilip eserin söz varlığı incelenmiştir. *Üçüncü Bölüm*'de dizin ve özel adlar dizinine yer verilmiştir. Son olarak sonuç ve kaynakça verildikten sonra metnin çalışmada esas alınan çeviri yazısı ve tıpkıbasımı eklenmiştir.

Lisans yıllarımdan bu yana yoluma ışık tutup engin bilgi ve deneyimleriyle beni yetiştiren, bana ilmin yanında kâmil bir insanın nasıl olması gerektiğini gösteren ve her şeyden evvel bana yürekten inanarak çalışmamın her aşamasında tecrübelerini benden esergimeyen pek kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Abdullah DEMİRAL'a en kalbî duygularımla teşekkürlerimi sunuyorum. Çıktığım bu yolda maddi manevi her türlü desteğiyle yanımda olan aileme ve dostum Ebru İLGEN'e teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
ÖN SÖZ	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XII
TABLolar LİSTESİ	XIII
ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ	XIV
1. BÖLÜM	1
1.1. Giriş	1
1.2. Münazara ve Arap, Fars Edebiyatındaki Öncüleri	5
1.3. Türk Edebiyatında Kılıç ve Kalem Münazaraları.....	6
1.4. Hızrî ve Münazara-i Tîg ü Kalem.....	7
2. BÖLÜM	9
2.1. Söz Varlığı.....	9
2.1.1. Söz ve Sözcük Terimi.....	9
2.1.2. Söz Varlığı Teriminin Tanımı ve Kapsamı.....	10
2.2. Münazara-i Tîg ü Kalem’de Söz Varlığı.....	11
2.2.1. Adlar.....	11
2.2.1.1. Kişi Adları.....	14
2.2.1.2. Özel Yer Adları.....	14
2.2.1.3. Dil ve Ulus Adları.....	15
2.2.1.4. Efsanevi Yer Adları	15
2.2.1.5. Akraba, Soy ile İlgili Adlar.....	15
2.2.1.6. Alet, Eşya Adları.....	16
2.2.1.7. Bilim, Bilgelik, Başarı ve Cahillik ile İlgili Adlar.....	16
2.2.1.8. Madenlerle İlgili Adlar	17
2.2.1.9. Dil, Edebiyat, Konuşma ve Yazma ile İlgili Adlar.....	17
2.2.1.10. Din ve İnanç ile İlgili Adlar	19
2.2.1.11. Doğa ve Bitkilerle İlgili Adlar	20
2.2.1.12. Dostluk, Düşmanlık, İyilik ve Kötülük ile İlgili Adlar.....	21
2.2.1.13. Elçilik, Haber, Mesaj ile İlgili Adlar	22
2.2.1.14. Fakirlik, Zenginlik ve Gariplikle İlgili Adlar	22
2.2.1.15. Fiziksel Durum ve Beğeni Bildiren Adlar	23
2.2.1.16. Giyecek-Aksesuar Adları.....	23

2.2.1.17. Gökyüzü ve Meteoroloji ile İlgili Adlar	23
2.2.1.18. Gurur, Kibir Gibi Olumsuz Davranış Adları	24
2.2.1.19. Hareket, Tekrar Bildiren Adlar	25
2.2.1.20. Hayvan Adları	25
2.2.1.21. Hüzün ve Mutlulukla İlgili Adlar	25
2.2.1.22. İlişki, İletişim ve Cevapla İlgili Adlar	26
2.2.1.23. İnsanlarla İlgili, Duygu, Hâl, Vasıf, Görev ve Sıfat Bildiren Adlar	26
2.2.1.24. Kokuyla İlgili Adlar	28
2.2.1.25. Meslek Adları	28
2.2.1.26. Ölçü ve miktar ile İlgili Adlar	29
2.2.1.27. Para, Mal Mülk ve Cömertlikle İlgili Adlar	29
2.2.1.28. Renk Adları	29
2.2.1.29. Sağlık Durumu, Yaşam, Ölümle İlgili Adlar	29
2.2.1.30. Sayı İsimleri	30
2.2.1.31. Ses ve İşitmeyle İlgili Adlar	30
2.2.1.32. Soyut Anlamalı Adlar	30
2.2.1.33. Tanımlama Bildiren Adlar	31
2.2.1.34. Varlıkların Sahip Olduğu Durum Adları	31
2.2.1.35. Vatan, Askerlik, Savaş ve Kahramanlık ile İlgili Adlar	32
2.2.1.36. Vücut Unsurları ve Organ Adları	33
2.2.1.37. Yer-Yön Bildiren Adlar	34
2.2.1.38. Yiyecek İçeceklerle İlgili Adlar	35
2.2.1.39. Yönetim, Yönetmek ve Ulu Kişilerle İlgili Adlar	35
2.2.1.40. Zaman Bildiren Adlar	36
2.2.2. Fiiller	37
2.2.2.1. Tek Kelimeden Oluşan Fiiller	38
2.2.2.2. Birleşik Fiiller	40
2.2.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	41
2.2.2.2.2. Fiilimsi + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	49
2.2.3. Sıfatlar	50
2.2.3.1. Niteleme Sıfatları	51
2.2.3.2. Belirtme Sıfatları	51
2.2.3.2.1. İşaret Sıfatları	51
2.2.3.2.2. Sayı Sıfatları	52
2.2.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	52
2.2.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları	53

2.2.3.2.2.3. Üleştirme sayı sıfatları	53
2.2.3.2.3. Soru Sıfatları	53
2.2.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları	54
2.2.4. Zamirler	54
2.2.4.1. Şahıs Zamirleri	56
2.2.4.2. Belirsizlik Zamirleri	56
2.2.4.3. Dönüşlülük Zamirleri	57
2.2.4.4. İşaret Zamirleri	58
2.2.4.5. Soru Zamirleri	58
2.2.5. Zarflar	59
2.2.5.1. Durum Zarfları	60
2.2.5.2. Miktar Zarfları	62
2.2.5.3. Soru Zarfları	62
2.2.5.4. Yer-Yön Zarfları	63
2.2.5.5. Zaman Zarfları	63
2.2.6. Edatlar	64
2.2.7. Bağlaçlar	66
2.2.8. Ünlemler	67
2.2.9. Atasözleri	68
2.2.10. Deyimler	68
2.2.11. İlişki Sözleri (Kalıp İfadeler)	73
2.2.12. İkilemeler	75
2.2.12.1 Arapça Farsça Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler	76
2.2.12.2. Aynı Kelimenin Tekrarı ile Kurulan İkilemeler	77
2.2.12.3. Eş veya Yakın Anlamli Kelimelerle Kurulan İkilemeler	77
2.2.12.4. Zıt Anlamla Kurulan İkilemeler	78
2.2.13. Ayet, Hadisler ve Dua İfadeleri	78
2.2.14. Farsça Terkipler	79
3. BÖLÜM	84
3.1. Dizin	86
3.2. Özel Adlar Dizini	206
3.2.1. Kişi Adları	206
3.2.2. Yer Adları	207
3.2.3. Dil ve Ulus Adları	208
3.2.4. Efsanevi Yer Adları	209
3.2.5. Gezegen Adları	209
3.2.6. Din, İnanç ile İlgili Adlar	210

SONUÇ	212
KAYNAKÇA.....	218
ÇEVİRİ YAZI.....	222
TIPKIBASIM	278
ÖZ GEÇMİŞ	279

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
bk.	: bakınız
DLT	: Dîvânu Lugâti't-Türk
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
İbr.	: İbranice
İt.	: İtalyanca
Lat.	: Latince
Moğ.	: Moğolca
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem (Allah'ın selamı onun üzerine olsun)
T.	: Türkçe
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEBDİZ	: Tarih ve Edebiyat Metinleri Bağlamlı Dizin ve İşlevsel Sözlüğü
vb.	: ve benzerleri
vs.	: vesaire
Yun.	: Yunanca

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Adlarla İlgili Söz Varlığı	12
Tablo 2. Fiillerle İlgili Söz Varlığı	37
Tablo 3. Sıfatlarla İlgili Söz Varlığı	50
Tablo 4. Zamirlerle İlgili Söz Varlığı	56
Tablo 5. Zarflarla İlgili Söz Varlığı	60
Tablo 6. İkiilemelerle İlgili Söz Varlığı	76
Tablo 7. Genel Söz Varlığı	212
Tablo 8. Madde Başlarının Alfabetik Dağılımı	216

ÇEVİRİ YAZI İŞARETLERİ

ا, آ A, a, ā, Ā, E, e	ص, س, Ş
ب B, b, p	ض Ğ, ğ, Đ, đ
پ P, p	ط T, t
ت T, t	ظ Z, z
ث Ĥ, ĥ	ع ʿ
ج C, c, Ç, ç, Ç, Ç	غ Ğ, ğ
چ Ç, ç	ف F, f
ح H, h	ق K, k
خ Ĥ, ĥ	ك K, k, / Ñ, ñ / G, g
د D, d	ل L, l
ذ Ğ, ğ, Z, z	م M, m
ر R, r	ن N, n
ز Z, zA	و V, v/ U, u, ū/ Ü, ü/ Ö, ö/ O, o
ژ J, j	ه H, h, a, e
س S, s	ی Y, y / I, ı/ İ, i/ Î, î
ش Ş, ş	ء ʾ

1. BÖLÜM

1.1. Giriş

Bir iletişim aracı olan dilin geçmişi, bugünü ve geleceği insanoğlu tarafından hep merak edilmiş ve bu hususta dili daha iyi anlayıp geliştirmek için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan ve yapılmaya devam edecek olan bu çalışmalar, insanlar için dilin önemini gözler önüne sermektedir. Nihad Sâmî Banarlı'nın da belirttiği üzere “Diller, milletlerin en aziz, en tılsımlı, en kıymetli servetleridir” (Banarlı, 2004, s. 6).

Sözler, sözcükler ve bunların kavram alanları dilin sahip olduğu önemli hususiyetlerdendir. Bir dil, kullanım alanındaki genişliği ve o dille verilen eserlerin sayısı doğrultusunda zengindir. Dilin sahip olduğu söz varlığı ve sözcüklerin birden fazla anlamda kullanılması da bu ölçütlerden biridir. Dünya üzerinde farklı lehçeleriyle 150 milyonu aşkın insan tarafından kullanılan Türk dili yani “Türkçe”ye bakıldığında verilen ölçütlere fazlasıyla sahip olduğu görülmektedir. Bu zenginliği görünür kılmanın yolu mevcut eserleri doğru anlamak ve yorumlamaktan geçmektedir. Burada değerlendirme yapılırken eserin dili, tarihî ve kültürel sürecinden bağımsız tutulamaz. “Türkçenin anlatım gücünü araştırmak, onun zenginliklerini ortaya koyabilmek için seçilecek en iyi yol, bizce, onun kaynağına inerek önce en eski yazılı ürünlerini incelemek, sonra, bugüne gelinceye kadar söz, anlatım açısından gösterdiği gelişmeleri, kazandıklarını ve yitirdiklerini incelemektir” (Aksan, 2008, s. 14). Dilin adlandırılan her bir dönemi, diğer dönemlerinden iki farklı yönüyle ayrılır. “Bunlardan biri abecedden yazıma, sestene kelimeye, kelimedenden cümleye giden birbiriyle eklemeli yönleriyle dil yapısı, ikincisi ise söz içindeki çok değişik dil yapılarının taşıyıp aktardığı anlamlardır” (Tulum, 2011, s. 3). Bu bağlamda eserler gramatik, etimolojik açıdan incelenirken anlam yönü göz ardı edilemez. Eser üzerinde yapılan bu yöndeki çalışmalar, kültürel etmenleri, kelimeler aracılığıyla anlam boyutuna taşıdığından metni anlayarak okumak gereklidir. Mertol Tulum'un ifadesiyle “anlayarak okumak, bir metnin yazarının yazı aracılığı ile dile getirdiklerini doğru bir şekilde kavramak, başka bir deyişle tam ve eksiksiz olarak algılamaktır”tır (Tulum, 2017, s. 39). Anlamlandırma çalışmaları yapılırken kelimelerin kullanıldığı yere göre değerlendirilmesi, metni tam ve eksiksiz anlamak için oldukça önem arz eder. Burada Zeynep Korkmaz'ın “Bir cümlede, bir konuşmada veya bir metin içinde yer alan herhangi bir kelimenin anlamının daha iyi belirlenebilmesi ve başka

anlamlarından ayırt edilebilmesi için, kendisini çevreleyen ve karşılıklı ilişkide bulunduğu öteki öge veya ögelerle oluşturduğu bütün” (Korkmaz, 2019 s. 84-85) olarak tanımladığı “bağlam” terimi akla gelmektedir. Bağlam, eseri anlamlandırırken kelimelerin yer aldığı konumdan bağımsız düşünülmemesi gerektiğini vurgulayan bir terimdir. Bu konuda atılan önemli adımlardan biri bağlamlı dizinler, sözlükler ve söz varlığı çalışmalarıdır. Batı’da dizin çalışmalarının özellikle kutsal metinleri daha iyi anlayabilmek için yapılmış olduğu görülmektedir. “1890 yılında James Strong tarafından yayımlanan *Strong’s Exhaustive Concordance of the Bible* ya da yaygın bilinen adıyla *Strong’s Concordance* ise, Kral James İncili’nin bağlamlı dizinidir” (Şenödeyici, 2017, s. 283). Söz varlığı çalışmaları da kaleme alınan eserlerin daha iyi anlaşılmasına hizmet etmekte ve bu konuda bizlere ışık tutmaktadır. Güncel Türkçe Sözlük’e göre söz varlığı “bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler”dir (TDK, 2011, s. 2158).

Türkçenin tarihî dönemlerinden biri de 16-19. yüzyılları kapsayan Klasik Osmanlı Türkçesidir. Bu dönemde dile Arapça Farsça kelime ve söz kalıpları yoğun bir şekilde girmeye başlar. “XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren halk dilinden uzak, belli bir eğitim almış olanların anlayabildiği ağır bir dil olan Osmanlı Türkçesi kullanılmaya başlanmıştır.” (Üstüner, 2017, s. 232).

Bu dönemde pek çok türde eser verilmiştir. Kaleme alınan bu eser türleri arasında münazalar da vardır. Kelime anlamı “rekabet etme, tartışma” olan münazara, edebî tür olarak çift kutuplu bir meselede taraftarların baskın çıkmak adına birbirleriyle olan tartışmalarını içine alır. Bu türdeki örnekler çoğu zaman sembolik kahramanlarla alegorik bir yapı teşkil eder. Bu eserler, kılıç ile kalem, yaz ile kış, bade ile esrar gibi iki sembolik varlığa kişilik atfedilerek bunların çeşitli yönlerden tartışmasıyla oluşturulan hikâyelerdir.

Çalışmaya kaynaklık eden *Münazara-i Tîg ü Kalem* adlı kılıç-kalem münazarası bu türe örnek olarak verilebilir. Eser, Hızrî tarafından Klasik Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınarak II. Selim’e ithaf edilmiştir. Yazar ve eser hakkında Melike Gökcan tarafından hazırlanan *Hızrî Münazara-i Tîg ü Kalem* adlı çalışmada bilgi verilmektedir. Gökcan, bu eserin çeviri yazısını yaparak metni Türkiye Türkçesine aktarmıştır. Eserin sözlüğünün olmaması bir eksiklik olarak düşünülmüştür. Metni daha iyi anlayıp yorumlamak, eseri daha pratik ve verimli kullanmak ve Türkçenin söz varlığına katkıda bulunmak için *dizin*

hazırlanmıştır. Yapılan çalışmada Gökcan'ın eserinde gözden kaçan eksiklikler tamamlandıktan sonra diğer yapılara sadık kalınmıştır.

Çalışmanın konusunu, *Münazara-i Tîg ü Kalem* adlı eserin bağlamli dizini ve eserde tespit edilen söz varlığı oluşturmaktadır. *Hızrî'nin Tîg ü Kalem Adli Münazarasının Söz Varlığı* adlı çalışma, TEBDİZ projesinde yer alınarak hazırlanmıştır. İlk olarak metin tıpkıbasımı ve çeviri yazısı karşılaştırma yapılarak kontrol edilmiştir. Bu aşamada karşılaşılan çeviri yazı hataları dizine aktarılırken düzeltilmiş ve gözden kaçan eksiklikler tamamlanmıştır. TEBDİZ'in web sayfasına yüklenen metin, çeşitli sözlük ve kaynaklardan yararlanılarak anlamlandırılmıştır. TEBDİZ'den alınan dizin, anlamlandırılan her madde başı için tanık sunduğundan dolayı çalışma oldukça hacimli olmuştur. Çalışmanın bilime sunduğu hizmetin işlevsel olması arzu edildiğinden dizin formatı tamamen değiştirilmiştir. “TürkSözDiz”¹ adlı dizin programından yararlanılarak metnin “sıkıştırılmış gramatiksel dizin”i oluşturulmuştur. Öncelikle metnin ayrıştırması yapılmış, ayrıştırılan kelimeler, bağlam dikkate alınarak anlamlandırılmıştır.

Eser, kitabın yazılış hikâyesinin anlatıldığı “Der İ'tizâr Ez Hâtâha ve Târîh Ve Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” başlıklı bölüm, metne giriş yapılan “Agaz-ı Dâstân” ve sonuç kısmının verildiği “temmet” faslıyla birlikte 62 bölüm, 984 beyit, beş mısra derkenar ve hatime kısmından oluşmaktadır. Gökcan'ın çalışmasında, tıpkıbasımın çeviri yazıya aktarılması sırasında gözden kaçan metin içindeki 10 beyit ve beş mısradan oluşan derkenar kısımları okunarak çeviri yazısı verilmiş ve kelimelerin anlamları dizine eklenmiştir. Eklenen kısımların beyit numarası; 82, 436, 461, 510, 535, 550, 596, 675, 953, 965 olup beyitler çeviri yazıda italik olarak belirtilmiştir. Ayrıca çeviri yazıda yer alan ve şekilsel bir sorundan kaynaklandığı düşünülen hatalı üç bölüm başlığı, metin içindeki eksik veya hatalı kelimeler düzeltilerek sunulmuştur.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır:

Birinci Bölüm, çalışmanın detaylı bir şekilde anlatıldığı *Giriş*; münazara teriminin tanımı, menşei konusunda bilginin verildiği ve bu türde Arap, Fars edebiyatında kaleme alınan örneklerin sunulduğu *Münazara ve Arap, Fars Edebiyatındaki Öncüleri*; *Türk Edebiyatında Kılıç ve Kalem Münazaraları*; yazar ve eser hakkında bilgi aktarılan *Hızrî ve Münazara-i Tîg ü Kalem* başlığı olmak üzere toplam dört bölümden oluşmaktadır.

¹ TürkSözDiz programı, <http://mbozuyula.pau.edu.tr>

İkinci Bölüm, Söz Varlığı ve Münazara-i Tîg ü Kalem'de Söz Varlığı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. *Söz Varlığı* bölümünde, söz ve söz varlığı hakkında bilgi sunularak çeşitli araştırmacıların tanımına yer verilmiştir. *Münazara-i Tîg ü Kalem'de Söz Varlığı* bölümünde ise eserin söz varlığı incelenmiştir. Tespit edilen söz varlığı çeşitli alt başlıklar altında değerlendirilmiştir. Bunlar, *Adlar, Fiiller, Sıfatlar, Zamirler, Zarflar, Bağlaçlar, Edatlar, Ünlemler, Atasözleri, Deyimler, İkilemeler, İlişki Sözleri (Kalıp İfadeler), Ayet, Hadis ve Dua İfadeleri, Farsça Terkipler*'dir. *Adlar*, eserin yazıldığı dönemin sosyo-kültürel yapısı hakkında daha doğru tespitler yapmak ve eseri daha iyi anlamak adına tematik açıdan değerlendirilmiştir. "Tematik sözlük denemeleri, Türk dili açısından yeni sayılmasa da, Türklük Biliminde yenidir. Özellikle tarihi Türk dili alanında telif edilmiş sözlüklerde, Türkçenin söz varlığının konulara ayrılarak çalışılmış olduğunu görmekteyiz" (Şirin User, 2010, s. 19). Tematik açıdan değerlendirilen adlar; aile, renkler, insan bedeni, organlar, fiziksel durumlar, giyim-kuşam, savaş, asker, cesaret, yiyecek-içecek, madenler, insana ait hâl, vasıf ve sıfatlar, coğrafya, meteoroloji, gökyüzü, dil ve edebiyat, konuşma ve yazma, meslekler, devlet, yönetim, hayvanlar, duygular, iletişim, koku vs. unsurlar açısından incelenerek alt başlıklara ayrılmıştır. *Fiiller*; *Tek Kelime Olanlar* ve *Birleşik Fiiller* olarak iki başlıkta ele alınmıştır. *Sıfatlar* başlığında, *Belirtme Sıfatları* ve *Niteleme Sıfatları*'na yer verilmiştir. *Zamirler*; *Şahıs Zamirleri, İşaret Zamirleri, Belirsizlik Zamirleri, Soru Zamirleri ve Dönüşülük Zamirleri* olarak beş başlık altında incelenmiştir. *Zarflar*; *Durum Zarfları, Miktar Zarfları, Zaman Zarfları, Yer-Yön Zarfları ve Soru Zarfları* olmak üzere beş alt başlıkta ele alınmıştır. *İkilemeler*; *Arapça veya Farsça Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler, Aynı Kelimenin Tekrarı ile Kurulan İkilemeler, Eş veya Yakın Anlamlı Kelimelerle Kurulan İkilemeler ve Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan İkilemeler* olarak dört alt başlıkta incelenmiştir.

Çalışmanın söz varlığı kısmında, tespit edilen sözcüklerin beyit numaraları dizinde yer alması sebebiyle ayrıca belirtilmemiştir. Tespit edilen sözcüklerden anlamının bilinmeyeceği muhtemel olanlar için tırnak içinde "anlam" belirtilmiştir. Burada toplam 3488 söz tespit edilmiştir. Maddelerin hemen yanında alt simge olarak bulunan rakamlar karışıklığı önlemek adına kullanılmış bir yöntemdir. Bu yöntem, yazılışı aynı olup farklı anlamlarda kullanılan veya tür olarak birden fazla görevi olan kelimelere dikkat çekmektedir. Ayrıca, kullanılan bu yöntem söz varlığı kısmında dizini desteklemek ve dizinle çelişki göstermemek adına uygulanmıştır. Örneğin; hevā₁, hevā₂ kelimelerinde

verilen 1, 2 rakamları hevā₁'in “hava,gaz”; hevā₂'nin ise “arzu, istek, heves” anlamında kullanıldığını vurgulamaktadır.

Üçüncü Bölüm'de dizin kısmına yer verilmiştir. Bu bölüm, *Dizin ve Özel Adlar Dizini* olarak iki kısımdan oluşmaktadır. *Özel Adlar Dizini* kendi içerisinde *Kişi Adları, Yer Adları, Dil ve Ulus Adları, Efsanevi Yer Adları, Gezegen Adları, Din, İnanç ile İlgili Adlar* olmak üzere altı başlıkta değerlendirilmiştir. Dizinin bütününde toplam 2548 madde başı, 767 alt madde tespit edilmiştir. Faydalanmak isteyenler için dizinden hemen önce işlevsel bir tanıtım yazısı hazırlandığından konu burada kısaca özetlenmiştir.

Son olarak çalışma neticesinde tespit edilen sayısal veriler ve ulaşılan çıkarımların değerlendirildiği *Sonuç* ve yararlanılan eserlerin yer aldığı *Kaynakça* verildikten sonra *Münazara-i Tîg ü Kalem*'in tıpkıbasımı ve Melike Gökcan'ın çalışmasına ait çeviri yazısı eklenmiştir.

1.2. Münazara ve Arap, Fars Edebiyatındaki Öncüleri

Arapça “nazar mastarının müfâ'ale kalıbı”na dayanan münazara kelimesi, “Kaide ve usul dahilinde mübahase”dir (Şemseddin Sami, 2015, s. 1162). İsmail Gelenbevi tarafından “Karşılıklı düşünmek ve iki kimsenin doğruyu ortaya çıkarmak için iki şey arasındaki nispet üzerine düşünmesi” (Gelenbevi, 2001, s. 20) olarak da tanımlanmıştır. Güncel Türkçe Sözlük'e göre ise münazara “Bir konu üzerinde, belli kural ve yöntemlere uyularak yapılan tartışma”dır. Tanımlar incelendiğinde münazara kelimesi, bir konu üzerinde belli usuller dahilinde yapılan karşılıklı konuşma ve tartışmalar olarak özetlenebilir.

Münazaraya edebî bir tür olarak bakıldığında, tartışma usulünün farklı sembolik nesneler arasında gerçekleştiği görülmektedir. Nuran Tezcan bu türü “Birbiriyle ilgili, çoğu kez de karşıt iki ya da daha çok nesne ya da kavramın kişileştirilip (teşhîs) *zebân-ı hâl* ile konuşturulması (intâk) yoluyla oluşan bir yazı türü” olarak tanımlar. (Tezcan, 1983, s. 49). Konuşturulan nesneler birbirlerine kendi üstünlüklerini ispat etmeye ve karşıdakinin zayıflıklarını ortaya dökmeye çalışır. Taraflar akla ve ilme dayanarak fikirlerine ifade ederken aynı zamanda tartışmanın etkisini arttırmak için türlü söz sanatlarından ve ifade gücünden faydalanırlar. Tema olarak farklı konulardan oluşan münazaralarda Meserret Dirioz'un deyimiyle “esrar,” “şarap” ve “diğer keyif veren maddeler” en çok tekrarlanan konuların başında gelmektedir. Bunları ise “kılıç ve

kalem,” “bahar-kış ve diğer mevsimler” ve “yer ve gök” takip etmektedir (Diriöz, 1980, s. 22).

Doğu ve Batı edebiyatlarında verilen eserlerde sıkça karşılaşılan münazara türü, insanın sahip olduğu fikir ya da anlayışı karşı tarafa aktarırken başvurabileceği zekice bir yöntem ve ahlaka dayalı bir yoldur. Evrensel bir yapıya sahip olan münazara türünün ortaya çıkışı Sümer, Antik Yunan edebiyatına kadar götürülür.

Arap edebiyatına bakıldığında münazara terimi için bu kelimeye yakın anlamlı olan “muâraza, mücâdele müfâhare” gibi kelimelerin de kullanıldığı görülür. Arap edebiyatında alanın öncü isimlerden biri Arap müellifi El-Câhız (ö. 869)dır. El- Câhız’ın bu yönde vermiş olduğu eserlerden biri de zencilerin beyazlara üstünlüklerini ele alan eseri *Fahrü’s-Sûdân*’dır. İslamî ilimlerle alakalı münazaraların da kaleme alındığı görülmektedir.

“İbn-i Haldun, “cedel” ve “münâzara” ilmini konu edinen eserleri temel olarak iki şekilde tasnif etmiştir: Ebü’l-Usr Fahrü’l-İslâm el-Pezdevî usulü ile Rükneddin el-Amîdî usulü. İlkinde, münazaranın Kur’an, sünnet, kıyastan oluşan dinî delillere dayanılarak yapılması esas alınırken, ikincisinde tartışmada dinî esasların olduğu kadar, felsefî ve mantıkî görüşlerin de delil olarak kullanılabileceği öngörülür. İkinci yöntem, geniş ölçüde akıl yürütme ve her konuda delil getirmeye imkân tanıdığı için daha çok kabul görmüş, felsefî ve edebî eserlerin yazılmasına zemin teşkil etmiştir” (Gökcan, 2015, s. 15-16).

Fars Edebiyatında ise bu isimlerden biri Esedî-i Tûsî (ö. 1072) olarak belirtilmektedir. Esedî-i Tûsî’nin münazara türünde verdiği eser örneklerden biri de *Nîze vü Kemân*’dır (Safa, 2002). Fars edebiyatında, münazaranın müstakil bir edebî tür olmasının yanında mesnevîde bir bölüm olarak yer aldığı da görülmektedir. Ferîdüddin Attâr’ın *İlâhînâme*’sinde padişah ve oğulları arasında geçen konuşma, müstakil olmayıp eserler içinde yer alan münazaraya örnek olarak gösterilebilir.

1.3. Türk Edebiyatında Kılıç ve Kalem Münazaraları

Arap ve Fars edebiyatında büyük bir yer tutan münazaralar, Türk edebiyatında da gerek müstakil gerekse eserlerin içerisinde bir bölüm olarak yer almaktadır. Edebiyatımızda bu türün ilk örneklerine Dîvânü Lugâtî’t-Türk’te (DLT) rastlanıyor. DLT’te yer alan örneklerden “yaz-kış” tartışması şu şekildedir:

“Yay kış bile karıştı

Erdem yasın kırıştı

Çerig tutup körüşti

Oktagalı örtüşür (Yazla kış karıştılar, çekiştiler, her biri hüner yayını kurdu, savaş coştı, vuruştular, birbirine ok atar gibi oldular)”(Tanyıldız, 2005, s. 7-8).

Eser içerisinde bir bölüm olarak yer alan münazaralara Yakini’nin kaleme aldığı *Ok-Yay Münâzarası*, Fuzûlî’nin *Beng ü Bâde*’si örnek olarak verilebilir.

Kılıç ve kalem münazaraları, Türk edebiyatında “tig ü kalem”, “seyf ü kalem” adlarıyla geçen, kılıcın “fiziksel bir güç, ihtişam ve zenginliği”, kalemin ise “bilgi, tecrübe ve aklı” temsil ettiği ve bu iki konuda birbirlerine üstünlüklerini ispat etmeye çalıştığı münazara temasıdır. Edebiyatımızda kılıç kalem münazaralarına Firdevsî-i Tavîl’in (XVI. yy) *Münâzara-i Seyf ü Kalem*, Naîmî-i Hamîdî’nin (XVI. yy) *Münâzara-i Seyf ü Kalem*’i, Kınalızâde Ali Çelebi’nin (XVI. yy) *Seyf ü Kalem*’i, Cemal’in (XIX. yy) *Muhâverât-ı Seyf ü Kalem*’i, Mehmed Bahâeddin’nin (XX.yy) *Seyf-Kalem*’i örnek verilebilir. Bunlara çalışmanın konusunu teşkil eden ve Hızrî tarafından kaleme alınan *Münazara-i Tîg ü Kalem*’i de eklemek gerekir.

1.4. Hızrî ve Münazara-i Tîg ü Kalem

“Tezkirelerde anılmayan, dolayısıyla edebiyat tarihinde kendisi ve eseri hakkında bilgi olmayan Hızrî’ye ait tek biyografik bilgi kaynağı kendi eseridir. Şair, mesnevisinin üç yerinde kısaca kendinden bahseder” (Gökcan, 2015, s. 2). Hızrî’nin münazarasında eserini 1568’de kaleme aldığını ve Sultan II. Selim’e ithaf ettiğini söylemesi, göz önünde bulundurulduğunda müellifin 16. yy’da yaşamış olduğu söylenebilir.

Münazara-i Tîg ü Kalem, Hızrî tarafından Bağdat’ta h. 976/ m. 1568 yıllarında kaleme alınmıştır. Almanya’nın Leipzig kentindeki Gotha kütüphanesi Oriental yazmalarda bulunan nüsha, eserin tek nüshası olarak bilinmektedir. Eser, “Hâzâ Kitâb-ı Tîg ü Kalem der Ma’nî-yi Devlet ü ‘Aql Mir-i Kelâm Hızrî Kâtib Sellem Allahü Te‘âlâ ibaresiyle başlayıp temmet kaydıyla son bulur” (Gökcan, 2015, s. 55). Müellifin eserinde yer verdiği “*Acem dilinde anı bilürüz var/ Velî Türkçe daği olsa iy yâr*” beyti, bu tarzda bir münazaranın Acem dilinde yazıldığını fakat Türkçede bulunmadığını belirtmesi bakımından dikkat çekicidir. Eser, Gökcan’ın çalışmasında 974 beyit gösterilmesine karşın gözden kaçan 10 beytin eklenmesiyle bu sayı 984’ü bulmuştur. Eser klasik mesnevi düzeninin unsurlarını taşımaktadır. Başlık kısmının bulunmadığı tevhid bölümünün hemen ardından na’tla devam eder. Eserin yazılış hikâyesi “Der İ’tizâr Ez Hâfâha ve Târîh ve Sebeb-i Nazm-ı Kitâb” bölümünde anlatılmıştır. Klasik bir şekilde

“Agaz-ı Dâstân” bölümüyle hikâyeye giriş yapılır. Eser, hikâyenin sonuç kısmının yer aldığı ve yazarın kendisi hakkında söylemlerinin bulunduğu temmet faslıyla sona erer. Bu kısımda geçen “*fi-sene seb’a ve seb’ine tis’a mie*” ibaresi eserin h. 977’de tamamlandığını belirtmektedir. Eserde şiirler, Mefâilün / Mefâilün / Feûlün aruz kalıbında kaleme alınmıştır.

Eserin kurgusu, kalem ile kılıcın birbirine olan üstünlük mücadelesini kapsar. Kılıç; gücü, zenginliği ve ihtişamıyla üstün olduğunu savunup hükümdarlık iddiasında bulunurken kalem; bilgi, tecrübe ve aklıyla kılıca üstünlüğünü vurgular ve asıl hükümdarın kendisi olduğunu belirtir. Hikâyede, keman ve tir kılıcın hizmetkârları; divit ve kağıt ise kalemin hizmetkârlarıdır. Olay örgüsü, diğer kılıç-kalem münazaralarından farklı bir sonla biter. Kalem, akıl ve devleti rüyasında tartışırken görür. Ardından devletin gücü ve zenginliğiyle akıllı galip ettiğine şahit olunca rüyasından etkilenerek iktidarın kılıca ait olduğunu kabullenir. Kendisi de kılıcın yakın dostu ve yardımcısı olur. Böylece aralarında ittifak sağlanmış olur.

2. BÖLÜM

2.1. Söz Varlığı

2.1.1. Söz ve Sözcük Terimi

Dil, insanların duygu ve düşüncelerini aktarmak için kullandıkları belli yapı ve kalıplara sahip olan iletişim aracıdır. Bu yapı ve kalıpların en küçük hâli olan anlamlı hecelere sözcük denir. Sözcük (İng. word) için kelime kavramı da kullanılmaktadır. *Türkçe Sözlük*'te kelime için “Anlamlı ses veya ses birliği, söz, sözcük” (TDK, 2011, s. 1381) tanımı yer almaktadır. Zeynep Korkmaz, kelime kavramını “Bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında belli bir kavrama karşılık olan somut veya belli bir duygu ve düşünceyi yansıtan soyut yahut da somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimi” (Korkmaz, 1992, s. 100) şeklinde tanımlanmıştır. Muharrem Ergin’e göre ise söz “Mânâsı veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğudur” (Ergin, 2013, s. 95). Bu tanımların yanı sıra *Dilbilim Sözlüğü* adlı eserde sözcük,

“Kendisinden önce ve sonra bir boşluk bulunabilen, anlam taşıyan birim; bir sözce içinde tek bir biçimbirimden oluşabildiği gibi, tümce içinde gerekli ekleri de almış olan diğer birimlerden bağımsız olarak söylenebilen birim. Sözlükbirim, sözlüksel birim, sözcük-biçim için kullanılan ve kuramsal sezdirimi olmayan, geleneksel adlandırma”

şeklinde tanımlanır. (İmer ve Kocaman ve Özsoy, 2011, s. 228-229).

Sözcüklerin bir araya gelerek oluşturduğu anlamlı yargılara ise söz (İng. word, lexeme) denir. Günay Karaağaç, *Dil Birimler Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde söz terimini şu şekilde tanımlar: “Bir dil biriminin seslerden oluşan fiziksel yapısıdır... Söz, gerçekler dünyasındaki varlıkların, durumların, hareketlerin ve tasavvurların dildeki ifadesidir” (Karaağaç, 2018, s. 713-714). Berke Vardar ise *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*’nde söz terimine şu tanımla yer verir:

“Dil yetisinin kişisel bir istenç ve anlak eylemiyle özdeşleşen bireysel yanı. F. de Saussure’ün yaptığı ve birçok dilbilimcinin benimsediği ayırma göre, toplumsal nitelikli dilden ayrı olan söz, konuşan bireyin, kişisel düşüncesini anlatmak için dil dizgesini kullanmasını sağlayan birleşimleri ve bunların dışı iletilmesini olanaklı kılan anlaksal-fiziksel düzeneği kapsar” (Vardar, 2002, s.180).

Bu bağlamda sözcük terimi, dilde anlamlı bir bütün oluşturmak adına bir araya gelen en küçük birimlerdir. Sözcük birimler ise bir araya gelerek insanın kendisini ifade ederken kullandığı söz'leri meydana getirir. Söz ve sözcük, iletişimde dilin yapı taşlarıdır denilebilir.

2.1.2. Söz Varlığı Teriminin Tanımı ve Kapsamı

Söz varlığı mevcut dilde yer alan, kullanılan ve konuşulan sözcüklerin bütünüdür. İngilizcecede *vocabulary*, Fransızcada *vocabulaire*, Almancadaysa *wortschatz* olarak adlandırılan bu terim, Türkçede “söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu” gibi kavramlarla da ifade edilirken yaygın kullanılan adı “söz varlığı”dır. Korkmaz *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde “kelime hazinesi” olarak yer verdiği bu terimi “Bir dilin bütün kelimeleri; bir kişinin veya bir topluluğun söz dağarcığında yer alan kelimeler toplamı” (Korkmaz, 2019, 174-175) olarak tanımlar. Mehmet Hengirmen’in söz varlığı tanımı şu şekildedir: “Bir dilde bulunan yerli ve yabancı bütün sözcüklerin oluşturduğu bütünlük” (Hengirmen, 1999, s. 342). Yusuf Çotuksöken de söz varlığı teriminin üstanlambirim olduğunu belirterek bunun alt anlam birimlerini de şu şekilde sınıflandırmaktadır: a) sözcük dağarcığı, b) terim dağarcığı c) kalıp kullanım (kalıp sözler) dağarcığı, d) deyim dağarcığı, e) atasözü dağarcığı, f) özel deyişler dağarcığı (telmihler, dualar, beddualar gibi) (Çotuksöken, 1989, s.11).

Bir dilin söz varlığını kelimeler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler vb. anlamlı dil birlikleri oluşturur. Söz varlığı o dili konuşan milletin bilgilenme ölçüsünü ve bilgi birikimini gösterir. Dilin konuşulduğu toplum hakkında gelenek, kültür, eğitim, siyaset vs. konularda detaylı bilgiler sunar. Bu alanda önemli çalışmaları bulunan Doğan Aksan, söz varlığını “Söz varlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar -ya da dilbilimdeki terimiyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürünün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir” şeklinde ifade eder. Aksan, Türkçenin *Türkçenin Sözvarlığı adlı eserinde* söz varlığının temel niteliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Türkçenin yapısından gelen güçlü türetme ve birleştirme yeteneği, ona soyut ve somut, çeşitli kavramları kolaylıkla oluşturma, ayırtılara inen bir kavramlaştırma gücü vermiştir. Bu güç, en eski

kaynaklarımız olan Köktürk metinlerinden bugüne, hiç eksilmeden süregelmektedir.

2. Türkler, değişik toplumlarla kurdukları ilişkiler sırasında yabancı etkiye büyük ölçüde kapılarını açmış, çoğu zaman yabancı öğeleri kendi öz sözcüklerine yeğlemişlerdir. Bunun sonucunda birçok yerli ögenin kaybolup unutularak yabancıların yerleştiği görülmüştür.

3. Kavramlaştırma sırasında Türkçe en çok somut nesnelere, doğaya da dayanmakta, böylece kavramları daha canlı olarak dile getirmektedir.

4. Türkçede ikilemelerin kullanılışı, anlatıma güç veren bir yol olarak çok yaygındır. Bu nitelik ona, tek tek sözcüklerin yanı sıra ayrı bir “kalıplaşmış öğelerden oluşmuş sözvarlığı” kazandırmıştır. Eşanlamlılarla kurulmuş ikilemelerin unutilan öğeleri ikilemelerde yaşamlarını sürdürmektedir.

5. Daha Köktürkçe döneminde Türkçe sözcüklerin geniş bir çokanlamlılık gösterdikleri göze çarpmakta, bu durum, dilin bir yazı dili olarak çok eskilere uzandığına tanıklık etmektedir.

6. En eski belgelerde bile eşanlamlıların sayıca çokluğu dikkati çekmekte, asıl ilginç olan, bunların bir bölümünü, birbirine anlamca çok yakın eşanlamlılar oluşturmaktadır.

7. Bugün Türkiye Türkçesi yazı dilinde unutulmuş, yitirilmiş birçok öge -başka dillerde de benzerleri görüldüğü gibi- Türkçenin değişik lehçelerinde ve bugünkü Anadolu ağızlarında yaşamlarını sürdürmektedir (Aksan, 2018, s. 51- 52).

2.2. Münazara-i Tîg ü Kalem’de Söz Varlığı

Eserde tespit edilen söz varlığı, *Adlar, Fiiller, Sıfatlar, Zamirler, Zarflar, Bağlaçlar, Edatlar, Ünlemler, Atasözleri, Deyimler, İkilemeler, İlişki Sözleri (Kalıp İfadeler), Ayet, Hadis ve Dua İfadeleri, Farsça Terkipler* olmak üzere 14 başlık incelenmiştir. Burada tespit edilen 3367 söz şu şekildedir:

2.2.1. Adlar

Adlar “evrendeki bütün canlı ve cansız varlıkları, duygu ve düşünceleri, durumları, bütün bunların birbirleriyle olan ilgilerini karşılayan sözcüklerdir: kuş, ağaç, yastık, kap, ...” gibi (Atabay ve Kutluk ve Özel, 1983, s. 26). Karaağaç ad’ı “Adlar, kendi başlarına var olabilen ve dolayısıyla, sözlükte yer alan bilgilerin adlarıdır. Sözlükteki adların, söz öbeklerinde ad olarak kullanılabilmeleri, onların sözlük anlamlarında kullanılmalarıyla mümkündür; adların cümledeki kullanımları ise, yapan veya olan varlıklar olarak, yani özne ve varlık olarak kullanılmalarıyla gerçekleşir” (Karaağaç, 2016, s. 425) şeklinde ifade eder.

Çalışmada, *Münazara-i Tîg ü Kalem* adlı eserde yer alan adlar tespit edildi. Tespit edilen adlar konularına göre ayrılarak (tematik) incelendi. Adlar; *Kişî Adları, Özel Yer Adları, Dil ve Ulus Adları, Efsanevi Yer Adları, Akraba, Soy ile İlgili Adlar, Alet, Eşya Adları, Bilim, Bilgelik, Başarı ve Cahillik ile İlgili Adlar, Madenlerle İlgili Adlar, Dil, Edebiyat, Konuşma ve Yazma ile İlgili Adlar, Din ve İnanç ile İlgili Adlar, Doğa ve Bitkilerle İlgili Adlar, Dostluk, Düşmanlık, İyilik ve Kötülük ile İlgili Adlar, Elçilik, Haber, Mesaj ile İlgili Adlar, Fakirlik, Zenginlik ve Gariplikle İlgili Adlar, Fiziksel Durum ve Beğeni Bildiren Adlar, Giyecek-Aksesuar Adları, Gökyüzü ve Meteoroloji ile İlgili Adlar, Gurur, Kibir Gibi Olumsuz Davranış Adları, Hareket, Tekrar Bildiren Adlar, Hayvan Adları, Hüzün ve Mutlulukla İlgili Adlar, İlişki, İletişim ve Cevapla İlgili Adlar, İnsanlarla İlgili Duygu, Hâl, Vasıf, Görev ve Sıfat Bildiren Adlar, Kokuyla İlgili Adlar, Meslek Adları, Ölçü ve miktar ile İlgili Adlar, Para, Mal Mülk ve Cömertlikle İlgili Adlar, Renk Adları, Sağlık Durumu, Yaşam ve Ölümle İlgili Adlar, Sayı Adları, Ses ve İşitmeyele İlgili Adlar, Soyut Anlamalı Adlar, Tanımlama Bildiren Adlar, Varlıkların Sahip Olduğu Durum Adları, Vatan, Askerlik, Savaş ve Kahramanlık ile İlgili Adlar, Vücut Unsurları ve Organ Adları, Yer-Yön Bildiren Adlar, Yiyecek İçeceklerle İlgili Adlar, Yönetim, Yönetmek ve Ulu Kişilerle İlgili Adlar, Zaman Bildiren Adlar* olarak 40 başlık altında ele alındı. Bu bölümde toplam 1392 ad tespit edildi. Buradan yola çıkılarak metnin adlar yönünden oldukça zengin olduğu söylenebilir. Başlıklar içerisinde adların en fazla kullanıldığı bölüm 170 adın yer aldığı “*İnsanlarla İlgili Duygu, Hâl, Vasıf, Görev ve Sıfat Bildiren Adlar*”dır. Bunun yanı sıra *Din ve İnanç ile İlgili Adlar*’da 118, *Yönetim, Yönetmek ve Ulu Kişilerle İlgili Adlar*’da 90, *Vatan, Askerlik, Savaş ve Kahramanlık ile İlgili Adlar*’da 75 ad tespit edilmiştir.

Adların değerlendirildiği başlıklar ve bu başlıklar altında tespit edilen ad sayısı tablo hâlinde belirtilmiştir:

Tablo 1
Adlarla İlgili Söz Varlığı

ADLAR	SAYI
İnsanlarla İlgili Duygu, Hâl, Vasıf, Görev ve Sıfat Bildiren Adlar	170
Din ve İnanç ile İlgili Adlar	118
Dostluk, Düşmanlık, İyilik ve Kötülük ile İlgili Adlar	109
Yönetim, Yönetmek ve Ulu Kişilerle İlgili Adlar	90

Vatan, Askerlik, Savaş ve Kahramanlık ile İlgili Adlar	75
Yer-Yön Bildiren Adlar	72
Varlıkların Sahip Olduğu Durum Adları	69
Soyut Anlamalı Adlar	65
Dil, Edebiyat, Konuşma ve Yazmayla İlgili Adlar	63
Hüzün ve Mutlulukla İlgili Adlar	48
Vücut Unsurları ve Organ Adları	47
Doğa ve Bitkilerle İlgili Adlar	43
Gökyüzü ve Meteoroloji ile İlgili Adlar	41
Bilim, Bilgelik, Başarı ve Cahillik ile İlgili Adlar	36
Fiziksel Durum ve Beğeni Bildiren Adlar	32
Gurur, Kibir Gibi Olumsuz Davranış Adları	31
Kişi Adları	28
Zaman Bildiren Adlar	26
Hayvan Adları	24
Alet, Eşya Adları	19
Fakirlik, Zenginlik ve Gariplikle İlgili Adlar	16
Madenlerle İlgili Adlar	15
İlişki, İletişim ve Cevapla İlgili Adlar	14
Yiyecek İçeceklerle İlgili Adlar	13
Elçilik, Haber, Mesaj ile İlgili Adlar	12
Ölçü ve Miktar ile İlgili Adlar	12
Hareket, Tekrar Bildiren Adlar	11
Özel Yer Adları	11
Meslek Adları	10
Renk Adları	10
Sağlık Durumu, Yaşam ve Ölümle İlgili Adlar	10
Dil ve Ulus Adları	9
Para, Mal Mülk ve Cömertlikle İlgili Adlar	9
Efsanevi Yer Adları	7
Akraba, Soy ile İlgili Adlar	6

Sayı Adları	6
Giyecek-Aksesuar Adları	5
Kokuyla İlgili Adlar	4
Tanımlama Bildiren	4
Ses ve İşitmeyle İlgili Adlar	2
Toplam	1392

2.2.1.1. Kişi Adları

Metinde 28 kişi adı tespit edilmiştir. Metinde en fazla yer verilen kişi adları din, mitoloji ve edebiyat alanlarıyla ilgilidir. Bunlar içerisinde kullanım sıklığı en fazla olan ad, metinde 7 kez geçen ve müellifin kendi mahlası olan “Hızrî”dir. Metinde yer alan bazı adlar yalnızca tamlama içerisinde yer aldığı için adlar tamlama şeklinde verilerek belirtilen ismin dışındaki kelimeler paranteze alınmıştır.

(çeşm-i) İsfendiyār	Harkıl
(na‘t-i) Muḥammed	Hızır
(sürh-i) Leylā	Hızrî
(zamān-ı) Ḥazret-i Sultān Selīm Ḥān	Husrev
(zıkr-i na‘t-i) Muṣṭafā	Hüseyn(-i Kerbelā)
Ādem/‘Adem	‘İsī (-veş)
‘Aliyü’l-Murtażā	Kisrî
Cem	Mecnūn
Cimşīd	Mesīhi
Dārā	Rüstem-i Zāl/(pehlüvān-ı) Rüstem
Efrāsiyāb	Sikender
Felātūn	Sultān Murād
Ferhād	Süleymān
Ḥalīl	Şīr-i Ğurrān

2.2.1.2. Özel Yer Adları

Metinde 11 yer adı tespit edilmiştir. Bu adlardan şairin hayatını geçirdiği düşünülen *Bağdāt*, 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan yer adıdır. Yer adları, Hızrî’nin yaşamış olabileceği yerler hakkında da bilgi sunmaktadır.

Bağdāt	Kūh-i Elbürz
Efrenc (-i dīv)	Mışır
Habeş	Rūm
Hind	Tūrān
Hüseyn-i Kerbelā	Üngürüs
İrān	

2.2.1.3. Dil ve Ulus Adları

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 9'dur. Bunlardan 'Acem dili, *Türkī Dili* ve *Türkīce* eserde yer alan dil adlarıdır. Ulus adlarından 'Acem 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan ulus adıdır. Dil adlarının kullanım sıklığı ise eşit sayıdadır. Eserde Türkçeden bahsedilirken *Türkī Dili* ve *Türkīce* adları kullanılmıştır.

'Acem	Çerkes(le)	Türk
'Acem dili	Rūs	Türkī Dili
'Arabīn	Tātār	Türkīce

2.2.1.4. Efsanevi Yer Adları

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 7'dir. Bu adlardan "karanlıklar ülkesi" anlamındaki Zūlmāt-gāh/ Zūlmāt 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan efsanevi yer adıdır. Metinde anlatılan hikāye alegorik özellik taşıdığı için adı geçen yer adlarının fazla sayıda olduğu görülmektedir.

Bāğ-ı 'Aden	İrem Bāğı
Bāğ-ı İrem	Kāf Tağı
Bāğ-ı Lāhūt	Zūlmāt-gāh
Bī-sütūn	

2.2.1.5. Akraba, Soy ile İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 6'dır. Bu adlardan birâder 2 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan akraba, soy adlarındandır.

ābā	eṭfāl
birāder	ferzend
ced-be-ced	yetim

2.2.1.6. Alet, Eşya Adları

Metinde, toplumun barınma ve temel ihtiyaçları doğrultusunda kullandığı eşya ve alet adları da tespit edilmiştir. Bunlar arasında kökenleri Türkçe olanlar *çanak*, *demür* ve *gözü* adlarıdır. Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 19’dur. Bunlardan *bisāt*, *çeşme* 2 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan alet, eşya adlarıdır.

‘aṣā	āyine
bisāt “halı, kilim,yaygı”	çirāğ
çanak	demür ₁
çeşme	gözü
kāz “makas”	suṭurlāb “usturlap, ölçüm aleti”
kilīd	şem‘
niḳāb	şem‘-i kāfūr
pergār	tennūr
piyāle	zencir
sorguç	

2.2.1.7. Bilim, Bilgelik, Başarı ve Cahillik ile İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 36’dır. Bunlardan ‘aḳıl 11 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır. Metinde müstakıl olarak ve terkipler içerisinde akıl, akıl yürütme, cahillik ile ilgili birçok ad yer almıştır. Akıllı ve olgun davranma konusunda öğüt verilmiş, cahillik ve olumsuz davranışlar yerilmiştir.

āgāh	cāhil ₁
‘aḳıl	cāhil ₂
‘āḳil	cehl
‘ārif	dāniş ehli
bī-ḥaber	derk

dimāğ ₂	ṣābit-ḳadem
ezkiyā	sebük-sār ol -
ferzāne	ṣefāhet
fikir ₂	ser ₂
furṣat	ser ₃
ġāfil ₁	tağ eri
ġāfil ₂	ṭarīḳ
kic	ṭarz
ḥired-mend	te'emmül
ḥuṣḳ mağz “kuru boş kafa”	‘ulūm-ı reml
iḥāṭa	ümmī
‘ilm	üstād
pīrāne	yol ₄

2.2.1.8. Madenlerle İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 15’dir. Bunlardan *gevher* 7 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan maden adıdır.

cevāhir	güher-bār
cevher	ḥazīne
dür	kān
elmās	kān-ı nuḳre vü zer
genc	menba’
gevher	muraṣṣa’ “değerli taşlarla süslenmiş”
gevher-feṣānlık	ṣadef-tek
güher	

2.2.1.9. Dil, Edebiyat, Konuşma ve Yazma ile İlgili Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 63’dür. Bunlardan *qalem* 82 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır. *Söz* adı ise 41 defa geçmiştir.

āb ₂	ad
āb-ı ḥayāt	āğāz

āmūz-gār “hoca, öğretmen”	lügāt
‘aynü’l-ḥayāt	mācerā
belāğat	maḥfil
beyān	ma‘nī
cām-ı Cem	ma‘nī-zāde
cām-ı Cimşīd	me‘ānī
cevāb	me‘ānīlū
çeşme-i ḥayvān	medḥ
defter	meşel
destān	meştūr
destān-serā	mevzūn
dil ₍₁₎₁	midād
diller üzre	muḥabbet-nāme
divāt	muḥaşşal
güzāf	mühre
ḥaṭ	naẓm ₁
ḥaṭīb	nev-āyīn
ḥikāyet	nükte
ḥisābuñ ‘ilmi	pend
ḥiṭāb ₍₁₎ kıl -	rumūz
kāğıt	şahḥu’l-kışşa
qalem	sevād ₂
qalem ehli	söz
qalem-zen	söz bağı
kātib	şun‘ “iş, eser”
qavl	Tiğ ü Qalem
qavlince	yād
kelām ₁	zebānuñ tīği
kışşa	zıkr
kitāb	

2.2.1.10. Din ve İnanç ile İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 118'dir. Bunlardan *Ḥaḳ*₁ 12 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır. *Ḥudā* ise 11 defa geçmiştir.

(cām-ı) Elest	dü serā	İlāh
(dem-i) Rūḥü'l-Ḳudūs	egri yol	īmān ehli
(dergāh-ı) Mevlā	en'ām	İslām dīni
Allah	Ene'l-Ḥaḳḳ	Ḳādir
'amel	envār	kāfir
baḥşāyış	esma	ḳālū belī
baḥt	evliyā	ḳaḳā ₁
bāḳī	Fātiḥa	kelām ₂
behişt	fıḳḥ	Kerem Ḥaḳ
bende	Firdevs-i 'Alā	ḳılavuz
beş vaḳt namaz	Firdevs-i Berin	ḳıyāmet
bid'at	günāh	Ḳızılbaş
Burāḳ	günāh ehli	ḳudret ₁
cān-āferīn	günehkār	ḳul
Cebrā'īl	günehsiz	ḳulluk
cehennem	Ḥaḳ	Ḳur'ān
cennet	Ḥaḳ(uñ) yolu	kūşe-gır
Cibrīl	ḥaḳīḳat	maḥşer
çāker	Ḥaḳḳ yolu	maḥşer yeri
çār yār-i bā-vefa	Ḥaḳḳı bilmeklik	me'ārif
Çerḥ-i Berīn	ḥasbī	Mehdī (-yi şāḥib-zemān)
defter-i a'māl	ḥatā ₂	melāyik
dest-gāh ₁	ḥayy ü ḳadīm	miḥrāb
dīn	hidāyet cāmı	mu'tekid
du'ā	Ḥudā	muṭlaḳ 'ālem
du'ācı	Ḥudāvend	müsülmān
du'ā-gūy	Ḥüseyn-i Kerbelā	müsülmānlık
dü 'ālem faḥri	iḥsān	Nebī

pīr	sekiz bāğ-ı cinān	tevḥīd
pütperest	selām	toğru yol
rāh	ser-efrāzān-ı ‘ālem	toğsan biñ kudret kelāmı
resul	ser-efrāz-ı cihan	uçmak
Resūl-i Ḥaḳ	şifāt ₂	ümmeṭ
Ruḥu’l Emīn	şakḳ-ı kamer	vācib
Rūḥü’l Ḳuds	şehīd	vaḥdet
rūsūlāne	şükr/şükür	yarın ₂
sa‘ādet ehli	tā‘at	Yezdān
şāhib-göñül	taşavvuf	Zü’lfikār
sāḳī	tefrīd	
şavāb	tevfīḳ	

2.2.1.11. Doğa ve Bitkilerle İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 43’tür. Bunlardan *gül* ve *āteş* 5 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan adlardır.

ağaç	demür(-ven)	nihāl-i serv
‘anber sirişt	gül	od ₁
‘anber-efşān	gülistan	reyḥān
āteş	gülşen	şanavber
āzer	gülzār	serv
bāğ	ḥāk	şerār
bāğ eteği	ḥākī	ṭabī‘at
bahāristān	ḥākister	taş
benefşe	ḥas	toz
benefşe zār	ḥaşḥaş	türāb
berg	ḳara toprak	za‘ferān
berḥudār	lāle	zer
bustān	nebāt	zerre
çemen	nerges	
çenār	nesrīn	

2.2.1.12. Dostluk, Düşmanlık, İyilik ve Kötülük ile İlgili Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 109'dur. Bunlardan düşmanlık bildiren 'aduv 9 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır. Dost anlamındaki yār kelimesi ise 7 defa geçmiştir.

ac ₁₂	enīs	hoş vakt ü dem
a'dā	eylūk	ḥunbār
'adāvāt/ 'adāvet	faẓl	ḥūnī
'aduv	fītne odı	ḥūn-rīzlık
bāzīçe	fitne ₂	ibtizāl
bed	ğavğa ₂	'illet
belā	ğazab	'ināyet
belā okı	kec ₂	inşāf
belālar bendi	kec ₃	'itāb
beter	gerden-küşān	kaşd
bezl "bol bol verme, saçma"	girān-dil	kaẓā tuğyānı
	göñli kara	kaẓā ₂
cefā	ḥaķīr	ķīl ü ķāl
celīs	ḥarāmī	kīse-ber
cevr	ḥātır	kitmān
çiğ	ḥayr	la'n
dād ₍₁₎	hem-celīs	maḥrem
da'vā	hem-dem	mesāvī
da'vī	hem-dest	muḥarreb
dest-gāh ₂	hem-ḥāne	muḥayyed
dost	hem-rāh	muṭābık
dostluk	hem-sāye	mu'tedil "ılımlı, ölçülü"
dostluk tārīķi	hem-seng	mübāriz
düş-ber-düş	hem-ser	mübāriz merd
düşman/düşmen	hercāyī	müdārā
Efrenc-i dīv	ḥīle	nā-puḥte
efsun	himmet	nīk-ḥ ^v āhān

niyrencāte	şayl	yāren
penāh	sitem	yavuz
penāhī	siyeh	zaḥm
peyvest	suç	zālim
pür-ḥ [∇] āb	süfli/ süflī	zehr
rāh-zen	şikence ehli	zevāl
refikān	vefā	zillet
revāc	vefāsuz	zulm-cū
rūḥ-baḥş	yār	zulm
sāde ḳalb	yārān	

2.2.1.13. Elçilik, Haber, Mesaj ile İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 12'dir. Bunlardan *elçi* ve *haber* 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan adlardır.

aḥbār ₁	mektüb
aḥbār ₂	menḳūl
elçi	nāme
haber	nāme berger
risālet	peyām
ḳaşd	revende

2.2.1.14. Fakirlik, Zenginlik ve Gariplikle İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 16'dır. Bunlardan *gedā* 4 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

ḡanī	müstemend
gedā	müşevveş
gedā oḡlı gedā	nā-tüvān
gedālīḳ	niyāz ₁
ḳuru nān	niyāz ₂
mānde	nizāri
mazlūm	tüvān-ger

za‘f

zevāllu

2.2.1.15. Fiziksel Durum ve Beğeni Bildiren Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 32’dir. Bunlardan *hoş* 7 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

āfet	güzel	medh
aşnām	ham	nağz
bālā bülend	harābe	revnağ
bālā kad	hoş	sīm-ten
cemāl	hoş hevā	şūret
çīn	hūb u rüşen	şekl/ şekül
çirkin	hüsn	taşvīr
endām	iz	zēvķ
fer	kadd	zībā
kec ₁	kaddi kıyāmet	zīver
kīç	manzar	

2.2.1.16. Giyecek-Aksesuar Adları

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 5’dir. Bunlardan *cāme* 2 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

cāme
dāmān
külāh
ser-bend
şāl

2.2.1.17. Gökyüzü ve Meteoroloji ile İlgili Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı “41”dir. Bunlardan *felek* “9” defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

(çeşm-i) Keyvān

āsmān/ āsumān

bād

bād-1 şabā	güneş	riyāh
bād-1 şarşar	hazān	şabā
bahār	hevā ₁	şabā-veş
berķ	hevā ₃	semā
çerh	ķamer	sitāre
ebir	kāyināt	şeref burcı
ebr-veş	kevkeb	Tır “Utarid, Merkür gezegeni”
eflāk	māh	‘uķāb
encüm-müzeyyen	Merrīh	‘Uţārid
felek	mīg	yıl
gerdiş	Müşterī	Zühal
gök	nesīm	Zühre
gün ₁	nesīmi	

2.2.1.18. Gurur, Kibir Gibi Olumsuz Davranış Adları

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 31’dir. Bunlardan 7 defa kullanılan *kīn* kullanım sıklığı en fazla olan addır.

gurūr	ķaķınç	nā-sezā
hased	ķarataş	nifāk ₁
hod sevdā	kibr	reşk
hod-gam	kīn	rūy
iki dil	kīne	ta‘n
iki dillü	kīne-cū	ta‘ne
iki yüz	kīne-verlik	teşvīr
ikilik	kör ocaķ ²	tezvīr
‘inād	maşhara	tünd-ķū
‘işyān	nā-revā	tünd-ķuy

² Dede Korkut Kitabı’nda *ocaķımuñ köri* şeklinde geçen *kör ocaķ* ibaresini Sadettin Özçelik “Kör kelimesi, genel anlamda, bir varlığın sıfatı olarak kullanıldığında o varlığın en belirgin özelliğinin kaybolması durumu anlatılmak istenir. Azeri Türkçesinde ‘kor çay: hiçbir suya ulaşmadan yarı yolda kuruyan ırmak’ anlamında kullanılır.” şeklinde açıklamıştır (Özçelik, 2005, s. 42).

yalan

2.2.1.19. Hareket, Tekrar Bildiren Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 11'dir. Bunlardan *kerre* 5 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

def'a	kerre	nişār
ef'āl	mağdem	seyrān
engīz	nağş-engīz	şitāb
ğadem ₂	nazm ₂	

2.2.1.20. Hayvan Adları

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 24'tür. Bunlardan *hüma* 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

aşlan	hayvān(-şifat)	per
āşiyān	hümā	perrān
belābil	'inān	pervāne
bülbül	kebüter	post
çeng	kuş	rağş
ef'ī	murğ	seg-tek
ejder	nağcīr “av hayvanı”	şīr
ğar	neheng	yelek

2.2.1.21. Hüzün ve Mutlulukla İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 48'dir. Bunlardan *devlet₂* 11 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

ac ₁	cünbiş ₁	endīşe
'āciz	çille	ezel zağmı
'acz	devlet ₂	feryād
ciger-sūz	dūd	ğam

gezend	kara bahtlık	renc
giryān	kara günlü	sa‘ādet
göñül ābād	küdüret	şafā
ğuşşā	melālet	şafā-baḥş-i revan
güç	nā-murād	selāmet
hoş-hal	nīk-baht	selāmet yolu
hurrem	od ₂	şād
hurremliḡ	pas	şādī
huzūr	peşīmān	şādluḡ
hüsrān	pür-āzer	ümīd
kahr	rāḡat-efzā	vişāl
kara baht	rāḡat-fezā	yāre

2.2.1.22. İlişki, İletişim ve Cevapla İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 14’tür. Bunlardan *degül* 11 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

belī	fi’l-vāḡi‘	muwāfiḡ
bend	güvāh	sevgend
degül	kaḡiyye	sivā
el ₍₂₎	mesned	şarṡ
felān	muḡābil	

2.2.1.23. İnsanlarla İlgili, Duygu, Hâl, Vasıf, Görev ve Sıfat Bildiren Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 170’dir. Bunlardan *adem₂* 8 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

ādem	aḡvāl	ara ₃
ādemliḡ	al	aşḡāb
āferīn-ḡān	‘alāyiş	‘āşī
‘ahd	‘ālem ~ ‘alem	‘avām
āḡir-endīş	‘ām	ayaḡ üstinde
aḡmak	ār/ ‘ār	‘ayb

āyīn	bī-şafā	evzā‘
āzāde	cihān serkeşleri	fāhīr
bağlamalu	cūş	faķīr
bağrı kebāb	cünbiş ₂	fānī
bahtiyār	cüvān	fāriğ
bed-gevher	derdlü	faşīh
bed-güher	derdmend	fenā
bed-dil	deyyār	fermāyiş
bed-endīş	dil ₂	fıtrī
bed-ḥ ^v āh	dilber	fütāde
berāt	dil-ḥ ^v āh	gürūh
berāt ehli	dil-keş	ḥ ^v āb
ber-ķarār	dil-nişīn	ḥad
beste	dil-peżīr	ḥak ₂
bī-ḥalāk	dil-şād	ḥak ₃
bī-ḥaṭā	ebleh-nijād	ḥāl
bī-ḥayā	eblehter	ḥālet
bī-hüner	edeb	ḥāmūş
bī-nevā	ednā	ḥaṭā ₁
bī-nevālīķ	efsürde	ḥayā
bī-pāk	ehl ₁	ḥayra maķdem
bī-riya	ehl ₂	ḥayret
bī-şabr u teskīn	epsem	hem-āğūş
hem-kār	iķrār	kām
hem-şehri	ilerü ₂	kār ₁
hevāyī	iş ₁	kār ₂
ḥışm vü ğurūr	iş ₃	kār ₃
ehli	iş ₄	kār-sāz
ḥū	iş ₅	ķāyil
ḥurūş	iştigāl	kedd
hüner-mend	‘işve	kemer-beste
hüner-vār	ķadeḥ-engīz	ķişi
iḥtiyār	ķadr	kör

māhir	nev-heves	serkeşlik
ma‘rifet	nifāk ₂	süst
maẓhar	perdāz	şāhid
meddāḥ	perveriş	şefi‘
meded	pīrān	şeref
melā	pīşe	şitābān
me‘mūr	puhte	şīve
mest	pürkār	ţab‘
mestāne	rāz	ţālib
mes‘ul	reh-rev	tāze cüvān
meşhūr	reng ₂	tedbīr
meşreb	şāhib	tırāş
murādāt	şāhib-naẓar	tīz-ţab‘
mübtelā	sāyil	‘uryān
müşterī	sāz	yüz ₍₁₎₂
nā-rāst	sergeşte	yüzü(m) üzre
nefs	ser-girān	zād/ zāt
neng	serkeş	zenān-tek

2.2.1.24. Kokuyla İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 4’tür. Bu adların kullanım sıklığı eşit sayıdadır.

‘iṭrī,	nāfe
müşk	sipend

2.2.1.25. Meslek Adları

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 10’dur. Bu adların kullanım sıklığı eşit sayıdadır.

cellād	ḥuşe-çīn
ğavvāş	naķş-i bend
ḥancer-güzār	şarrāf
ḥarīdār	şūret-ger

tercümān

tīrger

2.2.1.26. Ölçü ve miktar ile İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 12'dir. Bunlardan *eksük* ve *behre* 2 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan adlardır.

arşun

bī-nihāyet

ırağ

behre

dūr

mīzān

benūh

eksük

nokta

bī-ḥad

eksüklük

ser-mū

2.2.1.27. Para, Mal Mülk ve Cömertlikle İlgili Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 9'dur. Bunlardan *var* 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

‘araz

kerem

var₂

‘atā

mürüvvet

bahşış

raht

is

tenge

2.2.1.28. Renk Adları

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 10'dur. Bunlardan *beyāz* 2 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

beyāz

reng₁sevād₁

kara / kare

revnağ-kara

siyāh

kızıl

revnağ-karalık

sürh

zerd

2.2.1.29. Sağlık Durumu, Yaşam, Ölümle İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 10'dur. Bunların kullanım sıklığı eşit sayıdadır.

diri

ḥāk ü ḥūn içinde

ḥayāt,	memāt
ıslāḥ	mevlūd
ḳabr	‘ömr
maḳtel yeri	tıb

2.2.1.30. Sayı İsimleri

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 6’dır. Bunlardan *çār* 2 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

çār	yüz ₍₂₎ ¹	penc
on ¹	erḳām	şümār

2.2.1.31. Ses ve İşitmeyle İlgili Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 2’dir. Bunların kullanım sıklığı eşit sayıdadır.

nağme
ney ₍₁₎

2.2.1.32. Soyut Anlamalı Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 65’dir. Bunlardan *sevdā* 5 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır. *murād* adı ise 4 kez geçmiştir.

āṣār	cāvidāne	ferāḡat ‘ālemi
aşıl	cāy-ı ḡam ü derd	ḥayāl
‘āşık	cāy-ı sülūk-ı ‘ārifīn	hevā cāmı
‘ayān	cāyız	hevā ₂
āyet	cennet-ābād	hevā ₄
‘ayn	cennet-āsā	ḥor ₍₂₎
beḳā milki	ciger-derlik	ḥub
beḳāsız	cihān-ārā	ḥuluv
benlik	dād ₍₂₎	ḥurmet yolu
birlik	ḡalālet	‘ırz
cān illeri	esās	‘ışk

i‘tibār	muḥabbet	sevdāyī
i‘timād	muḥaḥḳḳaḳ	sevgü
ķorķu	murād	sır
ķudret meyi	muṭlaḳ	ķevķ
kūy-ı murād	perī	ķevķ odı
lā-mekān	rāstlıķ	va‘de
lā-mekān mülki	rāy	vesvās
māfi‘-ż-żamīr	rūḥānī	yüzi şusuz
mecāzī	sa‘ādet milki	zor
meşāķķat	sevād-ı milket	zulmāt-gāh
mihr	sevdā	

2.2.1.33. Tanımlama Bildiren Adlar

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 4’tür. Bunlardan *ism* 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

elķāb	ism
evşāf	vaşf

2.2.1.34. Varlıkların Sahip Olduğu Durum Adları

Bu bölümde tespit edilen ad sayısı 69’dur. Bunlardan *yok₁* 31 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

	ġıjıldu	mālum/ma‘lūm
bāz		mānend
bedīdār	ḥāli	
belli	hebā	mestūr
belürsüz	intizām	muḥkem ₁
beñzer	ķatar	muḥkem ₂
bīhūde	keçel	mübeyyen
bī-nişan	ķuru	müdevver
bir ₃	ķuşūr	mükellef
bī-żarūret	kül	mükemmel
gerek	lāzım	

mülevves “kirli, pis”	pīç	tarāvet
münderic	pür	tāze ₁
münevver	pür-pīç	tehī
müretteb	pür-raḥne	tev’emān
müşkil	pür-tāb	tolu
müzeyyen	pür-zer ü sīm	uc
nisbet	raḥşān	var ₁
nişān	resm	varlık
nizām	revā	virāne
noḳşān	rūşen	yeter
noḳsānī	rüste	yok ₁
pey ₍₁₎	sezā	zāhir
peyderpey	şıfat ₁	zūr
	şikeste beste	

2.2.1.35. Vatan, Askerlik, Savaş ve Kahramanlık ile İlgili Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 75”dir. Bunlardan *tīg* “84” defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır. Bu bölümde yer alan adlar eserin konusu gereği çok defa edilmiştir.

aķın	demür ₂	kemend
‘alem	dilāver	kemīn-geh
āmīrān	erlik	ķılıç
āsāyiş	ġāzī	ķuvvet
‘asker	ġılāf	mecāl
bed dil-i ceng-cū	gürz	merd
bī-bāk	ḥancer	merdān
ceng	heycā günü	merdānelik
ceng-cū	kār-zār	merd-efgen
ceng-gāh	ķaşd	merd-i ķālāk
ceyş-i devlet	ķatı polat ķeng	meydān ₂
cilāsın	ķavī	mīķdār
cüyüş	kemān	mīr

mīrāne	sefer	şemşīr
nevbet	selāṭīn	şikestlik
nīze	ser-endāz	şimşīr ₂
oķ	silāh ehli	şimşīr ₁
oķlu	sipāh	teber
pehlūvān	sipāhī	tīg
peykān	siper	tīg ehli
peykār	süvār	tīg-veş
pulād	süvārī	tīr
rezm	şecā‘at	yāylu
şavaş	şecā‘at milketi	
tırkeş	tīz-ceng	
tīşe	tīz-mīnkār	

2.2.1.36. Vücut Unsurları ve Organ Adları

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 47’dir. Bunlardan ser₁ 13 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

alın	dest	kanat
āvāz	dīdār	kāş
ayak	dil ₍₂₎	mağz “beyin”
a‘zā	dimāğ ₁	mūy
bağır	diş	pāy
barmaķ	el ₍₁₎	pehlū
benān	et	peyger
cān	farķ	ruḥsār
ciger xanı	gerden	sāye
cism	göñül	ser ₁
çehre	göz	ten
dehān	gözi yaşı	tırnak
dem ₍₂₎	gūş	üstülh ^v ān
dem ₂	ķadem ₁	vücūd
derūn	ķan	yürek

yüz₍₁₎₁

zebān

2.2.1.37.Yer-Yön Bildiren Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 72’dir. Bunlardan *cihān* 39 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

aḳṭāb	hāmūn	şahrā
ara ₁	ḥavāli	sū
ara ₂	iç	tağ
art	içerü	tağ eteği
berende	iqlīm	taşra
cā	il	üst
cānib	ḳāf-tā-ḳāf	üstünde
cevānib	kenār	vech
ceyhūn	kerāni	yaban
cihān	kişver “memleket, ülke”	yakın
cihān mülki	kūh	yan ₁
dāmen	kūh-ı bülend	yaña
dārü’l-ğāfilīn	ḳulzüm	yedi iqlīm
dehr	mağrib	yedi ḳat āsumān
devrān ₁	maşrıḳ	yedi ṭamu
diyār	mekān	yer ₁
dört köşe	memleket	yer ₂
dükān	mesken	yir ₁
dünya	meydān ₁	yir ₂
el ₍₃₎	milḳ	yol ₁
evc	miyān	yolı tozı
gerdūn	muḥīt	yurt
gītī	nevāhī	yüz ₍₁₎₃
gūşe	orta	zemīn

2.2.1.38. Yiyecek İçecekle İlgili Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 13'dir. Bunlardan $\bar{a}b_1$ 3 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

$\bar{a}b_1$	mey	şehd
cev	mīve	tere
ḥor ₍₁₎	nān	yimek
itmek	nārenc	
ḳūt	şu, sūsen-āsā	

2.2.1.39. Yönetim, Yönetmek ve Ulu Kişilerle İlgili Adlar

Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı 90'dır. Bunlardan şāh/ şeh 21 defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır. Eserde özellikle hükümdarlık, yönetim, iktidar konularına yer verildiği için bu bölümde yer alan ad sayısı fazladır ve çok defa tekrar edilmiştir.

‘adālet	encümen	izüñ tozu
‘adl	ḥalāyık	ḳādir
Āl-i ‘Oşmān	ḥalk	ḳapu
āsītān	ḥalvet-serā	ḳat
bāc	ḥarāc	Ḳayser
buyruk	ḥāş	kemāl ehli
cāh	ḥazret	kemāl ₁
cāy-gāh	ḥızmet	kemāl ₂
cihān-gīr	ḥoş revan	kemālāt
delīl	ḥudāvend	ḳudret ₂
devlet nişānı	ḥurmetiçün	manşıb
devlet ₁	ḥusrev	meclis-i ‘ālī
dīvān ₍₁₎	ḥükm	mihter
dīvān ₂	ḥükm ü ḥilāfet	mu‘teber
dīvān-serāy	icāzet	müşerref
efser ₂	iş ₂	müşīr “yardımcı”
emr ₃	iṭā‘at	nedīm

nedīmān	ser-firāz	tāc
nūger	serīr	tapu
pādiṣā	serverlik	ta‘zīm “saygı, hürmet”
pādiṣāh/ pādiṣeh	seyyid	teshīr
pey ⁽²⁾	siyāsetçün	ulu ¹
rāyet “sancak, bayrak”	şulḥ	ululuk
sa‘ādet tācı	sultān	vaṭan
salṭanat	ṣāh/ ṣeh	vezīr
selef	ṣāhān	vezīrān
ser-āmed	ṣehinṣāh	yan ²
serāy	ṣeyḥ	yaver
ser-bülend	ṣūkūh “ululuk, azamet”	yücelik
ser-efrāz	tābī	zāt

2.2.1.40. Zaman Bildiren Adlar

Güneşin doğuşunu ve batışını kapsayan zaman dilimine “gün” denir. Bir gün ise 24 saati kapsayarak sabah, öğlen, ikindi, aşkam ve gece olarak bölünür. “İbadet dilinde ise beş vakit namaz örneğinde olduğu gibi zamanı beş bölüme ayırmıştır.” (Zülfikar, 2018, s. 135). Eserde bu bölümde tespit edilen ad sayısı “26”dır. Bunlardan *dem₍₁₎₁* “9” defa tekrar edilmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan addır.

ān	lahza	ṣāmlık
dem ₍₁₎₁	nesl	ṣaşt-ı devrān
devr	rūz	ṣeb-tek
devrān ²	rūzgār/ rūzigār	ürd-i bihişt
faşl	sā‘at	vakt
gice	seher	yarın ¹
gün ²	seher-gāh/ seher-geh	yıl
gün ³	ṣubḥ	zamān
kadīm	ṣubḥ-veş	

2.2.2. Fiiller

Fiiller, canlı cansız bütün varlıkların hareketlerini ve durumlarını bildiren sözcüklerdir. Fiiller, farklı araştırmacılar tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

Türkçe Sözlük'te “Olumlu veya olumsuz olarak çekimli durumda zaman kavramı taşıyan veya zaman kavramı ile birlikte kişi kavramı veren kelime, eylem” (TDK, 2011, s. 873-874) şeklinde tanımlanır. “Bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen kelime” (Korkmaz, 1992, s. 61). “Kâinatta biri nesne, diğeri hareket olmak üzere iki unsur vardır. Nesneler canlı, cansız, maddî, manevî bütün varlıklar ve mefhumlardır. Hareketler ise nesnelerin zaman ve mekan içindeki yer değiştirmeleri; oluşları, kılışları, duruşları; hülâsa her türlü faaliyetleridir” (Ergin, 2013 s. 280-281).

Hamza Zülfikar ise fiillerin Türkçenin söz varlığı içindeki önemini “Fiiller söz varlığı içinde Türk dilinin en değerli kelimeleridir. Onlardan çeşitli isimler, sıfatlar, zarflar yapılır” (Zülfikar, 2018, s.23) şeklinde ifade eder.

Eserde tespit edilen fiiller; *Tek Kelimededen Oluşan Fiiller*, ve *Birleşik Fiiller* olarak iki ana başlıkta ele alındı. Birleşik fiiller ise kendi içerisinde *İsim + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller* ve *Fiilimsi + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller* olarak iki alt başlıkta incelenmiştir. Metinde tek kelimededen oluşan fiil sayısı 182, birleşik fiil sayısı ise 723'tür. Burada toplam 905 fiil kullanılmıştır.

Fiillerin değerlendirildiği başlıklar ve bu başlıklar altında tespit edilen fiil sayısı tablo hâlinde belirtilmiştir:

Tablo 2
Fiillerle İlgili Söz Varlığı

Fiiller	SAYI
Tek Kelimededen Oluşan Fiiller	182
Birleşik Fiiller	
İsim + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	715
Fiilimsi + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	8
Toplam	905

2.2.2.1. Tek Kelimeden Oluşan Fiiller

Metin incelendiğinde tek kelimeden oluşan fiil sayısı 182'dir. Metinde haberleşme, birbirlerine elçi gönderip gelen elçileri kabul etme gibi olaylar sık sık gerçekleştiğinden fiiller arasında *di-* fiili dikkat çekmektedir. *di-* fiili 83 defa geçip kullanım sıklığı en fazla olan fiildir.

acı-	çek-	erit-
aç-	çevir-	es-
açıl-	çık-	eyit-
ağ-	çizgin-	eyle-
akıt-	de-	ezberle-
al-	del-	geç-
aldan-	di-	geçin-
añ-	dik-	geçir-
añıl-	dile-	geçür-
aş-	dilleş-	gel-
bağışla-	dinle-	getür-
bağla-	diril-	getürt-
bak-	diriş-	gez-
baş-	diz-	gider-
başla-	dolaş-	gir-
bat-	dökül-	git-
begen-	dön-	gizle-
beñze-	döşe-	gönder-
bırak-	duruş-	gör-
bil-	dut-	görebil-
bin-	düken-	görün-
bit-	dür-	göster-
bitür-	dürüş-/dürüş-	götür-
bul-	düş-	gözet-
buyur-	düz-	göl-
çak-	elleş-	ırla-
çapın-	eriş-	ışmarla-

i-	ol-	tol-
iç-	oñdur-	tur-
içür-	“iyileştirmek,	turgur-
idin-	şifa vermek”	tut-
ilt-	otur-	uç-
in-	ög-	um-
inan-	öğret-	unut-
ir-	öl-	ur-
irgür-	pusı-	utan-
iriş-	şaç-	uyan-
irür-	şal-	üşen-
iste-	şan-	var-
it-	şar- ₁	vazgeçür-
iyit-	şarar-	ver-
kaç-	şarf it-	vir-
kağı-	şat-	viril-
kal-	şavur-	yağ-
kap-	seç-	yakın-
karart-	sevin-	yandur-
kes-	sevindür-	yapış-
kıl-	şı-	yar-
ko-	şığ-	yaraş-
konul-	şığış-	yarış-
kork-	şor-	yat-
korkut-	söyle-	yaz-
koy-	şun-	yet-
kullan-	şunul-	yetiş-
kur-	sürü-	yığ-
ok-	sürüt-	yık-
okı-	şakı-	yıl-
oku-	taşın-	yitür-
okun-	tap-	yol-
okut-	toğ-	yor-

yu-	yücelt-
yunul-	yügür-

2.2.2.2. Birleşik Fiiller

“Birleşik fiiller, bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir.

...Birleşik fiilleri, taşıdıkları birbirinden farklı yapı, işlev ve anlam özelliklerine göre kendi içlerinde:

I.Esas anlamını korumuş veya esas anlamını korumakla birlikte birtakım işlev incelikleri kazanmış olan birleşik fiiller,

II. Esas anlamını kaybederek deyimleşmiş olan birleşik fiiller, olmak üzere iki ana gruba ayırmak mümkündür. Her grubun kendi içinde alt grupları da vardır demektir” (Korkmaz, 2009, s. 791). “Birleşik fiil bir yardımcı fiille bir ismin veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubudur. İsim veya fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra getirilir. Yardımcı fiilin başına getirilen unsurun isim veya fiil olmasına göre birleşik fiiller ikiye ayrılır. Bu iki çeşit birleşik fiilin yardımcı fiilleri de ayrı ayrıdır” (Ergin, 2009, 386). Kutadgu Bilig’de fiilleri inceleyen Ahmet Bican Ercilasun birleşik fiilleri,

“Birleşik fiil bir kelime grubudur. Kelime gruplarında esas; mânâca bir bütünlük teşkil etmek ve cümle içinde tek kelime muamelesi görmektir. Kelime gruplarına iştirak eden unsurlar; asıl mânâlarından az veya çok farklı, yeni ve tek bir mânâ ifade etmek üzere bir araya gelirler. Birleşik fiilde de bu böyledir. İster iki tarafı da fiil olsun, ister bir tarafı isim bir tarafı fiil olsun her birleşik fiil, bir tek kavramı karşılar. Hareket, oluş ifade eden bir kavramı karşılamak için basit ve türemiş fiillerden nasıl istifade ediyorsak birleşik fiillerden de aynı şekilde faydalanırız. Yani bir kavramı anlatma ve fonksiyon bakımından basit ve türemiş fiillerle birleşik fiiller arasında hiçbir fark yoktur. Bu üç türlü fiil arasındaki fark, sadece teşkil edilişleri bakımındandır” şeklinde tanımlar (Ercilasun, 2014, s. 72-73).

Necmettin Hacıeminoğlu bu tanımda Ercilasun’a katıldığını belirterek birleşik yapılar için “Türkçe, yapısı dolayısıyla çok zengin eklere sahip bir dil olduğu hâlde, yeni kavramları ifade etmek ihtiyacı duyulduğunda genellikle birleşik şekillere başvurmaktadır. Bu sayede, dilimizin hazinesi zenginleştiği gibi, anlatım gücü de artmakta ve genişlemektedir” ifadelerini kullanır. (Hacıeminoğlu, 2016, s. 300)

Abdullah Demiral tarafından hazırlanan Harezmi Türkçesinde Birleşik Fiiller adlı doktora tezinde birleşik fiiller ile ilgili birçok araştırmacının tanımlarına yer verilerek tasnifler değerlendirilmiştir. Abdullah Demiral, birleşik fiilleri şu şekilde açıklamıştır:

“Birleşik fiil, bir yardımcı fiilin bir isimle veya bir fiilimsiyle yapıca ve anlamca kaynaşmasıyla oluşan yapıdır. Buradaki fiil, yardımcı fiil veya asıl fiil olabilir. Yani bu yapılarda, asıl fiil de yardımcı fiil fonksiyonunda kullanılmakta, kendisinden önceki isimden veya fiilden bağımsız olmamaktadır. İsim + yardımcı fiil yapısında yardımcı fiil ismi fiilleştirmekte; fiilimsi + yardımcı fiil yapısında ise fiile kılınıp ve görünüş özelliği kazandırarak fiilin zamanı ve tarzı bakımından kullanım ve işlev inceliklerine sahip olmasını sağlamaktadır.”

Bu açıklamadan sonra birleşik fiilleri şu şekilde tasnif etmiştir:

Taradığımız eserleri de göz önünde bulundurarak birleşik fiilleri:

1. İsim + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller
2. Fiilimsi + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiiller

olmak üzere iki genel gruba ayırabiliriz. Bu genel gruplandırmadan başka her iki grubun alt başlıkları incelendiğinde şu tespitleri yapabiliriz:

İsim + yardımcı fiil yapısındaki birinci grupta bol-, et-/ediş-, eyle-/edle-, kıl-, yap- yardımcı fiilleri dışında diğer fiiller de yardımcı fiil olarak isimlere getirilip anlamca tek kavramı karşılayan bir birleşik fiil kurabilmektedir.

Fiilimsi + yardımcı fiil yapısındaki ikinci grupta ise iki fiil bir araya gelmekte, yine anlamca tek kavramı karşılayan bir fiil ortaya çıkmaktadır. Bu başlık altındaki fiillerin yapılarını üç alt başlıkta tespit edebiliyoruz:

1. Sıfat-fiil + yardımcı fiil
2. İsim-fiil + yardımcı fiil
3. Zarf-fiil + yardımcı fiil (Demiral, 2012, s. 25-26).

Bu tanımlardan ve tasnifden yola çıkılarak metinde yer alan birleşik fiiller, *İsim + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller* ve *Fiilimsi + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller* olmak üzere iki başlıkta değerlendirildi. Burada 723 söz tespit edildi.

2.2.2.2.1. İsim + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Korkmaz, “Bunlar bir ad veya sıfat ile et-, eyle-, yap-, kıl-, ol- ve bulun- yardımcı fiillerinin birleşmesinden oluşmuştur. Birleştikleri yardımcı fiilin görevi, bir adı fiil durumuna getirmektir. Dolayısıyla, esas anlam ad üzerindedir. Yardımcı fiil, yalnızca adı “etmek”, “yapmak”, “kılmak” ve “olmak” anlamları katarak fiilleştiren ve çekim eklerini alan bir işlev yüklenmiştir” der (Korkmaz 2009, s. 792-800). “İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller et-, ol-, eyle-, bulun-, yap- fiilleridir. Bunlardan et-, eyle-, yap- isimlerden

geçişli birleşik fiil, ol-, bulun- ise geçişsiz birleşik fiil yaparlar. Asıl ve çok kullanılan yardımcı fiiller et- ve ol-‘tır. Diğerleri daha az kullanılan ve arka arkaya gelen birleşik fiilli ibarelerde tekerrürden kaçmak için bunların yerini tutan ve mânâları, fonksiyonları aynı olan yardımcı fiillerdir” (Ergin, 2009, s. 386). “Bu tür birleşik fiillerde isim unsuru umumiyetle tek kelimeden ibarettir. Fakat birden fazla kelimeden meydana geldiği de sık görülür. İsim unsuru normal isim olabileceği gibi sıfat ve zarf da olabilir” (Ercilasun, 2014, s. 76).

Metinde tespit edilen isim + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiil sayısı 715’dir. Bu birleşik fiillerin büyük bir kısmı *ol-*, *it-*, *eyle-* ve *kıl-* yardımcı fiilleri ile kurulmuş olmakla beraber *getür-*, *al-*, *gör-*, *bul-* gibi asıl fiillerin de yardımcı fiil gibi kullanıldığı örneklerle rastlanır. Bu grupta yer alan birleşik fiillerden *yār ol-* fiili 10 defa geçmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan birleşik fiildir.

ad(ın) eyle-	arasın kes-	‘azm it-
ad(ın) қо-	ārāste it-	‘azm-i meydān it-
ad(ını) eyit-	āreste kıl-	‘azm-i mülk-i İsrā kıl-
‘add it-	‘arz it-	‘azm-i şikār(ı) it-
‘adem kıl-	āsān bul-	bābın aç-
adın gırivüñ	‘āşık-ı şūrīde ol-	bāc al-
‘ālemden götür-	āşikāra kıl-	bahane it-
āgāh ol-	āşikāre it-	bā-hem ol-
āgāz eyle-	avānı iriş-	bākī kal-
ağyār ol-	‘avdet it-	bālālık eyle-
āhır ol-	āvihte kıl-	bār getür-
‘aklı hayrān it-	ayağa tır-	bār-gāh(uñ) kur-
‘alem çek-	ayağı tozına cān	bār-ı minnetini çek-
‘ālemden götür-	īsār eyle-	başın götür-
‘alīm ol-	ayak üzre tır-	başına üş-
alkış du‘ālar it-	‘ayān it-	başında devlet gör-
altuñna naṭ‘ döşet-	āzād ol-	başını götür-
āmīn it-	āzādegān-	başını iki şakq kıl-
āmīz it-	‘āzim ol-	bātıl it-
‘ār gel-		bend eyle-

bend it-	cevlān it-	devlet egle-
bend(i) ur –	cevlān-geh ol-	dıraḥş kıl-
bende çek-	cidd eyle-	digergūn ol-
bend-i belāyı aç-	cidd it-	dil-peḫīri ol-
berāber ol-	ciger-ḥūn ol-	dil-şād ol-
berbād ol-	cūş it-	dirīg ol-/ dirīg(i) ol-
berk it-	cūş kıl-	du‘ā it-
berkende kıl-	cūdā ol-	du‘ā kıl-
beşāret gönder-	cūdālīk eyle-	du‘ā vü alķış it-
beyān eyle-	cūdālīk it	du‘ā(yı) kıl-
beyān it-/ beyān(ıñ) it-	cüvān ol-	du‘ālar eyle-
beyāna getir-	çāh kūr-	du‘ālar it-
beyt it-	çāker ol-	du‘ālar oku-
bihbūd(uñ) ol-	çüst ol-	du‘ā-yı devlet-i tīg it-
bile ol-	da‘vāsın kıl-	dūr ol-
bīm it-	da‘vā-yı bātıl kıl-	dü-nīm it-
bī-nevālīk çek-	da‘vā-yı devlet kıl-	düş(i) gör-
bī-niyāz ol-	da‘vā-yı merdān it-	düşnām it-
bī-ṭākat it-	da‘vā-yı şāhī it-	ebter it-
būs eyle-	dāver-i devrān ol-	ebter ol-
būse ur-	da‘vet it-	efkāre düş-
büryān it-	da‘vī-yi gerden-fīrāz(ı)	efrāşte kıl-
cāblūsı kıl-	kıl-	efsāne vü efsūn it-
cān vir-	def‘ it-	ehli ol-
cārī it-	degin-	ekl it-
cebr it-	delālet ol-	el(ümi)öp-
cem‘ it-	dem it-	ele gir-
ceng it-	dem ol-	emān(ı) vir-
ceng ol-	dem ur-	emr olın-
ceng(i) kıl-	demde ol-	emr(üm)de ol-
cege‘ azīmet it-	ders-i kāğıt al-	erbāb-ı rāz ol-
cege gir-	dest-i yāri ol-	ev düz-
cevāb it-	devlet bul-	fāl idin-

fāl(1) eyle-	ğazab it-	güz̄er kıl-
fāriğ'1-bāl ol-	ğazab-nāk ol-	ḡāb u ḡor ṣoden
farz eyle-	gerçek şan-	ḡaber vir-
fedā kıl-	gerdān kıl-	ḡaberdār ol-
fehm eyle-	gerden-geş ol-	ḡacālet ol-
fehm it-	gerden-keşānlık kıl-	ḡakdan yaña ol-
fenāya vir-	gerdin kopar-	ḡalāş it-
ferāğa ir-	germ ol-	ḡalaş ol-
ferāğat bul-	girān ol-	ḡāli olma-
ferāğat et-	girānter ol-	ḡalk olın-
ferāmūş eyle-	girü ko-	ḡam ol-
ferāmūş it-	göm-gök ol-	ḡamd-i bī-ḡad eyle-
fermān-ber ol-	göñli şafālar kesb it-	ḡamiyyet kıl-
feth ü nuşret ol-	göñlini teng eyle-	ḡamle it-
fevke'1- 'alāya ir-	göz ucuyla nazar it-	ḡāmūş ol-
feyz it-	göz yaşların dök-	ḡande kıl-
fırşat bul-	gözü kıl-	ḡande vir-
fırşat ol-	gözini pür-āb kıl-	ḡarāb it-
fırşat vir-	ḡufrān kıl-	ḡarāba var-
fiğāna gel-	ḡulām(1) ol-	ḡarāba vir-
fikr it-	ḡulām(um) ol-	ḡarāc(1) al-
fikr-i bisyār kıl-	ḡuşşa çek-	ḡaş ol-
fikrine gir-	ḡuş eyle-	ḡased yi-
fırkat şal-	ḡuş it-	ḡāşıl it-
fitne yağ-	ḡuş kıl-	ḡāşıl ol-
furşat aldır-	ḡuş tut-	ḡaṭa it-
furşat düş-	ḡüç it-	ḡatm it-
ḡālib ol-	ḡüft ü ḡüy kıl-	ḡatt-1 emān vir-
ḡamgīn ol-	ḡüher-bār ol-1	ḡavf it-
ḡam-1 aḡvāl-i dervīş yi-	ḡümrah ol-	ḡayırḡāh ol-
ḡamnāk ol-	ḡün(üm) geçür-	ḡayretde yet-
ḡarīk it-	ḡüvāhī vir-	ḡazer kıl-
ḡavṭa ur-	ḡüzār(1) kıl-	ḡāzır ol-

helāl it-	iraḲ ol-	‘izz ile nāz gör-
hem-dem ol-	‘ibret al-	‘izz ile nāz vir-
hem-dest ol-	‘ibret düş-	‘izzet bul-
hem-rikābı ol-	īcād(1) ol-	‘izzet eyle-
hem-ser ol-	iḥtilāt(1) kıl-	‘izzet kıl-
hest ol-	ihtimām(1) eyle-	‘izzet(ümi) tut-
hevādār kıl-	ihtimām(1) it-	‘izzetle hürmet bul-
hevā-ḥ ^v āh ol-	iḥtiyāruñ al-	ḳādir ol-
heybet al-	iḥtiyāt(1) çek-	ḳadr vir-
hezīmet kıl-	iki biç-	ḳadre irür-
hızmet it-	iki bükül-	ḳahr(1) it-
hidāyet ol-	iki şaḳḳ ol-	ḳalem tut-
hikāyet it-	ikrām it-	ḳalemü ney tîgi cām it-
hikāyet kıl-	ikrār eyle-	kām-yāb(1) ol-
hīle eyle-	ilerü тұr-	ḳan it-
hīlet it-	imtiyāz(1) it-	ḳanā‘at eyle-
himmet ol-	inḳıyāde it-	ḳanın ‘afv it-
himmeti ol-	inşāf eyle-	ḳapuña gel-
hīre ol-	īşāl ḳıldur-	kār ü geştī kıl-
hoş ol-	istiğfāre düş-	ḳarārı ḳalma-
hū it-	istimālet vir-	ḳarībū’l-fehm ol-
hūb-ter ol-	isuz it-	ḳarşı тұr-
hulūl itdür-	iş buyur-	ḳaşd eyle-
hūn-ı bī-günāhı aḳıt-	işe sür-	ḳaşd it-
hurd kıl-	işin bitür-	kāse-yi cev it-
hurd ü ḥābı gider-	iṯā‘at it-	ḳat‘-ı mesāfet it-
hurrem ü şād ol-	‘itāb it-	ḳay‘ kıl-
huşk ol-	ittifāḳ üzre ol-	kem ol-
hūkm ıssı ol-	ittifāḳ(1) it-	kem ü kast ol-
hūkm it-	iyilik(i) it-	kemer-bend it-
hūkmü(m) yürü-	iz‘ān idin-	kemer-beste(m) ol-
hürmet kıl-	iz‘ān it-	kemīn(i) ḳur-
hüveydā it-	izhār it-	kemter ol-

kerem kıl-	meclis kur-	müretteb düz-
kesb it-	mecnûn ol-	müretteb ol-
keşf eyle-	mededsüz kal-	müvecceh it-
keşf it-	medh eyle-	müyesser ol-
ketm it-	medh ü şenâlar okı-	müzeyyen eyle-
kılavuz ol-	medîd-i müddet ol-	müzeyyen-bâğ ol-
kıymetini bil-	mehcûr ol-	nâ-bedîd ol-
kihter it-	mehtâb toğ-	nâcî ol-
kıl ü kâl(i) it	merhâbâ it-	nâkesâne it-
kinâyet ol-	mesken it-	naikle getür-
kuhl it-	mesken kıl-	naş eyle-
kul it-	mesken tut-	naş it-
kuşûrî ol-	meşhûr ol-	naş ü ârâyiş vir-
künd ol-	mevvâc ol-	nâm koş-
küşâd(ı) bul-	meyl it-	nâmûs ü gayret it-
lağab ko-	minnet it-	nâr şal-
lâyık ol-	mir'ât kıl-	nâ-şabûr ol-
lazım ol-	miyân beste it-	naşîbi ol-
luğf it-	mübemû ol-	nazar it-
luğf-ı kelîmi işle-	mu'ciz izhâr kıl-	nazar kıl-
mağall-i rezim ol-	muhlîş-i dîn kıl-	nazm eyle-
mağrûm kal-	muğır ol-	neberd(in) eyle-
mağbûl(üñ) ol-	murâd it-	nedîm(i) ol-
mağdûr kıl-	muşîkâr(ın) çal-	nefes kat' it-
mâlik-i rikâb(ı) ol-	müdâra it-	nerm kıl-
mâliş vir-	mühr ol-	neşr it-
mazhar düş-	mülâkât ol-	neşv ü nemâ(yı) bul-
ma'zûr ol-	mülazım kıl-	nîgû-rây nîgû-siyer ol-
ma'zûr tut-	mülâzım ol-	nişâr it-
ma'zûr u mağbûl ol-	mümâşil it-	niyyet eyle-
ma'zûr(uñ) ol-	mümkîn ol-	nizâ' ı gider-
mecâl(in) bul-	münakkaş kıl-	oba(sın) kur-
mecâli git-	mün'im it-	od tut-

oķ at-/ oķ(1) at-	pür-güy ol-	rüşen it-
oķı zahmın yi-	rağbet kıl-	rüşen ol-
orana gelme-	rāh it-	rüy-ı ihsān it-
öñine kıl-	rāhatlık gör-	rüşvet(in) al-
pāk-bāz ol-	rāhi kes-	şabr it-
pāre pare it-	rahmetler bul-	şabr itdür-
pāre pāre kıl-	rās-ı haṭīye	şadra geçür-
pāy(um) al-	rāst it-	saḥt-dil ol-
pāyın uzat-	rāst-gū ol-	şavāb(1) gör-
pehlüvānlık eyle-	rāy eyle-	sebük-sār ol-
pençe ur-	rāyetini çek-	secde it-
pend oķı-	rāy-ı ḥazret-i şāh ol-	secdet kıl-
pend-i ḥüb vir-	rāz aç-	sefer kıl-
per aç-	rāz çık-	seher ol-
perākende kıl-	red it-	selām(1) vir-
perhīz it-	redd-i mezālīm it-	selāmetle tut-
perrān ol-	refīk it-	selvet bul-
pertāb ol-	rehber it-	semā' a tur-
pervaz kıl-	rehber ol-	senc kıl-
pesend it-	rengi dön-	ser(lerine) ur-
pest eyle-	resm-i fermānberlik eyle-	ser-āgāz it-
pey it-	restehīzi kıpar-	serbāz ol-
peyām(in) iriştür-	revān it-/ revāne ol-	ser-be-ser tut-
peydā ol-	revān ol-/ revāne ol-	ser-efrāzı kıl-
peyvest it-	revāne it-	fıtr-ı ser-elṭāf ü gufrān it-
pīç eyle-	revnaķ ol-	ser-girānlık eyle-
pinhān eyle-	ri'āyet kıl-	serhoş it-
pinhān ol-	rīhte kıl-	serin ağırt-
pīrlige iriş-	risālet kıl-	serin kes-
pīrüz ol-	rivāyet eyle-	serine çizgin-
pür envār eyle-	rivāyet it-	serkeşlik et-
pür it-	rīze rīze eyle-	sermest it-
pür-behcet ol-	ruhşat bul-	sertāc idin-

serũñ/serini kat' it-	şefâ'ât it-	teblîğ eyle-
server kıl-	şefâ'at kıl-	teblîğ-i kelâm(1) it-
serverlik eyle-	şehriyâr(i) kıl-	teblîğ-i risâlet it-
seyr it-	şeref ehli ol-	tecellî it-
seyrân it-	şerh eyle-	tedbîr eyle-
seyr-i lâ-mekân(1) it-	şerh it-	tedbîr it-
siper eyle-	şeydâlık eyle-	tefâhür it-
siper ol-	şeyn it-	tehî-dil ol-
şoĥbet it-	şî'âr it-	tek ol-
söz ĥoĥkasın aç-	şî'âr(uñ) ol-	tek ü tenhâ it-
söz(i) gönder-	şikâyet it-	tekrîm(üm) eyle-
sözi dürcini aç-	şikâyet kıl-	telef it-
sözin aç-	şikest it-	temâm it-
sözini az öz eyle-	şitâb(1) it-	temâşâ eyle-
sözũñ naĥzın güherlerni	şitâb(1) kıl-	temâşâ kıl-
şaç-	şitâbân git-	temâşâsına baĥ-
su'âl it-	şüst u şüyı kıl-	temâşâ-yı gül ü gülzâr it-
su'âle çek-	ta'ab çek-	tenhâ düş-
sûd it-	tâb al-	tenhâ ĥal-
sûduñ ol-	tâb it-	teninde cânı gibi ol-
şulĥ eyle-	taĥrîr eyle-	ter ol-
şulĥ it-	taĥsîn it-	terk it-
şulĥ itdür-	taĥrîr it-	tersân ol-
şulĥe gel-	ta'lîm it-	te'sîr eyle-
sultân ol-	ta'n eyle-	te'sîr it-
sultân-ı 'âlem ol-	ta'ne kıl-	te'sîr ol-
şûret-ger ol-	tapu kıl-	teşvîr it-1
sücûd(1) kıl-	taşĥîh it-	teşvîr ol-
şâd eyle-	tayy eyle-	tetĥîh it-
şâd ol-	tâze cüvâne dön-	tırâş(um) it-
şâd-mânî kıl-	ta'zîm(üm) eyle-	tîğ-i zebânın çek-
şeb-i ĥûn it-	te'allûĥ eyle-	tîz it-
şefâ'at eyle-	tebeh kıl-	tîz ü it(i) ol-

tuhfe kıl-	yād kıl-	yüzün tut-
tünd tut-	yad ol-	zāhir ol-
tüvānger kıl-	yād ol-	zār eyle-
uçmak ol-	yād(um) it-	zār it-
‘uqāb(ı) ko-	yakın kıl-	zebān-tiz it-
uykusından tur-	yakīn bil-	zeber-dest ol-
uz ol-	yakīn(im) ol-	zacr ü qahr(ı) it-
üftādegān	yār ol- / yār(üm) ol-/	zehr kat-
ülfet it-	yār(ün) ol-	zemm(ini) it-
üslüb vir-	yarağ(ın) eyle-	zencīrde ol-
üstine çek-	yardum ir-	zevk-i mestī ol-
üstüne leşker gönder-	yardum it-	zeyn it-
var kıl-	yār-ı muvāfık ol-	zıkr it-
var ol-	yavu kıl-	zillet çek-
vārīş-i mülk-i Süleymān	yeg ol-	zillet egle-
vaşf it-ı	yek-dil ol-	zillet ir-
vaşf olun-	yol bul-	zindegānī it-
vecde gel-	yurdın yak-	zinhār eyle-
vedā‘ı it-	yüz aç-	ziyāde ol-
vefā kıl-	yüzin dönder-	zulmāt-ı hışm al-
yād eyle-	yüzin götür-	zūr it-
yād it-	yüzin tut-	

2.2.2.2.2. Fiilimsi + Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

Metinde tespit edilen fiilimsi + yardımcı fiilden oluşan birleşik fiil sayısı 8’dir. Bu grupta yer alan birleşik fiiller kullanım sıklığı bakımından eşit sayıdadır.

bağa tur-	iqbāle irmiş ol-
coşar ol -	sitizi ider ol-
geçüp git –	tuta gel-
giçer eyle-	yıgılmış ol-

2.2.3. Sıfatlar

Sıfatlar, “Cümle içerisinde kendilerinden sonra gelen bir ismi belirterek veya niteleyerek tamamladıklarında sıfat görevi yüklenirler” (Tekler, 2020, s. 222). Sıfatlar, sıfat özelliğini kazanmadan addır. “Türkiye Türkçesinde çok geniş bir yeri olan sıfatlar, adlardan önce gelerek onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya çeşitli yönlerden belirten sözlerdir” (Korkmaz, 2019, s. 335).

“Sıfat; kendinden sonra gelen bir ismi niteleyen veya çeşitli açılardan belirten isimlerin dilbilgisindeki karşılığıdır” (Delice, 2012, s. 48). “Sıfatlar vasıf ve belirtme isimleridir. Nesnelerin çeşit çeşit vasıfları, çeşit çeşit belirtileri vardır. İşte sıfatlar bu vasıfların ve belirtilerin isimleridir” (Ergin, 2009, s. 245). “Genel olarak Türkçede ve Türkiye Türkçesinde sıfatlar söz varlığı içinde önemli bir yer tutar. Türkçe kökenli sıfatların yanı sıra, dilimizde yabancı dillerden gelme pek çok sıfat da kullanılır” (Atabay vd., 1983, s. 68).

Sıfatlar niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olarak ikiye ayrılır. Çalışmada sıfatlar *Niteleme Sıfatları* ve *Belirtme Sıfatları* olarak iki bölümde incelendi. *Belirtme Sıfatları* kendi içerisinde *İşaret Sıfatları*, *Sayı Sıfatları*, *Belirsizlik Sıfatları* ve *Soru Sıfatları* olarak dört alt başlıkta incelendi.

Sıfatların değerlendirildiği başlıklar ve bu başlıklar altında tespit edilen sıfat sayısı tablo hâlinde belirtilmiştir:

Tablo 3
Sıfatlarla İlgili Söz Varlığı

SIFATLAR	SAYI
Niteleme Sıfatları	11
Belirtme Sıfatları	
İşaret Sıfatları	4
Sayı Sıfatları	
Asıl Sayı Sıfatları	8
Sıra Sayı Sıfatları	1
Üleştirme Sayı Sıfatları	1
Soru Sıfatları	2
Belirsizlik Sıfatları	30
Toplam	57

2.2.3.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları, Ergin tarafından vasıflandırma sıfatları olarak adlandırılmıştır: “Vasıflandırma sıfatları, nesnelerin vasıflarını bildiren sıfatlardır” (Ergin, 2009, s. 246). Korkmaz tarafından, “canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi türlü dış ve iç özelliklerini bildiren sıfatlar” (Korkmaz, 2019, s. 356) olarak tanımlanır.

Metinde tespit edilen niteleme sıfatı sayısı 11’dir. Bunlar arasında *ulu₂* 2 defa geçmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan niteleme sıfatıdır.

‘acāyip	göñülden	ulu ₂
bu miqdār	kem ₁	uzak
dürlü ₂	şīrīn	yaman
eski ₂	tersān	

2.2.3.2. Belirtme Sıfatları

Varlıkları farklı yönlerden belirten sıfatlara belirtme sıfatı denir. “Belirtme sıfatları nesneleri belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin bünyesinde olan bir vasfı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler. Nesneyi birkaç bakımdan belirtmek mümkündür. Nesnenin ya yerine işaret edilir, ya sayısı gösterilir, ya nesne soru şeklinde belirtilir veya belirsiz şekilde ifade edilir” (Ergin, 2009, s. 248).

2.2.3.2.1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları, varlıkları işaret ederek belirten sıfatlardır. “İşaret sıfatları varlıkları gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Belirtme, varlıkların bulundukları yeri mekandaki, zamandaki veya tasavvurdaki uzaklık derecelerine göre göstererek yapılır” (Korkmaz, 2019, s. 375). “İşaret sıfatları nesneleri yerlerine işaret etmek suretiyle belirten kelimelerdir” (Ergin, 2009, s. 247).

Bu tanım doğrultusunda eserde tespit edilen işaret sıfatlarının sayısı 4’tür. Bunlar arasında *ol₃* 39 defa kullanıp kullanım sıklığı en fazla olan işaret sıfatıdır.

işbu³ol₃o₁şol⁴

2.2.3.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları varlıkların nicelik yönünü sayı yoluyla belirten sıfatlardır. “Sayı sıfatları, adları sayı gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar aslında birer sayı adı iseler de, adlar önünde artık tam bir sıfat görevi yüklenmişler, kalıcı birer sığata dönüşmüşlerdir” (Korkmaz, 2019, s. 377).

“Sayı sıfatları nesneleri sayılarını bildirmek suretiyle belirten kelimelerdir. Bunlar aslında ve tek başlarına sayı isimleridir. Sayı sıfatları nesneleri sayı bakımından ya yalnız adet olarak, ya dereceli olarak, ya bölük bölük, ya parça hâlinde veya topluluk şeklinde belirtirler. Bu fonksiyonlarına göre sayı sıfatları *asıl sayı sıfatları*, *sıra sayı sıfatları*, *üleştirme sayı sıfatları*, *kesir sayı sıfatları*, *topluluk sayı sıfatları* olmak üzere beşe ayrılırlar” (Ergin, 2009, s. 249).

Bu tasnifden yola çıkılarak eserde tespit edilen sayı sıfatları *Asıl Sayı Sıfatları*, *Sıra Sayı Sıfatları*, *Üleştirme sayı sıfatları* *Soru Sıfatları* olarak dört alt başlıkta incelenmiştir.

2.2.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

“Asıl sayı sıfatları, eklendikleri adla birer sıfat tamlaması oluşturan ve adın sayısını belirten sıfatlardır” (Korkmaz, 2019, s. 377). “Bunlar nesnelerin sayısını gösteren sıfatlardır: *bir (elma)*, *iki (dağ)*, *üç (ses)*, *on (kuruş)*, *yüz (yıl)* misallerinde olduğu gibi” (Ergin, 2009, s. 249).

Metinde tespit edilen asıl sayı sıfatlarının sayısı 8’dir. Bunlar arasında *yüz*₍₂₎₂ 5 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan asıl sayı sıfatıdır. *iki* sayı sıfatı ise 4 kez geçmiştir.

³Uş sözcüğü DLT’den bu yana karşılaşılan bir sözcüktür. Farklı dönemlerde edat, zarf, bağlaç işlevlerinde de kullanılmıştır. Buradaki işlevi *bu sözcüğü ile birlikte işbu şeklinde işaret sıfatıdır. Türkenin tarihi dönemlerinde uş, üş, uşol, uşal, uşbu, üşbü, işbu ve işbular biçiminde türevleri kullanılmıştır.* (Demirel Dönmez, 2012).

⁴ Uş eski bir gösterme edatıdır. Uş ve ol zamirinin birleşmesi ile şol zamiri çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise şol zamiri şu zamirinde dönüşmüştür. (Ergin, 2009)

bir ₅	on ₂	yetmiş iki
dü	şad	yüz ₍₂₎₂
iki	yedi	

2.2.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

Sıra sayı sıfatları varlık ve nesnelerdeki derecelenme sayısını gösteren sıfatlardır. İkinci yıl, onuncu yüzyıl örneklerinde görüldüğü gibi; asıl sayı sıfatlarına +IncI/+UncU ekinin getirilmesi ile oluşturulur” (Korkmaz, 2019, s. 379).

Metinde sıra sayı sıfatı olarak yalnızca *toğuz yüz yetmiş altıncı* örneği kullanılmıştır. Kullanım sıklığı ise 1’dir. Tespit edilen bu sayı eserin kaleme alınma tarih olan 1568 (h. 976)’i ifade eder.

toğuz yüz yetmiş altıncı

2.2.3.2.2.3. Üleştirme sayı sıfatları

“Bunlar bir bölme, bir ayırma, bir paylaşırma, bir dağıtma ifade eden, nesnelerin sayısını bölük bölük gösteren sayı sıfatlarıdır: birer (gün), ikişer (elma), üçer (gömlek) misallerinde olduğu gibi” (Ergin, 2009, s. 251). “Üleştirme sıfatları, sayıları bölüştürme yoluyla belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar ünsüz ile biten sayılara +Ar, ünlü ile biten sayılara +şAr ekinin getirilmesi ile oluşturulur” (Korkmaz, 2019, s. 381).

Metinde üleştirme sıfatı olarak yalnızca *birer* örneği kullanılmıştır. Kullanım sıklığı ise 1’dir.

Birer

2.2.3.2.3. Soru Sıfatları

“Soru sıfatları, varlık ve nesneleri soru yoluyla belirten sıfatlardır. Sıfatın bu işlevi, adın önüne getirilen *kaç, kaçar, kaçınıcı, hangi, ne, nasıl, neredeki* gibi soru sözleri ile karşılanır” (Korkmaz, 2019, s. 381). “Soru sıfatları nesneleri soru hâlinde belirten sıfatlardır” (Ergin, 2009, s. 252).

Metinde tespit edilen soru sıfatı sayısı 2’dir. *ne* soru sıfatı metinde iki anlamda kullanılmıştır. Bunlardan *ne*₂ “hangi” 12 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan soru sıfatıdır. *ne*₃ “nasıl” 9 defa geçmiştir.

*ne*₂

*ne*₃

2.2.3.2.4. Belirsizlik Sıfatları

“Belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır: *az, az buçuk, başka, bazı, belli başlı, biraz, birçok, birkaç, bir hayli, birtakım, bir sürü, bir yığın, bunca...* gibi” (Korkmaz, 2019, s. 383). “Belirsizlik sıfatları nesneleri belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnelerin dış vasıflarını, bilhassa sayılarını, miktarlarını belirsiz olarak bildirir, belirsiz bir şekilde ifade ederler” (Ergin, 2009, s. 254).

Metinde tespit edilen belirsizlik sıfatlarının sayısı 30’dur. Bunlar arasında *bir*₁ 63 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan belirsizlik sıfatıdır. Bunu metinde 41 defa geçen *her*₁ takip eder.

beş on	çok ₂	hezārān
bir iki	dürlü ₁	hiçbir
bir kaç	ğayri	igen ₂
bir kaç	girü ₂	iki üç
bir niçe	hep ₃	şamu
<i>bir</i> ₁	her bir	nice ₂
bu deñlü ₁	her biri	niçe ₁
bu kadar	<i>her</i> ₁	ser-cümle
cümle ₁	<i>her</i> ₂	zerrece
çend	hezār	
çok	hezārā	

2.2.4. Zamirler

Zamirler, adları temsil yoluyla karşılayan sözcüklerdir. “Nesne ve kavramlara isim verilirken onların mahiyeti, yapısı veya temel özellikleri dikkate alınır. Zamir, nesne

adları gibi doğrudan doğruya nesneyi karşılayan kelimeler olmayıp, temsil etmek suretiyle belirleyen kelimelerdir. Bu temsil doğrudan doğruya, soru, belirsizlik, işaret veya dönüşlülük şeklinde olabilir” (Eraslan, 2011, s. 447)

“Zamirler nesneleri temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir. Zamirler, nesnelerin dildeki gerçek karşılıkları olmayan, fakat gerekince onları ifade edebilen kelimelerdir. Bu işi zamirler nesneleri temsil etmek veya göstermek suretiyle yaparlar. Bu bakımdan isim cinsinden diğer kelimelerle zamirler arasında büyük bir fark vardır. Zamirler temsil ettikleri veya gösterdikleri nesnelerin gerçek karşılıkları olmadıkları için, ancak o nesnelerin ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına bir şey ifade etmezler. Yani zamirlerin tek başlarına kelime olarak mânâları yoktur” (Ergin, 2009, s. 262-263).

Karaağaç zamirleri “Adlandırmanın en genel olanıdır. Bu adlandırma, bütün varlık ve olayları, yani bütün insan bilgilerini, başta insan-varlık ölçeği olmak üzere, üç beş ölçek içinde öbeklendirir. İletişimin üçlü temelinde oluşmuşlardır ve bütün bilim dallarında bu üçlü temeli yansıtmaktadırlar” şeklinde ifade eder (Karaağaç, 2016, s. 429-430).

“Zamirler adların yerlerini tutan kişileri ve nesneleri temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir. Zamirler, kişilerin ve nesnelerin yerini tutan belirli kelimeler oldukları için sayıları da çok sınırlıdır. Ne var ki, her adın yerini tutabildikleri, her adı işaret ederek gösterebildikleri için kapsamları çok geniş ve sınırsızdır” (Korkmaz, 2019, s. 387). “Zamirler, ismi temsil etmek için üretilmiş olduğu için diğer sözcüklerden bağımsız tek başına kullanılamaz. Bu nedenle, varlıkları ikincildir” (Delice, 2012, s. 36).

Metinde incelenen zamirler, *Şahıs Zamirleri*, *Belirsizlik Zamirleri*, *Dönüşlülük Zamirleri*, *İşaret Zamirleri* ve *Soru Zamirleri* olarak beş başlıkta ele alındı.

Zamirlerin değerlendirildiği başlıklar ve bu başlıklar altında tespit edilen zamir sayısı tablo hâlinde belirtilmiştir:

Tablo 4
Zamirlerle İlgili Söz Varlığı

ZAMİRLER	SAYI
Belirsizlik Zamirleri	26
Soru Zamirleri	14
Şahıs Zamirleri	8
Dönüşlülük Zamirleri	3
İşaret Zamirleri	5
Toplam	56

2.2.4.1. Şahıs Zamirleri

“Şahıs zamirleri, varlıkları kişi olarak temsil eden ve kişi adlarının yerine geçen zamirlerdir. Bütün varlıklar teklik ve çokluk biçimleri ile üç şahısta toplanır” (Korkmaz, 2019, s. 391). “Bunlar varlıkları şahıslar hâlinde ve temsil suretiyle karşılayan kelimelerdir” (Ergin, 2009, s. 265).

Metinde tespit edilen şahıs zamirlerinin sayısı 8’dir. Bunlar arasında *ben* birinci teklik şahıs zamiri 116 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan şahıs zamiridir. İkinci teklik şahıs zamiri *sen* ise metinde 104 kez geçmiştir.

a ₁	olar
ben	sen
men	anlar
ol ₂	şular

2.2.4.2. Belirsizlik Zamirleri

Korkmaz, bu zamirleri “Belirsizlik zamirleri, kişileri ve nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir: Aslında belirsizlik zamiri olan sözler birkaçı geçmeyecek kadar azdır: *adam*, *insan*, *kimse*, Farsça-Türkçe karışımı *herkes*, Arapça-Türkçe karışımı *cümlesi*, Arapçadan alıntı *falan*, *filan* ve *şey* gibi” (Korkmaz, 2019, s. 412) olarak tanımlar ve “bunlar dışında kalanların belirsizlik bildiren bazı sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eki getirilerek oluşturulduğunu ve bunların sayı olarak oldukça fazla olduğunu

söylemiştir: *bazısı, biri, çoğu, kimi, başkası...* gibi (Korkmaz, 2019, s. 412) şeklinde ifade eder.

Ergin’e göre belirsizlik zamirleri, “Bunlar nesneleri belirsiz bir şekilde temsil eden zamirlerdir. Asıl belirsizlik zamirlerinin sayısı çok az olup bunlar *kimse* (<*kim ise*), Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlı Türkçesinde *kimsene, kimesne* (<*kim ise ne*), *özge* “başkası”, *ayruk* “başkası”, kamu “herkes” gibi kelimeler”dir (Ergin, 2009, s. 279)

Metinde tespit edilen belirsizlik zamirlerinin sayısı 26’dır. Bunlar arasında *cümle* 9 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan belirsizlik zamiridir.

birbiri	temāmı ₁	her kim
biri	biribiri	hîç kes
birisi	ikimiz	kes
cümle ₂	kimse ₁	kimesne
ğayri	alay	niçe ₃
hep ₂	‘âlem	şu kim
ikimüz	bir ₂	yüz biñ
ikisi	birbirile	yüzden biri
kimse ₂	çoklar	

2.2.4.3. Dönüşlülük Zamirleri

“Dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür şahıs zamirleridir. Bunlara *dönüşlülük* zamiri denmesinin sebebi, zamirin, yapılan işin yapana dönüşünü gösteren bir işlev yüklenmiş olmasındandır” (Korkmaz, 2019, s. 398).

“Bu zamirler asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli bir ifadeye sahip bulunan, onların mânâ bakımından daha kuvvetlileri, katmerlileri olan şahıs zamirleridir. Bunlar “asıl, öz” mânâlarına gelen isimlerin iyelik eki almış şekillerinden ibarettir. İyelik eki alarak teklik ve çokluk birinci, ikinci, üçüncü şahısların özlerini, asıllarını, kendilerini ifade eder, böylece zamir olarak şahısları temsil ederler” (Ergin, 2009, s. 272).

Metinde tespit edilen dönüşlülük zamirlerinin sayısı 3’tür. Bunlar arasında *öz* 25 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan dönüşlülük zamiridir. *Kendü* zamiri 10, *hod* zamiri ise 5 farklı yerde geçmiştir. Metinde, kökenleri Türkçe olan *öz* ve *kendü* zamirleri, Farsça *hod* zamirinden daha fazla kullanılmıştır. Metnin kaleme alındığı 16.

yüzyılda Türkçede kullanılan yabancı kelime sayısının fazla olmasına rağmen zamirlerde kullanım tercihinin Türkçe ağırlıklı olması dikkate değerdir.

hod

kendü⁵

öz

2.2.4.4. İşaret Zamirleri

“İşaret zamirleri, varlıkları işaret ederek, göstererek karşılayan zamirlerdir” (Korkmaz, 2019, s. 402). Türkiye Türkçesinde bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar şeklinde kullanılan işaret zamirleri, Türkçenin tarihî dönemlerinde uş, işbu, ol, şol şekilleriyle de karşımıza çıkmaktadır.

Metinde tespit edilen işaret zamirlerinin sayısı 5’tir. Bunlar arasında a_2 103 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan işaret zamiridir.

a_2

bular

ol_1

bunlar

o_2

2.2.4.5. Soru Zamirleri

Soru zamirleri, canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden zamirlerdir: kim, kimin, kime, ne, neden, nere, nereye, nereden, kaç, kaçınıcı, hani, hangisi, hangisinden vb.” (Korkmaz, 2019, s. 419).

Metinde tespit edilen soru zamirlerinin sayısı 14’tür. Bunlar arasında $kim_{(1)}$ 32 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan soru zamiridir.

$kim_{(1)}$

ne_1

ne kim

$ney_{(2)}$

kim olur

kim ola₂

⁵ Türkçenin Orhon Uygur ve Karahanlı Türkçesi gibi tarihî dönemlerinde *kentü/kendü* sözcüğüne nispeten *öz* zamirinin kullanımı daha yaygındır. Batı Türkçesinin ilk devrinde *kendöz* şeklinde kullanımı görülür. *öz* sözcüğü Eski Anadolu Türkçesini izleyen dönemlerde yerini *kendi* zamine bırakmıştır.

n'eylemek	n'ola ₁	nere
n'ider	n'ola ₂	neyse
n'itmek	ne hâl	

2.2.5. Zarflar

“Zarflar fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum, azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir” (Korkmaz, 2019, s. 427).

Korkmaz’a göre zarf, “Fiillerin, sıfatların, sıfat-fiillerin ve görev bakımından zarf niteliğindeki kelimelerin anlamlarını zaman, ölçü, niteleme, yer, yön, vasıta, miktar, şart gibi çeşitli bakımlardan etkileyerek daha belirgin duruma getiren veya sınırlandıran kelime türü”dür (Kormaz, 1992, s. 178).

“Zarflar zaman, yer, hâl ve miktar isimleridir. Tek başına sıfat olmadığı gibi tek başına zarf da yoktur. Sıfatlar gibi zarflar da tek başlarına isimden başka bir şey değildirler. Sıfat da, zarf da ismin kelime gruplarındaki fonksiyonlarına göre aldığı addır. Kelime guruplarında başka bir ismi vasıflandıran veya belirten isimlere sıfat denildiğini gördük. Zarf ise kelime guruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın manasını değiştiren isimlere verdiğimiz addır. Fakat her isim sıfat olarak kullanılmadığı gibi, zarf olarak da kullanılmaya elverişli değildir. İşte kelime gurubu unsurları olarak kelime gurupları ile ilgili bulunan sıfatları ve zarfları tek tek kelimelerden bahsederken ele almamızın, onları isimler içinde ayrı ayrı belirtmemizin de sebebi budur” (Ergin, 2009, s. 259).

Metinde tespit edilen zarflar, işlevlerine göre *Durum Zarfları*, *Miktar Zarfları*, *Soru Zarflar* ve *Yer-yön Zarfları*, olarak dört başlıkta incelendi.

Zarfların değerlendirildiği başlıklar ve bu başlıklar altında tespit edilen zarf sayısı tablo hâlinde belirtilmiştir:

Tablo 5
Zarflarla İlgili Söz Varlığı

ZARFLAR	SAYI
Durum Zarfları	85
Miktar Zarfları	18
Yer-Yön Zarfları	11
Soru Zarfları	10
Zaman Zarfları	59
Toplam	183

2.2.5.1. Durum Zarfları

“Durum zarfları, fiildeki oluş ve kılışın durumunu belirten zarflardır. Bir oluş ve kılışın durumu, kendisine eklenen zarfın anlamı ile bağlantılı olduğundan, bu grupta yer alan zarflar, işlev bakımından hayli çeşitlidir. Durumda benzerlik, beraberlik, dilek, hatırlatma, karşılaştırma, kesinlik, pekiştirme, tahmin, tekrarlama, sebep, sınırlama, süreklilik gösterme, şüphe bildirme, yanıt verme gibi türlü işlevler yüklenmiştir” (Korkmaz, 2009, s. 502)

“Bunlar hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Hâl ve tavır ifade eden her isim nasıllık-nicelik zarfı olarak kullanılabildiği için bu zarflar sayılamayacak kadar çoktur. Hâl ve tavır bildiren isimlerin yanında bir çok isimler de eşitlik ve instrumental eki alarak nasıllık-nicelik zarfı durumuna geçerler. Bu zarfların daha çok kullanılan kısa adı hâl zarfları 'dır. Vasıf isimleri oldukları için, vasıf da bir hâl ve tavır olduğu için hemen hemen bütün sıfatlar, bilhassa vasıflandırma sıfatları hâl zarfları olarak bol bol kullanılırlar : iyi (yap-), yavaş (git-), doğru (söyle-), güzel (yaz-), bir (söyle-), iki (dinle-) misallerinde olduğu gibi” (Ergin, 2009, s. 261).

“Hâl zarfı diyince ilk akla gelen böyle, şöyle, öyle kelimeleri de isimlerin önünde sıfattan başka bir şey değildirler. Bu zarflar bu, şu, o, ve ile 'nin birleşmesinden doğmuşlardır. Eskiden öyle yerine eyle şekli kullanılmıştır. kardeşçe, çocukça, sinsice, iyice, güzelce, çabucak gibi zarflar ise eşitlik ekleri ile yapılmıştır. Bunların isimden yapılanlarında eşitlik eki zarf yapma vazifesi görmekte, sıfattan, dolayısıyla zarftan yapılanlarında ise iyi, iyice; güzel, güzelce arasında olduğu gibi bir mânâ değişikliği meydana getirmektedir, böylece, şöylece, öylece 'de ise eşitlik eki mânâ değişikliğinden çok belirtme vazifesi yüklenmiş gibidir. Bunların iyicene, böylecene, öylecene gibi genişlemiş şekillerinin iyice, böylece, öylece 'den bir farkı yoktur. Aynı şekilde zarf olan domuzcasına, eşekçesine gibi klişeleşmiş datifli şekiller de mânâ bakımından bunlardan

farksızdır. için (için), durmaksızın, ansızın gibi hâl zarfları ise instrumental şeklindedirler. Bunlardan -maksızın, -meksizin 'li misaller oldukça çok kullanılır" (Ergin, 2009, s. 261).

Metinde tespit edilen durum zarflarının sayısı 85'dir. Bunlar arasında *hîç* 16 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan durum zarfıdır.

‘aceb	cân ü serle	bîrûn
andan	çi ger	bu mertebe
beher-hâl	egerçi	bu ucdan
bu deñlü ₂	elinden	cân ile
bu yüzden	haqqında	cân u ser ile
cândan	hemîn ₂	cân ü dil ile
gerçi	hemîn ₃	çâlāk
güyā	hemîn ₅	düstāne
hemāna ₁	içinde ₂	elbetde
hemāna ₂	ardınca	eyle
hîç	aşla	eyülikle
şöyle ₁	bāri	ğazābān
şu	berāber ₂	girü ₃
üzre ₂	bes ₂	haqqına
berāber ₁	bile ₃	hemîn ₄
bir ₄	bir daği	her ne
bir arada	bir elden	ol ucdan
bir bir	bir kadem	ola
hevādan	şöyle ₂	ucından
illā	tā pāy	üzre ₃
‘izzetiçün	tamāmı	üzre ₅
oñat	tek ₁	ya ‘nī ₂
öyle	tek ₂	yekser
pes	tekrār	yeñiden
şanki ₁	temāmı ₂	yine
şanki ₂	tīzce	yok ₂
şeksüz	tīzende	yolına

yolında	yüz yüze
yüz yirde	yüzinden

2.2.5.2. Miktar Zarfları

“Azlık-çokluk zarfları, bir sıfatın bir zarfın veya fiildeki oluş ve kılışın miktarını, ölçüsünü ve derecesini belirleyen zarflardır. Kullanımda *ne kadar?*, *ne derece?* sorularına karşılık oluştururlar” (Korkmaz, 2019, s. 478). “Bunlar, azlık-çokluk ifade eden miktar, derece bildiren zarflardır. Sayısalı çok değildir. Başlıcaları şunşardır: en, daha, pek, çok, az, biraz. Bunlardan en (<eñ) en tipik zarftır” (Ergin, 2009, s. 262).

Metinde tespit edilen miktar zarflarının sayısı 18’dir. Bunlar arasında *be-ğāyet* 15 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan miktar zarfıdır.

be-ğāyet	şadbār	igende
çok ₁	aylık	nādir
katı	biñ kez	ol kadar
şu deñlü	birez	pek
ğāyet	bisyr̄	yüz ₍₂₎₃
kem ₂	igen ₁	ziyāde

2.2.5.3. Soru Zarfları

“Soru zarfları, fiildeki oluş ve kılışı çeşitli yönlerden soru yoluyla belirleyen zarflardır: *hani*, *nasıl*, *ne*, *ne denli*, *ne biçim*, *neden*, *nerede*, *nereden*, *ne kadar*, *nice*, *niçin* gibi” (Korkmaz, 2019, s. 482).

Metinde tespit edilen soru zarflarının sayısı 10’dur. Bunlar arasında *kaçan* ve *nice₁* 4 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan soru zarfıdır.

kaçan	ķande	key
ne deñlü	‘aceb	ne ₄
neden	niçe ₂	
nice ₁	ķandan	

2.2.5.4. Yer-YönZarfları

“Bunlar boşlukta bir yer ifade eden yer isimleridir. Sayıları çok değildir. Aşağı yukarı hepsinde bir yön ifadesi olduğu için zarf olarak fiilin yönünü gösterirler. Zaten çoğu yön eki ile zarf yapılmıştır. Eskiden beri en çok kullanılanları ileri, geri, aşağı, yukarı, içeri, dışarı, beri kelimeleridir” (Ergin, 2009, s. 259).

“Bu gruba giren zarflar, fiildeki oluş ve kılışın yerini ve yönünü belirleyen zarflardır. Nereye?, nerede?, nereden?, nereye doğru ve nereye kadar? sorularına karşılık olurlar. Ya yer ve yön gösteren adların zarf olarak kullanılmalarından yahut da yer ve yön gösteren kelimelerin bazı ad çekimi ekleri alarak zarflaşmalarından oluşmuştur. İçlerinde, tamlama ve kelime gruplarından oluşan türleri de vardır: arasında, ardında, arkadan, arkasında, aşağı, aşağıda, baştan aşağı, boydan boya, burada, dışarı, dışarıda, dışarıya doğru, derinden, geri, geride, geriye doğru, geri geri, gerisin geri, içeri, içerde, ileri, ileriye doğru, ileri geri, orada, öbür tarafta, önde, önünde, öne doğru, tepeden tırnağa, yanda, yanında, yan yana, yer yer, yukarı, yukarıda, uzak, uzakta, uzaktan ...” (Korkmaz, 2019, s. 462, 463).

Metinde tespit edilen yer-yön zarflarının sayısı 11’dir. Bunlar arasında *içre*₂ 10 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan yer-yön zarfıdır. *üzre*₁ ise 8 defa geçmiştir.

anda	<i>içre</i> ₁	bunda
arada	<i>içre</i> ₂	<i>içre</i> ₄
<i>içinde</i> ₁	<i>üzre</i> ₁	<i>içre</i> ₆
<i>içinde</i> ₃	<i>üzre</i> ₄	

2.2.5.5. Zaman Zarfları

Ergin, zaman zarflarını “Bunlar zarf olarak kullanılan çeşitli zaman isimleridir. Zaman zarfları, zarf olarak kullanılan çeşitli zaman isimleridir. Başlıcaları şunlardır: *dün, yarın, şimdi, şimdicek, gece, gündüz, demin, demincek, er, geç, erken, daha, gene, yine, akşam, sabah, sabahleyin, geceleyin, akşamleyin, şimdilik, artık, sonra, öğleleyin, öğleyin*. Bunlardan şimdi uş-imdi 'den, erken er-iken 'den, akşam ak + sam 'dan gelir, sabah yabancı asıllıdır. daha aynı zamanda azlık-çokluk zarfı olup daha gelmedi gibi misallerde zaman zarfı durumunda bulunur” şeklinde açıklar (Ergin, 2009, s. 260).

“Zaman zarfları bir oluş ve kılışın zaman içindeki yerini bildiren, daha açık bir anlatımla fiillerin, sıfat-fiillerin ve zarf-fiillerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran veya kesinleştiren sözlerdir. Bu zarflar *ne zaman? ne vakit?* sorularına karşılık oluşturur” (Korkmaz, 2019, s. 460).

Metinde tespit edilen zaman zarflarının sayısı 59’dur. Bunlar arasında *hemān-dem* 10 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan zaman zarfıdır.

āhir	hem ₂	o günden kim
‘aķıbet	hemān	ol dem ₁
‘an-ced	hemān-dem	ol dem ₂
andan şöıra	hemīn ₁	olalmış
beş on gün	hemīn ₆	öñ art
bir dem	hemīře	öñ ₂
bir zamān	hep ₁	öñ ₃
bugün ₁	her ān	pes andan
bugün ₂	her dem	pes andan şöıra
dā’imā	hergiz	pes ez
dāyim	içinde ₄ içinde ₅	şöıra
demādem	içre ₃	şöırunda
derhāl	içre ₅	şimden girü
ebed	ikindü	şimdi
eski ₁	ilerü ₁	tā ezelden
evel	imdi	tā ₁
ezel	kāh	tā ₂
gāhī	nāgāh	tāze ₂
girü ₁	o dem	
hālā	o demden	

2.2.6. Edatlar

“Edatlar tek başlarına manaları olmayıp, ancak cümledeki diğerk kelime ve kelime grupları arasında çeşitli münasebetler kurmaya yarayan alet sözlerdir” (Hacıeminoğlu, 1974, s. V). Edatlar, tek başlarına kullanılmayıp cümle içinde gramer görevi üstlenen kelimelerdir: ile, yine, ancak, dahi, hangi, gibi” (Özçelik ve Erten, 2015, s. 63).

Korkmaz edatları şu şekilde açıklar:

Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarından sonra gelerek anlam bakımından bunlarla sıkı sıkıya bağlı bulunan, gramer bakımından onlara hakim olan ve eklendikleri kelimeler ile cümlelerin öteki kelimeleri arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli sözlerdir: *için, ile, gibi, kadar, göre, doğru, başka, dolayı, beri, ötürü, öte, yana, itibaren, nazaran* vb. (Korkmaz, 2019, s. 895).

“Edatlar, yalnız başlarına anlamları olmayan, kullanıldığı kelimelerle bir dereceye kadar anlam kazanan, bağlı bulundukları kelimelerle cümlelerin öteki üyeleri arasında zaman, mekân, cihet, tarz, benzerlik, başkalık vs. anlam ilişkileri yanında bağlama, kuvvetlendirme, gösterme, sıralama, karşılaştırma, hitap ve ünlem ilişkileri de kuran dilin yardımcı, vazifeli aynı zamanda çekime girmeyen unsurlarıdır (Atay, 2014, s. 23).

“Bir dilde isim ve fiil gibi temel unsurlardan başka yardımcı unsurların çeşitliliği o dil için zenginlik alametidir; çünkü dillerin asıl zenginliği kelime sayısının fazlalığından ziyade ifade imkânlarının genişliği ile ölçülür. Edatlar da dile ifade gücü ve nüans kazandıran sözler olduğu için, işlenmiş dillerin çeşitli vazifelerle yüklü sayısız edata sahip olmaları tabiidir. İşte Türkçe böyle bir dildir. Türkçe bu zenginliğe asırlarca süren bir işlenişten sonra ulaşmıştır” (Hacıeminoğlu, 1974, s. VII).

Tanımlardan yola çıkıldığında edatların tek başlarına anlamlarının olmadığı anlaşılmaktadır. Metinde tespit edilen edatların sayısı 25’dir. Bunlar arasında *ile*₂ 63 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan edattır.

anuñçün	deñlü	kaçan kim
berī	içün ₁	nitekim
bes ₁	içün ₂	şan
bile ₁	içün ₃	tā ki ₁
bile ₂	ile ₂	tā ki ₂
birle ⁶	ile ₃	tā kim ₁
çi	ile ₄	tā kim ₂
çi çi ₁	ile ₅	tek ₍₁₎

⁶ Necmettin Hacıeminoğlu tarafından çekim edatları başlığı altında değerlendirilen *birle* > *bir* + *ile* şeklinde gösterilmiştir. Bu edat Eski Türkçe, Karahanlı, Harezmi, Çağatay, Kıpçak ve Batı Türkçesinin Eski Anadolu devresi sahalarında çok kullanılan bir çekim ve bağlama edatı olan *birle* dönem eserlerinde “birlikte, beraber; ile, ve; sebebiyle; -den dolayı” gibi manalarda tanımlanmıştır (Hacıeminoğlu, 1974, s. 22).

çi çi₂

2.2.7. Bağlaçlar

Ergin tarafından bağlama edatları olarak değerlendirilen bağlaçlar “kelimeden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mânâ bakımından birbirine bağlayan, onlar arasında bir irtibat kuran kuran edatlardır” şeklinde tanımlanmıştır (Ergin, 2009, s. 352).

“Türkçede çok geniş bir yer tutan bağlaçlar; kelimeleri, kelime gruplarını, cümleleri ve kimi zaman da paragrafları şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan ve yüklendikleri işlevler ile, bağlandıkları sözler arasında türlü anlam ilişkileri kuran gramer öğeleridir” (Korkmaz, 2019, s. 923).

“Bağlama edatlarının kullanıldığı sözdizimsel yapılar Türkçeye ait yapılar değildir. Bu nedenle Türkçede kullanılan bağlaçlar köken itibarıyla ya Arapça ya da Farsçadan ödünçlenmiştir” (Delice, 2012, s. 141).

İncelenen metinde tespit edilen bağlaçların sayısı 49’dur. Bunlar arasında *kim*₂ 48 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan bağalçtır. *hem*₁ bağlacı ise 33 defa geçmiştir.

ammā	daḥi ₁	meger ₂
ancaḵ	daḥi ₂	ne ne
çü ₁	daḥi ₃	u
çü ₂	eger	ü
çü ₃	geh gāh	ve
çü ₄	gehī geh	ve ger
çü ₅	gehī gehī	velī
çün ₁	ger	velīkin
çün ₂	hem hem	vü
çün ₃	hem ₁	ya ₁
çün ₄	hem ₂	ya ₂
çün ₅	hem ₃	yaḥod
çün ₆	hem ₄	ya‘nī ₁
çünki ₁	ile ₁	yoksa

çünki ₂	kim ₍₂₎ ⁷	zīrā
çünkim,	meğer kim	
çünkim ₁	meğer ₁	

2.2.8. Ünlemler

Muharrem Ergin tarafından edatlar ana başlığı altında yer alan ünlem edatlarının alt başlığı olarak sınıflandırılan ünlemler şu şekilde tanımlanmıştır:

“Bunlar his ve heyecanları ifade için içten koparak gelen edatlarla tabiattaki sesleri taklit eden edatlardır. İfadeleri ses yapılarına dayanır. His ve heyecanlarla tabiattaki seslerin ses hâlindeki tezahürleridir: *âh (ah), vâh (vah), eyvâh, ay, vay, oy, of, öf, püf, tu, oh; pat küt, çat, çut, şrak, miyav, tıs* gibi” (Ergin, 2009, s. 349).

“Ünlem, söz içinde konuşanın acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, şaşkınlık, üzüntü, dua, hayret, pişmanlık, kıskançlık, özlem gibi çok çeşitli duygu ve heyecanlarını etkili ve kısa bir biçimde anlatmaya; karşısındakilere seslenmeye, çağırmaya, cevap vermeye, göstermeye, sormaya, onları onaylamaya, redde veya tabiattaki sesleri taklit yolu ile kelimeler türetmeye yarayan bir söz türüdür: *aa, aboo, aferin, anam, aşk olsun, ay, ayol, arkadaş, be, bre, başüstüne, cart, ee, eh, ey, eyvah, hah, haydi, hayır, hey, hişt, hoppala, hoş, huu, ooh, ohaa, işte, of, pekala, peki, pist, sakın, şşşt, tüh, vah, varol, vay, yaa... vb.*” (Korkmaz, 2019, s. 961).

“Ünlemlerin bazıları anlatım gücünü seslerden ve vurgudan, bazıları ise yanlarındaki cümlelerden alırlar. Anlatım gücünü birlikte kullanıldıkları cümlelerden alanlar tek başlarına kullanılmazlar” (Özçelik ve Erten, s. 190).

Metinde tespit edilen ünlemlerin sayısı 16’dır. Bunlar arasında *ey/iy* 42 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan ünlemdir.

āferīn	eyā ₁	İlāhī
āferin-bād	hey	şakın
aḥsentü aḥsentü	heyhāthoşā	vey
dilā	ḥudāvendā	yārā
ey/iy	ḥudāyā	zihī ₁

⁷ “Farsça *ki* bağlacı dilimize Uygur Tükçesi döneminde girmiştir. Türk dili tarihinde bağlaç olarak kullanılan Türkçe *kim* ile Farsça *ki* görev bakımından birbirine çok benzer. Esasen soru zamiri olan Türkçe *kim*, Batı Türkçesinde, Osmanlı Türkçesinin sonuna kadar Farsça *ki* ile birlikte kullanılmış; ancak Türkiye Türkçesinde yerini tamımıyla *ki* bağlacına bırakmıştır” (Ergin, 2009, s. 364).

zihî₂

2.2.9. Atasözleri

Atasözleri, birçok araştırmacı tarafından şu şekilde tanımlanmıştır:

Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü* adlı eserinde atasözlerini “Anonim karakter taşıyan, atalardan kaldığı kabul edilen ve toplumun yüzyıllar boyunca geçirdiği denemelerden, ortak düşünce, tutum ve davranışlarıyla dünya görüşünden oluşan, genel kural niteliğindeki kısa, özlü, kalıplaşmış söz” (Korkmaz, 1992, s. 15) şeklinde tanımlar.

Aksan atasözleri hakkında “Bir dilin söz varlığı içinde yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, yüzyıllarca yaşayabilen sözlerdir. Hiç değişmeden kuşaktan kuşağa aktarılabildiği gibi değişikliklere de uğrar, unutulup yitilebilir” ifadelerini kullanır (Aksan, 2018, s. 41).

Özkul Çobanoğlu, atasözlerini “Her atasözü, toplumsal yaşantı içindeki bireyin uyması beklenen ya bir genel kural veya bir düstur niteliğindedir. Bu nedenle de, atasözleri, milletlerin karakterlerini, hayat karşısında tavır ve zihniyetlerini ifade eden özlü sözlerdir” diyerek tanımlar. (Çobanoğlu, 2004, s. 1).

“Atasözlerinde çoğunlukla geniş zaman kipi kullanılmıştır. Öğüt vermek amacıyla söylenen atasözlerinde ise emir kipi kullanılmıştır. Bunların dışında başka kiplerle kurulmuş olan atasözleri daha azdır” (Aksoy, 1984, s. 16-17).

Atasözleri, geçmişten kalma deneyimlerle oluşturulmuş, ait olduğu topluluğun gelenek göreneği, kültür ve yaşayışı hakkında bilgiler sunan kalıplaşmış özlü sözlerdir. Türkçede atasözleri Eski Türkçeden bu yana kullanılmaktadır. Türk dili bu açıdan oldukça zengin bir geçmişe sahiptir.

İncelenen metinde tespit edilen atasözü sayısı 3’tür. Bu atasözlerinin kullanım sıklığı eşit olup metinde 1 defa geçmişlerdir.

dehrûñ beķāsı yokdurur
h r atlas  uluy la da ı h rdur
ma   mu     ı hçyr itmez

2.2.10. Deyimler

Güncel Türkçe Sözlük’e göre deyim “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz  be i, tabir”dir.

Birçok araştırmacı tarafından çalışılan deyimler şu şekilde tanımlanmıştır:

“Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime veya kelime grubu. Deyim Batı dillerinden Almancada ‘ausdruch, redensart’; Fransızcada ‘locution’; İngilizcede ‘locution, idiom, expression’ gibi terimlerle karşılanırken Türkçede ‘deyim’ ve Osmanlı Türkçesinde ‘tâbir’ diye adlandırılır” (Korkmaz , 2007, s. 66).

Ömer Asım Aksoy deyimleri “Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğuya da tümce” (Aksoy, 1984, s. 52) olarak tanımlamıştır.

Aksan deyimler için “Bir dildeki deyimler de söz varlığı içinde yer alır; dili konuşan toplumun anlatımdaki gücünü ve başarısını, benzetmeye, nükteye olan eğilimini ortaya koyan önemli öğelerdir. Deyimler kimi zaman yüzyıllar boyunca hiç değişmeden, kimi zaman sözcüklerinde yenilenmelerle yaşamakta, yeni deyimler de aktarılabilmektedir” (Aksan, 2018, 39) ifadelerini kullanarak deyimleri şu şekilde açıklar:

“Her dilde, somutlaştırma adını verdiğimiz anlam olayına, anlatım biçimine uyan deyimler vardır. Türkçenin bu yoldan yararlanarak anlatımı zor, ayrıntı sayılabilecek durum ve olayları çok ince benzetmelere yer vererek, adeta sahneye koyarak dile getiren bir dil olduğunu görüyoruz. Yazı dilimizde 6 bine yaklaşan, bölge ağızlarında 5500 dolayında olan deyimlerimizin büyük bir bölümü böylece ince, somut ve dikkati çeken bir anlatıma ulaşmıştır. Bir pire için yorgan yakmak, öküz altında buzağı aramak, ata et ite ot vermek, saçını süpürge etmek, biti kanlanmak, aba altından sopa göstermek, iğneyle kuyu kazmak bu türden yüzlerce örneğin ancak birkaçıdır” (Aksan, 2018, s. 40).

Deyimlerin konuşma veya yazma da etkileyiciliği artıran bir özelliği ise deyim aktarması (metaphor)dır. “Deyim aktarması bir benzerliğe dayanılarak yapılan aktarmalardır. Bu aktarmalar, insandan doğaya aktarma, doğadan insana aktarma, doğadaki nesneler arasındaki aktarma, somutlaştırma ve duyular arasında aktarma olarak beşe ayrılmaktadır” (Arslan Erol, 2018). Metinde yer alan *keskin söz* ifadesi, eski Türkçede kullanılan “*açıg söz* (acı söz) incitici söz” (Şen, 2017, s. 63) örneğinde olduğu gibi deyim aktarmasının duyular arası aktarım maddesine örnek olarak verilebilir.

“Türkçe’deki deyim örneklerine bakıldığında dikkat çeken ilk durum organ isimlerinin deyim yapıları içinde çok sık ve işlek bir biçimde kullanılmasıdır” (Şahin, 2004, s.3). Metinde yer alan deyimler incelendiğinde organ adlarıyla kurulan *ayağ uzat-*,

ağzın aç a kal-, başına levend, bil bağla-, dil uzat- ve *göz aç-* gibi pek çok örneğin olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen metin, deyimler bakımından oldukça zengindir. Kullanılan deyimlerle anlam zenginleştirilerek anlatıma akıcılık kazandırılmıştır. Metinde tespit edilen deyim sayısı 218'dir. Bunlar arasında *aklını dir-/ aklın dir-* ve *yüz dönder-/ yüz döndür-* 3'er defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan deyimlerdir. Bunun yanında *gönlü açıl-, el götür-, rûzigârûn geçür-, saht-rû, yol al-* ve *yok yire* deyimleri ise metinde 2 kez geçmiştir.

ad(ın) eyle-	ayağın kilimünden uzat-
ad(ın) ko-	ayağ baş-
ad(ını) eyit-	ayağ uzat-
adı kal-	bār-ı serini gerdeninden yıķ-
adı ol-	baş ağrısı vir-
adın di-	baş eg-
ağz(ımuza) düş(miş)- dolaş-	baş indir-
ağzın aç a kal-	baş kaldır-
ah çek-	baş ortaya koy-
ah it-	baş ur-
aha uğrat-	baş a gel-
akda karada ne varsa bil-	başdan geç-
'akl it-	baş ı hāllü
'aklın al-	başına gāzab gel-
'aklın dir-/ 'aklını dir-	başına levend
'aklını çevir-	başına restehīzi kıpar-
'aklınıñ aşāsı elinden düş-	başını şal-
arasın tebeh it-	başlara çizgin-
ardınca düş-	başları üzre cā it-
arķa ol-	bāzi kııl-
āteşlik it-	beli iki bükül-
āvāz vir- ₁	berter tut-
āvāzın taşra çıkar-	bil bağla-
ayağ(ın) uzat-	bilin bağla-

cān ile hoş-ceng it-
 cān ıṣār it-
 cān şal-
 cān(lar)ın yak-
 cāndan ol-
 cānına minnet bil-
 cānını şal-
 cānuña şal-
 cārüb(1) ol-
 cihān-dīde
 cihānı gözlerine teng it-
 cihānı tut-
 cismi içre cānı şığışmaz
 dehānından tüt-
 dehri dut-
 derūndan çıkar-
 dest ü pāyı tutul-
 destine vir-
 dil uzat-
 dil(üm) tut-
 dili yan-
 diline gel-
 dilini yalman-
 dimāğın al-
 diş(in) bile-
 dūr ol-
 düşmānına var-
 egri yola var-
 el götür-
 el üzre al-
 elden kaçır-
 elinden ‘aciz
 elinden al-

eline al-
 eline düş-
 endişe zimāmı elinden al-
 evkāt yitir-
 fuḳā‘a koy-
 kec-rev ol-
 gevher ol-
 göñli açıl-
 göñlin al-
 göñüldeñ toğrıl-
 göz aç-
 göz(üm) yum-
 gözden geçür-
 gözün uyku al-
 gözine kara şu in-
 gözine tīre ol-
 gözlerini kan bürü-
 gözün aç-
 ğubārın sil-
 güher-bār ol-2
 ḥ^vāb al-
 ḥāk ile gör-
 ḥayāt(1) bul-
 her ḳapudan giriş-,
 ḥızır-veş ir-
 içerüsi ḳarar-
 imāndan ol-
 ‘inānı şal-
 ism(üm) ṭak-
 iş ile gücdeñ firāk
 işāret eyle-
 işāret ol-
 izin azıtdur-

izince git-
 kanı cūşa gel-
 kanı dökül-
 kanıñ cūşa getür-
 kanlar dökül-
 kara(yı) sür-
 karşı tur-
 kâyim tur-
 kendünün üstine geçür-
 keskin söz
 kūh ü şahrā vü beyābān dime-
 kulak ol-
 kuşūr(ı) bul-/ kuşūr(ın) bul-
 laf(ı) ur-
 ma‘nī yüzün aç-
 menzil bul-
 muḳābil tur-
 nā-rāstlık rāhın tut-
 nāzu(ñ) ol-
 nev devletān
 nevāziş eyle-
 nīm-meydān ko-
 odına dutuş-
 oḳın atmış yayın baş-
 ‘ömr(üm) geçür-
 öñine kıl-
 pāy baş-
 pāy ile dest it-
 pāy(um)a baş indür-
 pāyuñ çek-
 pāyuñ ko-
 pāyuñı süst kıl-
 pehlū ḥāke urıma-

pergār it-
 rāh bul-
 rāhın yitür-
 rāhi eg-
 rāhuñ yitür-
 rāy kıl-
 rīş-i ḥandi kıl-
 rūsı dön-
 rū-siyāh/ rū-siyeh
 rū-siyeh ol-
 rūzigāruñ geçür-
 saḥtlık it-
 saḥt-rū
 şavu şuyın içür-
 sebük-dest
 sebük-pā
 serden geç-
 serden ko-
 seri teslīm it-
 seri(n) pīç
 serinden geç-
 sitāre(m) görin-
 siyeh-dil
 siyeh-rū
 söz(ümi) tut-
 sözi kūteh kıl-
 sözün it-
 şemşīr çek-
 şemşīr şal-
 şeref bul-
 şīrūñ çengine düş-
 tāb bağla-
 tāb eyle-

taḥayyür içre ḳal-	yol(uñ)a ātıl-
taşıyla bīrūn yerinden it-	yola düş-
taşra çek-	yolu var
tehī-dest	yolında cānın fidā it-
ten-fedālık şat-	yolında tur-
yādı ḳal-	yoluñdan dön-
yerine getir-	yüz aklıḡı
yerini bul-	yüz döndür-/ yüz dönder-
yerlü yerinde	yüz(üm) sür-
yile şal-	yüzine gül-
yir būs eyle-	yüzini bürter-
yir öp-	yüzü(ñ) şulu ol-
yir yut-	zabtına al-
yire baş ḳo-	zamanı iriş-
yirini ḳoma-	zebānına al-
yok yire	zehr(i) saç-
yol aç-	zehresin al-
yol al-	zīr-i pā it-
yol git-	zor ile it-

2.2.11. İlişki Sözleri (Kalıp İfadeler)

Toplunun bireyleri arasında kurulan ilişkilerde, iletişime akıcılık ve kolaylık katan kalıp ifadeler (phrase) az sözcükle çok şey anlatmaya yarayan sözlerdir. Aksan, kalıp sözleri “Sözvarlığı içinde yer alan bu öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması âdet olan birtakım sözlerdir. Sabahleyin karşılaşıldığında söylenen günaydın’dan başlayarak bir toplumda değişik durumlarda söylenmesi gerekli hâle gelmiş olan afiyet olsun, affedersiniz, güle güle gibi, hatta Türklerde yeni bir ev alan ya da yeni bir eve taşınan kimselere söylenen güle güle oturun gibi kalıp sözler, bir toplumun kültürünün ayrılmaz bir parçası kabul edilmektedir” (Aksan, 2018, s. 42) şeklinde açıklar. Aksan, Anadilimizin Söz Denzinde adlı eserinde Türkçenin kalıp ifadeler bakımından birçok dilden farklı bir nitelik gösterdiğini, bu konuda çok farklı örneklerin bulunduğunu ve bu durumun Türk toplumunda insanlar arasındaki ilişkinin sıklığını ve aradaki iyimser yaklaşımı gösterdiğini ifade eder (Aksan, 2014).

Karaağaç kalıp sözü “Bireysel ve nedenli olan bir söz dizimi biriminin genelleşip yaygınlaşarak nedenliliğini yütürmesiyle ortaya çıkan ve tek bir sözlük birimi gibi algılanan söz öbeği veya cümle” olarak tanımlar (Karaağaç, 2018, s. 516)

Hürriyet Gökdayı ise kalıp sözleri açıklarken şu ifadeleri kullanır:

“Önceden belirli bir biçime girip hafızada öylece saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak, gerekiyorsa bazı ekleme ve/veya çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcükler içeren sözcük öbeği ya da tümceden oluşabilen, belirli durumlarda söylenmesi toplumca benimsenmiş ve görece bir sıklığa sahip sözler olarak iletişimin kurulmasına, devamına veya sonlandırılmasına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir.” (Gökdayı, 2011, s. 71).

Gökdayı, çalışmasında çeşitli araştırmacıların kalıp sözlere yaklaşımlarından bahsetmiş ve kalıp sözleri diğer kalıplaşmış dil birimleri ile karşılaştırmıştır. Kalıp sözleri atasözleri, deyimler ve ikilemeler gibi diğer kalıplaşmış dil birimlerinden ayırt edebilmek için yapı, işlev, anlam ve bağlam özelliklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini söylemiş ve bu özelliklerden en ayırt edici olanın bağlam olduğunu vurgulamıştır.

Yusuf Çotuksöken’e göre kalıp sözler, “En az iki sözcükten oluşan, içindeki sözcükleri temel (düz) anlamlarını yitirmeden yeni bir kavramı, durumu, eylemi karşılayan söz öbekleri”dir (Çotuksöken, 1994, s. 8).

İncelenen metinde 33 kalıp ifade tespit edilmiştir. Bunlar arasında *ne ğam* ve *ola kim* 2 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan kalıp ifadelerdir.

adım olmasun	gözüm üzre
āferin-bād	hālūñ ne
bāreka’llāh	hatm-i cümle mürselīn
benden olsun	her ne ise
billah	inşa’allah
bilsün bilmesün	işi yok
bir çağım od	kim ola ₁
bir ok atım yer	ma‘al-każā
cehl-i mürekkeb	ne aşşı
cümle Muhammed ümmeti	ne ğam
evc-i mehden tābemāhī	ne had ile

ne hāl	tevbeye gel
nola ₁	vallahü 'alem
nola ₂	yüz üstüne
ola kim	yüzüm üzre
on yir	zen ü şimşir ü esb
senden olsun	

2.2.12. İkilemeler

Anlamı daha etkili bir şekilde anlatmak, pekiştirmek ve güçlendirmek amacıyla kullanılan ikileme, Batı dillerinden Almancada “gemination, verdoppelung, reduplikation”; Fransızca “gemination, redouplement, reduplication”; İngilizcede “gemination, reduplication” gibi terimlerle karşılanmaktadır.

Güncel Türkçe Sözlük’te ikileme “Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması” şeklinde tanımlanır.

Berke Vardar ikileme kavramını “Anlama güç katmak amacıyla bir birimi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma” şeklinde tanımlamaktadır (Vardar, 2002, s. 119).

Zeynep Korkmaz ikilemeleri “Aralarında belli bir ses düzeni bulunan, biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan, aynı yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yanyana gelmesi ile oluşturulan kelime grubu: birer birer, delik deşik, köşe bucak, yalvarıp yakarmak, yorgun argın, düğün dernek, hısım akraba, boy pos endam, cız cız, hele hele, of of, vah vah vb” şeklinde ifade eder (Korkmaz, 2007, 123-124).

Söz varlığı konusunda önemli çalışmalara imza atan Aksan ise ikileme kavramını şu şekilde açıklar: “Türkçeye olağanüstü bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, anadilimizin biçim, sözdizimi, sözcükbilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan ögeler, ikilemelerdir. Hint-Avrupa dillerinde Türkçeye göre çok az kullanılan ancak Korecede ve bir ölçüde Japoncada sık görülen ikilemeler, tarih boyunca, Türkçenin her evresinde, her lehçesinde yaygın olarak kullanılmış, bu eğilim bugüne kadar gelmiştir” (Aksan, 2006, s.81).

Vecihe Hatiboğlu, *Türk Dilinde İkileme* adlı eserinde ikilemelerin anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek ve zenginleştirmek için kullanıldığını belirtir. Eserinde

ikilemelerin genel özelliklerin yapı ve oluşumundan geniş ölçüde bahsederek Türkiye Türkçesinde kullanılan ikilemeler hakkında da bilgi verir. (Hatiboğlu, 1981).

“Metinde tespit edilen ikilemeler *Arapça Farsça Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler, Aynı Kelimenin Tekrarı ile Kurulan İkilemeler, Eş veya Yakın Anlamalı Kelimelerle Kurulan İkilemeler* olarak üç başlıkta incelenmiştir.

İkilemelerin değerlendirildiği başlıklar ve bu başlıklar altında tespit edilen ikileme sayısı tablo hâlinde belirtilmiştir:

Tablo 6

İkilemelerle İlgili Söz Varlığı

İKİLEMELER	SAYI
Arapça veya Farsça Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler	95
Aynı Kelimenin Tekrarı ile Kurulan İkilemeler	1
Eş veya Yakın Kelimelerle Kurulan İkilemeler	21
Zıt Anlamalı Kelimelerle Kurulan Kelimeler	8
Toplam	125

2.2.12.1 Arapça Farsça Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler

Bu bölümde *u, ü, vu, vü* bağlaçlarıyla kurulan ikilemelere yer verilmiştir. İncelenen metinde tespit edilen ikileme sayısı 95’tür. Bunlar arasında *sīm ü zer* 7 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan ikilemedir. Esere konu olan *tīg ü kalem* ikilemesi ise metinde 3 defa geçmiştir.

‘adl ü dād	ceng ü cidāl	dil ü cān
‘adl ü inşāf	cism ü cān	esb ü üştür
bal u yağ	cürm ü haṭā	fer ü ferheng
belā vü ğam	cürm(ün) günāh	fikr ü kelām
bīm ü ümīd	çerāğ u şem	fi‘l ü kavī
cāh ü celāl	çün ü çirā	ğam u endüh
cān u dil	dād ü dehiş	germ ile serd
cān ü gönül	dest ü pāy	güft ü gū
cān ü ten	devlet ü cāh	güft ü gūy

göl ü lāle	merd ü zen	serāser
göl ü mül	milk ü māl	serv ü şimşād
ḥadd ü ‘ad	mūnis ü yār	şifāt ü zāt
ḥadd ü ḥaşr	nāle vü feryād	sīm ü zer
ḥār ü gül	nār ü od	şubḥ u aḥşam
ḥāş ü ‘ām	nefy ü inkār	sükūn u cünbiş
ḥaşmet ü cāh	nerm ü nazūk	şādī vü ğam
ḥaṭā vü sehv	nīk ü bed	şerḥ ü beyān
ḥavf ü hirās	‘özü ü niyāz	şikenc ü zecr
ḥayl ü sipāh	pāy(ı) tā ser	tevfīk ü fażl
ḥayr ü şer	perr ü bāl	tīg ü ḥancer
ḥükm ü fermān	peydā vü pinhān	tīg ü kalem
ḥüsn ü cemāl	pīr ü cüvān	‘uryān ü çıplak
‘ırz ü nāmūs	pīr ü nefes	ümīd ü bīm
‘ilm ü dīn	pīş ü peş	vaḳt ü dem
‘izz ü ḥuzūr	rūz ü şeb	yār ü hem-derd
ḳadr ü cāh	şafā(da) vü belā	zelīl ü aḥḳar
kār u bār	şahrā vü kūh	zemīn ü āsımān
kesb ü kār	saṭvet ü ḳahr	zer ü sīm
keştī vü mellāḥ	sefid(i) vü siyāh	zevk u şafā
kevn ü mekân	sehv ü ḥaṭā	zevk ü dād
kibr ü kīn	ser ü pā	zulmāt ü nūr
la‘l ü gevher	serāpā	

2.2.12.2. Aynı Kelimenin Tekrarı ile Kurulan İkilemeler

Bu grupta tespit edilen tek örnek *ferseng ferseng*’dir. Metinde 1 defa geçmiştir.

ferseng ferseng

2.2.12.3. Eş veya Yakın Anlamli Kelimelerle Kurulan İkilemeler

Bu grupta tespit edilen ikileme sayısı 21’dir. Bunlar arasında *tāc ile taḥt* 2 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan ikilemedir.

‘aql ile ‘ilm	mekr ile hîle	taht ile t̃ac
alkış du‘ā	mekr ile hîle	yer(i) yurt
cān ile ten	mihr ile māh	yer(in) yurt
hurřīd ile māh	milkele māl	yer(iyle) yurt(ın)
ins ile cān	sīm ile zer	yıka yağa
kibr ile kīn	t̃ac ile taht	yimek içmek
meh ile mihr	tağ ile taş	yurt(ın) yuva

2.2.12.4. Zıt Anlamla Kurulan İkilemeler

Bu grupta tespit edilen ikileme sayısı 8’dir. Bu ikilemelerin tümü kullanım sıklığı bakımından eşit sayıdadır ve bunlar metinde “1” kez geçmiştir.

ağ u kara	qalem’le tīg	şağ u şol
az vü öz	kesiyle nā-kes	şol u şağ
huşk ü ter	keşret ü ğavġā	

2.2.13. Ayet, Hadisler ve Dua İfadeleri

Bu başlık altında dua ifadeleri, ayet ve hadislerle yer verilmiştir. Tespit edilen ifade sayısı 19’dur. Bunlardan *estağfirullah* ifadesi ve *nūn ve’l- qalem* ayeti 2 defa geçip kullanım sıklığı en fazla olanlardır.

‘adūvlar üzre ġālib-i dāyim eyle	nūn ve’l- qalem
cümle murada irüştürgil	‘ömrini ziyade eyle
devām-ı devletüñ ziyāde olsun	‘ömrüñ ġüninden mīg dūr ola
dü ‘ālemde yüzüñ aq ola	raḡmeten lil ‘ālemīn
estağfirullāh	rızā vü raḡmetüñ bul
ḡudā vü bendeler rāzı olalar	řafā vir
qamu nefsüñ fenāsı muqarrardur	serīr-i salṡanatda qā’im eyle
kendüye bağışla	vaṡan ḡubbi īmāndan olurmış
luṡf issi sübhān behişt ehli ide	ve illā lā
nefes pāyende bādā	

2.2.14. Farsça Terkipler

Burada Farsça yapılardan oluşan tamlamalara yer verilmiştir. Metinde tespit edilen terkip sayısı 283'tür. Bunlardan *çerh-i berîn*, *diyâr-ı tîğ*, *hâl-i tîğ*, *ehl-i 'aql*, *ehl-i cehl*, *ehl-i dāniş*, *ehl-i ma'nî*, *hevā-yı nefis*, *erbāb-ı dāniş*, *şāh-ı cihān-gîr*, *şāh-ı 'ālem*, *tîğ-i mihr* ve *tîğ-i zeban* metinde 2 defa geçmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan terkiplerdir. Metinde yer alan *cehl-i mürekkeḥ* “bilmezliğin farkında olmayan, katmerli cahillik” gibi herhangi bir şeyi özel olarak belirten, bir şeye ad olan terkipler bu gruba alınmamış tematik olarak ilgili olduğu başlık altında değerlendirilmiştir.

'abd-i gümrah

'abd-i hāş

āb-ı hoş-cām felek

āb-ı kevşer,

āb-ı zer

ādāb-ı naql

aḥbār-ı pîr

'aql-ı fertūd

'aql-ı nağz

'aql-i kāmīl-i dīn

ālāt-ı ceng

'ālī-milket

ān-ı vücūd

ārāyış-i ḥüsn

'ārif- kāmīl

aşl-ı dad

aşl-ı ma'nî

āyīne-yi kalb

āyīn-i şāhān

bāb-ı ilāh

bād-ı şabā-yı tîz-per

baḥr-ı güher

baḥr-i mevvāc

baḥr-i muḥabbet

baḥri-cūd

bām-ı gerdūn

bende-i fermānber

bend-i kerīh

berķ-i āh

beyān-ı kenz

bezm-i şāhān

binā-yı şehir

bisāṭ-ı şāhife

cām-ı Elest

cām-ı hevā

cānib-i tîğ

cevāb-ı dil-pesend

cüvān-ı şîr

cüvān-ı şîr-dil

çarḥ-ı felek

çerḥ-i devrān

çeşm-i cān

çeşm-i İsfendiyār

çeşm-i Keyvān

dāne-i rāz

da'vāt-ı şāh

dem-i ehl-i hüner	ehl-i dünyā
dem-i Rūḥü'l-Ḳudüs	ehl-i ḥaḳīr
dendān-ı tīr	ehl-i ḥıred
derd-i ser	ehl-i īmān
dergāh-ı Mevlā	ehl-i ḳadr
der-i tīg	ehl-i ḳalem
derūn-ı perde	ehl-i kerem
dervīṣān-ı dīl-rīṣ	ehl-i ma'ārif
deryā-yı ḥūn	ehl-i ma'nī
dest-i ḳazā	ehl-i memāt
dīdār-ı bāḳī	ehl-i mezheb ü dīn
dīl-i düşmen	ehl-i ṣafā
dīl-i māh	ehl-i temyīz
dīl-i Mecnūn	ehl-i zübān
dīl-i nāṣāddil-i pīrāne	elfāz-ı ma'nī
dīl-i şe	elḳāb-ı nām-ı kāmranī
dīvān-ı 'ālī	emīr-i kām-yāb
dīvān-ı feżā	emr-i yārān
dīvān-ı 'ıṣḳ	envā'-ı dāniş
diyār-ı miḥnet ü renc ü 'anā	erbāb-ı aḳlām
diyār-ı tīg	erbāb-ı dāniş
dūr-i ma'nī	erbāb-ı dehr
dūr-i medḥ	eşnā-yı nuṭḳ
düzd-i nāṣī	eṭvār-ı 'ilm
düzd-i vaşle	evşāf-ı düşmen
ecdād-ı kirām	ferāğ-ı billahi
ehl-i 'aḳl	fermān-ı tīg
ehl-i cehl	feth-i bāb
ehl-i dāniş	fikr-i bisyār
ehl-i dem	fikr-i ma'ḳūl
ehl-i dīl	fikr-i milk
ehl-i diyār	firdevs-i 'alā

genc-i ma‘nī	ıķlīm-i fażl
gerd-i semend	ķabza-i ķudret
gevher-i tāk-i selāţīn	ķalb-i kiram
gevher-şinās	ķalb-i mir’āt
gīsū-yı dil-cūs	ķalb-i selīm
ġurūr-ı cehl	kān-i ihsān
ġūş-i şāh	kār-ı şenī‘
ġüftār-ı şāh	ķaşd-ı cān
ġüftār-ı tır	kāşif-i ġayb
ġülşen-i zībā	kātib-i vahy-i ilāhī
ġüzīn ü müctebā-yı nesl-i Ādem	kelām-ı haķ
hāk-i siyāh	kemāl-i feza
hāl-i ‘ālem	kesb-i rūhāni
hāl-i ġam-ı dil	keyfiyyet-i esrār-ı pır
hāl-i tıġ	ķible-ġāh-ı ehl-i hācāt
hālvēt-i hāş-ı ilāhi	kilīd-i bāb-ı fetħ ü nuşret
hāmd-i hūdā	luţf-ı bī-dirīġ
hāmd-i pāk	māh-ı bedr
hāmr-ı tecellī	maḡzen-i elţāf ü en‘ām
hār-ı elem	maķām-ı dīl-ġüşā
hāzret-i haķ	maķām-ı mü’minīn
hem-‘inān-ı tıġ	māl-ı ḡarām
hemrāz-ı maḡrem	mecāl-i nazm
hengām-ı veġān	Mehdī-yi şāḡib-zemān
hevā-yı nefş	merd-i mürüvet
hevā-yı saltanat	mest-i cām-ı maġrūr
ḡırmēn-i lāf	mes‘ūd-ı dīn
ḡıızr-ı Zūlmāt	mevt-i naķl
ḡorus-ı pīre-zen	mizāc-ı nāzik
ḡudā-yı mihr ü māh	mīzān-ı ma‘nī
ḡudā-yı zāt-ı ḡurrem	muḡtāc-ı gevher,
‘ırz-ı ‘azīz	murġ-ı ķābūk

muṭī' -i ḥātem

mūy-ı müşgīn

mülk-i 'ālem

naḥl-i iḳbāl

naḳd-i cān

naḳl-i bī-dirīg

nā-maṭbū' -ı naḳl

nām-ı tīg

nār-ı ğam

nār-ı ğaḏab

naşr-ı kāt'ı

na't-ı Muḥammed

nedīmān-ı ḳalem

nizām-ı milk

nūr-ı ḳamer

'ömr-i dırāz

'ömr-i kirām

pāy-ı ma'nī

pāy-ı tīg

pehlüvān-ı Rüstem

penāh-ı dīn

peygām-ı tīg

peyk-i nā-meberr

pīl-i sermest

pīr-i fānī

pīr-i fertūd

pīr-i gūy

pīr-i nāşād

pota-yı ğam

rāh-ı hevā

rāh-ı himmet

rāh-ı tevḥīd

rāh-ı yakīn

raḥş-ı Rüstem

rāz-ı 'ālem

rızā-yı Ḥaḳ

rūḥ-ı revan

rūy-ı hevā

rūy-ı maḳāl

rūz-ı evvel

rūz-ı ḳıyāmet

rūz-ı veġā

şāḥib-i Tīg ü Ḳalem

şayd-ı beyaban

sāyir-ı yir

selāṭīn-ı cihān sultānı

semend-i bād-pāy

serāy-ı ḥaş

ser-i düşmen

ser-i pīrāne

serīr-ı şavlet

ser-leşker-i merdān-ı 'ālem

ser-mest-ı hevā

sevād-ı 'ālem

sevdā-yı ḥūn

sīr-ı ḳān

şubḥ-ı iḳbāl

sultān-ı 'ışḳ

sultān-ı milk ü leşker

sürḥ-ı Leylā

şāḥān-ı 'ālem

şāh-ı 'ālem

şāh-ı cihān

şāh-ı cihān-gīr

ŧeb-i vuŧlat
 ŧefti'-i ũmmet
 ŧekl-i sũnbũl
 ŧem'-i devlet
 ŧeref-i 'aql
 ŧĩr-i nerre
 tĩb'-ı pũrtĩb
 tĩc-ı devlet
 taħrĩk-i ŧabĩ
 taħt-ı gĩh
 taħt-ı ŧĩh
 tedbĩr-i bisyĩr
 tĩg-i cihĩn-gĩr
 tĩg-i mihr
 tĩg-i ser-ĩmed
 tĩg-i zeban
 tĩre-baħt
 tĩr-i fũtĩde
 tĩr-i pey
 tĩr-i pey-rev
 tĩr-i zĩlim
 tũl-ı emel
 'ulũm-ı gĩyb
 umur-ı salťanat
 ũstĩd-ı ra'nĩ

vaķt-i i'lĩm
 vaķt-i 'irfĩn
 vech-i me'ĩŧ
 vũcũd-ı naķs
 yĩd-ı biliŧ
 yĩrĩn-ı ŧafĩ
 yĩr-ı hemdem
 yĩr-ı nĩ-gũzĩr
 yĩr-ı ŧĩdĩķ
 yĩr-i suħan-dĩn
 zĩl-i cihan
 zamĩn-ı Ĥĩzret-i Sultĩn Selĩm Ĥĩn
 zĩmin-i rũzĩ-yi eytam
 zamĩr-i pĩk
 zĩt-ı pĩk
 zevķ-i tecellĩ
 zĩll-ı ŧeref-baħŧ
 zĩkr-i na't-i Muŧtafĩ
 zũlf-i ĥavrĩ
 zũlf-i ĥũbĩn

3. BÖLÜM

Çalışmanın bu bölümünde *Dizin*'e yer verilmiştir. Dizin bölümü; *Dizin* ve *Özel Adlar Dizini* olarak iki başlıkta değerlendirilmiştir. Dizin oluşturulurken bir takım işaret ve semboller kullanılmıştır. Dizinde kullanılan yöntem, işaret ve sembollerin açıklaması şu şekildedir:

1. Hazırlanan dizinde bütün madde başları için köken bilgi ve kullanım sıklığına yer verilmiştir. Kullanım sıklığı “- -” şeklinde *iki çizgi* arasında, köken bilgisi ise “[]” *köşeli parantez* içerisinde belirtilmiştir:

kelime : -kullanım sıklığı- [köken] anlam

k.+ ek şiirde yer aldığı beyit numarası

2. Şiirde birden fazla anlamda kullanılmış olan kelimeler aynı madde başı altında numaralandırılarak gösterilmiştir:

acı : 1. -1- [T.] insanda üzücü bir etki bırakan, dokunaklı, hüznü

2. -1- [T.] fena, kötü

3. Şiirde yazılışı aynı olup anlamları farklı olan (eş sesli) kelimeler farklı madde başı olarak verilmiş “()” parantez içerisinde numaralandırılmıştır:

dem (1) : 1. -9- [Far.] an, zaman, vakit

2. -1- [Far.] soluk, nefes

dem (2) : -1- [Ar.] kan

4. Alfabetik olarak dizilen madde harflerinin hemen yanına sahip olduğu sesler verildi:

-A- (a, ā, ‘a, ‘ā)

5. Özel Adlar dizininde yalnızca terkip içerisinde yer alıp müstakil bulunmayan adlar, terkihiyle birlikte verilip kastedilen ad dışındakiler paranteze alındı:

(na‘t-ı) **Muḥammed** : -1- [Ar.+Ar.] Hz. Muhammed s.a.v.
n. 876, 982

6. Tıpkıbasımda doğru ve yanlış olarak iki farklı hâline rastlanılan kelimelerde yazım yanlışları yapılan kelimelere anlam verilmedi. Anlam yerine italik yazıyla *bk. kelime* yazılarak doğru yazıma gönderme yapıldı:

‘**ālem** : 1. -7- [Ar.] ortam, çevre (Doğru yazım)

‘**alem** : -1- [Ar.] *bk. ‘ālem* (Yanlış yazım)

7. Aynı anlamda kullanılan kelimeler, *bk.* şeklinde birbirine gönderme yapılarak belirtildi:

āsmān : -1- [Far.] gökyüzü *bk. āsümān*

āsumān : -2- [Far.] gökyüzü *bk. āsmān*

ayaḳ baş- : -1- [T.+T.] bir işe dahil olmak, karışmak *bk. ayaḳ uzat -*

ayaḳ uzat- : -1- [T.+T.] bir işe dahil olmak, karışmak *bk. ayaḳ baş -*

3.1. Dizin

-A- (a, ā, ‘a, ‘ā)

a: 1. -103- [T.] üçüncü teklik şahıs zamiri a.+ ña 10, 45, 96, 98, 100

a.+ nda 8, 11, 95, 107,
a.+ ndan 48, 105
a.+ nı 52, 96, 101, 215,
a.+ nuñ 35, 40, 44, 87, 97, 141
a.+ nuñla 75, 95

2. -43- işaret zamiri

a.+ ña 13, 16, 175, 194, 195, 206, 207, 264, 486

a.+ nda 26, 175, 486
a.+ ndan 159, 263, 462, 756
a.+ nı 14, 123, 139, 161, 167,

238, 240, 57
a.+ nuñ 14, 15, 17, 171, 217, 220, 438, 468,

472, 477, 484, 485, 487, 752
a.+ nuñla 209, 463, 465
a.+ na 307

a.+ ña 154, 521, 584, 642, 643, 761, 784, 798,

825, 874, 877, 937, 940

a.+ nda 514, 779, 782, 783, 789

a.+ ndağı 780

a.+ ndan 496, 654, 739

a.+ nı 164, 266, 271, 391, 394,

489, 501, 509,

516, 520, 523, 528, 537, 575,

579, 618, 657,

723, 760, 776, 797, 861, 871, 927

a.+ nuñ 198, 519, 525, 526, 531,

536, 542, 563,

577, 641, 737, 741, 754, 758,

760, 786, 800,

825, 937, 940

a.+ nuñla 265, 273, 508, 727,

743, 76

āb: 1. -3- [Far.] su

ā.+ 232

ā.+ a 593

ā.+ ı 783

2. -1- ölümsüzlük suyu

ā.+ ı 868

āb-ı hayāt : -1- [Far.+Ar.] ölümsüzlük suyu

ā.+ uñ 974

āb-ı hoş-cām felek : -1- [Far.+Far.+Far.+Ar.] feleğin hoş bir kadeh suyu

ā.+ den 323

āb-ı kevser : -1- [Far.+Ar.] cennette bulunduğu inanılan kutsal kevser suyu

ā.+ 159

āb-ı zer : -1- [Far.+Far.] altın suyu

ā.+ø 911

ābā : -1- [Ar.] babalar, atalar, cetler

ā.+ 173

‘abd-i gümrah : -1- [Ar.+Far.] yolunu kaybetmiş, yolunu şaşırılmış kul

‘a.+ 977

‘abd-i hāş : -1- [Ar.+Ar.] seçkin kul

‘a.+ ı 42

‘acāyib : -1- [Ar.] “acayip, garip, tuhaf” anlamında niteleme sıfatı

‘a.+ 438

‘aceb : **1.** -3- [Ar.] “garip, acayip, tuhaf, şaşırtıcı” anlamında durum zarfı

‘a.+ 587, 647

‘a.+ dür 386

2. -2- “acaba” şüphe, tereddüt, hayret ifade eden soru zarfı

‘a.+ 596, 598

3. -3- “acaba” merak, kararsızlık veya kuşku anlatan soru zarfı

‘a.+ 734, 775

acı : **1.** -1- [T.] insanda üzücü bir etki bırakan, dokunaklı, hüznü

a.+ nuñ 310

2. -1- fena, kötü

a.+ 562

acı- : -1- [T.] başkasının uğradığı veya uğrayacağı kötü bir duruma üzölmek

a.+ mağla 238

‘āciz : -1- [Ar.] zavallı, biçare, hakir

‘a.+ 306

‘acz : -1- [Ar.] gücü yetmeme durumu, güçsüzlük, acizlik

‘a.+ üñe 834
aç- : -1- [T.] bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek
 a.- up 5
açıl- : 1. -1- [T.] açık hâle getirilmek
 a.- madı 303
 2. -1- konunun gizliliği açılmak, ortaya çıkarılmak
 a.- sun 451
 3. -1- başlatılmak
 a.- updur 696
ad : -14- [T.] isim, nam
 a.+ in 44
 a.+ ı 204, 370, 476, 524
 a.+ ımı 906
 a.+ in 394, 512, 789
 a.+ ıyla 801
 a.+ um 427, 428, 248
 a.+ uñı 499
ad(in) eyle- : -1- [T.+T.] ad koymak, adlandırmak.
 a.- mişdür 530
ad(in) ko- : -1- [T.+T.] isim vermek, adlandırmak
 a.- mişdur 260
ad(ını) eyit- : -1- [T.+T.] ad söylemek, ad vermek, ad koymak, adlandırmak
 a.- miş 485
adı kal- : -1- [T.+T.] bir kimse veya bir şey öldükten, ortadan çekildikten sonra dillerde yalnız adı dolaşmak
 a.- ur 141
adı ol- : -1- [T.+T.] namı sanı olmak
 a.- a 669
adım olmasun : -1- [T.+T.] “Kendi başım üzerine yemin olsun” anlamında kullanılmıştır.
 a. 903
adın di- : -1- [T.+T.] adını vermek, adlandırmak
 a.- miş 744
adın gırivüñ ‘âlemden götür- : -1- [T.+Far.+Ar.+T.] adını, feryadını bu dünyadan götürmek, yok etmek, ortadan kaldırmak

a.- miş 80
adım : -1- [T.] yürümek için yapılan ayak atışlarının her biri
 a.+ da 318
a‘dā : -1- [Ar.] düşmanlar
 a.+ ya 349
ādāb-ı naql : -1- [Ar.+Ar.] aktarma, nakletme adabı
 ā.+ e 900
‘adālet : -2- [Ar.] herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk
 ‘a.+ 655, 668
‘adāvāt : -1- [Ar.] düşmanlıklar
 ‘a.+ 445
‘adāvet : -2- [Ar.] düşmanlık, hasımlık, husumet
 ‘a.+ 544
 ‘a.+ den 961
‘add it- : -1- [Ar.+T.] saymak, kabul etmek
 ‘a.- mesünler 976
ādem : -8- [Ar.] insan, kişi
 ā.+ 130, 140, 318, 673, 829, 951, 971
 ā.+ i 7
‘adem kıl- : -1- [Ar.+T.] yok etmek
 ‘a.- ! 190
ādemlik : -1- [Ar.] insanlık
 ā.+ 178
‘adl : -2- [Ar.] adalet, hakkāniyet, doğruluk, tarafsızlık
 ‘a.+ i 82, 84
‘adl ü inşāf : -1- [Ar.+Ar.] adalet ve merhamet
 ‘a.+ 105
‘adl ü dād : -1- [Ar.+Far.] adalet, adaletle uygunluk
 ‘a.+ uñdur 287
‘aduv : -9- [Ar.] düşman
 ‘a.+ 965
 ‘a.+ 699
 ‘a.+ dan 466
 ‘a.+ lar 428
 ‘a.+ sı 144
 ‘a.+ ya 483, 642
 ‘a.+ ya 961, 692
‘aduvlar üzre gālib-i dāyim eyle! : -1-

[Ar.+T.+Ar.+Ar.+T.] “düşmanları üzerine daima galip eyle” anlamında dua ifadesi

‘a.- ! 102

āferīn : -2- [Far.] takdir ve övgü sözü

ā.+ dūr 3

ā.+ e 50

āferin-bād : -1- [Far.+Far.] takdir ve övgü sözü, aferin olsun.

ā.+ 200

āferīn-hān : -1- [Far.+Far.] aferin deyici, diyen

ā.+ 788

āfet : -1- [Ar.] güzelliği ile insanı şaşkına çeviren, aklını başından alan

ā.+ 379

ağ u kara : -1- [T.+Far.+T.] iyi ve kötü, her şey

a.+ dan 117

ağaç : -1- [T.] ağaç

a.+ 158

āgāh : -1- [Far.] haberdar

ā.+ 241

āgāh ol- : 1. -2- [Far.+T.] haberdar olmak, uyanık olmak, farkında olmak

ā.- avuz 197

ā.- ur 684

2. -1- uyanık, basiret sahibi ve sırlara vâkıf bir kişi olmak

ā.- ana 963

āgāz : -1- [Far.] başlangıç, başlama

ā.+ 1

āgāz eyle- : -1- [Far.+T.] başlamak

ā.- yelüm 272

ağyār ol- : -1- [Ar.+T.] yabancı ve düşman olmak

a.- ursun 850

ağzın aç kal- : -1- [T.+T.+T.] ağzı açık kalmak, nefes nefese kalmak

a.- miş 384

ağz(ımuza) düş(miş)- dolaş- : -1- [T.+T.+T.] dile düşmek, yermek veya alay etmek amacıyla birinin kötü veya yanlış davranışını sürekli söylemek

a.- miş 640

ah çek- : -1- [T.+T.] derin bir keder veya

özlemle içten gelerek ah demek

ā.- üp 409

ah it- : -1- [T.+T.] acı ile içini çekmek

ā.- elüm 110

aha uğrat- : -1- [T.+T.] ah ettirmek, acı, ızdırap çektirmek

ā.- a 683

aḥbār : 1. -1- [Ar.] haberler

a.+ ı 187

2. -1- [Ar.] hikâyeler, menkıbeler, geçmiş olaylar

a.+ uñ 503

aḥbār-ı pīr : -1- [Ar.+Far.] pirin haberleri, pirin sözleri

a.+ i 199

‘ahd : -1- [Ar.] yemin, ant

‘a.+ ini 602

āḥir : -3- [Ar.] “en son, sonunda, nihayetinde” anlamında zaman zarfı

ā.+ 323, 864, 948

āḥir ol- : -1- [Ar.+T.] bitmek, sona ermek

ā.- dı 905

āḥir-endiş : -1- [Ar.+Far.] sonunu düşünen, ahiret endişesi olan

ā.+ 676

aḥmak : -2- [Ar.] akıllı kıt, anlayışsız, kalın kafalı

a.+ 532, 700

aḥsentü aḥsentü : -1- [Ar.+Ar.] “aferin aferin” şeklinde övme sözü

a.+ 583

aḥvāl : -4- [Ar.] hâller, durumlar, vaziyetler

a.+ 241

a.+ ini 231, 560

a.+ inüñ 230

aḥ- : -1- [T.] sıvı maddeler aşağıya yönelmek

a.- ar 717

aḥda karada ne varsa bil- : -1- [T.+T.+T.+T.+T.] iyi ve kötü her ne varsa bilmek, pek çok şeye hakim olmak

a.- mişem 697

‘aḫıbet : -1- [Ar.] “işin sonu, neticede, sonuçta” anlamında zaman zarfı

‘a.+ 850

aḫın : -1- [T.] düşman topraklarına

tedirgin etme, yıldırma, çapul vb.
amaçlarla toplu olarak yapılan baskın

a.+ ların 606

akıt- : -1- [T.] akmasını sağlamak,
akmasına yol açmak, dökmek

a.- duñ 974

‘akıl : -1- [Ar.] akıllı

‘a.+ 821

‘akıl : -11- [Ar.] akıl, düşünme gücü

‘a.+ 790, 812, 858, 860, 939

‘a.+ a 797

‘a.+ a 900

‘a.+ ı 801

‘a.+ ıdur 534

‘a.+ uñ 794

‘a.+ uñ 840

‘akıl it- : -1- [Ar.+T.] herhangi bir
konuda veya sorunda önlem veya çareyi
zamanında düşünmek

‘a.- mez 404

‘akıl-ı fertūd : -1- [Ar.+Far.]
bunak akıl

‘a.+ 806

‘akıl-ı kāmīl-i dīn : -1-
[Ar.+Ar.+Ar.] dinin olgun, mükemmel
aklı, Cebrail as.

‘a.+ 44

‘akıl-ı nağz : -1- [Ar.+Far.] hoş,
güzel akıl

‘a.+ ı 249

‘aklı hayrān it- : -1-
[Ar.+Ar.+T.] aklı şaşkına çevirmek

‘a.- üpdür 52

‘aklın al- : -1- [Ar.+T.] zihnini
bir şeylerle aşırı meşgul etmek

‘a.- ur 849

‘aklın dir- : -1- [Ar.+T.] aklını
toplamak, daha önceki delice, çılgınca
düşünceleri, davranışları bırakıp akıllıca
bir yol tutmak *bk.* ‘aklını dir -

‘a.- üp 375

‘aklını çevir- : -1- [Ar.+T.]
aklını döndürmek, düşünmek

‘a.- di 863

‘aklını dir- : -2- [Ar.+T.] aklını
toplamak, daha önceki delice, çılgınca
düşünceleri, davranışları bırakıp akıllıca
bir yol tutmak *bk.* ‘aklın dir -

‘a.- e 624

‘a.- üp 659

‘aklınuñ aşası elinden düş- : -1-
[Ar.+Ar.+T.+T.] bir olay ya da durum
karşısında duyulan şaşkınlığın ardından
düşünme, akıl etme yetisini geçici olarak
kaybetmek

‘a.- di 218

‘akıl ile ‘ilm : -1- [Ar.+T.+Ar.]
akıl ve ilim

‘a.+ üñdür 852

akṭāb : -1- [Ar.] kutuplar

a.+ 168

al- : 1. -3- [T.] bir şeyi elle veya başka
bir araçla tutarak bulunduğu yerden
ayırarak, kaldırmak

a.- dı 53

a.- up 875, 901

2.-1- manevi anlamda bilgi
ulaşmak

a.- up 55

al : -1- [T.] hile

a.+ dan 774

alay : -1- [T.] “hep, cümle” anlamında
belgisiz zamir

ā.+ ı 228

ālāt-ı ceng : -1- [Ar.+Far.] savaş aletleri

ā.+ üm 348

‘alāyış : -1- [Far.] gösteriş

‘a.+ inden 41

aldan- : -1- [T.] görünüşe bakarak yanlış
bir yargıya varmak, yanılmak kanmak

a.- ma 877

‘alem : -1- [Ar.] sancak, bayrak

‘a.+ le 331

‘alem çek- : -1- [Ar.+T.] bayrak çekmek,
bayrağı gönderin en üst kısmına
çıkarmak, hükümranlılığını ilan etmek

‘a.- miş 247

‘alem : -1- [Ar.] *bk.* ‘ālem

‘a.+ dür 437

‘ālem : 1. -7- [Ar.] ortam, çevre

‘a.+ 140, 287, 340, 836

‘a.+ üñ 41, 656, 799

2. -1- “herkes, insanlar”
anlamında belgisiz zamir.

‘a.+ 569

3. -1- dünya, cihan

‘a.+ de 758
alın : -2- [T.] alın, yüzün, kaşlarla saçlar arasındaki bölümü
 a.+ 1 464
 a.+ inuñ 518
‘ali-milket : -1- [Ar.+Ar.] yüce mülk
 ‘a.+ 623
‘alim ol : -1- [Ar.+T.] bahsi geçen konuya hakim olmak, konuyu bilmek
 ‘a.- dı 6
alkış du‘ā : -1- [T.+Ar.] hayır dua
 a.+lar (632)
alkış du‘ālar it- : -1- [T.+Ar.+T.] hayır dualar etmek
 a.- üp 632
altuña naṭ‘ döšet- : -1- [T.+Ar.+T.] altına döşek açtırmak, yer açmak, bir kimseye yer hazırlamak
 a.- em 366
‘ām : -1- [Ar.] cahil, avam, sıradan kişi
 ‘a.+ ıdur 507
‘amel : -1- [Ar.] iş, davranış, eylem
 ‘a.+ den 844
āmīn it- : -1- [İbr.+T.] amin demek (amin, “öyle olsun, Allah kabul etsin” anlamlarında, duaların arasında ve sonunda kullanılan bir söz)
 ā.- e 100
āmīrān : -1- [Ar.] amirler, rütbeliler
 ā.+ 674
āmīz it- : -1- [Far.+T.] bir araya getirmek, karıştırmak
 ā.- meye 147
ammā : -3- [Ar.] “ama” bağlacı
 a.+ 381, 930
āmūz-gār : -1- [Far.+Far.] hoca, öğretmen
 ā.+ a 928
añ- : -2- [T.] adını söylemek, zikretmek
 a.- asın 615
 a.- mış 427
ān : -3- [Ar.] zamanın bölünemeyecek kadar kısa olan parçası, lahza, dakika
 ā. 284, 791
 ā.+ 1 717
ān-ı vücūd : -1- [Ar.+Ar.] vücut bulma, var olma anı
 ā.+ 1 38

‘an-ced : -1- [Ar.+Ar.] “dededen beri” anlamında zaman zarfı
 ‘a. 173
‘anber-efşān : -1- [Ar.+Far.] amber saçan, yayan
 ‘a.+ 785
‘anber sirişt : -1- [Ar.+Far.] anber yaradılışlı, güzel kokulu
 ‘a.+ dür 160
ancaḳ : -3- [T.] “yalnızca, sadece” anlamında edat
 a.+ 253, 311, 839
anda : -4- [T.] “orada” anlamında yer-yön zarfı
 a.+ 172, 186, 790, 908
andan : -3- [T.] “ondan, o sebeple” anlamında durum zarfı
 a.+ 729, 90
 a.+ dur 418
andan soñra : -1- [T.+T.] “ondan sonra, daha sonra” anlamında zaman zarfı
 a.+ 393
añıl- : -1- [T.] anma işine konu olmak, hatırlanmak
 a.- ur 280
anlar : -1- [T.] “onlar” üçüncü çokluk şahıs zamiri
 a.+ 665
anuñçün : -3- [T.+T.] “onun için, ondan dolayı, o sebeple” anlamında edat
 a.+ 32, 530, 733
ār : -1- [Ar.] utanma, utanç
 ā.+ 288
‘ār : -1- [Ar.] utanılacak şey, ayıp
 ‘a.+ 853
‘ār gel- : -1- [Ar.+T.] utanılacak şeyler söylemek, kötü konuşmak
 ‘a.- di 688
ara : 1. -2- [T.] iç, ara
 a.+ da 553, 882
 a.+ dan 180, 958
 2. -1- [T.] iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe
 a.+ yı 712
 3. -1- [T.] kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi

a.+ dan 885
arasın kes- : -1- [T.+T.] anlatılan hikâyeyi bölmek, yarıda bırakmak
 a.- me 330
arasın tebeh it- : -1- [T.+Far.+T.] aralarını bozmak, iki kişi arasındaki iyi ilişkiyi, dostluğu, arkadaşlığı yıkmak
 a.- üp 651
arada : -3- [T.] “orada,sözü edilen yerde” anlamında yer-yön zarfı
 a.+ 157, 551, 586
ārāste it- : -1- [Far.+T.] süslemek, bezemek
 ā.- em 617
ārāyış-i hūsn : -1- [Far.+Ar.] güzelliğinin süsü
 ā.+ 131
‘araz : -1- [Ar.] maddi âleme ait şeyler, mal mülk, dünyalık
 ‘a.+ 844
ardınca : -1- [T.] “hemen arkasından, hemen ardından, arkası sıra, ardı sıra, peşinden, peşi sıra, takiben” anlamında durum zarfı
 a.+ 310
ardınca düş- : -1- [T.+T.] arkasından gitmek, peşini bırakmamak
 a.- üp 967
āreste kıl- : -1- [Far.+T.] süslemek, bezemek
 ā.- mış 726
‘arif : -1- [Ar.] irfan sahibi olan, bilici
 ‘a.+ 855
‘arif-i kāmīl : -1- [Ar.+Ar.] olgun arif, hakiki bilen
 ‘a.+ 150
arğa ol- : -1- [T.+T.] birini başkalarına karşı korumak
 a.- ur 463
arşun : -1- [T.] uzunluğu arşın birimine göre ölçen demirden, çelikten, tahtadan alet
 a.+ ıdur 481
art : -2- [T.] arka, geri
 a.+ um 415
 a.+ umdan 414
‘arz it- : -1- [Ar.+T.] saygı ile anlatmak, bildirmek, ifade etmek

‘a.- e 581
aş- : -1- [T.] bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip sallandırarak öldürmek, idam etmek
 a.- up 612
‘aşā : -1- [Ar.] uzun sopa, değnek, baston
 ‘a.+ sı 751
āsān bul- : -1- [Far.+T.] kolay bulmak, kolay elde etmek
 ā.- avuz 936
āşār : -1- [Ar.] belirtiler, izler, alametler
 ā.+ 319
āsāyış : -2- [Far.] güvenlik, emniyet, huzur
 ā.+ 357, 847
aşhāb : -1- [Ar.] bir şeyle ilgili olanlar, bir şeye veya bir kimseye mensup bulunanlar
 a.+ 761
aş(ı)l : -2- [Ar.] asıl, gerçek, esas
 a.+ 261
 a.+ ını 411
aşl-ı dād : -1- [Ar.+Far.] asıl, gerçek adalet
 a.+ ı 588
aşl-ı ma‘nī : -1- [Far.+Far.<Ar. ma‘nā] asıl, gerçek mana
 a.+ 2
aşılı : -1- [T.] asılmış olan, asma, asık
 a.+ 517
‘āşī : -2- [Ar.] baş kaldıran, isyan eden, isyankâr
 ‘a.+ 61
 ‘a.+ ye 63
āsītān : -1- [Far.] eşik
 ā.+ e 106
‘asker : -3- [Ar.] ordunun her kademesinde görevli subay, assubay, çavuş, onbaşı ve erlere verilen isim, leşker
 ‘a.+ inden 438
 ‘a.+ ini 439, 447
aşla : -1- [Ar.] “hiçbir zaman, hiçbir şekilde” anlamlarında durum zarfı
 a.+ 821
aşlan : -1- [T.] cesur ve yiğit adam
 a.+ ısın 655
aşnām : -1- [Ar.] putlar, tapınılan

şeyler

a.+ inuñ 136

āsumān : -3- [Far.] gökyüzü *bk.* āsmān

ā.+ dan 566

ā.+ dur 216

‘āşık : -1- [Ar.] aşık, bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse

‘a.+ ı 133

‘āşık-ı şūrīde ol- : -1- [Ar.+Far.+T.] perişan aşık olmak

‘a.- up 121

āşikāra kıl- : -1- [Far.+T.] açığa çıkarmak, göstermek

ā.- am 865

āşikāre it- : -1- [Far.+T.] açığa vurmak, yaymak

ā.- em 698

āşiyān : -1- [Far.] yuva

ā.+ ın 197

‘atā : -2- [Ar.] verme, bahşiş olarak verme, bağışlama, ihsan

‘a.+ dur 98

‘a.+ yı 224

āteş : -5- [Far.] ateş, coşkunluk

ā.+ 203

ā.+ 501

ā.+ inde 296

ā.+ inden 266

ā.+ üm 352

āteşlik it- : -1- [Far.+T.] hararetlenmek, kızmak, sinirlenmek

ā.- di 543

‘avām : -2- [Ar.] halk, umum, herkes

‘a.+ 732

‘a.+ uñ 144

avānı iriş- : -1- [Ar.+T.] zamanı gelmek

a.- di 67

āvāz : -1- [Far.] ses

ā.+ ın 245

āvāz vir- : 1. -1- [Far.+T.] herhangi bir işaret vermek

ā.- ür 17

2. -1- ses vermek, seslenmek

ā.- di 45

āvāzın taşra çıkar- : -1- [Far.+T.+T.] bir haberi ya da duyulan gizli bir şeyi yaymak

ā.- ursın 646

‘avdet it- : -1- [Ar.+T.] dönmek, dönüş yapmak

‘a.- diler 959

āvihte kıl- : -1- [Far.+T.] asılmak

ā.- mış 784

ayağ : -2- [T.] bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü

a.+ uma 703

a.+ uñ 318

ayağa tur- : -1- [T.+T.] ayağa kalkmak, dikilmek

a.- dı 283

ayağı tozına cān işār eyle- : -1- [T.+T.+Far.+Ar.+T.] ayağının tozuna canını cömertçe vermek

a.- r 81

ayağ(in) uzat- : -1- [T.+T.] ayak diremek, bir düşünceyi, bir davranışı sonuna kadar sürdürmek, kendi tutumundan şaşmamak

a.- ura 269

ayağın kilimünden uzat- : -1- [T.+Far.+T.] haddini aşmak

a.- mışsın 710

ayağ baş- : -1- [T.+T.] bir işe dahil olmak, karışmak *bk.* ayak uzat -

a.- a 364

ayağ uzat- : -1- [T.+T.] bir işe dahil olmak, karışmak *bk.* ayak baş -

a.- sa 404

ayağ üzre tur- : -1- [T.+T.+T.] ayağı üzerinde durmak, dikilmek

a.- up 875

ayağ üstinde : -1- [T.+T.] ayakta, ayağa kalkmış durumda

a.+ 389

‘ayān : -1- [Ar.] açık, aşikâr, gözle görülür, belli

‘a.+ ın 34

‘ayān it- : -1- [Ar.+T.] açıklamak, anlatmak, ortaya çıkarmak

‘a.+ 138

‘ayb : -2- [Ar.] ayıp, utanılacak hâl ve davranış

‘a.+ 801, 803

āyet : -1- [Ar.] kimsenin inkâr edemeyeceği alamet, işaret, nişan

ā.+ 754
āyīn : -1- [Far.] âdet, töre, yol, kânun
 ā.- ini 155
āyīn-i şāhān : -1- [Far.+Far.]
 şahların töresi, usulü
 ā.+ 227
āyine : -1- [Far.] ayna
 ā.+ ñde 909
āyīne-i gitī-nümā : -1-
 [Far.+Far.+Far.] cihanı gösteren ayna
 ā.+ dur 286
āyīne-yi kalb : -1- [Far.+A.] kalp
 aynası
 ā.+ üñ 908
āyīne-yi gerdan-keşānlık kıl : -
 1- [Far.+Far.+T.] asi olmak, isyan etmek
 g.- ur 155
aylık : -1- [T.] “bir ay süren” anlamında
 miktar zarfı
 a.+ 372
‘ayn : -1- [Ar.] bir şeyin aslı, kendisi, ta
 kendisi, zatı
 ‘a.+ idür 730
‘aynü’l-hayāt : -1- [Ar.+Ar.]
 hayat kaynağı, ölümsüzlük suyu
 ‘a.+ üñ 730
a‘zā : -1- [Ar.] organlar, uzuvlar
 a.+ mı 298
āzād ol : -2- [Far.+T.] serbest kalmak,
 hürriyetine kavuşmak
 ā.- asın 613
 ā.- up 769
āzāde : -1- [Far.] hür, serbest
 ā.+ ñem 449
āzādegān : -1- [Far.+Ar.] özgür olanlar,
 kurtuluşa erenler
 ā.+ e 667
āzer : -1- [Far.] ateş
 ā. 852
‘āzim ol : -1- [Ar.+T.] yönelmek, bir
 yere doğru gitmek
 ‘a.- dı 619
‘azm it : -1- [Ar.+T.] bir işi yapmaya
 kesin karar vermek, bir şeyi yapmak
 hususunda büyük bir kararlılıkla gayret
 göstermek
 ‘a.- e 368
‘azm-i meydān it : -1- [Ar.+Ar.+T.]

savaşa çıkmak, savaşmak
 ‘a.- ende 252
‘azm-i mülk-i İsrā kıl : -1-
 [Ar.+Ar.+Ar.+T.] İsrā ülkesine
 yönelmek (“İsrā Olayı”, Hazreti
 Muhammed’in bir gece Mekke’den
 Kudüs’e yaptığı yolculuğa denir.)
 ‘a.- dı 46
‘azm-i şikār(ı) it : -1- [Ar.+Far.+T.]
 ava yönelmek, meyletmek
 ‘a.- üp 184

-B-

bā-hem ol : -1- [Far.+Far.+T.] birlikte,
 beraber olmak
 b.- alar 957
bāb-ı ilāh : -1- [Ar.+Ar.] Allah’ın kapısı,
 huzuru
 b.+ a 99
bābın aç : -1- [Ar.+T.] konusunu açmak
 b.- updur 705
bāc : -1- [Far.] haraç
 b.+ ı 923
bāc al : -1- [Far.+T.] haraç
 almak
 b.- mağa 458
bād : -1- [Far.] rüzgâr
 b.+ 917
bād-ı şabā : -1- [Far.+Ar.] gün
 doğusundan esen serin ve hoş sabah
 rüzgârı
 b.+ ya 787
bād-ı şabā-yı tüz-per : -1-
 [Far.+Ar.+Far.+Far.] hızlıca hareket
 eden sabah rüzgârı
 b.+ dūr 383
bād-ı şarşar : -1- [Far.+Ar.]
 şiddetli ve soğuk esen rüzgâr
 b.+ 622
bāğ : 1. -1- [Far.] bahçe
 b.+ ı 768
 b.+ üñ 893
 2.-1- dünya
 b.+ 319
bāğ eteği : -1- [Far.+T.]
 bahçelerin aşağı kısmı
 b.+ 122

bağır : -1- [T.] bağır, kalp, gönül
b.+ uñ 855
bağrı kebāb : -1- [T.+Ar.]
çektığı acı karşısında kalbi bir kebab
misali yanmış kişi
b.+ ı 685
bağışla- : -1- [T.] vermek, ihsan etmek,
bahşetmek
b.- rdı 781
bağla- : -1- [T.] birinde bir şeye karşı
ilgi, istek uyandırarak o şeye ilgi,
yakınlık duymasını sağlamak
b.- yasın 556
bağlamalı : -1- [T.] zincire vurulması
gereken, aklını yitirmiş
b.+ 126
bahane it- : -1- [Far.+T.] herhangi bir
şeyi sebep olarak ileri sürmek
b.- üp 9
bahār : -1- [Far.] ilkbahar
b.+ uñ 124
bahāristān : -1- [Far.] çimenleri
yeşermiş, çiçekleri açmış, yeşillik yer,
bahçe, bağ, çayır
b.+ 118
baħr-ı güher : -1- [Ar.+Far.] mücevher
denizi
b.+ dür 734
baħr-i mevvāc : -1- [Ar.+Ar.] çok
dalgalı deniz
b.+ 285
baħr-i muħabbet : -1- [Ar.+Ar.] sevgi
denizi b.+ de 30
baħri-cūd : -1- [Ar.+Ar.] cömertlik
denizi
b.+ uñ 571
baħş-ı tab‘i dūz : -1- [Far.+Ar.+Far.] ?
b.+ leriyle 980
baħşāyiş : -1- [Far.] bağışlama, ihsan
b.+ inden 41
baħşiş : -1- [Far.] armağan, hediye,
ihsan, atıye
b.+ 589
baht : -4- [Far.] Allah tarafından ezelde
belirlendiği kabul edilen kısmet ve nasip,
uygun talih, ikbal, şans
b.+ 186, 309
b.+ ıydı 859

b.+ umladur 537
bahtiyār : -1- [Far.] talihli, mesut, mutlu
b.+ ı 808
baķ- : -2- [T.] bakışı bir şey üzerine
çevirmek
b.- dı 639
b.- up 127
baķa tūr- : -1- [T.+T.] baka
durmak, baka kalmak
b.- ur 851
bāķī : -2- [Ar.] ebedî, ölümsüz, kalımlı
b.+ 21, 312
bāķī kal- : -1- [Ar.+T.] sürekli,
kalımlı olmak
b.- ur 877
bal u yağ : -1- [T.+Far.+T.] bal ve yağ
b.+ uñ 856
bālā bülend : -1- [Far.+Far.] uzun boy
b.+ dür 532
bālā kad : -1- [Far.+Ar.] uzun boy
b.+ dinüñ 533
bālālık eyle- : -1- [Far.+T.] yücelik
etmek, yüce bir şekilde davranmak
b.- r 478
bām-ı gerdūn : -1- [Far.+Far.]
gökkubbe, göğün tepesi
b.+ a 169
bār : -1- [Far.] defa, kere
b.+ 742
bār getür- : -1- [Far.+T.] fayda ortaya
çıkarmak, fayda vermek
b.- ür 937
bār-gāh(uñ) kur- : -1- [Far.+T.] çadırı
içinde oturulabilecek bir duruma
getirme, çadır açma
b.+ ma 351
bār-ı minnetini çek- : -1- [Far.+Ar.+T.]
minnetinin ağırlığını kaldırmak
b.- er 468
bār-ı serini gerdeninden yıķ- : -1-
[Far.+Far.+Far.+T.] başını gövdesinden
ayırarak, öldürmek
b.- ar 458
bāreka’llāh : -1- [Ar.] “maşallah, aferin,
ne güzel” anlamında övgü sözü
b.+ 973
bāri : -3- [Far.] “hiç olmazsa, hiç
değilse, o hâlde, öyleyse” anlamında

durum zarfı

b.+ 722, 756, 766

Bārī : -1- [Far.] her şeyi takdir ettiği
şekle uygun olarak yaratıp varlığa
çıkararak, yaratan, Allah

b.+ 19

barmak : -1- [T.] parmak

b.+ la 760

baş : 1. -2- [T.] vücudun ağırlığını
verecek bir biçimde ayak tabanını bir
yere veya bir şeyin üzerine koymak

b.- arsin 318

2. -1- baskın yapmak

b.- a 691

baş : -12- [T.] kafa, kelle

b. 35

b.+ a 686

b.+ ı 480, 515

b.+ ında 389

b.+ ındağı 209

b.+ ını 180

b.+ um 700

b.+ umda 437

b.+ umdan 300, 890

b.+ uñ 324

baş ağrısı vir : -1- [T.+T.+T.]

baş ağrıtmak, huzursuz etmek, bıkkınlık
vermek, can sıkırmak, sıkıntı yaratmak

b.- ür 491

baş eg : -1- [T.+T.] saygı

göstermek için baş eğerek selamlamak

b.- üp 332

baş indir : -1- [T.+T.] saygı

göstermek, itaat etmek

b.- ürdün 594

baş kaldır : -1- [T.+T.] isyan

etmek, karşı gelmek, ayaklanmak

b.- up 154

baş ortaya koy : -1- [T.+T.+T.]

bir işe girişirken ölümü göze almak

b.- up 335

baş ur : -1- [T.+T.] baş

göstermek, belirtmek, ortaya çıkmak

b.- dı 571

başa gel : -1- [T.+T.] kötü bir

durumla karşı karşıya kalmak

b.- e 773

başdan geç : -1- [T.+T.] daha

önce aynı duruma uğramış olmak

b.- üpdür 705

başı hālū : -1- [T.+Ar.]

çözülmesi güç, sıkıntılı bir durumda olan

b.+ 707

başın götür : -1- [T.+T.]

bakmak için başını öne doğru getirmek

b.- di 639

başın şal : -1- [T.+T.] düşünmek

için başını yere doğru eğmek

b.- up 947

başına gāzab gel : -1-

[T.+Ar.+T.] kızmak, öfkelenmek

b.- di 840

başına levend : -1- [T.+Far.]

başına buyruk, havai, kimseden izin
almaksızın dilediği gibi davranan kimse

b.+ dür 532

başına restehizi kopar : -1-

[T.+Far.+T.] başına kıyameti
koparmak, ortalığı birbirine girdirip
karışıklık çıkarmak

b.- avuz 270

başına üş : -1- [T.+T.] başına

üşüşmek, toplanmak, başında birikmek

b.- di 637

başında devlet gör : -1-

[T.+Ar.+T.] beklemediği bir şans, talih,
baht yakalamak, ele geçirmek

b.- ür 567

başını götür : -1- [T.+T.] başını

kaldırmak

b.- üp 546

başını iki şakş kıl : -1-

[T.+T.+T.+T.] başını ikiye yarmak,
öldürmek

b.- am 641

başını şal : -1- [T.+T.] derin

düşüncelere dalarken başını öüne eğmek

b.- up 863

başlara çizgin : -1- [T.+T.]

başlara dolanmak, musallat olmak

b.- mek 540

başları üzre cā it : -1-

[T.+T.+Far.+T.] başları üzerinde yer
vermek, büyük bir saygı ve ilgi ile
karşılama veya ağırlamak

b.- erler 432

başla- : -2- [T.] bir işe girişmek, harekete geçmek

b.- ! 99

b.- dı 624

bat- : -1- [T.] saplanmak

b.- updur 300

bāṭıl it- : -1- [Ar.+T.] vazgeçirmek

b.- e 445

bāṭın : -1- [Ar.] iç yüz, dahil, derun

b.+ la 405

bāz : -1- [Far.] açık

b.+ 744

bāzi kıl- : -1- [Far.+T.] oyun yapmak

b.- am 343

bāziçe : -1- [Far.] oyun, hile

b.+ 772

be-ğāyet : -15- [Far.+Ar.] “son derece, pek çok, fazlasıyla” anlamında miktar zarfı

b.+ 22, 63, 182, 206, 243, 257, 262, 352, 513, 532, 543, 625, 864, 867, 915

bed : -2- [Far.] “fena, çirkin, kötü” anlamında niteleme sıfatı

b.+ 569, 614

bed-gevher : -2-[Far.+Far.] aslı kötü olan, mayası bozuk, seviyesiz *bk.* bed güher

b.+ 248

b.+ e 817

bed-güher : -1- [Far.+Far.] aslı kötü olan, mayası bozuk, seviyesiz *bk.* bed gevher

b.+ dür 824

bed-dil : -1- [Far.+Far.] gönlü kötü, kötü kalpli

b.+ 647

bed-endiş : -2- [Far.+Far.] kötülük düşünen

b.+ 450

b.+ üñ 288

bed-ḥāh : -1- [Far.+Far.] başkasının kötülüğünü isteyen, kötü yürekli

b.+ 469

bed-ḥāh ol- : -2- [Far.+Far.+T.] başkasının kötülüğünü istemek

b.- a 682

b.- ana 963

bed-ḫiyāfet : -1- [Far.+Ar.] kötü huylu

b.+ 754

bed-liḫā : -1- [Far.+Ar.] sevimsiz, çirkin yüzlü

b.+ dur 749

bed-manẓara : -1- [Far.+Ar.] kötü görünüşlü

b.+ 675

bed dil-i ceng-cū : -1- [Far.+Far.+Far.] kötü kalpli savaşçı

b.+ dur 457

beden : -1- [Ar.] vücut, gövde

b.+ de 342

bedīdār : -2- [Far.] görünür, aşikar, açık

b.+ 11, 194

begen- : -3- [T.] iyi ve güzel bulmak, takdir etmek

b.- di 275, 422, 659

beher-ḥāl : -3- [Far.+Ar.] “her durumda, mutlaka” anlamında durum zarfı

b.+ 953, 957, 968

behişt : -2- [Far.] cennet

b.+ e 157

b.+ i 779

behre : -2- [Far.] pay, hisse, nasip

b.+ ñ 406

b.+ si 630

beḫā milki : -1- [Ar.+Ar.] ebedilik ülkesi, ahiret

b.+ ne 51

beḫāsız : -1- [Ar.] geçici, devamlı olmayan

b.+ dur 879

bekle- : -1- [T.] gözlemek, korumak

b.- yelüm 887

belā : -5- [Ar.] içinden çıkılması güç, sakıncalı durum

b.+ 606

b.+ ya 466

b.+ lar 296

b.+ larla 295

b.+ sından 65

belā okı : -1- [Ar.+T.] bela oku, başa bela getiren

b.+ na 666

belā vü ḡam : -1- [Ar.+Far.+Ar.] keder, sıkıntı ve tasa

b.+ 720

belâlar bendi : -1- [Ar.+Far.]
belalar bağı
b.+ ne 978
belâbil : -1- [Far.] bûlbüller
b.+ 787
belâgat : -1- [Ar.] etkili, güzel ve
yerinde söz söyleme
b.+ 142
belî : -1- [Ar.] evet, peki
b.+ 237
beli iki bükül- : -1- [T.+T.+T.] yaşlılık
yüzünden güçsüz kalmak, bir iş
yapamayacak duruma düşmek
b.- miş 523
belli : -1- [T.] gizli olmayan, ortada olan,
anlaşılan, zahir, aşikâr
b.+ 781
belürsüz : -1- [T.] belirsiz, belirli
olmayan, belgisiz
b.+ 751
ben : -120- [T.] “ben” birinci teklik şahıs
zamiri
b.+ 32, 63, 106, 200, 295, 352,
449, 522, 586, 641, 642, 711, 774, 798,
802, 825, 837, 865, 880, 909, 912, 931,
935, 951
b.+ a 29, 32, 65, 241, 246, 256,
297, 302, 305, 340, 351, 362, 430, 432,
439, 590, 594, 596, 598, 641, 706, 711,
720, 835, 838, 877, 889, 923 > baña
b.+ de 576
b.+ den 32, 435, 536, 538, 539,
696, 703, 836,
905, 953
b.+ deñ 649
b.+ dendurur 932
b.+ em 427, 429, 430, 436, 439,
693, 694
b.+ i 149, 296, 339, 415, 65, 857,
890, 924
b.+ süz 803
b.+ üm 279, 28, 30, 342, 350,
353, 361, 409, 410, 437, 536, 537, 603,
616, 764, 795, 810, 829, 838, 841, 888,
921, 930
b.+ ümdür 799, 923
b.+ ümle 301, 341, 362, 614, 692,
696, 704, 888, 933, 954

benden olsun : -1- [T.+T.] “ben
yapayım, bu da benden olsun”
anlamında kullanılan söz
b.- 945
benân : -1- [Ar.] parmak
b.+ uñ 575
bend : -2- [Far.] bent, bağ
b.+ 366, 412
bend eyle- : -1- [Far.+T.]
bağlamak
b.- yüp 34
bend it- : -2- [Far.+T.]
bağlamak, iliştmek
b.- di 298
b.- miş 528
bend-i belâ : -1- [Far.+Ar.] dert,
keder bağı
b.+ da 301
bend-i belâyı aç- : -1-
[Far.+Ar.+T.] bela bağını açmak,
çözmek, sıkıntıdan kurtarmak
b.- dı 416
bend-i kerîh : -1- [Far.+Ar.]
iğrenç, tiksindirici bir bağ
b.+ ler 759
bende çek- : -1- [Far.+T.] ipe
çekmek, asmak, öldürmek
bend(i) ur- : -1- [Far.+T.]
bağlamak
b.- duñ 572
b.- sün 861
bendân ol- : -1- [Far.+T.] düğüm
olmak, bağlanmak
b.- a 757
bende : -1- [Far.] kul, köle
b.+ den 854
bende-i fermânber : -1-
[Far.+Far.] ferman götüren köle
b.+ ini 439
benefşe : -1- [Far.] menekşe
b.+ 126
benefşe zâr : -1- [Far.+Far.] menekşe
bahçesi.
b.+ 122
benlik : -1- [T.] kendi kişiliğine önem
verme, kişiliğini üstün görme, kibir,
gurur
b.+ 65

benūh : -1- [Far.] yığın, küme, demet
b.+ 860

beñze- : -1- [T.] iki kişi veya nesne arasında birbirini andıracak kadar ortak nitelikler bulunmak, andırmak
b.- r 383

beñzer : -1- [T.] başka bir şeyle ortak nitelikleri bulunan, başka bir şeyi andıran
b.+ 706

ber-ķarār : -1- [Far.+Ar.] kararlı, devamlı, sürekli
b.+ 168

berāber : 1. -2- [Far.] “birlikte, bir arada” anlamında durum zarfı
b.+ 351
b.+ dūr 731

2. -1- “buna ek olarak, bununla beraber” anlamında durum zarfı
b.+ 519

berāber ol- : -1- [Far.+T.] birlikte olmak, yanyana olmak
b.- maķ 249

berāt : -2- [Ar.] izin, müsaade
b.+ ıyla 291
b.+ umsuz 593

berāt ehli : -1- [Ar.+Ar.] emir altında olanlar
b.+ 590

berbād ol- : -1- [Far.+T.] dökülüp gitmek, yok olmak
b.- dı 915

berende : -1- [Far.] Çark gibi dönerek atılan takla
b.+ 738

berg : -1- [Far.] yaprak
b.+ ine 170

berħudār : -1- [Far.] tuttuğu işten semere gören, feyizlenen, mesut
b.+ 319

beri : -1- [T.] “-den bu yana” anlamında edat
b.+ dūr 939

berķ : -1- [Far.] şimşek
b.+ 638

berķ-i ah : -1- [T.+T.] ah şimşegi
b.+ uñ 112

berk it- : -1- [T.+T.] sağlamlaştırmak

b.+ 602

berkende kıl- : -1- [Ar.+T.] perakende kılmak, koparmak, parçalamak
b.- ur 242

berter tūt- : -1- [Far.+T.] daha yükseklerde bulundurmak
b.- ar 92

bes : -1- [Far.] “ondan sonra” anlamında cümle başı edatı
b.+ 9

2. -1- “sadece” anlamında durum zarfı
b.+ 507

beste : -1- [Far.] bağlı, bağlanmış
b.+ 237

beş on : -1- [T.] “beş on, az sayıda, biraz” anlamında belgisiz sıfat
b.+ 137

beş on gün : -1- [T.] beş on gün (bahsedilen şeyin geçiciliğini ifade eder.)
b.+ 850

beş vaķt namaz : -1- [T.+Ar.+Far.] Allah'ın Hz. Muhammed'e Miraç'ta farz kılmış olduğu günde beş defa (sabah, öğle, ikindi, akşam, yatsı) kılınan namaz
b.+ 55

beşāret gönder- : -1- [Ar.+T.] müjde göndermek, müjde vermek
b.- em 613

beter : -1- [Far.] çok fena, daha fena, çok kötü
b.+ dūr 204

beyān : -1- [Ar.] açıklama, izah, anlatma
b.+ ı 870

beyān eyle- : -1- [Ar.+T.] açıklamak, anlatmak
b.+ 584

beyān it- : -2- [Ar.+T.] anlatmak, açıklamak, bildirmek *bk.* beyān(ıñ) it-
b.- di 151

b.- ! 138

beyāna getür- : -1- [Ar.+T.] dile getirmek, açıklamak, anlatmak, söylemek
b.- sem 491

beyān(ıñ) it- : -1- [Ar.+T.] anlatmak, açıklamak, bildirmek *bk.*

beyān it -

b.- üp 230

beyān-ı keniz : -1- [Ar.+Ar.]

hazinenin açığa çıkarılması

b.+ 398

beyāz : -2- [Ar.] ak, siyah karşıtı

b.+ ı 548

b.+ unda 549

beyt it- : -1- [Ar.+T.] şiir yazmak

b.- mege 137

beze- : -1- [T.] donatmak, süslemek

b.- r 753

bezl : -1- [Ar.] bol bol verme, saçma, dağıtma

b.+ 198

bezm-i şāhān : -1- [Far.+Far.] şahlar meclisi

b.+ 664

bıraḡ- : -1- [T.] bırakmak, terk etmek

b.- dı 119

2. -1- [T.] salmak, göndermek

b.- dı 763

bī-bāk : -3- [Far.+Far.] korkusuz, çekinmeyen, sakınmayan

b.+ 227, 378, 670

bī-ḡaber : -3- [Far.+Far.] habersiz, bilgisiz

b.+ dür 542

b.+ sin 842, 934

bī-ḡad : -1- [Far.+Ar.] sayısız, sınırsız, hesapsız, pek çok

b.+ dür 490

bī-ḡalāk : -1- [Far.+Ar.] nasipsiz

b.+ ın 980

bī-ḡatā : -1- [Far.+Ar.] hatasız

b.+ dur 244

bī-ḡayā : -1- [Far.+Ar.] hayasız

b.+ 675

bī-ḡüner : -1- [Far.+Far.] hünersiz, beceriksiz

b.+ le 467

bī-nevā : -1- [Far.+Far.] nasipsiz

b.+ 831

bī-nevālīḡ : -1- [Far.+Far.] nasipsizlik

b.+ 839

bī-nevālīḡ çek- : -1-

[Far.+Far.+T.] zavallılık çekmek

b.- elüm 942

bī-nihāyet : -1- [Far.+Far.] sınırsız, sonsuz

b.+ 448

bī-nişan : -1- [Far.+Far.] nişansız, izsiz, görünmeyen

b.+ sın 33

bī-niyāz ol- : -1- [Far.+Far.+T.] yalvarıp yakarmaya ihtiyaç duymayan kişi olmak

b.+ 498

bī-pāk : -1- [Far.+Far.] temiz olmayan

b.+ 521

bī-riya : -1- [Far.+Ar.] yalansız, dürüst, samimi

b.+ sın 114

bī-şabr u teskīn : -1- [Far.+Ar.+Far.+Ar.] sabırsız ve durulmayan, yatışmayan

b.+ 60

bī-şafā : -1- [Far.+Ar.] mutsuz, üzgün

b.+ dur 749

bī-tāḡat it- : -1- [Far.+Ar.+T.] takatsiz, güçsüz bırakmak

b.- üp 776

bī-vefā : -1- [Far.+Ar.] vefasız, sözünde durmayan, döneḡ, sadakatsiz

b.+ 113

bī-zarūret : -1- [Far.+Ar.] zorunlu olmayan, keyfī

b.+ 732

bid‘at : -1- [Ar.] dinin aslından olmayıp sonradan ilave edilen ya da eksiltelen şeyler

b.+ üñ 816

bihbūd(uñ) ol- : -1- [Far.+T.] iyi, faydalı olmak

b.- maḡ 361

bīhūde : -1- [Far.] beyhude, boş yere, boşuna

b.+ 813

bīl : 1. -2- [T.] bir şeyi anlamış veya öğrenmiş bulunmak

b.- ür 646

b.- ürem 32

2. -20- anlamak, kavramak, idrak etmek

b.- ! 35, 559

b.- di 153, 391, 544, 629, 770

b.- diler 873
 b.- em 722
 b.- en 402
 b.- mez 263, 575, 585, 856
 b.- miş 509
 b.- üp 199
 b.- ürdi 780
 b.- ürseñ 357
 b.- ürsin 400
 b.- ürüz 139
bilsün bilmesün : -1- [T.+T.]
 “bilsin bilmesin, ister bilsin ister bilmesin” anlamında kullanılan söz
 b. 933
3. -2- [T.] tanımak
 b.- miyen 592
 b.- ürsin 843
bil bağla- : -1- [T.+T.] bel bağlamak, birisinin kendisine yardımcı olacağına inanmak, güvenmek
 b.- yasın 556
bilin bağla- : -1- [T.+T.] kuşanmak, hazırlanmak
 b.- dı 582
bile : **1.** -2- [T.] “ile” anlamında edat
 b. 149, 56
2. -2- “birlikte, beraber” anlamında edat
 b. 177, 650
bile ol- : -2- [T.+T.] birlikte, beraber olmak
 b.- an 27
 b.- mağa 954
3. -1- “bir arada, beraberce, hep beraber” anlamında durum zarfı
 b. 202
billah : -1- [Ar.] “Allah için, Allah hakkı için” anlamında bir yemin sözü
 b. 131
bīm it- : -1- [Far.+T.] korkmak
 b.- üben 225
bīm ü ümīd : -1- [Far.+Far.+Far.] korku ve ümit
 b.+ in 340
bin- : -1- [T.] yönelmek
 b.- üp 897
biñ kez : -1- [T.+T.] “bin defa; çokça kez” anlamında miktar zarfı

b.+ 586
binā-yı şehir : -1- [Ar.+Far.] şehir kurma, inşa etme
 b.+ e 137
bir : **1.** -63- [T.] “bir” belgisiz sıfat
 b. 108, 109, 114, 12, 121, 157, 167, 176, 180, 182, 189, 195, 213, 214, 256, 285, 289, 302, 313, 320, 321, 347, 372, 378, 379, 401, 44, 456, 459, 469, 476, 482, 484, 496, 515, 535, 545, 593, 607, 670, 736, 749, 750, 754, 777, 800, 815, 819, 821, 848, 855, 857, 867, 871, 873, 899, 900, 913, 917, 977
bir çakım od : -1- [T.+T.+T.] bir çakım ateş, yangın başlatabilecek kuvvette ateş, kıvılcım
 b.+ 232
bir ok atım yer : -1- [T.+T.+T.+T.] bir ok atacak kadar mesafe, yakınlık
 b.+ 258
2. -1- “bir tanesi” anlamında belgisiz zamir
 b.+ i 676
3. -1- [T.] aynı, benzer
 b.+ 261
4. : -2- [T.] “beraber, birlikte” anlamında durum zarfı
 b.+ 280, 281
5. : -3- [T.] 1, “bir” sayı sıfatı
 b. 771, 805, 807
bir arada : -2- [T.+T.] “birlikte” anlamında durum zarfı
 b.+ 791, 979
bir bir : **1.** -2- [T.+T.] “birer birer” anlamında durum zarfı
 b.+ 47, 708
2. -2- “ayrı ayrı” anlamında durum zarfı
 b.+ 370, 491
bir daği : -1- [T.+T.] “yeniden, tekrar” anlamında durum zarfı
 b.+ 329
bir dem : -4- [T.+Far.] “bir nefeslik zaman, bir an” anlamında zaman zarfı
 b.+ 259, 649, 673
 b.+ de 54
bir elden : -1- [T.+T.] “birden, bir

defada” anlamında durum zarfı

b.+ 612

bir iki : -1- [T.+T.] “birkaç” anlamında belgisiz sıfat

b. 185

bir kaç : -2- [T.+T.] “çok olmayan, az sayıda, az” anlamında belgisiz sıfat

b. 948, 980

bir kadem : -1- [T.+Ar.] “bir adım, bir miktar” anlamında durum zarfı

b.+ 316

bir niçe : -1- [T.+T.] “birkaç” anlamında belgisiz sıfat

b. 225

bir zamān : -2- [T.+Ar.] “bir süre” anlamında zaman zarfı

b.+ 886

birāder : -2- [Far.] kardeş

b.+ 852, 968

birbiri : -3- [T.] “karşılıklı olarak bir diğeri” anlamında belgisiz zamir

b.+ mizden 942

b.+ müz 887

b.+ ne 955

birbirile : -1- [T.] “birbiriyle” anlamında belgisiz zamir

b.+ 735

birer : -1- [T.] “herkese bir” anlamında, bir sayısının üleştirme sayı sıfatı

b. 179

birez : -2- [T.] “az miktarda” anlamında miktar zarfı

b.+ 638

bir : -7- [T.] “bir tanesi, bir kişi” anlamında belgisiz zamir

b.+ 955, 956, 957

b.+ dür 459

b.+ nden 955, 956

b.+ si 957

biribiri : -2- [T.] “birbiri, karşılıklı olarak bir diğeri” anlamında belgisiz zamir

b.+ ne 791, 958

birisi : -3- [T.] “herhangi bir kimse” anlamında belgisiz zamir

b.+ 221, 222

b.+ n 516

birle : -11- [T.] “ile, birlikte” anlamında

edat b. 12, 129, 208, 600, 606, 727, 742, 805, 823, 853, 910

birlik : -1- [T.] birlikte olma, bir olma, tekleşme

b.+ 11

birlik it- : -1- [T.+T.] bir işi yapmak için anlaşmak, birlik olmak

b.- miş 726

bīrūn : -1- [Far.] “asla” anlamında durum zarfı

b.+ dur 536

bisāt : -2- [Ar.] halı, kilim, keçe gibi yere yayılan şey, yaygı

b.+ a 404

b.+ ın 441

bisāt-ı şahife : -1- [Ar.+Ar.] sayfa yaygısı, sayfa yüzü

b.+ 716

bisyār : -1- [Far.] “çok” anlamında miktar zarfı

b.+ 239

bīše : -7- [Far.] orman

b.+ 157, 211

b.+ de 164, 165, 436

b.+ si 655

b.+ ye 167

bit : -2- [T.] tohum filizlenip topraktan dışarıya çıkmak

b.- miş 158

b.- mişdi 162

bitür : -2- [T.] bitmesini sağlamak, sona erdirmek, tüketmek, tamamlamak, sonuçlandırmak

b.- em 294

b.- mege 336

biz : -18- [T.] “biz” birinci çokluk şahıs zamiri

b.+ 936, 937, 942, 943

b.+ e 59, 138, 555, 562, 874, 941

b.+ i 907

b.+ üm 247, 359, 557, 640

b.+ ümle 426, 602

boğaz : -1- [T.] boynun ön bölümü ve bu bölümü oluşturan organlar, imik, kursak

b.+ ına 529

boğāzuñ tūt- : -1- [T.+T.] boğazına sarılmak, kavgaya

- sırasında boğazından tutmak
b.- am 610
- bostān** : -1- [Far.] bağ, bahçe
b.+ ı 127
- boyun** : -1- [T.] gövdenin başla omuz arasında kalan bölgesi
b.+ lardan 517
- boyun(u) baş** : -1- [T.+T.] boyun ve baş
b.+ ı 750
- böyle** : 1. -3- [T.] “böyle, bu şekilde” anlamında durum zarfı
b.+ 191, 426, 441
2. -2- “bu şekilde, buna benzer” anlamında işaret sıfatı
b. 664, 673
- bu** : 1. -103- [T.] “bu” işaret sıfatı
b. 6, 7, 128, 129, 134, 143, 144, 150,
18, 182, 19, 190, 198, 207, 215, 224, 249, 254, 277, 28, 293, 296, 297, 299, 303, 304, 305, 306, 315, 317, 319, 330, 338, 340, 357, 360, 362, 364, 404, 414, 415, 416, 419, 422, 429, 436, 441, 445, 451, 477, 492, 502, 503, 521, 549, 556, 558, 564, 60, 600, 601, 604, 614, 618, 656, 673, 708, 709, 722, 737, 745, 747, 758, 768, 769, 772, 773, 775, 792, 796, 797, 830, 845, 862, 864, 873, 891, 896, 899, 905, 907, 933, 944, 948, 964, 980, 984
b.+ dur 971
b.+ nuñla 866
2. -13- “bu” işaret zamiri
b.+ 11, 82, 98
b.+ dur 143, 167, 275, 682, 963
b.+ durur 147
b.+ nda 11
b.+ ndan 361
b.+ nı 146, 652
- bu dem** : -1- [T.+Far.] “şimdi, şu an” anlamında zaman zarfı
b.+ 135
- bu deñlü** : 1. -1- [T.+T.] “bu kadar çok, bu şekilde” anlamında belgisiz sıfat
b. 20
2. -4- [T.+T.] “bu kadar çok, bu şekilde” anlamında durum zarfı
b.+ 282, 528, 722, 858

- bu kadar** : -1- [T.+Ar.] “bu derece, çok fazla” anlamında belgisiz sıfat
b. 761
- bu mertebe** : -1- [T.+Ar.] “bu derece, bu kadar” anlamında durum zarfı
b.+ 640
- bu miqdār** : -1- [T.+Ar.] “bu miktar, bu ölçüde” anlamında niteleme sıfatı
b. 567
- bu ucdan** : -1- [T.+T.] “bu sebeple, bundan dolayı” anlamında durum zarfı
b.+ 565
- bu yüzden** : -4- [T.+T.] “bundan dolayı” anlamında durum zarfı
b.+ 164, 504, 643, 687
- bugün** : 1. -4- [T.] “bu devirde, bu zamanda” anlamında zaman zarfı
b.+ 131, 247, 59, 928
2. -1- “içinde bulunulan gün” anlamında zaman zarfı
b.+ 595
- bul** : 1. -4- [T.] arayarak veya aramadan bir şeyle, bir kimse ile karşılaşmak
b.- am 320
b.- dı 213
b.- up 43
b.- urlardı 415
2. -6- bir şeyi elde etmek
b.- a 268
b.- ımaz 806
b.- mağ 960
b.- miş 287
b.- sun 748
3. -1- sağlamak, temin etmek
b.- amazsın 834
- bular** : -3- [T.] bunlar, “bu” zamirinin çokluk biçimi
b.+ dan 490
b.+ ı 895
b.+ uñ 793
- bunda** : -2- [T.] “burada, bu yerde” anlamında yer-yön zarfı
b.+ 311
b.+ n 540
- bunlar** : -1- [T.] “bu” zamirinin çokluk biçimi
b.+ ın 792
- bur-** : -1- [T.] bükmek, çevirmek,

kıvırmak

b.- urlar 527

būs eyle- : -1- [Far.+T.] öpmek

b.- yüp 568

būse ur- : -1- [Far.+T.] buse kondurmak, öpmek

b.- urdı 174

bustān : -2- [Far.] bağ, bahçe

b.+ 892

b.+ e 907

buyruk : -1- [T.] buyruk, emir, hüküm

b.+ 945

buyur- : 1. -8- [T.] emretmek

b.- ! 293, 336

b.- am 366

b.- dı 368, 495, 627, 861, 899

2. -1- “söyle” anlamında

kullanılan istek sözü

b.- ! 891

bülbül : 3- [Far.] çok güzel öten, sesinin güzelliğiyle meşhur küçük kuş

b.+ 123, 782

b.+ inden 197

büryān iT- : -1- [Far.+T.] kebab yapmak

b.- er 855

-C-

cā : -2- [Far.] yer, mevki

c.+ 182

c.+ dan 180

cāblūsı kıl- : -1- [Far.+T.] dalkavukluk yapmak, yaltaklanmak

c.- urdı 443

cāh : -1- [Ar.] yüksek mevki, makam, rütbe

c.+ uñ 889

cāh ü celāl : -1- [Ar.+Far.+Ar.] makam ve yücelik

c.+ i 799

cāhil : 1. -3- [Ar.] şuursuz, kendini bilmeyen, gaflet içinde olan

c.+ 675, 824

c.+ lerin 221

2. -1- okuyarak ilgisini iletmemiş, tahsil görmemiş, bilgisiz

c.+ 906

cām-ı Cem : -1- [Far.+Far.] şarabın

mucidi eski İran padişahlarından Cem'in içki kadehi

c.+ le 88

cām-ı Cīmşīd : -1- [Far.+Far.] Cemşid'in kadehi

c.+ 696

cām-ı Elest : -1- [Far.+Ar.] Elest Meclisi'nin kadehi

c.+ i 56

cām-ı hevā : -1- [Far.+Ar.] arzu, istek kadehi

c.+ dan 219

cāme : -1- [Far.] elbise

c.+ sin 752, 806

cān : -12- [Far.] beden, ruh, insanın maddi ve manevi varlığı

c.+ 129, 215, 555, 781

c.+ a 342

c.+ ı 27

c.+ ın 660

c.+ ında 307

c.+ ından 661

c.+ uñ 70

c.+ uma 950

c.+ uñdan 631

cān ile hoş-ceng it- : -1- [Far.+T.+Far.+T.] canla başla savaşmak, mücadele etmek

c.- elüm 273

cān ile ten : -1- [Far.+T.+Far.] ruh ile beden c.+ 553

cān iṣār it- : -1- [Far.+Ar.+T.] can bağışlamak, canını feda etmek

c.- di 50

cān ṣal- : -1- [Far.+T.] can vermek, ölmek

c.- maḵ 353

cān u dīl : [Far.+Far.+Far.] -3- ruh ve gönül

c.+ 784, 887

c.+ den 206

cān ü gönül : -1- [Far.+Far.+T.] can ve gönül

c.+ in 442

cān ü ten : -1- [Far.+Far.+Far.] ruh ve beden

c.+ ümde 410

cān vīr- : -1- [Far.+T.] ölmek,

ruhunu teslim etmek

c.- ür 90

cānına minnet bil- : -1- [Far.+Ar.+T.] lütuf olarak kabul etmek, memnun olmak

c.- üp 952

cānını şal- : [Far.+T.] -1- öldürmek

c.- ar 454

cān(lar)ın yaq- : -1- [Far.+T.] üzmek, acı vermek

c.- ubdur 134

cānuña şal- : -1- [Far.+T.] saldırmak için üzerine asker göndermek

c.- dum 606

cān illeri : -1- [Far.+T.] can ülkeleri

c.+ n 472

cān ile : -1- [Far.+T.] “candan” anlamında durum zarfı

c.+ 578

cān u ser ile : -1- [Far.+Far.+Far.+T.] “canla başla, seve seve, her şeyi göze alarak, var gücüyle” anlamında durum zarfı.

c.+ 911

cān ü dil ile : [Far.+Far.+Far.+T.] -1- “canıgönülden, içtenlikle” anlamında durum zarfı

c.+ 952

cān ü serle : -2- [Far.+Far.+Far.] “var gücüyle, bütün zorlukları göze alarak” anlamında durum zarfı

c.+ 617, 726

cān-āferīn : -1- [Far.+Far.] yaratıcı

c.+ dūr 3

cāndan : -3- [Far.] “içten, yürekten, gönülden, samimi” anlamında durum zarfı

c.+ 316, 582, 739

cāndan ol- : 1. -1- [Far.+T.] içten, yürekten, samimi olmak

c.- urmı 411

2. -1- canından olmak, ölmek, hayatını kaybetmek

c.- sun 421

cānib : -1- [Ar.] yan, taraf, yön, cihet

c.+ e 914

cānib-i tūg : -1- [Ar.+Far.] tigin tarafı, tigin yolu

c.+ 619

cārī it- : -1- [Ar.+T.] yürürlükte, geçerli kılmak

c.- e 956

cārūb(ı) ol- : -1- [Far.+T.] süpürge olmak, özveriyle çalışıp hizmet etmek

c.- dı 46

cāvidāne : -1- [Far.] ebedî, sonsuz

c.+ 517

cāy-gāh : -1- [Far.+Far.] yer, mevki, rütbe

c.+ ı 884

cāy-ı ğam ü derd : -1- [Far.+Ar.+Far.+Far.] dert ve keder yeri

c.+ mı 311

cāy-ı sülūk-ı ‘ārīfīn : -1- [Far.+Ar.+Ar.] ariflerin Hak yola girdikleri yer

c.+ dūr 317

cāyız : -1- [Ar.] uygun, yerinde

c.+ 306

cebr it- : -1- [Ar.+T.] zorlamak, güçlük çıkarmak

c.- mek 672

ced-be-ced : -1- [Ar.+Far.+Ar.] nesiller boyunca, soyca, sülalece

c.+ 98

cefā : -1- [Ar.] zulüm

c.+ dūr 513

cehennem : -1- [Ar.] dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu

c.+ 421

cehl : -1- [Ar.] bilgisizlik, bilmezlik, cahillik, cehalet

c.+ 247

cehl-i mürekkeb : -1- [Ar.+Ar.] bilmezliğin farkında olmayan, katmerli cahil

c.+ 725

celīs : -1- [Ar.] sohbet arkadaşı, hemdem, refik

c.+ üm 701

cellād : -1- [Ar.] idam hükmünü yerine getirmekle görevli kimse

c.+ 861

cem' it- : -3-[Ar.+T.] toplamak, bir araya getirmek.

c.- mede 679, 848

c.- üp 763

cemāl : -1- [Ar.] yüz güzelliği, güzel yüz

c.+ in 13

ceng : -6- [Far.] savaş, harp

c.+ 290, 775, 965

c.+ e 272, 869

c.+ ine 966

ceng it- : -3- [Far.+T.] savaşmak

c.- ersin 854

c.- mezem 880

c.- se 966

ceng ol- : -2- [Far.+T.] savaş olmak, savaşmak

c.- sa 719

c.- ur 650

ceng ü cidāl : -1- [Far.+Far.+Ar.] savaş ve mücadele

c.+ in 597

cenge 'azîmet it- : -1- [Far.+Ar.+T.] savaşmaya karar kılmak, niyetlenmek

c.- er 463

cenge gir- : -1- [Far.+T.] savaşmak

c.- üp 478

ceng(i) kıl- : -1-[Far.+T.] savaşmak, cenk etmek

c.- duğum 346

ceng-cū : -1- [Far.+Far.] savaşçı, kavgacı, savaş için vesile arayan, kavgaya hazır

c.+ sı 440

ceng-gāh : -1- [Far.+Far.] savaş meydanı

c.+ ında 456

cennet : -1- [Ar.] dinî inanışlara göre imanlı, dünyada iyi işler yapmış kimselerin öldükten sonra sonsuz bir mutluluğa kavuşacakları yer, uçmak, behişt

c.+ 215

cennet-ābād : -1- [Ar.+Ar.] cennet gibi bir yer

c.+ 131

cennet-āsā : -1- [Ar.+Far.] cennet gibi

c.+ 182

cev : -1- [Ar.] arpa tanesi

c.+ 815

cevāb : -2- [Ar.] bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık, yanıt

c.+ ı 275, 812

cevāb it- : -1- [Ar.+T.] karşılık vermek

c.+ 560

cevāb-ı dil-pesend : -1- [Ar.+Far.+Far.] gönle hoş gelen, gönlün beğendiği cevap, söz

c.+ in 201

cevāhir : -1- [Ar.] cevherler

c.+ den 172

cevānib : -1- [Ar.] taraflar, yanlar

c.+ de 506

cevher : -1- [Ar.] mücevher, değerli taş

c.+ lerinden 919

cevlān it- : -1- [Ar.+T.] gezmek, dolaşmak

c.- se 91

cevlān-geh ol- : -1- [Ar.+Far.+T.] dolaşma, gezinti yeri olmak

c.- sa 382

cevr : -1- [Ar.] eziyet, cefa, sıkıntı

c.+ in 309

ceyhūn : -1- [Ar..] ırmak, büyük nehir

c.+ ıdur 481

ceyş-i devlet : -1- [Ar.+Ar.] devletin ordusu

c.+ 860

Cibrīl : -2- [Ar.] Cebrail, Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevlendirilen melek, dört büyük melekten biri

c.+ 53, 857

cidd eyle- : -3- [Ar.+T.] çabalamak, gayret etmek, mücadele etmek

bk. cidd it -

c.- di 628

c.- düm 412

c.- rem 345

cidd it- : -2- [Ar.+T.] çabalamak, gayret etmek, mücadele etmek bk. cidd eyle -

c.- en 743

c.- üp 901
ciger kanı : -1- [Far.+T.] gözyaşı
 c.+ na 479
ciger-derlik : -1- [Far.+Far.] gönül
 paralama, gönül yırtma
 c.+ de 934
ciger-hün ol- : -1- [Far.+Far.+T.] yüreği
 kan dolmak
 c.- ur 807
ciger-süz : -1- [Far.+Far.] yürek yakan
 c.+ 179
cihân : -39- [Far.] dünya, yeryüzü,
 yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren,
 kâinat
 c.+ 70, 83, 127, 141, 250, 311,
 340, 341, 397, 431, 554, 570, 573, 695,
 769, 856, 877, 932
 c.+ a 84
 c.+ da 194, 260, 429, 820, 837,
 881, 903
 c.+ dan 233, 566
 c.+ dur 216
 c.+ ı 593
 c.+ ı 612
 c.+ uñ 37, 113, 251, 287, 339,
 456, 548, 568
cihân mülki : -1- [Far.+Ar.]
 dünya, yeryüzü
 c.+ n 943
cihân serkeşleri : -1- [Far.+Far.]
 dünyanın isyankarları, başkaldıranları
 c.+ 104
cihânı gözlerine teng it- : -1-
 [Far.+T.+Far.+T.] bir kimseyi çok zor
 ve sıkıntılı bir durumda bırakmak.
 Günümüzde kullanılan “dünyayı başına
 dar etmek” deyimine yakın bir anlama
 sahiptir.
 c.- elüm 273
cihânı tut- : -1- [Far.+T.]
 dünyaya yayılmak, dünyayı hükmü
 altına almak
 c.- mişam 586
cihân-ārā : -1- [Far.+Far.] cihânı
 süsleyen
 c.+ durur 88
cihân-dīde : -1- [Far.+Far.] görmüş
 geçirmiş, tecrübeli, eski kurt

c.+ 180
cihân-gīr : -1- [Far.+Far.] dünyayı
 zapteden büyük hükümdar
 c.+ ler 692
cilāsın : -1- [Moğ.] kahraman, cesur,
 bahadır
 c.+ 465
cism : -2- [Ar.] beden, gövde, vücut
 c.+ inde 380
 c.+ üñ 326
cism ü cān : 1. -2-
 [Ar.+Far.+Far.] beden ve ruh
 c.+ e 9
 c.+ ına 793
 2. -1- canlı cansız her şey
 c. 103
cismi içre cānı şığışmaz ol- : -1-
 [Ar.+T.+Far.+T.+T.] ruhu bedenine dar
 gelmek, ruhani bir huzursuzluk içinde
 olmak.
 c.- dı 636
çoşar ol- : -1- [Far.+T.] coşmak,
 galeyana gelmek, huruş etmek
 c.- sa 755
cüş : -1- [Far.] coşma, coşkunluk
 c.+ 793
cüş it- : -1- [Far.+T.] coşmak
 bk. cüş kıl -
 c.- erseñ 135
cüş kıl- : -1- [Far.+T.] coşmak
 bk. cüş it -
 c.- dı 745
cüdā : -1-[Far.] ayrı düşmüş, uzak
 kalmış, ayrı, uzak
 c.+ yam 295
cüdā kıl- : -1- [Far.+T.] ayırmak,
 ayrı düşürmek
 c.- am 611
cüdā ol- : -1- [Far.+T.] ayrılmak,
 ayrı kalmak, ayrı düşmek
 c.- up 539
cüdālık eyle- : -1- [Far.+T.] ayrı
 düşmek, ayrılmak bk. cüdālık it-
 c.- r 539
cüdālık it- : -2- [Far.+T.] ayrı düşmek,
 ayrılmak bk. cüdālık eyle -
 c.- esin 836
 c.- üp 942

cümle : 1. -14- [Ar.] “bütün, hep, tüm” anlamında belgisiz sıfat

c. 103, 19, 356, 457, 511, 537, 552, 555, 574, 62, 808, 870, 923, 958

2. -9- “bütün, hep, tüm” anlamında belgisiz zamir

c.+ 230, 451, 554, 674, 678, 713, 915

c.+ den 829

c.+ si 677

cümle Muhammed ümmeti : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] “bütün Hz. Muhammed ümmeti, Hz. Muhammed'e tabi olanlar” anlamında kalıp ifade

c.+ yle 982

cümle murada irüştürgil! : -1- [Ar.+Ar.+T.] “bütün dualarını, isteklerini kabul et” anlamında dua ifadesi.

c.-!101

cünbiş : 1. -1- [Far.] zevk, eğlence

c.+ lerümden 24

2. -1- hareket, davranış

c.+ inden 266

cürm(üñ) günāh : -1- [Ar.+Far.] suç günah

c.+ uñ 112

cürm ü haḫā : -1- [Ar.+Far.+Ar.] suç ve yanlış

c.+ 277

cüvān : -1- [Far.] genç, taze

c.+ 786

cüvān ol- : -1- [Far.+T.] genç olmak, gençleşmek

c.- urdı 789

cüvān-ı şîr : -1-[Far.+Far.] genç aslan

c.+ 381

cüvān-ı şîr-dil : -1- [Far.+Far.+Far.] aslan yürekli genç

c.+ 460

cüyüş : -2- [Ar.] askerler, ordular

c.+ ın 763

c.+ um 608

-Ç-

çāh kur- : -1- [Far.+T.] kuyusunu

kazmak, tuzak kurmak

ç.- mağıl 960

çaḫ- : -1- [T.] ateşlemek

ç.- duñ 595

çāker : -1- [Far.] kul, köle, bende

ç.+ lerine 652

çāker ol- : -1- [Far.+T.] kul, köle olmak

ç.- dı 305

çālāk : -1- [Far.] “çabuk, hemen” anlamında zaman zarfı

ç. 227

çalın- : 1. -1- [T.] alevlenmek, hiddetlenmek, harekete geçmek

ç.- ma 605

2. -1- dövünmek, telaşla çırpınmak

ç.- dı 946

çanak : -1- [T.] çanak, pişirilmiş topraktan yapılmış yayvan kâse

ç.+ ı 751

çapın- : -1- [T.] hızlı hareket etmek, atılmak, saldırmak, süratle koşmak

ç.- dı 946

çār : -2- [Far.] “dört” sayısı

ç. 347, 931

çār yār-i bā-vefa : -1- [Ar.+Far.+Far.+Ar.] dört vefalı dost, arkadaş

ç.+ ya 57

çarḫ-ı felek : -1- [Far.+Ar.] feleğin çarkı, baht, talih

ç. 350

çehre -1-[Far.] yüz, surat

ç.+ si 630

çek- : 1. -1-[T.] taşımak

ç.- üpdür 152

2. -2- bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne doğru yürütmek

ç.- erler 527

ç.- señ 475

3. -1- çekmek, bulaştırmak

ç.- e 521

4. -1- getirmek, koymak

ç.- üpsin 881

çemen : -1- [Far.] ağaçlı, çiçekli, yeşillik olan yer, bahçe

ç.+ den 320

çenār : -1- [Far.] klasik edebiyatta uzun boyuyla anılan çınar ağacı

ç.+ uñ 124

çend : -2- [Far.] “birkaç” anlamında belgisiz sıfat

ç. 412, 740

çeng : -1- [Far.] pençe

ç. 965

çerāg u şem : -1- [Far.+Far.+Ar.] ışık ve mum

ç.+ den 216

çerh : -2- [Far.] gökyüzü, felek

ç.+ i 432, 926

çerh-i devrān : -1- [Far.+Ar.] talih, baht

ç. 296

çeşme : -1- [Far.] pınar

ç.+ ler 744

ç+ sin 974

çeşm-i cān : -1- [Far.+Far.] can gözü, gönül gözü

ç.+ ı 14

çeşme-i hayvān : -1- [Far.+Ar.] hayat çeşmesi, ölümsüzlük suyu

ç.+ a 434

çeşm-i İsfendiyār : -1- [Far.+Far.] İsfendiyar'ın gözü

ç.+ i 242

çeşm-i Keyvān : -1- [Far.+Far.] Satürn gezegeninin gözü

ç. 91

çevir- : -2- [T.] döndürerek hareket ettirmek

ç.- ür 501, 529

çık- : 1. -1- [T.] erişmek, yükselmek

ç.- sa 94

2. -1- bir yere ulaşmak, varmak

ç.- up 121

3. -1- yeşermek

ç.- ar 322

4. -3- bulunduğu yerden dışarı gitmek

ç.- dı 494

ç.- duñ 595

ç.- ma 360

çi : -1- [Far.] “ne farkedir” anlamında soru edatı

ç. 933

çi çi : 1. -1- [Far.+Far.] ya...ya, birinden birinin olacağı sanılan iki iş için kullanılan bir söz

ç. 362

2. -1- ne ne. bağlaç olarak ve tekrar edilerek cümlede yer alan aynı değerdeki öğelerin başına getirildiğinde bunları red ve inkâr etmek için kullanılır.

ç. 406

çi ger : -1- [Far.+Far.] “gerçi, her ne kadar” anlamında durum zarfı

ç. 374, 536

çiğ : -2- [T.] kötü

ç. 419, 718

çille : -1- [Far.] çile, eziyet, sıkıntı

ç. 235

çin : -1- [Far.] buruşukluk, çatıklık, kırışıklık

ç.+ i 518

çirāg : -1- [Far.] mum, kandil, lamba vb. ışık veren araç, چراغ

ç.+ uñ 594

ç.+ ı 768

çirkin -1- [Far.] çirkin, kötü, hoş olmayan

ç. 106

çizgin- : -1- [T.] çevresinde dönmek, dolaşmak

ç.- di 947

çok : 1. -5- [T.] “aşırı bir biçimde” anlamında miktar zarfı

ç. 137, 462, 525, 68

ç.+ dur 319

2. -1- “aşırı, fazla” anlamında belgisiz sıfat

ç. 255, 660

3. -1- “birçok, bir hayli” anlamındaki belgisiz sıfat

ç. 969

çoklar : -1- [T.] “çok kişi, birçok kişi” anlamında belgisiz zamir

ç. 358

çü : 1. -8- [Far.] “gibi” anlamında bağlaç

ç. 6, 215, 234, 425, 743, 863, 897, 947

2. -24- “-diğında, -diğinde, -ınca, -ince”

ç. 11, 238, 334, 347, 388, 458, 566, 567, 571, 581, 610, 635, 670, 688, 739, 745, 770, 805, 830, 855, 858, 873, 895, 962

3. -2- “böyle olunca, bu vesileyle”

ç. 62, 661

4. -4- “için”

ç. 168, 254, 332, 601

5. -2- “çünkü”

ç. 411, 428

çün : 1. -4- [Far.] “çünkü” anlamında bağlaç ç. 33, 879, 898

çün ü çirā : -2- [Far.+Far.+Far.] nasıl ve niçin

ç.+ dan 117

ç.+ yı 830

2. -14- “için”

ç. 151, 153, 197, 219, 224, 258, 264, 279, 297, 313, 431, 446, 907, 954

3. -28- “-dığında, -diğinde, -ınca, -ince”

ç. 53, 174, 176, 187, 226, 231, 307, 364, 368, 369, 373, 376, 387, 391, 395, 422, 425, 442, 527, 544, 623, 777, 792, 812, 814, 862, 908, 920

4. -7- “gibi”

ç. 211, 231, 282, 622, 837, 917, 920

5. -1- “-e rağmen”

ç. 282

6. -1- “acaba”

ç. 682

çünkü : 1. -2- [Far.] “çünkü” anlamında bağlaç ç. 1, 327

2. -4- “-dığında, -diğinde, -ınca, -ince”

ç. 199, 201, 58, 946

çünküm : 1. -3- [Far.] “-dığında, -diğinde, -ınca, -ince” anlamında bağlaç

ç. 492, 626, 914

2. -1- “şundan dolayı, şu sebeple, zira”

ç. 750

çüst ol- : -1- [Far.+T.] hızlı, çevik olmak

ç.- mayup 359

-D- (d, ḍ)

dād (1) : -1- [Far.] yardım, himmet
d.+ ı 310

dād (2) : -1- [Far.] adalet, doğruluk
d. 397

dād(i) kıl- : -1- [Far.+T.] adaleti sağlamak d.- ur 964

dād ü dehiş : -2- [Far.+Far.+Ar.] adalet ve korku

d. 217

d.+ te 397

dahī : 1. -7- [T.] “-da, -de” bağlacı

d. 139, 140, 370, 449, 475, 577, 909

2. -1- “üstelik, hâla”

d. 592

3. -3- “bile”

d. 630, 779, 804

dā'imā : -2- [Ar.] “daima, devamlı, her zaman, sürekli” anlamında zaman zarfı

d. 524, 854

dālālet : -1- [Ar.] doğru yoldan ayrılma, yoldan çıkma, sapıtma, sapıklık

d. 843

dāmān : -1- [Far.] etek

d.+ ı 171

dāmen : -1- [Far.] uç, kenar

d.+ inden 168

dāne-i rāz : -1- [Far.+Far.] sır tanesi

d.+ uñ 645

dāniş : -4- [Far.] bilgi, ilim, irfan

d. 860

d.+ le 861, 954

d.+ ümden 594

dāniş ehli : -1- [Far.+Ar.] bilgi sahipleri, âlim kimseler

d.+ n 433

dārü'l-gāfilin : -1- [Ar.+Ar.] gafiller evi, yeri

d.+ dür 317

da'vā : -2- [Ar.] sorun

d. 711, 905

da'vā-yı bāṭıl kıl- : -1- [Ar.+Ar.+T.] boş, esassız sorun çıkmak

d.- urduñ 906

da'vā-yı devlet kıl- : -1-

[Ar.+Ar.+T.] devlet davasında bulunmak, yönetimde hak iddia etmek

d.- alum 886

da'vā-yı merdān it- : -1-

[Ar.+Far.+T.] mertlik iddiasında, davasında bulunmak

d.- er 757

da'vā-yı şāhī it- : -2-

[Ar.+Ar.+T.] şahlık davasında bulunmak, şah olduğunu iddia etmek

d.- en 882

d.- üp 920

da'vāsını kıl- : -1- [Ar.+T.] bahsi geçen konuda iddiada bulunmak

d.- anlar 462

da'vāt-ı şāh : -1- [Ar.+Far.] şaha davet etme, doğru yola çağırma

d.+ a 99

dāver-i devrān ol- : -1- [Far.+Ar.+T.] devrin doğru, insafli hükümdarı olmak

d.- ur 938

da'vet it- : -1- [Ar.+T.] çağırma

d.- düñ 907

da'vī : -1- [Ar.] dava

d.+ lerinden 535

da'vī-yi gerdan-firāz(ı) kıl- : -1- [Ar.+Far.+Far.+T.] kendini beğenmişlik davası gütmek

d.- ursam 343

dāyim : -3- [Ar.] “daima, sürekli” anlamında zaman zarfı

d. 566, 701, 833

de : -5- [T.] “-de, -da” bağlacı

d. 410, 638, 658, 679, 912

de- : -2- [T.] söylemek, söz söylemek

d.- r 913

d.- yü 424

def' it- : 1. -1- [Ar.+T.] savmak, savuşturmak

d.- elüm 249

2. -1- uzaklaştırmak, yok etmek

d.- mege 48

def'a : -1- [Ar.] kez, kere, sefer, yol

d. 415

defter : -2- [Far.] genellikle hafif bir kapak içerisinde, yazı yazmak için bir araya tutturulmuş kağıt yaprakları

d.+ ine 142

d.- ümde 592

defter-i a'māl : -1- [Far.+Ar.]

amel defteri

d.+ üm 64

degin- : -1- [T.] değmek, ulaşmak

d.- mezdün 593

degül : -28- [T.] değil

d. 131, 507, 508, 676, 701, 714, 725, 737, 742, 815, 821, 870

d.+ di 234

d.+ dür 401, 472, 649, 750

d.+ em 700

d.+ miş 311

d.+ sem 828

d.+ señ 552, 68, 838

d.+ sin 423, 649, 68

d.+ üm 828

d.+ üz 281

dehān : -2- [Far.] ağız

d.+ ı 636

d.+ uñdan 365

dehānından tüt- : -1- [Far.+T.] ağzından duman çıkmak, kötü söz söylemek

d.- enler 494

dehr : -1- [Ar.] dünya; çağ, devir

d. 737

dehri dut- : -1- [Ar.+T.] dünyayı sarmak, yayılmak

d.- dı 597

dehri tüt- : -1- [Ar.+T.] dünyayı tutmak, ele geçirmek

d.- dı 692

dehrüñ beķası yoķdurur : -1- [Ar.+Ar.+T.] “dünya sonsuz değildir, bir sonu vardır, geçicidir.” anlamında kullanılan söz

d. 898

del- : -1- [T.] delik açmak, delik duruma getirmek

d.- üp 284

delālet ol- : -1- [Ar.+T.] yol göstermek, rehberlik ve aracılık etmek

d.- ur 794

delīl : -2- [Ar.] insanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, emare

d.+ süz 51

d.+ ümdür 299

dem (1) : 1. -9- [Far.] an, zaman, vakit
d. 46, 128, 250, 276, 305, 482,
947

d.+ i 735

d.+ in 23

dem ol- : -1- [Far.+T.] bir zaman
gelmek, bir zaman olmak
d.- ur 834

dem ur- : -2- [Far.+T.] belli bir
konu üzerinde konuşmak, fikir yürütmek
d.- am 336

d.- duğın 229

dem-i ehl-i hüner : -1-
[Far.+Ar.+Far.] hüner sahiplerinin
zamanı, devri

d.+ dür 71

2. -1- soluk, nefes

d.+ iyle 897

dem-i Rūhū'l-Kudūs : -1-
[Far.+Ar.+Ar.] Cebrail'in nefesi
d.+ den 326

dem (2) : -1- [Ar.] kan

d.+ i 729

dem it- : -1- [Ar.+T.]
kanlandırmak, kan bulaştırmak
d.- mek 514

demādem : -1- [Far.] “anbean, sürekli,
daima” anlamında zaman zarfı
d. 446

demde ol- : -1- [Far.+T.] sarhoş olmak,
mest olmak
d.- mışdı 128

demür : 1. -1- [T.] demir

d.+ den 412

2 -1- zırh

d. 252

demür-ven : -1- [T.+Far.] demir gibi
d. 965

dendān-ı tīr : -1- [Far.+Far.] kılıcın dişi
d.+ i 881

deñlü : -1- [T.] “kadar” anlamında edat
d. 535

der-i tīg : -1- [Far.+Far.] kılıcın kapısı
d.+ e 624

derd-i ser : -1- [Far.+Far.] kafa derdi
d.+ dür 542

derdlü : -1- [Far.] dertli, derdi olan
d. 123

derdmend : -1- [Far.] derdi olan, dertli,
üzüntülü

d.+ üñ 108

dergāh-ı Mevlā : -1- [Far.+Ar.] Allah'ın
huzuru

d.+ ya 662

derhāl : -2- [Far.] “hemen, o anda,
şimdi” anlamında zaman zarfı

d. 387, 914

derk : -1- [Ar.] anlama, kavrama, idrak
etme

d.+ in 404

ders-i kāğıt al- : -1- [Ar.+Far.+T.]
katiplik dersi almak

d.- dı 435

derün : -2- [Far.] iç, gönül, kalp

d.+ ı 661, 724

deründan çıkar- : -1- [Far.+T.]
içinden çıkarmak, kalpten atmak

d.- dı 333

derün-ı perde : -1- [Far.+Far.] sır
perdesi

d.+ den 210

dervīşān-ı dīl-rīş : -1- [Far.+Far.+Far.]
gönlü yaralı dervişler, garipler

d. 450

deryā-yı hūn : -1- [Far.+Far.] kan denizi
d.+ a 455

dest : -4- [Far.] el, organ adı
d. 488

d.+ ine 901, 913

d.+ ün 244

dest ü pāy : -1-
[Far.+Far.+Far.] el ve ayak

d.+ ı 751

dest ü pāyı tutul- : -1-
[Far.+Far.+Far.+T.] eli ayağı tutmamak,
beklenmedik bir durum karşısında
güçsüz, dermansız kalmak

d.- dı 218

dest-i kazā : -1- [Far.+Ar.]
Allah'ın takdiri, kaderin eli.

d.+ dur 244

dest-i yāri ol- : -1-
[Far.+Far.+T.] dost eli olmak, yardımcı
olmak

d.- asın 242

destine vir- : -1- [Far.+T.]

hizmetine vermek

d.- em 367

dest-gāh : 1. -1- [Far.+Far.] kudret, iktidar

d.+ i 430

2. -1- tezgah

d.+ ı 835

destān : -1- [Far.] hikāye

d.+ ı 758

destān-serā : -1- [Far.+Ar.] destan okuyan

d.+ sı 327

devām-ı devletūn ziyāde olsun : -1- [Ar.+Ar.+Ar.+T.] “devletin sürüp gitsin, daim olsun” anlamında dua ifadesi

d. 293

devlet : 1. -2- [Ar.] toprak bütünlüğüne bağlı olarak siyasal bakımdan örgütlenmiş millet veya milletler topluluğunun oluşturduğu tüzel varlık

d. 766

d.+ ünde 294

2. -17- mutluluk, saadet, baht,

talih

d. 305, 790, 797, 805, 811, 813,

830, 842, 865

d.+ den 939

d.+ dür 357

d.+ e 812

d.+ süz 804

d.+ üm 837

d.+ üñ 795, 858, 859

devlet bul- : -1- [Ar.+T.] mutluluk, talih bulmak

d.- urmuş 941

devlet egle- : -1- [Ar.+T.] mutlu etmek

d.- r 845

devlet ü cāh : -1- [Ar.+Far.+Ar.] makam mevki

d. 960

devlet nişanı : -1- [Ar.+Far.] gördükleri önemli işlerden dolayı kişileri onurlandırmak için devletçe verilen anmalık, nişan

d. 981

devr : -3- [Ar.] zaman, çağ, devir

d. 144

d.+ inde 288

d.+ üñ 303

devrān : 1. -2- [Ar.] dünya, felek

d. 327

d.+ dan 533

2. -1- zaman, çağ

d. 673

devramı geç- : -1- [Ar.+T.]

zamanı bitmek, devri sona ermek

d.- di 67

deyyār : -1- [Ar.] bir kimse, şahıs

d. 737

dıraḥş kıl- : -1- [Far.+T.] parlamak, ışıldamak

d.- ur 89

dī- : -84- [T.] demek, söylemek

d.-!131, 585, 765, 820

d.- di 2, 181, 200, 207, 221, 222, 226, 241, 250, 255, 276, 309, 335, 368, 387, 409, 419, 423, 426, 507, 583, 618, 639, 652, 714, 718, 723, 747, 764, 794, 797, 813, 831, 841, 864, 898, 902, 921, 927, 948, 949

d.- digüñ 522

d.- diler 129, 378, 654, 874, 973

d.- düğün 229, 493

d.- düm 977

d.- gıl 874

d.- me 329, 70

d.- mege 377, 420, 646

d.- miş 169, 183, 562, 657, 876

d.- mişti 211

d.- rdi 167, 449

d.- rsem 789, 799

d.- rseñ 294, 451

d.- rsin 563

d.- yeler 59

d.- yem 531

d.- yen 552

d.- yesin 708

d.- yeyin 452

d.- yu 128, 320, 49, 79

d.- yü 706

dīdār -2- [Far.] yüz, çehre

d. 11

d.+ e 203

dīdār-ı bākī : -1- [Far.+Ar.] ebedî yüz, görünüş güzelliği

d. 910
digergün ol- : -1- [Far.+T.] değişmek, başka bir şekil almak
 d.- sun 424
dik- : -1- [T.] yetiştirmek için bir bitkiyi toprağa yerleştirmek
 d.- ende 768
dil (1) : 1. -7- [T.] lisan, konuşma dili
 d. 399
 d.+ inde 141
 d.+ iyle 449
 d.+ üme 29
 d.+ ümüñ 31
 d.+ üñ 713
 d.+ üñdür 400
dil uzat- : -1- [T.+T.] kötü söz söylemek, kötülemek
 d.- mağ 642
diline gel- : -1- [T.+T.] ağzına gelmek, ağzından çıkıvermek, söylemek
 d.- di 840
diline şal- : -1- [T.+T.] konuşmak, söylemek
 d.- dı 746
dilini yalman- : -1- [T.+T.] dilini yalamak, ağzında bir şeyler gevelemek, bir sözü tam olarak ve açıkça söylememek
 d.- up 290
diller üzre : -1- [T.+T.] dillerde, konuşulan
 d. 281
dil(üm) tut- : -1- [T.+T.] konuşmamak, susmak
 d.- mışıdum 117
 2. -1- davranış
 d.+ in 263
dil (2) : -10- [Far.] gönül, kalp
 d. 143, 756
 d.+ dür 600
 d.+ i 41
 d.+ idür 40, 86
 d.+ inde 671
 d.+ leri 959
 d.+ lerinde 678
 d.+ üm 30
dil ü cān : -1- [Far.+Far.+Far.] gönül ve ruh

d. 936
dil-i düşmen : -1- [Far.+Far.] düşmanın gönlü
 d. 739
dil-i mäh : -1- [Far.+Far.] ayın gönlü
 d.+ ı 93
dil-i Mecnūn : -1- [Far.+Ar.] Mecnun'un gönlü
 d.+ ı 10
dil-i nāşād : -1- [Far.+Far.] mutsuz gönül
 d.+ umı 149
dil-i pīrāne : -1- [Far.+Far.] yaşlı gönül
 d. 381
dil-i şeb : -1- [Far.+Far.] gecenin ortası, gece yarısı
 d.+ de 214
dili yan- : -1- [Far.+T.] gönlü yanmak, büyük bir acı, sıkıntı vb. nedenlerle çok üzölmek
 d.- mışların 685
dil-ḥ^vāh : -1- [Far.] gönlün arzu ettiği, gönölden geçen
 d. 973
dil-keş : -1- [Far.+Far.] gönöl çeken, gönöl çekici
 d. 867
dil-nişin : -1- [Far.+Far.] gönölde yer tutan, hoş, güzel
 d. 262
dil-pezir : -1- [Far.+Far.] gönle hoş gelen, gönlün beğendiği, gönlün kabul ettiği
 d. 867
dil-pezir(i) ol- : -1- [Far.+Far.+T.] gönle hoş gelmek, beğenmek
 d.- dı 896
dilā : -2- [Far.] "ey gönöl" anlamında şairin gönlüne hitabı
 d. 67, 960
dilāver : -3- [Far.] yürekli, cesur, yiğit, kahraman
 d. 459
 d.+ dür 257
 d.+ ler 461

d.+ lerdurur 701
dilber : -1- [Far.] gönül alan, güzel, sevgili
 d.+ e 552
dile- : -6- [T.] istemek, arzu etmek
 d.- di 425, 494
 d.- r 680, 681
 d.- rseñ 960
 d.- sem 347
dilleş- : -1- [T.] karşılıklı konuşmak, tartışmak
 d.- en 483
dil-şād : -1- [Far.] gönlü sevinçli
 d. 917
dil-şād ol- : -1- [Far.+T.] gönlü sevinçle dolmak, sevinçli olmak
 d.- asın 613
dimāğ : 1. -2- [Ar.] beyin, zihin
 d.+ uñ 710, 833
 2. -1- şuur, bilinç, akıl
 d.+ ı 785
dimāğın al- : -1- [Ar.+T.] aklını başından almak, düşünemez, ne yaptığını bilmez duruma getirmek
 d.- dıysa 269
dīn : -3- [Ar.] Tanrı'ya, doğaüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet
 d. 964
 d.+ e 822
 d.+ i 518, 944
dinle- : -1- [T.] işitmek için kulak vermek
 d.- rdi 123
dir- : -1- [T.] dermek, toplamak
 d.- üp 848
diri : -1- [T.] yaşamakta olan, yaşayan, canlı, ölü karşıtı
 d.+ dür 141
dirġ ol- : -1- [Far.+T.] esirgemek, men etmek *bk. dirġ(i) ol* -
 d.- maya 356
dirġ(i) ol- : -1- [Far.+T.] esirgemek, men etmek *bk. dirġ ol* -
 d.- mağa 956
diril- : -1- [T.] toplanmak, bir araya gelmek

d.- miş 177
diriş- : -1- [T.] birleşmek, toplaşmak
 d.- üp 669
diş : -1- [T.] çene kemiklerinin üstüne dizili, ısırıp koparmaya ve çiğnemeye yarayan sert, beyaz organlardan her biri
 d.+ iyle 480
diş(in) bile- : -1- [T.+T.] kötülük yapmak için fırsat beklemek, hıncını gösterir bir durum almak
 d.- ye 739
divān : 1. -1- [Far.] büyük meclis
 d.+ a 765
divān-ı fezā : -1- [Far.+Ar.] gök divanı, meclisi
 d.+ da 550
 2. -2- huzur, makam
 d.+ a 872
 d.+ inuñ 390
divān-ı ışk : -1- [Far.+Ar.] aşk divanı, meclisi
 d.+ a 972
divān-ı ʿālī : -1- [Far.+Ar.] yüce divan
 d. 627
divān-serāy : -1- [Far.+Far.] saray
 d.+ ı 373
divāt : -2- [Ar.] eskiden belde taşınan, madenden, bazen gümüşten yapılan bir nevi yazı takımı, devat
 d. 724
 d.+ uñ 748
diyār : -8- [Ar.] ülke, memleket
 d.+ e 196
 d.+ ı 264, 536, 808
 d.+ inuñ 212
 d.+ uñ 609
 d.+ uñdan 450, 611
diyār-ı miħnet ü renc ü ʿanā [Ar.+Ar.+Far.+Far.+Far.+Ar.] acı, dert, sıkıntı yurdu
 d.+ da 109
diyār-ı tiğ : -2- [Ar.+Far.] kılıcın ülkesi, memleketi
 d.+ e 872
 d.+ i 623
diz- : -1- [T.] dizmek, sıralamak
 d.- üp 271

dolaş- : -1- [T.] dolanmak

d.- ma 709

dost : -2- [Far.] birini riyasız ve samimi duygularla seven, her bakımdan kendisine güvenilir kimse, enis

d.+ ını 509

d.+ uñla 929

dost ol- : -1- [Far.+T.] yakınlık kurmak, ahbab olmak

d.- san 362

dostluk : -1- [Far.] dost olma durumu

d.+ ın 602

dostluk ıtarıki : -1- [Far.+Ar.] dost olma yolu, dostça davranış

d.+ n 865

dökül- : -1- [T.] dökme işi yapılmak veya dökme işine konu olmak

d.- di 47

dön- : 1. -1- [T.] geri gelmek, geri gitmek

d.- e 444

2. -1- dolaşmak

d.- übdür 500

3. -1- yönelmek, yüzünü çevirmek

d.- üben 812

4. -1- vazgeçmek, caymak

d.- ersin 850

dört köşe : -1- [T.+Far.] her yan, bütün çevre, dünyanın birçok bölgesi

d.+ ye 657

döşe - : -1- [T.] bir şeyi bir yere sermek, yaymak

d.- r 382

du‘ā -2- [Ar.] Allah'a yalvarma ve yakarma

d. 149

d.+ yı 100

du‘ā it- : -1- [Ar.+T.] bir dileğinin olması için Allah'a yalvarmak

bk. du‘ā kıl -

d.- erdi 448

du‘ā kıl- : -1- [Ar.+T.] bir dileğinin olması için Allah'a yalvarmak

bk. du‘ā it -

d.- dı 389

du‘ā vü alkış it- : -1- [Ar.+Far.+T.+T.] hayır dua edip

övgülerde bulunmak

d.- üp 396

du‘ā-yı devlet-i tūg it- : -1- [Ar.+Ar.+Far.+T.] kılıcın devleti için dua etmek

d.- di 663

du‘ā-gūy : -1- [Ar.+Far.] dua eden, duacı

d.+ uñ 419

du‘ācı : -1- [Ar.] bir kimseye dua eden

d. 109

dūd : -1- [Far.] gam, keder ateşi

d.+ ı 500

dūr : -1- [Far.] uzak

d. 401

dūr ol- : 1. -1- [Far.+T.] uzaklaşmak

d.- ur 475

2. -1- bir şeyin gerçekleşmeme ihtimalinin yüksek olması

d.- mıya 198

duruş- : -1- [T.] uğraşp gayret etmek, çalışp çabalamak

d.- alum 766

dūstāne : -1- [Far.] “dostça, arkadaşça” anlamında durum zarfı

d. 907

dūş-ber-dūş : -1- [Far.+Far.+Far.] omuz omuza

d. 465

dut- : -1- [T.] tutmak, elde bulundurmak, ele almak

d.- ar 729

dū : -1- [Far.] 2, “iki” sayı sıfatı.

d. 40

dū ‘ālem fahri : -1- [Far.+Ar.+Ar.] iki cihan övücü, Hz. Muhammet

d. 37

dū ‘ālemde yüzüñ aķ ola : -1- [Far.+Ar.+T.+T.+T.] “iki cihanda yüzün ak olsun” anlamında dua ifadesi

d.- !583

dū serā : -1- [Far.+Ar.] iki dünya, dünya ve ahiret

d.+ da 550

dū-nīm it- : -1- [Far.+Far.+T.] iki parça etmek, parçalamak, bölmek

d.- üpdür 93

dükān : -1- [Ar.] dükkan, satış yapılan yer

d.+ um 827

düken- : -1- [T.] bitmek, sona ermek, kalmamak

d.- mez 327

dünya : -4- [Ar.] alem, cihan, yeryüzü

d. 317, 715

d.+ dan 314

d.+ ya 571

dür : -1- [Ar.] inci

d. 328

dür-i ma'nī : -1- [Ar.+Ar.] mana incisi

d. 827

dür-i medh : -1- [Ar.+Ar.] övgü incisi

d.+ in 284

dür- : -1- [T.] toplamak

d.- üp 679

düriş- : -2- [T.] uğraşıp gayret etmek, çalışıp çabalamak *bk. dürüş -*

d.- ! 316

d.- em 578

dürlü : **1.** -1- [T.] “çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit” anlamında belgisiz sıfat

d. 424

2. -1- “Çok çeşitli özellikleri olan, çeşit çeşit, muhtelif” anlamında niteleme sıfatı.

d. 547

dürüş- : -1- [T.] uğraşıp gayret etmek, çalışıp çabalamak *bk. düriş -*

d. 325

düş- : -2- [T.] durduğu, bulunduğu, tutunduğu yerden ayrılarak veya dayanağını, dengesini yitirerek yukarıdan aşağıya inmek

d.- er 534

d.- erdi 783

düşman : -2- [Far.] birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı *bk. düşmen*

d. 362

d.+ ın 509

düşmânına var- : -1 [Far.+T.]

düşman üstüne yürümek, saldırmak; savaşmak

d.- an 253

düşmen -7- [Far.] birinin kötülüğünü isteyen, ondan nefret eden, ona zarar vermeye çalışan kimse, yağı, hasım, antagonist, dost karşıtı *bk. düşman*

d. 489, 962

d.+ den 344, 929

d.+ inden 458

d.+ le 346

d.+ ũn 259

düşnām it- : -1- [Far.+T.] azarlamak, sövmek

d.- üp 223

düş(i) gör- : -1- [T.+T.] rüya görmek

d.- di 862

düz- : **1.** -1- [T.] düzene sokmak, düzene koymak, sıralamak, elverişli, uygun bir duruma getirmek

d.- en 600

2. -1- şiir, destan, şarkı vb. yaratmak, oluşturmak, meydana getirmek

d.- enler 503

düzd-i nāşī : -1- [Far.Ar.] yabancı hırsız

d. 750

düzd-i vaşle : -1- [Far.+Ar.] cübbe

hırsız

d.+ dür 758

-E-

ebed : -3- [Ar.] “sonu olmayan gelecek zaman” anlamında zaman zarfı

e. 610, 831, 861

ebir : -1- [Far.] bulut

e.+ leri 637

ebleh-nijād : -1- [Ar.+Far.] ahmak soylu, ahmak yaratılışlı

e.+ ı 588

eblehter : -1- [Ar.] daha ahmak

e.+ idür 221

ebr-veş : -1- [Far.+Far.] bulut gibi

e. 638

ebter it- : -1- [Ar.+T.] eksik, kusurlu yapmak

e.- me 499

ebter ol- : -1- [Ar.+T.] bir işe yaramayan, faydasız
e.- sa 810

ecdād-ı kirām : -1- [Ar.+Ar.] şerefli ve ulu atalar, büyükler
e.+ ı 104

edeb : -2- [Ar.] edep, terbiye, saygı
e. 628
e.+ le 375

ednā : -1- [Ar.] çok aşağı, adi, sıradan
e.+ sı 607

ef‘āl : -1- [Ar.] fiiller, yapılan işler, eylemler
e. 6

ef‘ī : -1- [Ar.] zehirle dolu engerek yılanı
e.+ sin 597

efkār : -3- [Ar.] fikirler, düşünceler
e. 772, 833
e.+ ı 682

efkäre düş- : -1- [Ar.+T.] tasalanmak, kaygılanmak, üzölmek
e.- di 625

eflāk : -1- [Ar.] felekler, gökler
e. 435

efrāşte kıl- : -1- [Far.+T.] yöseltmek, yüksek kılmak, dikmek
e.- mağ 702

Efrenc-i dīv : -1- [Ar.+Far.] Frenk şeytanı
e. üñ 80

efsāne vü efsün it- : -1- [Far.+Far.+Far.+T.] masal ve sihirle etkilemek
e.- üp 670

efser : -2- [Far.] tac
e. 890
e.+ in 313

efsun : -1- [Far.] büyü
e. 424

efsürde : -1- [Far.] donmuş, donuk, gayretsiz
e. 515

eger : -18- [T.] “eğer” şayet, koşul anlamı veren bağlaç
e. 184, 936, 943, 966267, 277, 280, 453, 454, 489, 491, 564, 576, 641, 713, 794, 800, 931

egerçi : -2- [T.] “gerçi, doğrusu”

anlamında durum zarfı
e. 144, 860

egri yol : -1- [T.+T.] çarpık, yanlış yol
e.+ a 599

egri yola var- : -1- [T.+T.+T.] yanlış yolda ilerlemek, yanlış işler yapmak
e.- anlarından 113

ehl : **1.** -1- [Ar.] bir işte yetkili olan, bir işi yapan, erbap
e. 325
2. -3- topluluk, bir şeye ya da bir yere mensup olan
e.+ üm 810
e.+ üñde 811, 847

ehl-i ‘aql : -2- [Ar.+Ar.] akıl sahipleri, akıllılar
e.+ a 822
e.+ uñ 808

ehl-i cehl : -2- [Ar.+Ar.] cahil ehli, topluluğı
e. 325, 508

ehl-i dāniş : -2- [Ar.+Far.] bilgi sahipleri, bilginler
e. 797, 815

ehl-i dem : -1- [Ar.+Far.] zamanın ehli, zamana uygun, yaraşır
e.+ dür 262

ehl-i dil : -1- [Ar.+Far.] gönöl ehli, gönlünde birlik ve huzur zevkini bulanlar, gerçeğı idrak etmekten gelen gönöl zenginliğı ve müsamahaya sahip, irfan sahibi, arifler
e. 555

ehl-i diyār : -1- [Ar.+Ar.] ölke halkı
e.+ e 653

ehl-i dünyā : -1- [Ar.+Ar.] dünya adamı, ahireti düşünmeyip bu dünyaya gönöl bağlamış olan kimse
e. 845

ehl-i haķır : -1- [Ar.+Ar.] değersizler topluluğı
e.+ em 22

ehl-i hıred : -1- [Ar.+Far.] akıl sahibi, akıllılar
e. 508

ehl-i imān : -1- [Ar.+Ar.] iman

ehli, iman edenler

e. 984

ehl-i qadr : -1- [Ar.+Ar.] kıymet
ehli, kıymetliler, değerliler

e.+ üm 926

ehl-i kalem : -1- [Ar.+Ar.] kalem
erbabı, yazmada üstat olan kimseler

e.+ dür 437

ehl-i kelām : -1- [Ar.+Ar.] kelim
ehli, söyleyişte, konuşmada usta olanlar

e.+ a 406

ehl-i kerem : -1- [Ar.+Ar.]
cömertlik ve iyilik sahipleri

e. 970

ehl-i ma'ārif : -1- [Ar.+Ar.] ilim
ehli, marifet sahipleri

e. 845

ehl-i ma'nī : -2- [Ar.+Ar.] mana,
hakikat ehli

e.+ den 818

e.+ ye 557

ehl-i memāt : -1- [Ar.+Ar.] ölü
ehli, ölümler

e.+ e 781

ehl-i mezheb ü dīn : -1-
[Ar.+Ar.+Far.+Ar.] din ve mezhep
sahipleri

e. 75

ehl-i şafā : -1- [Ar.+Ar.]
eğlence, zevk ehli

e. 128

ehl-i temyīz : -1- [Ar.+Ar.] iyiyi
kötüden ayıranlar

e. 873

ehl-i zübān : -1- [Ar.+Far.] söz
söyleme, konuşma ustaları

e.+ e 399

ehli ol : -1- [Ar.+T.] bir
yerin, bir topluluğun halkından olmak,
oraya mensup bulunmak

e.- anlardır 760

ejder : -1- [Far.] ejderha, az çok
yılana benzeyen efsanevi, korkunç, pek
büyük hayvan

e. 453

ekl it : -1- [Ar.+T.] yemek hâline
getirmek, yemek

e.- erler 856

eksük : -2- [T.] eksik

e. 649

e.+ e 805

eksüklük : -1- [T.] eksiklik, kusur, hata

e.+ üm 409

el (1) : -8- [T.] el, bedeninin bir uzvu

e.+ den 345

e.+ idür 86

e.+ inde 60

e.+ inden 53

e.+ ine 871

e.+ ini 529

e.+ lerin 527

e.+ ünden 611

el götür : -2- [T.+T.] dua etmek,
Allah'a niyazda bulunmak amacıyla
ellerini açmak

e. 111, 99

el üzre al : -1- [T.+T.+T.] bir
kimseye çok saygı ve sevgi göstermek

e.- dı 240

elden kaçır : -1- [T.+T.] elde
edilebilecek bir şeyden türlü sebeplerle
yararlanamamak

e.- dum 23

ele gir : -1- [T.+T.] ele geçmek,
sahip olmak, elinde bulundurmak

e.- mez 128

elinden 'āciz : -2- [T.+Ar.]
birinin yaptıklarından ötürü çaresiz,
güçsüz olma durumu

e. 165, 485

elinden al : -1- [T.+T.] bir
şeyden mahrum etmek

e.- alım 274

eline al : -1- [T.+T.] bir işi
yapmaya başlamak

e.- dı 746

eline düş : -1- [T.+T.] birine
muhtaç olmak

e.- señ 645

el(ümi) öp : -1- [T.+T.] yaşlı
veya saygı gösterilmesi gereken
kimselerin sağ elinin üstünü önce
dudağa, sonra alna götürmek

e.- er 691

el (2) : -2- [T.] başkası, yabancı

e.+ ler 524

e.+ üñ 69
el (3) : -1- [T.] il, ülke, memleket
 e.+ e 364
elbetde : -1- [Ar.] “her hâlde, şüphesiz, kuşkusuz, elbet” anlamında durum zarfı
 e. 310
elçi : -3- [T.] belli bir hususu konuşmak üzere bir taraf adına diğer tarafa gönderilen kimse, aracı
 e. 423, 626, 657
elfāz-ı ma‘nī : -1- [Ar.+Ar.] anlamlı lafızlar, sözler
 e.+ ye 901
elinden : -3- [T.] “yüzünden, -den dolayı” anlamında durum zarfı
 e. 235, 470, 511
elkâb : -1- [Ar.] lakaplar, unvanlar
 e.+ ın 911
elkâb-ı nām-ı kām-rānī : -1- [Ar.+Far.+Far.] mutluluk namının lakapları
 e. 268
elleş- : -1- [T.] savaşa girmek
 e.- en 483
elmās : -1- [Ar.] mücevher olarak kullanılan, saydam, değerli taş
 e. 284
emān(i) vir- : -2- [Ar.+T.] affetmek, birinin canını bağışlamak, öldürmemek
 e. 967
 e.- meyüp 612
emīr-i kām-yāb : -1- [Ar.+Far.+Far.] muradına ermiş hükümdar
 e.+ üñ 693
emīr-i milk-i ma‘nī : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] mana ülkesinin sultanı
 e.+ dür 331
emr : -3- [Ar.] buyruk, komut, talimat
 e.+ ine 582
 e.+ üñ 293, 336
emr olun- : -1- [Ar.+T.] bir şeyin yapılması veya yapılmaması hususunda bildirilen kesin hüküm, hükmüne uyulması istenen
 e.- dı 628
emr-i yārān : -1- [Ar.+Far.] dostların emri e.+ ı 142

emr(üm)de ol- : -1- [Ar.+T.] emri, buyruğu altında olmak
 e. ! 888
en : -1- [T.] “en” miktar (üstünlük) zarfı
 e. 607
en‘ām -1- [Ar.] nimetler
 e.+ umı 615
encüm : -1- [Ar.] yıldızlar
 e.+ den 48
encüm-müzeyyen : -1- [Ar.+Ar.] yıldızlarla süslü
 e. 161
encümen : -1- [Ar.] meclis, cemiyet, topluluk
 e.+ de 280
endām : -1- [Far.] boy, pos
 e.+ mışsın 587
endişe : -2- [Far.] düşünce, kaygı, gam, keder, korku
 e. 569
 e.+ den 349
endişe zimāmı elinden al- : -1- [Far.+Ar.+T.+T.] endişe yularını elinden bırakmak, tasa, kaygıyı bırakıp rahatlatmak
 e.- dı 895
engiz : -2- [Far.] harekete getiren, koparan, karıştıran
 e. 873
 e.+ ini 770
enīs : -2- [Ar.] dost, arkadaş
 e.+ üm 256, 701
envā‘-ı dāniş : -1- [Ar.+Far.] çeşitli ilim, irfan
 e.+ le 803
envār : -1- [Ar.] nurlar, aydınlıklar
 e. 859
epsem : -1- [T.] suskun, sakin
 e. 605
erbāb-ı aklām : -1- [Ar.+Ar.] kalem ehli, yazarlar
 e. 729
erbāb-ı dāniş : -2- [Ar.+Far.] bilgi sahibi insanlar, bilgiler, bilginler
 e. 507, 814
erbāb-ı dehr : -1- [Ar.+Ar.] zamanın ehil kişileri, uluları
 e.+ e 147

erbāb-ı rāz ol- : -1- [Ar.+Far.+T.] sır ehlinden olmak, sırrına ortak olan kimselerden olmak

e.- an 220

erişdür- : -1- [T.] eriştirmek, ulaştırmak
e.- ! 584

erit- : -1- [T.] tüketmek, yok etmek
e.- me 70

erķām : -1- [Ar.] rakamlar, sayılar
e.+ ı 503

erlik : -2- [T.] mertlik, yiğitlik
e.+ le 344
e.+ ün 462

es- : -1- [T.] esmek, hava bir yönden bir yöne akmak, rüzgâr olmak
e.- en 209

esās : -1- [Ar.] doğru, hakikat
e.+ uñ 648

esb ü üştür : -1- [Far.+Far.+Far.] at ve deve, dünya malı
e. 678

esbāb ü cāh : -1- [Far.+Far.+Ar.] mal ve rütbe
e.+ uñ 360

eşer : -2- [Ar.] belirti, iz, alamet
e. 320
e.+ dür 321

eski : 1. -1- [T.] “geçmiş zamanlarda, geçmiş çağlarda, geçmişte” anlamında zaman zarfı
e.+ den 544

2. -1- “çoktan beri var olan, üzerinden çok zaman geçmiş bulunan, yeni karşıtı” anlamında niteleme sıfatı
e. 595

esma : -1- [Ar.] Allah'ın ismi
e.+ sı 6

eşnā-yı nuṭṭ : -1- [Ar.+Ar.] konuşma esnası, anı
e.+ ında 409

estağfirullah : -2- [Ar.] “Allah'tan afv ve bağışlanma dilerim” anlamında dua sözü
e. 977, 110

et : -1- [T.] insanlarda, hayvanlarda deri ile kemik arasındaki kas ve yağdan oluşan tabaka
e.+ ine 495

eṭfāl : -1- [Ar.] çocuklar

e.+ i 701

eṭvār-ı ‘ilm : -1- [Ar.+Ar.] ilim tarzları, biçimleri

e. 403

ev düz- : -1- [T.+T.] ev hazırlamak, kurmak

e.- miş 733

evc : -1- [Ar.] bir şeyin en yüksek noktası, doruk
e.+ inde 234

evc-i mehden tābemāhī : -1- [Ar.+Ar.+Far.+Far.] ayın en uç noktasından balığa kadar, her şey
e. 15

evel : -1- [Ar.] “ilk, önceki” anlamında zaman zarfı
e.+ inden 274

evķāt yitir- : -1- [Ar.+T.] vakit kaybetmek
e.- me 329

evliyā : -1- [Ar.] veliler, Allah dostları
e.+ nuñ 982

evşāf : -2- [Ar.] vasıflar, özellikler
e.+ ı 548
e.+ ına 541

evşāf-ı düşmen : -1- [Ar.+Far.] düşmanın vasıfları, özellikleri
e. 449

evvel : -5- [Ar.] “önce” anlamında zaman zarfı.
e. 195, 338, 394, 429, 448

evzā‘ : -1- [Ar.] durumlar, duruşlar, hâller, vaziyetler
e.+ ın 83

ey : -4- [T.] seslenme ünlemi
e. ! 351, 585, 689, 806

eyā : 1. -2- [T.] “ey” seslenme ünlemi
e. ! 878, 949
2. -1- acaba
e. 772

eyit- : -6- [T.] söylemek, demek
e.- di 189, 292, 546, 568, 689
e.- elüm 110

eyle : -4- [T.] “öyle, o denli, o kadar, o derece” anlamında durum zarfı
e. 526, 530, 753, 965

eyle- : -1- [T.] (savaş) etmek, yapmak
e.- rem 880

eylük : -1- [T.] iyilik

e.+ ine 794

eyülikle : -1- [T.] “iyilikle, tatlı dille, iyi davranışla” anlamında durum zarfı

e. 615

ezberle- : -1- [T.] bir şeyi olduğu gibi akılda tutmak, ezber etmek, hıfz etmek

e.- di 618

ezel : -3- [Ar.] “çok eskiden beri, başından beri” anlamında zaman zarfı

e. 905

e.+ den 39, 98

ezel zahmı : -1- [Ar.+Far.] ezel yarası

e.+ n 90

ezkiyā : -1- [Ar.] çok zeki ve anlayışlı kimseler

e.+ dan 714

-F-

fāhır : -1- [Ar.] övünen, iftihar eden

f. 75

fakīr : -2- [Ar.] yoksul, fakara

f.+ em 22

f.+ i 37

fāl idin- : -1- [Ar.+T.] içinde bulunulan durumun sonucunu önceden tahmin ederek değerlendirmek

f.- di 792

fāl(ı) eyle- : -1- [Ar.+T.] fal yapmak, fal tutmak

f.- yüp 796

fānī : -1- [Ar.] “baki olmayan, geçici” anlamında niteleme sıfatı

f. 114

fāriğ : -1- [Ar.] vazgeçmiş, terketmiş, el çekmiş

f. 662

fāriğ’l-bāl ol- : -1- [Ar.+Ar.+T.] rahat olma

f.- asın 912

fark : -1- [Ar.] baş, tepe, üst

f.+ umda 699

farz eyle- : -1- [Ar.+T.] saymak, öyle kabul etmek

f.- di 581

faşih : -1- [Ar.] güzel ve kusursuz

konuşan

f.+ i 555

faşl : -1- [Ar.] mevsim, zaman, vakit

f.+ ı 160

fazl : -1- [Ar.] alicenaplık ve cömertlik, iyilik, lutuf, kerem

f.+ uñ 570

fedā kıl- : -1- [Ar.+T.] feda etmek, gözden çıkarmak, uğruna vermek

f.- an 553

fehm eyle- : -1- [Ar.+T.] anlamak

f. 876

fehm it- : -4- [Ar.+T.] anlamak, idrak etmek, kavramak

f.- di 231, 493, 916

f.- emezsin 931

felān : -1- [Ar.] falan

f. 892

felek : -9- [Ar.] gökyüzü

f. 159, 174, 455, 467, 48, 50, 702, 922

f.+ ler 382

fenā : -1- [Ar.] yokluk, yok olma, geçip gitme, beka karşısı

f. 326

fenāya vir- : -1- [Ar.+T.] yok etmek

f.- ürsün 851

fer : -1- [Far.] parlaklık, aydınlık, nur

f. 486

fer ü ferheng : -1- [Far.+Far.+Far.] marifet ve hüner

f. 175

ferāğ-ı billahi : -1- [Ar.+Ar.] Allah’ın dışındaki her şeyden uzaklaşma, soyutlaşma

f. 116

ferāğa ir- : -1- [Ar.+T.] feraha, tasasızlığa ermek, ulaşmak

f.- e 818

ferāğat ‘ālemi : -1- [Ar.+Ar.] el çekme, vazgeçme yeri

f.+ nden 236

ferāğat bul- : -1- [Ar.+T.] vazgeçmenin, gönül tokluğunun verdiği rahatlığı, huzuru bulmak

f.- dı 442

ferāğat ol- -1- [Ar.+T.] vazgeçmek

f. 709
ferāmūş eyle- : -1- [Far.+T.] unutmak
 bk. ferāmūş it -
 f.- yüp 220
ferāmūş it- : -1- [Far.+T.] unutmak bk.
 ferāmūş eyle -
 f.- mişler 677
fermān-ber ol- : -1- [Far.+Far.+T.] emri
 yerine getirmek
 f.- a 267
fermān-ı tūğ : -1- [Far.+Far.] kılıcın
 buyruğu, emri
 f.+ i 956
fermāyış : -1- [Far.] emretme, buyurma
 f. 590
ferseng ferseng : -1- [Far.+Far.] fersah
 fersah, çok, pek çok
 f. 854
feryād : -1- [Far.] ah, sıkıntı, inleme
 f. 116
ferzāne : -1- [Far.] alim, bilgin
 f. 179
ferzend : -1- [Far.] oğul, erkek çocuk
 f. 805
feth : -1- [Ar.] bir şehir veya ülkeyi
 savaşıarak alma
 f.+ i 340
feth ü nuşret ol- : -1-
 [Ar.+Far.+Ar.+T.] fetih ve üstünlük elde
 etmek
 f.- ursa 795
feth-i bāb : -1- [Ar.+Ar.] kapı
 açma, fethetme
 f.+ i 303
fevke'l-‘alāya ir- : -1- [Ar.+Ar.+T.]
 yüceliğin ötesine erişmek, ulaşmak
 f.- er 800
feyz it- : -1- [Ar.+T.] ihsan etmek
 f.- e 19
fıkh : -1- [Ar.] İslamiyet'in içtimai,
 medenî, hukukî, siyasi bütün amelî
 hükümlerini şeri delilleriyle birlikte
 açıklayan ilim
 f. 406
fırşat bul- : -1- [Ar.+T.] elverişli bir
 durum veya zaman yakalamak
 f.- dı 567
fırşat ol- : -1- [Ar.+T.] uygun, elverişli

zaman olmak-bulmak
 f.- ursa 794
fırşat vir- : -1- [Ar.+T.] bir işin
 yapılabilmesi için en uygun ve elverişli
 şartı sağlamak
 f.- ürse 641
fıtr-ı ser-elṭāf ü ḡufrān it- : -1-
 [Ar.+Far.+Ar.+Far.+Ar.+T.] lütuflara,
 affa, bağışlanmaya nail olup bayram
 etmek, bunlar için çok sevinmek,
 f.- üben 983
fıtrı : -1- [Ar.] doğuştan
 f. 778
fi'l-vāḳi' : -1- [Ar.] gerçekten, aslında
 f. 275
fiḡāna gel- : -1- [Far.+T.] feryat etmeye
 başlamak
 f.- di 654
fikir : -2- [Ar.] düşünce
 f.+ i 190
 f.+ in 602
fikr it- : -1- [Ar.+T.]
 düşünmek.
 f.- düğim 200
fikr ü kelām : -1- [Ar.+Far.+Ar.]
 düşünce ve söz
 f.+ ın 577
fikr-i bisyār : -1- [Ar.+Far.]
 birçok fikir, düşünce
 f. 947
fikr-i bisyār kıl- : -1-
 [Ar.+Far.+T.] birçok fikir düşünmek,
 aklından geçirmek
 f.- dı 863
fikr-i ma'ḳūl : -1- [Ar.+Ar.]
 mantıklı fikir, düşünce
 f. 891
fikr-i milk : -1- [Ar.+Ar.]
 hakimiyet düşüncesi
 f.+ inden 896
fikrine gir- : -1- [Ar.+T.]
 düşünmek, düşüncesinde yer vermek
 f.- emez 849
fi'l ü ḳavl : -1- [Ar.+Far.+Ar.] hareket
 ve söz
 f.+ üñ 114
fırḳat şal- : -1- [Ar.+T.] ayrılık salmak,
 ayrılık yaymak

f.- ar 761
fitne : -2- [Ar.] karışıklık, fesat, karışıklık
 f. 288, 864
fitne yağ- : -1- [Ar.+T.] çok fazla karışıklık ve kargaşa çıkmak
 f.- ar 566
fitne odı : -1- [Ar.+T.] fitne ateşi, şiddetli karışıklık, karmaşa
 f.+ n 595
fitne-āmiz : -1- [Ar.+Far.] fitne çıkarıcı, fesat karıştıran
 f. 869
fukā'a koy- : -1- [Ar.+T.] şerbet kabına koymak, kana boyamak, öldürmek
 f.- dı 79
furşat : -1- [Ar.] fırsat
 f. 23
furşat aldır- : -1- [Ar.+T.] fırsat bulmak, elverişli bir durum veya zaman yakalamak
 f.- a 610
furşat düş- : -1- [Ar.+T.] bir işi yapabilmek için kolay bir imkan yakalamak, en uygun zaman gelmek
 f.+ er 329
fütade : -1- [Far.] düşkün, biçare
 f. 301

-G- (g, ğ)

ġāfil : 1. -1- [Ar.] çevresinde olanları farkedememe, açık gerçeği görememe, dalgınlık, dikkatsizlik, basiretsizlik, aymazlık, gafillik
 ğ. 315
 2. -1- habersiz
 ğ. 446
ġāhī : -1- [Far.] “gah, ara sıra” anlamında zaman zarfı
 g. 886
ġālib ol- : -1- [Ar.+T.] üstün olmak
 ğ.- a 680
ġam : -6- [Ar.] acı, dert, keder, üzüntü
 ğ. 671
 ğ.+ dan 442
 ğ.+ dur 428

ġ.+ ından 185
 ġ.+ uñ 310, 67
ġam u endüh : -2- [Ar.+Far.+Far.] üzüntü ve sıkıntı
 ğ. 855
 ġ.+ ı 915
ġam-ı aḥvāl-i dervīş yi- : [Far.+Ar.+Far.T.] dervişte bulunan gam, keder ve endişeye sahip olmak
 ğ.- mez 676
ġamgīn ol- : -1- [Far.+T.] gamlanmak, dertlenmek
 ğ.- a 756
ġamnāk ol- : -1- [Far.+T.] gamlı, kederli olmak
 ğ.- dı 862
ġanī : -1- [Ar.] zengin
 ğ. 41
ġarīk it- : -1- [Ar.+T.] birine bir şeyi bol bol vermek
 ğ. 30
ġavġa : -1- [Far.] kavga
 ğ. 558,
 ğ.+ da 694
ġavṭa ur- : -1- [Far.+T.] dalmak, batmak
 ğ.- a 455
ġavvāṣ : -1- [Ar.] dalgıç
 ğ. 734
ġāyet : -2- [Ar.] “pek, çok, pek çok, aşırı bir biçimde” anlamında miktar zarfı
 ğ. 134, 688
ġayrı : 1. -7- [Ar.] “başka, diğer” anlamında belgisiz zamir
 ğ. 213, 263, 490, 496, 535
 ğ.+ den 418, 828
 2. -2- “başka, diğer” anlamında belgisiz sıfat
 ğ. 216, 252
ġaḏab : -6- [Ar.] aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık, hışım
 ğ. 637
 ğ.+ dan 32, 518, 635, 764, 858
ġaḏab it- : -1- [Ar.+T.] öfkelenmek, hiddetlenmek, kızmak
 ğ.- üp 426
ġaḏab-nāk ol- : -1- [Ar.+Far.+T.]

öfkelenmek, sinirlenmek

ğ.- a 670

ğazābān : -1- [Ar.] “sinirli, öfkeli bir şekilde” anlamında durum zarfı

ğ. 791

ğāzī : -4- [Ar.] gaza eden, İslam dini ve vatan uğruna elde silah düşmanla savaşan, gazadan şehit olmadan dönen kimse

ğ. 537, 695

ğ.+ ler 465

ğ.+ lerün 251

geç- : -3- [T.] vazgeçmek, bırakmak

g.- ! 13, 502

g.- di 896

geçin- : -1- [T.] uzlaşmak, anlaşmak

g.- se 829

geçir- : -1- [T.] geçme işini yaptırmak, geçmesini sağlamak

g.- ür 529

geçüp git- : -2- [T.+T.] ardında bırakarak yanından geçip gitmek

g.- di 43, 53

geçür- : -1- [T.] kurtarmak, kurtulmasını sağlamak

g.- gil 65

gedā : -4- [Far.] dilenci, düşkün

g. 751, 975

g.+ dan 802

g.+ ya 800

gedā oğlu gedā : -1- [Far.+T.+Far.] dilenci oğlu dilenci

g.+ ya 817

gedālīk : -1- [Far.] dilencilik

g. 836

geh gāh : -2- [Far.+Far.] “bazen...bazen” anlamında bağlaç

g. 322, 650

gehī : -1- [Far.] “ara sıra, bazen, bazı defa” anlamında bağlaç

g. 965

gehī geh : -1- [Far.+Far.] “bazen...bazen” anlamında bağlaç bk.

gehī gehī

g. 204

gehī gehī : -3- [Far.+Far.] “bazen...bazen” anlamında bağlaç bk.

gehī geh

g. 232, 869, 965

gel- : 1. -22- [T.] ulaşmak, varmak

g.- di 628

g.- dügi 224

g.- dügin 377, 626

g.- dügünü 226

g.- düm 606

g.- mek 359

g.- miş 384

g.- sün 387, 562, 765

g.- üben 129, 25, 385

g.- üp 6, 12, 227, 378, 704, 767

g.- ür 923

2. -11- “buyur, haydi gel!”

anlamlarında bir davet ve çağırma sözü

g.-! 45, 67, 110, 130, 226, 327,

603, 972, 99

g.- üñ 984

3. -1- “bırak, dön” anlamında bir

söz

g.- ! 315

4. -2- ortaya çıkmak, doğmak

g.- di 793

g.- mişdür 971

genc : -2- [Far.] hazine

g. 312, 687

genc-i ma‘nī : -1- [Far.+Ar.]

mana hazinesi

g.+ ye 153

ger : -12- [Far.] “eğer” bağlacı

g. 16, 68, 245, 281, 359, 501,

665, 783, 795, 804, 807, 889

gerçek şan- : -1- [T.+T.] gerçek sanmak, inanmak, aldanmak

g.- up 422

gerçi : -3- [Far.] “her ne kadar ... ise de, vakıa” anlamında durum zarfı

g. 317, 934, 975

gerd-i semend : -1- [Far.+Far.] atın ayağının tozu

g.+ in 93

gerdān kıl- : -1- [Far.+T.] döndürmek

g.- dı 296

gerden : -2- [Far.] boyun

g. 488

g.+ de 342

gerden-geş ol- : -1- [Far.+Far.+T.] serkeş, asi olmak

g.- mak 702
gerden-geşlik : -1- [Far.+Far.] serkeşlik, asilik
 g. 477
gerden-küşân : -1- [Far.+Far.] boyun kesenler, öldürenler
 g. 452
gerdin kopar- : -1- [Far.+T.] boynunu vurmak, kellesini uçurmak, başını keserek öldürmek
 g.- ur 469
gerdiş : -1- [Far.] felek
 g. 470
gerdün : -1- [Far.] dünya, felek
 g. 297
gerek : -2- [T.] zorunlu, lazım
 g.+ dür 556, 968
gerekli : -1- [T.] yapılması, olması veya bulunması uygun olan, yerinde olan, lüzumlu
 g.+ dür 961
germ ile serd : -1- [Far.+T.+Ar.] şiddetli ve sert
 g. 731
germ ol- : -1- [Far.+T.] kızmak, öfkelenmek g.- up 543
getür- : -8- [T.] gelmesini sağlamak
 g.- di 239, 276, 395
 g.- diler 873
 g.- eler 364, 365
 g.- me 813
 g.- mişdür 687
2. -1- [T.] getirmek, nakletmek
 g.- üp 179
3. -1- [T.] başını çıkarmak
 g.- di 180
getürt- : -1- [T.] getirme işini yaptırmak
 g.- üp 264
gevher : -8- [Far.] cevher, mücevher
 g. 68, 828
 g.+ idür 72
 g.+ in 285
 g.+ inden 253
 g.+ isin 136
 g.+ ümi 74
gevher ol- : -1- [Far.+T.] değerlenmek, kıymetlenmek
 g.- a 810

gevher-i tâc-i selâtin : -1- [Far.+Far.+Ar.] sultanların tacının cevheri, elması
 g. 75
gevher-feşânlık : -1- [Far.+Far.] cevher saçma durumu
 g. 155
gevher-şinâs : -1- [Far.+Far.] cevherden anlayan
 g.+ ı 70
gez- : -2- [T.] bir yerde dolaşmak, yürümek
 g.- er 278
 g.- üp 213
gezend : -1- [T.] elem, keder
 g.+ i 48
ğijıldı : -1- [?] vızıldı
 g.+ sından 369
ğılâf : -2- [Ar.] kılıf, kın
 g.+ a 883
 g.+ uñdan 595
gibi : -15- [T.] “-e benzer” anlamında edat
 g. 14, 85, 135, 315, 314, 328, 371, 480, 489, 585, 638, 700, 738, 753, 755
gice : -5- [T.] gece
 g. 44, 176, 214, 682
 g.+ den 223
giçer eyle- : -1- [T.+T.] geçip gitmek
 g.- r 263
gider- : **1. -3-** [T.] ortadan kaldırmak, yok etmek
 g. 190
 g.- üp 631, 885
2. -1- [T.] uzaklaş, terk et, bırak
 g.- ! 19
gir- : **1. -1-** [T.] dışarıdan içeriye geçmek
 g.- üp 872
2. -5- [T.] erişmek, ulaşmak, varmak
 g.- di 211, 388
 g.- mek 377
 g.- ü 189
 g.- ürem 434
girân ol- : -1- [Far.+T.] zor, güç olmak
 g.- ur 541
girân-dil : -1- [Far.+Far.] gönlü ağır,

duygusuz

g. 457

girānter ol- : -1- [Far.+T.] daha ağır olmak

g.- dı 300

girü : 1. -5- [T.] “sonra” anlamında zaman zarfı

g. 4, 298, 305, 52, 603

2. -4- “başka, gayrı” anlamında belgisiz sıfat

g. 469, 476, 484, 736

3. -4- “tekrar, yeniden” anlamında durum zarfı

g. 746, 840, 885

girü қо- : -1- [T.+T.] geride bırakmak, arkada bırakmak

g.-r (258)

giryān : -1- [Far.] ağlayan, gözyaşı döken

g. 365

gīsū-yı dil-cūs : -1- [Far.+Far.] gönül çeken zülûf

g.+ in 62

git- : 1. -6- [T.] bir yere doğru yönelmek

g.- di 225

g.- eli 540

g.- er 371

g.- erdi 622

g.- erseñ 198

g.- eydim 414

g.- üp 959

2. -2- geçmek, yok olmak

g.- mez 518

3. -1- uzaklaşmak, ayrılmak

g.- mez 707

gītī : -1- [Far.] dünya, cihan

g. 185

gizle- : -1- [T.] saklamak

g.- dim 413

gök : -2- [T.] yeryüzünün üstünü kaplayan kubbe biçimindeki mavi boşluk, sema, asuman

g.+ e 953

g.+ de 100

göm-gök ol- : -1- [T.+T.+T.]

morarmak, herhangi bir sıkıntı, darbe veya hastalıkla vücudun bir yerinin mor renk alması

g.- dı 126

gönder- : -5- [T.] bir yere doğru yola çıkarmak, yollamak, ulaşmasını, gitmesini sağlamak

g.- di 417

g.- elüm 264

g.- en 394

g.- sün 562

g.- ürsem 564

göñül : -6- [T.] kalp, yürek

g. 110

g.+ i 41, 185, 370,

g.+ in 826

g.+ ümde 418

göñli açıl- : -2- [T.+T.] ferahlamak, huzur bulmak

g.- dı 662, 948

göñli kıara : -1- [T.+T.] gönlü kara, kötü kalpli

g. 747

göñli şafālar kesb it- : -1- [T.+Ar.+Ar.+T.] gönlü huzur bulmak, safa bulmak

g.- üp 283

göñlin al- : -1- [T.+T.] gönlünü fethetmek, hoşnut etmek, sevindirmek

g.- dı 239

göñlini teng eyle- : -1- [T.+Far.+T.] içi sıkılmak, gönlü sıkılmak

g.- mişdi 775

göñül ābād : -1- [T.+Far.] gönlü şen, bayındır olan

g. 821

göñülден : -1- [T.] “yürekten, candan, samimi” anlamında niteleme sıfatı

g. 439

göñülден тоғрыл- : -1- [T.+T.] gönülden kalpten bağlanmak, manevi bir bağ kurmak

g.- dı 333

gör- : 1. -64- [T.] göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek

g. 963

g.- ! 209

g.- di 5, 11, 217, 238, 374, 376, 389, 390, 391, 623, 767, 790, 792

g.- diğ 228

g.- düğünü 227
 g.- düğünü 226
 g.- düm 525
 g.- düşünse 309
 g.- e 58, 62
 g.- elden 78
 g.- elüm 894
 g.- em 33, 49
 g.- emezdi 622
 g.- en 183, 453, 788
 g.- enler 167, 714, 973
 g.- ensin 547
 g.- medüm 588
 g.- mege 215
 g.- meyince 192
 g.- mez 717
 g.- miş 737
 g.- mişem 522
 g.- se 785
 g.- süñ 195
 g.- üben 538
 g.- üp 155, 164, 304, 321, 60, 629, 653, 703, 904, 95
 g.- üpdi 780
 g.- üpdür 715
 g.- ür 130, 14, 212, 215, 630, 777
 g.- ürdi 174
 g.- ürlər 527
 g.- ürse 346
 2. -2- farketmek
 g.- ! 247
 g.- enler 486
 3. -1- erişmek, nail olmak
 g.- esin 615
görebil- : -1- [T.] görme ihtimali veya imkânı bulunmak
 g.- mem 32
görün- : -5- [T.] görülür duruma gelmek, görülür olmak, gözükmek
 g.- di 349, 373, 375
 g.- mez 808
 g.- mezsın 277
göster- : 1. -2- [T.] görülmesini sağlamak, görmesine yol açmak
 g. 820
 g.- di 918
 2. -2- sert bir biçimde karşılık vermek

g.- em 711
 g.- eyin 642
götür- : -1- [T.] taşımak, ulaştırmak
 g.- di 224
göz : 1. -7- [T.] görme organı, göz
 g.+ i 851
 g.+ in 34
 g.+ ine 375
 g.+ süz 66
 g.+ üm 25
 g.+ ümden 694
 g.+ üñ 717
 2. -1- delik, boşluk
 g.+ ine 940
göz aç- : -1- [T.+T.] bir meselenin bahsini açarak anlatmak
 g.- am 541
göz ucuyla nazar it- : -1- [T.+T.+Ar.+T.] göz ucuyla bakmak, başını çevirmeden yan gözle ve sezdirmeden bakmak
 g.- en 302
gözden geçür- : -1- [T.+T.] niteliğini anlamak için bir şeyin her yanına bakmak, incelemek
 g.- gil 559
gözün aç- : 1. -1- [T.+T.] aldanmamak için uyanık bulunmak
 g. ! 314
 2. -1- görüşünü değiştiren bilgi vermek, uyarmak
 g. ! 608
gözün uyku al- : -1- [T.+T.+T.] uyumak, uykuya dalmak
 g.- dı 777
gözine kara şu in- : -1- [T.+T.+T.+T.] çok ağlamaktan göz kanlanmak
 g.- di 126
gözine türe ol- : -1- [T.+Far.+T.] gözüne boş gelmek, istememek
 g.- ur 259
gözünü pür-âb kıl- : -1- [T.+Far.+Far.+T.] çokça ağlamak
 g.- dı 238
gözlerini aç- : -1- [T.+T.] farkına varmak
 g.- dı 659

gözlerini kan bürü- : -1- [T.+T.+T.] çok öfkeli, kinli olmak, her kötülüğü yapacak hâle gelmek

g.- di 635

göz(üm) yum- : -1- [T.+T.] vazgeçmek, yüz çevirmek, el etek çekmek

g.- mışıdum 117

gözüm üzre : -1- [T.+T.] emriniz olur, derhâl

g. 579

göz yaşların dök- : -1- [T.+T.+T.] ağlamak

g.- üp 110

gözi yaşı : -1- [T.+T.] gözyaşı

g.+ dur 685

gözet- : 1. -2- [T.] göz önünde bulundurmak, düşünmek

g.- mek 348

g.- señ 319

2. -1- korumak, bakmak, özen göstermek, himaye etmek

g.- di 628

3. -1- önem vermek, ayrı tutmak

g.- mekdür 742

gözgü : -2- [T.] ayna

g.+ m 909

g.+ sinde 31

gözgü kıl- : -1- [T.+T.] ayna yapmak

g.- up 5

gubārın sil- : -1- [Ar.+T.] tozunu silmek, manevi anlamda kalbi temizlemek

g.- üp 908

gufrān kıl- : -1- [Ar.+T.] bağışlamak, affetmek, merhamet etmek

g.- a 62

gūlāmı ol- : -1- [Ar.+T.] kulu kölesi olmak, tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak *bk. gūlām(um) ol-*

g.- sun 104

gūlām(um) ol- : -1- [Ar.+T.] kulu kölesi olmak, tam bir doğruluk ve özveri ile bağlanarak bütün isteklerini yerine getirmeye hazır olmak *bk. gūlāmı ol-*

g.- ur 922

gurūr : -2- [Ar.] gurur, kendini beğenme, büyüklenme, kibir

g.+ ı 166, 324

gurūr-ı cehl : -1- [Ar.+Ar.] cahilliğin verdiği gurur

g. 587

guşşā : -1- [Ar.] gam, keder, hüzn, tasa

g.+ sından 769

guşşā çek- : -1- [Ar.+T.] dert çekmek, sıkıntıya maruz kalmak

g.- erdi 773

gūş : -1- [Far.] kulak

g.+ ın 527

gūş eyle- : -1- [Far.+T.] işitmek, dinlemek, kulak vermek

bk. gūş it -

g.- di 793

gūş it- : -2- [Far.+T.] işitmek, dinlemek, kulak vermek *bk. gūş eyle -*

g.- di 492

g.- üben 796

gūş kıl- : -1- [Far.+T.] duymak, işitmek

g.- dı 745

gūş tut- : -1- [Far.+T.] kulak vermek

g.- up 677

gūş-i şāh : -1- [Far.+Far.] şahın, padişahın kulağı

g.+ a 74

gūşe : -2- [Far.] köşe, taraf, yer

g.+ sinden 213

g.+ ye 496

gūyā : -3- [Far.] “güya, sanki, âdeta, zannedersin ki” anlamlarında durum zarfı *bk. gūyā*

g. 78, 380, 471

gūç : -1- [T.] elem, keder, ızdırıp, dargınlık

g. 302

gūç it- : -1- [T.+T.] güçlük çıkarmak, zorlaştırmak

g.- üp 686

gūft ü gū : -3- [Far.+Far.+Far.] dedikodu, karşılıklı söyleşme, konuşma *bk. gūft ü gū*

g.+ sı 561

g.+ sın 793

g.+ yı 614
güft ü gūy : -1- [Far.+Far.+Far.]
 dedikodu, karşılıklı söyleşme, konuşma
 bk. güft ü gū
 g.+ ın 866
güft ü gūy kıl- : -1-
 [Far.+Far.+Far.+T.] sohbet etmek
 g.- urdı 178
güftār-ı şāh : -1- [Far.+Far.] padişahın
 sözü
 g.+ a 677
güftār-ı tīr : -1- [Far.+Far.] okun sözü
 g.+ i 307
güher : -3- [Far.] cevher, inci
 g. 687, 817
 g.+ ler 152
güher-bār : -1- [Far.+Far.] cevher saçan
 g. 69
güher-bār ol- : 1. -1-
 [Far.+Far.+T.] cevher saçmak, cevher
 yağdırmak
 g.- dı 282
 2. -1- güzel sözler söylemek
 g.- dı 920
gül- : -2- [T.] gülmek, sevinmek
 g.- ! 67
gül : -5- [Far.] çok sevilen ve beğenilen,
 katmerli ve kokulu olan çiçek
 g. 123, 162, 787
 g.+ i 785
 g.+ ün 321
gül ü lāle : -2- [Far.+Far.+Far.]
 gül ve lale
 g. 161, 768
gül ü mül : -1- [Far.+Far.+Far.]
 gül ve şarap
 g.+ den 216
gülistan : -1- [Far.] gül bahçesi bk.
 gülşen
 g. 118
gülşen : -1- [Far.] gül bahçesi bk.
 gülistan
 g. 778
gülşen-i zībā : -1- [Far.+Far.]
 güzel, süslü gül bahçesi
 g.+ da 777
güلزār : -1- [Far.] gül bahçesi
 g.+ a 184, 917

gümrah ol- : -1- [Far.+T.] yolunu
 şaşırmak, doğru yoldan ayrılmak
 g.- maz 87
gün : 1. -1- [T.] güneş
 g. 14
 2. -2- zaman, vakit
 g.+ ünde 720, 87
gün(üm) geçür- : -1- [T.+T.]
 belirli bir vaktini harcamak
 g.- ürdüm 116
 3. -5- yirmi dört saatlik zaman
 dilimi
 g. 185, 225
 g.+ de 372
 g.+ den 295
 g.+ ler 175
günāh : -1- [Far.] kabahat, suç
 g.+ ı 882
günāh ehli : -1- [Far.+Ar.] günah
 işleyenler, günahkarlar
 g.+ ne 62
günehkār : -1- [Far.] günahkâr, günah
 işleyen, günah işlemiş
 g.+ am 63
günehsiz : -1- [Far.] günahı veya suçu
 olmayan, bigünah, masum
 g.+ dūr 657
güneş : -7- [T.] gezegenlere ve yer
 yuvarlağına ışık ve ısı veren büyük gök
 cismi
 g. 172, 174, 194, 702
 g.+ den 549, 630, 94
gürūh : -1- [Far.] topluluk, grup
 g.+ ı 271
gürz : -4- [Far.] demir, bakır, tunç veya
 pirinçten yapılan ve savaş aleti olarak
 kullanılan ağır topuz
 g. 485, 489
 g.+ i 276
 g.+ üñ 541
güvāh : -2- [Far.] şahit, tanık
 g.+ i 40
 g.+ umdur 921
güvāhī vir- : -1- [Far.+T.] şahitlik etmek
 g.- ür 15
güzāf : -1- [Far.] boş söz, manasız laf
 g. 722
güzār(ı) kıl- : -1- [Far.+T.] yol kılmak,

geçmek

g.- a 184

güzer kıl- : 1. -2- [Far.+T.] geçmek, dolaşmak

g.- mış 158

g.- ur 320

2. -1- dolaşırken gözden geçirmek

g.- sun 196

güzel : -1- [T.] göze ve kulağa hoş gelen, hayranlık uyandıran, çirkin karşıtı

g. 133

güzin ü müctebâ-yı nesl-i âdem : -1- [Far.+Far.+Ar.+Ar.+Ar.] Âdem neslinin saygını ve seçkini.

g. 76

-H- (h, ħ, ḥ)

h^vâb : -1- [Ar.] uyku

h. 288

h^vâb al- : -1- [Ar.+T.] uyumak, uykuya dalmak

h.- dı 776

h^vâb u ħor şoden : -1- [Ar.+Far.+Far.+Far.] yemek ve uyumak

h. 479

haber : -3- [Ar.] bilgi, nakledilen söz

h. 549, 551

h.+ ler 152

haber vir- : -1- [Ar.+T.] bir durumun, bir olayın belirtisi olmak

h.- ür 464

haberdâr ol- : -1- [Ar.+T.] haberi olmak, bilmek, öğrenmek, vâkıf olmak

h.- dı 626

hacâlet ol- : -1- [Ar.+T.] utanmak

h.- maya 668

had : -1- [Ar.] insanın yetki ve değeri

h.+ di 691

haddinden aş- : -1- [Ar.+T.] haddini aşmak, ölçüyü kaçırmak, aşırı gitmek veya davranmak *bk. haddünden aş-*

h.- mış 640

haddünden aş- : -1- [Ar.+T.] haddini aşmak, ölçüyü kaçırmak, aşırı gitmek veya davranmak *bk. haddinden*

aş-

h.- ma 709

hadd ü 'ad : -1- [Ar.+Far.+Ar.] sayı ve sınır (sayısız ve sınırsız ölçüde fazla anlamında kullanılmıştır.)

h. 407

hadd ü ħaşr : -1- [Ar.+Far.+Ar.] had hesap, sınır

h.+ ı 490

Ĥakdan yaña ol- : -1- [Ar.+T.+T.] Allah'a yakın olmak

H. 316

2. -2- pay

h.+ kı 27

h.+ kuñ 41

3. -1- gereği gibi

h. 311

Ĥakğ yolu : -1- [Ar.+T.] Allah yolu, doğru yol

H. 963

Ĥakğ(uñ) yolu : -1- [Ar.+T.] Allah yolu, doğru yol

H.+ nda 981

Ĥakğı bilmeklik : -1- [Ar.+T.] Allah'ı bilmek, öğrenmek, tanımak

H.+ e 971

ĥāk : -1- [Ar.] toprak

h. 521

ĥāk ile gör- : -1- [Ar.+T.+T.] toprakla, yerle bir görmek, değersiz görmek, değer vermemek

h.- di 297

ĥāk ü ĥūn içinde : -1- [Ar.+Far.+Far.+T.] toprak ve kan içinde, toğrapa ve kana bulanmış bir şekilde

h. 413

ĥāk-i siyāh : -1- [Ar.+Far.] kara toprak

h.+ uñ 360

ĥākī : -2- [Far.] toprağa mensup, toprakla ilgili

h. 297, 370

ĥakīkat : -1- [Ar.] asıl olan durum ve şekil, gerçek, asıl

h. 1

ĥakīr : -1- [Ar.] hor görülen

h.+ i 37

ĥākister : -1- [Far.] kül, ateş külü

h. 521
hakkına : -1- [Ar.] “ilgili olarak, üzerine” anlamında durum zarfı bk. hakkında
 h. 254
hakkında : -2- [Ar.] “ilgili olarak, üzerine” anlamında durum zarfı bk. hakkına
 h. 219, 504
hâl : -9- [Ar.] durum, vaziyet, hâl
 h.+ de 304
 h.+ i 391, 547
 h.+ in 769, 792
 h.+ inden 684
 h.+ üm 299, 420
 h.+ üme 30
hâl-i ‘âlem : -1- [Ar.+Ar.] dünyanın, insanların hâli
 h. 130
hâl-i ğam-ı dil : -1- [Ar.+Ar.+Far.] gönüldeki kederin hâli, durumu
 h. 552
hâl-i tûğ : -2- [Ar.+Far.] kılıc'ın durumu, vaziyeti
 h.+ i 395, 446
hâlûn ne : -1- [Ar.+T.] “nasılsın” anlamında, bir kimsenin sağlığını ve durumunu öğrenmek için kullanılan kalıp ifade
 h.+ dür 276
hâlâ : -1- [Ar.] “henüz, şimdi, hemen” anlamında zaman zarfı
 h.+ da 681
halâş it- : -1- [Ar.+T.] kurtarmak, çekip çıkarmak
 h.- em 612
halaş ol- : -1- [Ar.+T.] kurtulmak
 h.- mazdı 165
halâyık : -1- [Ar.] cariyeler, hizmetçiler
 h. 375
hâlet : -2- [Ar.] hâl, nitelik, keyfiyet
 h. 129
 h.+ i 60
hâli : -2- [Ar.] boş
 h. 678, 714
hâli olma- : -1- [Ar.+T.] o şey orada hep mevcut olmak, o şeysiz

olmamak
 h.- sun 569
halk : -5- [Ar.] insanlar, yaratılmış olanlar
 h. 651
 h.+ ı 141
 h.+ ınuñ 340
 h.+ uñ 37, 939
halk olun- : -1- [Ar.+T.] yaratılmak
 h.- an 429
halvet-i hâş-ı ilâhi : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] Allah'ın has, özel yeri
 h. 40
halvet-serâ : -1- [Ar.+Far.] تنها ve gözlerden uzak olarak oturulabilen saray, kâşane, köşk
 h.+ sına 214
ham : -1- [Far.] eğri, bükülmüş
 h.+ dur 759
ham ol- : -1- [Far.+T.] eğrilmek, bükülmek, iki büküm olmak
 h.- updur 470
hamd-i bî-had eyle- : -1- [Ar.+Ar.+Ar.+T.] sonsuz şükretmek
 h.- di 663
hamd-i Hudâ : -1- [Ar.+Far.] Allah'a hamd, şükür
 h. 876
hamd-i pāk : -1- [Ar.+Far.] Allah'a olan mukaddes, kutsal övgü, şükür
 h.+ in 2
hamiyyet kıl- : -1- [Ar.+T.] çaba ve gayret göstermek
 h.- dı 374
hamle it- : -1- [Ar.+T.] atılmak, saldırmak, hücum etmek
 h.- e 719
hamr-ı tecellî : -1- [Ar.+Ar.] tecelli şarabı (Allah'ın kuluna görünmesinin verdiği zevk)
 h. 56
hâmun : -1- [Far.] geniş ova, çöl
 h. 413
hâmûş : -1- [Far.] susmuş, sessiz
 h. 796
hâmûş ol- : -1- [Far.+T.] söz söylememek, susmak
 h.- dı 948

ḥancer : -2- [Ar.] ucu eğri ve sivri, kamaya benzer, silah olarak kullanılan bir bıçak türü

ḥ. 921

ḥ.+ e 353

ḥancer-güzār : -1- [Ar.+Far.] hançer yapan

ḥ.+ ı 341

ḥande kııl- : -1- [Far.+T.] gülmek, gülümsemek

ḥ.- urdı 162

ḥande vir- : -2- [Far.+T.] güldürmek

ḥ.- ür 596, 598

ḥar : -1- [Far.] eşek

ḥ.+ dan 804

ḥar aṭlas çuluyla daḥi ḥardur : -1- [Far.+Ar.+Ar.+T.+Far.] eşek, atlas kilimiyle de eşektir. "Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir" ifadesiyle yakın anlamdadır.

ḥ. 824

ḥār ü gül : -1- [Far.+Far.+Far.] diken ve gül

ḥ.+ inden 197

ḥār-ı elem : -1- [Far.+Ar.] elem dikenini, üzüntü, keder

ḥ.+ ler 300

ḥarāb it- : -1- [Ar.+T.] yıkmak, viran etmek, yok etmek

ḥ.- e 609

ḥarāba var- : -1- [Ar.+T.] harap olmak, yıkılmak

ḥ.+ sa 593

ḥarāba vir- : -1- [Ar.+T.] perişan etmek, yakıp yıkmak

ḥ.- eler 363

ḥarābe : -1- [Ar.] harabe, virane

ḥ.+ dür 877

ḥarāc : -2- [Ar.] bir yerden, bir kimseden zorbalıkla alınan para

ḥ.+ ı 562, 923

ḥarāc(ı) al- : -1- [Ar.+T.] bir yerden, bir kimseden zorbalıkla para almak

ḥ.- up 344

ḥarāmī : -1- [Ar.] eşkiya, yol kesen, haydut

ḥ. 848

ḥarīdār : -1- [Far.] alıcı, müşteri.

ḥ. 194

ḥas : -2- [Far.] dal veya ot kırıntısı, yonga, çöp

ḥ. 585, 819

ḥāş : -1- [Ar.] seçkin, özel, hususi

ḥ.+ inuñ 871

ḥāş ol- : -1- [Ar.+T.] seçkin, saygın ve itibarlı olmak

ḥ.- asın 603

ḥāş ü 'ām : -1- [Ar.+Far.+Ar.] seçkin kimseler ve halk, herkes

ḥ.+ e 406

ḥasbī : -1- [Ar.] bir karşılık beklemeden gönüllü olarak yapılan, Allah rızası için olan, karşılıksız

ḥ. 82

ḥased : -1- [Ar.] kıskanma, çekememezlik

ḥ.+ den 526

ḥased yi- : -1- [Ar.+T.] haset etmek

ḥ.- r 904

ḥāşıl it- : -1- [Ar.+T.] ortaya çıkarmak, meydana getirmek

ḥ.- e 445

ḥāşıl ol- : -1- [Ar.+T.] meydana gelmek, ortaya çıkmak

ḥ.- ur 969

ḥaşlık : -1- [Ar.] özgülük, özellik

ḥ.+ ından 517

ḥaşḥāş : -1- [Ar.] otsu bir kültür bitkisi

ḥ. 489

ḥaşmet ü cāh : -1- [Ar.+Far.+Ar.] heybet ve ihtişam

ḥ. 282

ḥaṭ : 1. -1- [Ar.] çizgi,

ḥ. 401

2. -5- yazı

ḥ. 554, 575

ḥ.+ ı 550

ḥ.+ tuñ 714

ḥaṭā : 1. -2- [Ar.] yanlış

ḥ.+ dur 525, 564

ḥaṭa it- : -1- [Ar.+T.] yanılmak, yanılığa düşmek

ḥ.- miş 472

ḥaṭā vü sehv : -1- [Ar.+Far.+Ar.]

yanlış ve hata

h.+ ümi 28

2. -2- suç, günah, kusur

h. 977

hāṭır : -2- [Ar.] gönül, kalp

h.+ ı 818

h.+ ını 671

ḥaṭīb : -1- [Ar.] güzel söz söyleyen, hitabet yeteneği olan kimse

h.+ üñ 585

ḥatm it- : -2- [Ar.+T.] tamamlamak, sonlandırmak, bitirmek

h. 28

h.- elüm 944

ḥatm-i cümle mürselin : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] bütün peygamberlerin sonuncusu, Hz. Muhammet

h.+ dür 39

ḥaṭṭ-ı emān vir- : -1- [Ar.+Ar.+T.] affedildiğine dair yazı, belge vermek

h.- em 613

ḥavāli : -1- [Ar.] çevre, civar, yöre

h. 627

ḥavf it- : -1- [Ar.+T.] korkmak, çekinmek

h.- e 443

ḥavf ü hirās : -1- [Ar.+Far.+Far.] korku ve ürkme

h.+ ı 631

ḥayā : -1- [Ar.] utanma, sıkılma, utanç

h.+ dan 346

ḥayāl -2- [Ar.] Aslı olmadığı halde zihinde kurulan şey, düş

h.+ üm 31

h.+ üñ 441

ḥayālāt üş- : -1- [Ar.+T.] hayaller toplanmak, yığılmak

h.- ti 776

ḥayasuz : -1- [Ar.] utanması olmayan, sıkılmayan

h. 510

ḥayāt : -1- [Ar.] yaşam, ömür

h.+ ı 879

ḥayāt(i) bul- : -1- [Ar.+T.] canlanmak, dirilmek; arzu edilen faydalı bir yaşam tarzına ulaşmak

h. 326

ḥayl ü sipāh : -1- [Ar.+Far.+Far.]

asker, ordu

h.+ ı 884

ḥayr : -1- [Ar.] hayırlı, yararlı, faydalı, olumlu, şer karşıtı

h. 28

ḥayr ü şer : -1- [Ar.+Far.+Ar.] hayır ve şer; iyilik ve kötülük

h.+ de 547

ḥayırḥvāh ol- : -2- [Ar.+T.] hayırsever olmak

h.- a 665

h.- alar 667

ḥayra maḥdem : -1- [Ar.+Ar.] hayırlı şekilde gelme

h. 392

ḥayret : -3- [Ar.] bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık

h.+ den 770

h.+ inden 218, 864

ḥayretde yet- : -1- [Ar.+T.] hayret içinde kalmak, çok şaşırarak

h.- di 762

ḥayvān-şifat : -1- [Ar.+Ar.] hayvan gibi

h. 842

ḥayy ü ḫadīm : -1- [Ar.+Ar.] ezeli ve ebedi olan

h.+ i 220

ḥazān : -1- [Far.] güz, sonbahar

h. 786

ḥazer ḫıl- : -2- [Ar.+T.] sakınmak, çekinmek, korkmak

h. 352, 354

ḥāzır ol- : -1- [Ar.+T.] hazır durumda bulunmak

h.- dı 582

ḥazīne : -1- [Ar.] hazine, servet

h.+ mden 591

ḥazret : -1- [Ar.] huzur, kat

h.+ ine 61

hebā : -1- [Ar.] boşa gitme, ziyan olma

h.+ dur 832

ḥelāl it- : -1- [Ar.+T.] üzerinde hiçbir hak iddia etmeksizin bağışlamak

h.- miş 620

hem : 1. -33- [Far.] “aynı zamanda, ayrıca” anlamında bağlaç

h. 31, 110, 188, 229, 250, 261, 275, 367, 394, 400, 403, 411, 42, 452, 463, 465, 513, 615, 638, 643, 663, 666, 675, 758, 901, 930, 932, 950

2. -1- “daha, henüz”

h. 210

3. -2- “de, da”

h. 288, 853

4. -1- “ayrıca, üstelik”

h. 644

hem hem : -2- [Far.+Far.] birden fazla özne, tümleş veya fiili birlikte kabul etmek için, bunlardan önce yer alan kelimelerin başlarına getirilen tekrarlı bağlaç, ne ... ne ... karşısı

h. 548, 751

hem-âgûş : -2- [Far.+Far.] kucak kucağa

h. 465, 787

hem-celis : -1- [Far.+Ar.] dost, yakın arkadaş

h.+ üm 256

hem-dem : -3- [Far.+Far.] dost, arkadaş

h. 724

h.+ i 693

h.+ leri 177

hem-dem ol- : -2- [Far.Far.+T.] arkadaş olmak, arkadaşlık etmek

h. 888

h.- asın 325

hem-dest : -2- [Far.+Far.] el ele, birlikte, ortak

h. 459

h.- ur 331

hem-dest ol- : -1- [Far.+Far.+T.] el ele, birlikte olmak

h.- ubdur 508

hem-ḥāne : -1- [Far.+Far.] dost, arkadaş

h. 256

hem-‘inān-ı tīg : -1- [Far.+Ar.+Far.] kılıcın arkadaşları

h. 757

hem-kār : -1- [Far.Far.] aynı işi yapan

h. 742

hem-rāh : -2- [Far.+Far.] yol arkadaşı, yoldaş

h. 241

h.+ ı 725

hem-rāz-ı mahrem : -1- [Far.+Far.+Ar.]

gizliliğin sırdaşı

h. 724

hem-rikābı ol- : -1- [Far.+Ar.+T.] üzüngisi bir olmak, aynı seviyede, denk olmak

h.- ubdur 487

hem-sāye : -1- [Far.+Far.] komşu, bir arada yakın bulunan kimse

h.+ sinūñ 752

hem-seng : -1- [Far.+Far.] aynı ayarda, aynı ölçüde

h. 175

hem-ser : 1. -1- [Far.+Far.] baş başa, arkadaş, dost

h. 459

2. -1- benzer, eş

h.+ i 811

hem-ser ol- : -1- [Far.+Far.+T.] arkadaş olmak

h.- a 267

hem-şehri : -1- [Far.+Far.] aynı şehir ve memleketten olan kişilerden her biri

h.+ sidür 261

hemān : -1- [Far.] “derhâl, çabucak, hiç vakit geçirmeden” anlamında zaman zarfı

h.+ dur 277

hemānā : 1. -4- [Far.] “güya, sanki” anlamında durum zarfı

h. 159, 84, 597, 848

2. -4- “adeta, tıpkı” anlamında durum zarfı

h. 380, 488, 730, 745

hemān-dem : -10- [Far.+Far.] “derhâl, o anda, çabucak, hemen” anlamında zaman zarfı

h. 187, 283, 414, 496, 545, 619, 628, 637, 660, 867

hemīn : 1. -6- [Far.] “hemen, o anda” anlamında zaman zarfı

h. 211, 231, 284, 302, 391, 873

2. -2- “bir de, üstelik” anlamında durum zarfı

h. 235, 514

3. -2- “sadece” anlamında durum zarfı

h. 313, 740

4. -1- “sanki, güya” anlamında

durum zarfı

h. 370

5. -2- “tıpkı” anlamında durum zarfı

h. 383, 842

6. -1- “her zaman” anlamında zaman zarfı

h. 650

hemîşe : -3- “her zaman, daima, sürekli” anlamında zaman zarfı

h. 497, 760, 786

hengâm-ı veğân : -1- savaş zamanı

h.+ uñ 484

hep : 1. -8- “her zaman” anlamında zaman zarfı

h. 15, 160, 17, 549, 562, 832, 851

2. -9- “bütün, hepsi” anlamında belgisiz zamir

h. 112, 177, 212, 433, 437, 634, 921

3. -1- “bütün, her bir” anlamında belgisiz sıfat

h. 654

her : 1. -41- [Far.] “bütün, her bir” anlamında belgisiz sıfat

h. 122, 123, 14, 140, 192, 213, 233, 234, 241, 271, 310, 318, 356, 367, 400, 430, 467, 468, 537, 550, 700, 701, 712, 716, 717, 725, 738, 740, 742, 791, 802, 835, 863, 888, 930, 931, 938, 947, 957

2. -1- “teker teker hepsi, birer birer hepsi, birer birer tamamı” anlamında kullanılan belgisiz sıfat

h. 717

3. -1- “belli aralıklarla devamlı, bütün” anlamında belgisiz sıfat

h. 923

her ân : -1- [Far.+Ar.] “her zaman, sürekli, daima” anlamında zarfı

h. 162

her bir : -2- [Far.+T.] “her biri, bütünü, hepsi” anlamında belgisiz sıfat

h. 196, 693

her biri : -2- [Far.+T.] “ayrı ayrı hepsi” anlamında belgisiz zamir

h. 223, 814

her dem : -3- [Far.+Far.] “sürekli, daima, her zaman” anlamında zaman zarfı

h. 8, 925, 942

her kapudan giriş- : -1- [Far.+T.+T.] hedefe, amaca ulaşmak için her yolu denemek

h.- üp 265

her kim : -1- [Far.+T.] “herhangi biri, her kimse” anlamında belgisiz zamir

h.+ uñle 850

her ne : -1- [Far.+T.] “her ne olursa olsun” anlamında durum zarfı

h. 618

her ne ise : -1- [Far.+T.+T.] “her neyse, ne olursa” anlamında durum zarfı

h. 891

hercâyî : -1- [Far.] şıpsevdi, vefasız, sebatsız

h.+ sin 278

herdem : -1- [Far.] “her zaman, her an” anlamında zaman zarfı

h. 297

hergiz : -2- [Far.] “asla, hiçbir zaman” anlamında zaman zarfı

h. 612, 903

hest ol- : -1- [Far.+T.] var olmak, meydana gelmek

h.- alı 715

hevâ : 1. -6- [Ar.] hava

h.+ dan 166

h.+ dur 209

h.+ sı 183, 785, 892

h.+ sinuñ 778

2. -3- arzu, istek, heves

h. 234

h.+ da 979

h.+ sin 601

hevâ cāmı : -2- [Ar.+Far.] arzu kadehi

h. 120, 978

hevâ-yı nefis : -2- [Ar.+Ar.] nefsin arzu ve isteği

h. 23, 385

hevâ-yı saltanat : -1- [Ar.+Ar.] hükümdarlık hevesi

h.+ dan 229

3. -2- gökyüzü
h.+ da 371
h.+ ya 851
4. -1- meyil
h.+ yı 422
hevā-h^yāh ol- : -1- [Ar.+Far.+T.] yar,
dost olmak
h.- dı 154
hevādan : -1- [Ar.] “havadan, hızlı ve
kolay bir şekilde” anlamında durum zarfı
h. 618
hevādār kııl- : -1- [Ar.+T.] aşık etmek
h.- ur 13
hevāyī : -2- [Ar.] heva ve hevesine tabi,
nefis ve şehvetine düşkün, hafif mizaçlı
h. 370
h.+ sin 278
hey : -1- [T.] sitem, yakınma, azar,
beğenme vb. çeşitli duyguları anlatan
cümlelerde kullanılan ünlem
h. 428
heybet al- : -1- [Ar.+T.] korkmak
h.- dı 374
heycā günü : -1- [Ar.+T.] savaş günü,
savaş zamanı
h. 922
heyhāt : -2- [Ar.] yazık, ne yazık, eyvah
h. 20, 329
hezār : -1- [Far.] “bin” anlamında
belgisiz sıfat
h. 318
hezārā : -1- [Far.] “pek çok” anlamında
belgisiz sıfat
h.+ da 697
hezārān : -10- [Far.] “bin, binlerce, pek
çok” anlamında belgisiz sıfat
h. 3, 170, 178, 200, 205, 246,
413, 473, 782, 784
2. -2- “binlerce, pek çok”
anlamında miktar zarfı
h. 207
h.+ uñ 354
hezīmet kııl- : -1- [Ar.+T.] büyük ve
kesin bir yenilgiye uğratmak
h.- sa 463
hired-mend : -1- [Far.+Far.] akıllı,
anlayışlı, zeki kimse
h. 815

hırmən-i lāf : -1- [Far.+Far.] laf harmanı
h.+ ı 841
hışm vü ğurūr ehli : -1-
[Far.+Far.+Ar.+Ar.] gurur ve öfke
topluluğu
h. 674
hızmet : -1- [Ar.] birinin işini görme
veya birine yarayan bir işi yapma
h.+ ümi 952
hızmet it- : -1- [Ar.+T.] hizmet etmek, iş
görmek, çalışmak, başkalarının işini
yapmak
h.- em 890
Hızrī-veş : -1- [Ar.+T.] Hızır gibi
H. 434
Hızır-veş ir- : -1- [Ar.+Far.+T.]
Hızır gibi yetişmek
h.- eler 667
hiç : -16- [Far.] “asla” anlamında durum
zarfı
h. 303, 466, 482, 518, 519, 534,
535, 588, 592, 656, 752, 779, 798, 816,
847, 849
hiç kes : -1- [Far.+Far.] “bir kişi bile,
kimsecik” anlamında belgisiz zamir
h. 507
hiçbir : -2- [T.] hiçbir, bir addan önce
getirilerek o adın bildirdiği varlıktan bir
tanisinin bile olmadığını anlatan belgisiz
sıfat
h. 319, 771
hidāyet cāmı : -1- [T.] kurtuluş kadehi
h.+ nı 65
hidāyet ol- : -1- [Ar.+T.] gerçeği görüp
kabullenmek, akli başına gelmek
h.- ur 969
hikāyet : [Ar.] hikāye
h. 504
hikāyet it- : -1- [Ar.+T.] hikāye
olarak anlatmak
h.- elüm 886
hikāyet kııl- : -1- [Ar.+T.] hikāye
etmek, anlatmak
h.- ur 814
hile : -1- [Ar.] birini aldatmak, yanıltmak
için yapılan düzen, dolap, oyun
h. 396
hile eyle- : -1- [Ar.+T.] bir

kimseyi aldatmak, kandırmak ve yanıltmak

h.- yem 774

hilet it- : -1- [Ar.+T.] hile yapmak

h.- sün 265

himmet : -2- [Ar.] lütuf, iyilik, iyi davranma

h.+ iyle 982

h.+ ünde 294

himmet ol- : -1- [Ar.+T.] yardımı, ihsanı, lütfu olmak

h.- dı 661

himmeti ol- : -1- [Ar.+T.] emeği, gayreti, çabası olmak

h.- a 668

hıre ol- : -1- [Far.+T.] (gözü) kamaşmak, bulanmak

h.- ur 91

hısbuñ 'ilmi : -1- [Ar.+Ar.] hesap ilmi, matematik

h.+ ni 402

hıtab(ı) kıl- : -1- [Ar.+T.] sözün bir kimseye yöneltildiğini anlatmak için seslenmek

h.- dı 812

hod : -5- [Far.] “kendi, zâtı” anlamında dönüşlülük zamiri

h. 16, 267, 312, 509, 807

hod sevdā : -1- [Far.+Ar.] kendini beğenme

h. 269

hod-gam : -1- [Far.+Ar.] sadece kendini düşünen, bencil

h.+ mışsın 587

hor (1) : -1- [Far.] yiyici

h. 480

hor (2) : -1- [Far.] değersiz, bayağı, hakir

h.+ sın 842

horus-ı pîre-zen : -1- [Far.+T.+Far.] yaşlı horoz

h.+ den 686

hoş : 1. -4- [Far.] “beğenilen, duyguları okşayan, zevk veren” anlamında niteleme sıfatı

h. 152, 533, 634, 900

hoş hevā : -1- [Far.+Ar.] hoş, güzel koku

h. 160

hoş vakt ü dem : -1- [Far.+Ar.+Far.+Ar.] iyi geçinen arkadaş, dost

h.+ dür 735

2. -3- “beğenilen, duyguları okşayan bir biçimde” anlamında durum zarfı

h. 632, 885, 955

hoş ol- : -1- [Far.+T.] esenlikte olmak

h.- dı 948

hoş revan : -1- [Far.+Far.] iyi yönetilen, iyi idare edilen

h.+ dur 84

hoş-hal : -1- [Far.+Ar.] durumu iyi, mesut, bahtiyar, memnun

h. 912

hoşā : -1- [Far.] ne hoş

h. 664

hū : -2- [Far.] huy, tabiat

h.+ dur 544

h.+ sı 440

hū it- : -1- [Far.+T.] bir davranışı alışkanlık durumuna getirmek

h.- üp 482

hub : -1- [Ar.] sevgi, muhabbet

h.+ buñ 846

hüb u rüşen : -1- [Ar.+Far.+Far.] güzel, hoş ve parlak

h. 164

hüb-ter ol- : -1- [Ar.+Far.+T.] daha güzel olmak

h.- ur 741

Hudā-yı mihr ü mäh : -1- [Ar.+Ar.+Far.+Far.] güneşin ve ayın sahibi olan Allah

h.+ a 74

Hudā-yı zāt-ı hurrem : -1- [Ar.+Ar.+Far.] ferahlık veren Allah

h. 573

Hudā vü bendeler rāzı olalar : -1- [Ar.+Far.+Far.+Ar.+T.] “Allah ve kulları razı olsun” anlamında dua ifadesi

h. 968

hudāvend : -1- [Far.] Efendi, sahip, malik, hükümdar

h.+ üñ 577

Hudāvendā : -1- [Far.] “ey Allah’ım”

anlamında Allah'a edilen hitap *bk.* *Ḥudāyā*

h. 63

Ḥudāyā : -1- [Far.] “ey Allah'ım” anlamında Allah'a edilen hitap *bk.* *Ḥudāvendā*

h. 22

ḥulūl itdür- : -1- [Ar.+T.] içine girdirmek, nüfuz ettirmek

h.- di 9

ḥuluv : -1- [Ar.] boşluk, boş olma

h. 479

ḥūn-ı bī-günāhı akıt- : -1- [Far.+Far.+Far.+T.] günahsız kanı akıtmak, günahsız birini öldürmek

h.- ma 658

ḥūn-rīzlīk : -1- [Far.+Far.] kan dökücülük, zalimlik

h. 514

ḥunbār : -1- [Far.] kan saçan, kan döken

h. 272

ḥūnī : -1- [Far.] kan akıtıcı, kan dökmeye meyilli, zalim

h. 511

ḥurd kıl- : -1- [Far.+T.] küçültmek, ufaltmak

h.- ur 489

ḥurd ü ḥābı gider- : -1- [Far.+Far.+Ar.+T.] iştahını ve uykusunu kaçırmak, korkutmak

h.- miş 487

ḥurmet yolu : -1- [Ar.+T.] saygı yolu, saygılı bir şekilde

h.+ ndan 45

ḥurmetiçün : -1- [Ar.+T.] hürmet ve şerefi için

h. 26

ḥurrem : -2- [Far.] sevinçli, şen

h. 250, 318

ḥurrem ü şād ol- : -1- [Far.+Far.+Far.+T.] şen ve mutlu olmak

h.- dı 915

ḥurremliḡ : -2- [Far.] mutluluk

h. 178, 268

ḥurşid ile māh : -1- [Far.+T.+Far.] güneş ile ay

h. 154

ḥurūş : -2- [Far.] saldırı, akın

h.+ ın 763

h.+ um 608

ḥusrev : -1- [Far.] padişah, hükümdar

h.+ lerüñ 835

ḥuše-çin : -1- [Far.+Far.] başak toplayan

h.+ i 170

ḥušk maḡz : -1- [Far.+Far.] kuru, boş kafa

h.+ ı 249

ḥušk ol- : -2- [Far.+T.] kurumak

h.- a 785

h.- dı 636

ḥušk ü ter : 1. -1- [Far.+Far.+Far.] kara ve deniz

h. 342

2. -1- yaz ve kış

h.+ de 547

ḥużūr : -1-[Ar.] dirlik, baş dinçliği, gönül rahatlığı, rahatlık, erinç

h.+ um 904

ḥükm : -4- [Ar.] hâkimiyet

h.+ i 105, 800, 84

h.+ inde 680

ḥükm ıssı ol- : -1- [Ar.+T.+T.] hüküm sahibi olmak, hükmetmek

h. 945

ḥükm it- : -1- [Ar.+T.] egemenliği altında bulundurmak

h.- en 657

ḥükm ü fermān : -1- [Ar.+Far.+Far.] emir, karar ve buyruk

h. 933

ḥükm ü hilāfet : -1- [Ar.+Far.+Ar.] hâkimiyet ve halifelik

h. 97

ḥükmü(m) yürü- : -1- [Ar.+T.] gücü yetmek, sözü geçmek

h.- r 342

hümā : -3- [Far.] başına konduğu kimseye mutluluk getirdiğine inanılan talih kuşu

h. 382

h.+ dan 306, 371

hüner-mend : -1- [Far.+Far.] hünerli, marifetli

h. 805

hüner-vār : -1- [Far.+Far.] hünerli, marifetli

h. 740

hürmet kı- : -1- [Ar.+T.] hürmet etmek, saymak, saygı göstermek

h.- dı 240

hüsn : -1- [Ar.] güzellik

h.+ i 9

hüsn ü cemāl : -1- [Ar.+Far.+Ar.] yüz güzelliği

h.+ i 748

hüsrān : -1- [Ar.] beklenenin, umulanın elde edilememesinden doğan acı, hüzn

h.+ a 816

hüveydā it- : -1- [Far.+T.] açık etmek, açığa çıkarmak

h.- e 8

-İ (ı, ‘i)

ırağ : -1- [T.] uzak

ı.+ a 818

ırağ ol- : -2- [T.+T.] uzaklaşmak

ı.- sun 450, 569

ırla- : -1- [T.] şarkı söylemek, çağırmak

ı.- yu 415

‘ırz : -2- [Ar.] iffet, şeref ve haysiyet

‘ı. 83

‘ı.+ uñ 841

‘ırz ü nāmūs : -1- [Ar.+Far.+Ar.] namus ve şeref

‘ı.+ a 894

‘ırz-ı ‘azīz : -1- [Ar.+Ar.] yüce, değerli namus, şeref

‘ı.+ i 902

ıslāh : -1- [Ar.] iyileştirme, düzeltme

ı.+ ı 905

ışmarla- : -1- [T.] nasıl davranması gerektiğini söylemek, tembih etmek, tavsiye etmek

ı.- duğı 634

‘ışk : -1- [Ar.] aşk

‘ı. 9

-İ (i, ‘i, ‘i)

i- : -49- [T.] “i-” ek fiili.

i.- di 122, 158, 159, 163, 165, 166, 167, 168, 171, 173, 175, 206, 219, 233, 237, 301, 374, 446, 591, 783, 786,

787, 859, 860

i.- dügin 493

i.- dūñ 590

i.- ken 499, 528, 851

i.- miş 846

i.- se 228, 277, 453, 69, 705, 765, 801, 827, 894, 981

i.- sem 903

i.- señ 352

‘ibret al- : -1- [Ar.+T.] ders çıkarmak, tecrübe kazanmak

‘i.- a 496

‘ibret düş- : -1- [Ar.+T.] ibret almak, ders almak

‘i.- e 653

ibtizāl : -1- [Ar.] adileşme, bayağılaşma

i. 22

icād(i) ol- : -1- [Ar.+T.] ilk kez bir şey yaratılmak

ī.- duğda 573

icāzet : -1- [Ar.] izin, müsaade, ruhsat

i.+ le 388

iç : -7- [T.] bir şeyin kendi sınırları arasında kalan kısmı, dahil

i.+ i 163, 171, 216

i.+ inde 252

i.+ inden 322, 360

i.+ ine 520

iç- : -1- [T.] bir sıvıyı ağza alıp yutmak

i.- di 323

içerü : -1- [T.] iç yan, iç bölüm, dışarı karşıtı i. 388

içerüsi karar- : -1- [T.+Ar.] kalbi kararmak, yüreği kararmak

i.- mış 749

içinde : 1. -7- [T.] “ortamında” anlamında yer-yön zarfı

i. 116, 288, 319, 413, 686, 836, 870

2. -2- “bir şey ile dolu biçimde” anlamında durum zarfı

i. 116, 288

3. -4- “arasında” anlamında yer-yön zarfı

i. 403, 651, 664, 738

4. -3- “süresince” anlamında zaman zarfı

- i. 737, 888
5. -1- “sırasında” anlamında zaman zarfı
 i. 738
içre : **1.** -3- [T.] “içinde” anlamında yer-yön zarfı
 i. 5, 134, 636
2. -10- “arasında” anlamında yer-yön zarfı
 i. 182, 427, 507, 70, 73, 761, 809, 827, 843
3. -3- “esnasında, sırasında” anlamında zaman zarfı
 i. 144, 280, 461
4. -1- “içine” anlamında yer-yön zarfı
 i. 211
5. -2- “süresince” anlamında zaman zarfı
 i. 225, 673
6. -1- “karşısında” anlamında yer-yön zarfı
 i. 909
içün : **1.** -3- [T.] “için, amacıyla, maksadıyla” anlamında edat
 i. 290, 594, 89
2. -1- “hakkında”
 i. 229
3. -2- “uğruna, yoluna”
 i. 880
içür : -2- [T.] içirmek, içmesini sağlamak
 i.- di 57, 65
idin- : -2- [T.] kendini bir şeye sahip kılmak, kendine sağlamak, elde etmek, iktisap etmek
 i.- düm 433
 i.- miş 382
igen : **1.** -1- [T.] “çok, pek çok” anlamında miktar zarfı
 i. 510
2. -1- “çok fazla, bu kadar” anlamında belgisiz sıfat
 i. 813
igende : -1- [T.] “çok, pek çok” anlamında miktar zarfı
 i. 190
ihâta : -1- [Ar.] etraflı şekilde kavrama

- ve anlama, geniş ve etraflı bilgi
 i. 404
ihsân : -3- [Ar.] bağışlama, bağışta bulunma
 i. 660, 984
 i.+ uña 407
ihtilâṭ(i) kıl- : -1- [Ar.+T.] karşılaşp görüşmek, görüşüp temas etmek
 i.- ursın 929
ihtimām(i) eyle- : -1- [Ar.+T.] dikkat, özen göstermek bk. ihtimām(i) it-
 i.- di 187
ihtimām(i) it- : -1- [Ar.+T.] dikkat, özen göstermek bk. ihtimām(i) eyle-
 i.- di 254
ihtirām(i) it- : -1- [Ar.+T.] saygı göstermek, saymak, değer vermek
 i.- üp 308
ihtiyār : -1- [Ar.] kendi irade ve isteğiyle seçme ve hareket etme
 i.+ ı 536
ihtiyāruñ al- : -1- [Ar.+T.] iradesini almak
 i.- updur 823
ihtiyāt(i) çek- : -1- [Ar.+T.] olabilecek şeyleri hesaba katarak tedbirli ve ölçülü davranmak, sakınmak
 i.- ersin 929
ikbāle irmiş ol- : -1- [Ar.+T.+T.] yüksek mevkiye ulaşmış olmak
 i.- a 673
iki : -4- [T.] 2, “iki” sayı sıfatı
 i. 347, 529, 651, 733
iki biç- : -1- [T.+T.] ikiye ayırmak
 i.- er 743
iki bükül- : -1- [T.+T.] iki kat olup öne eğilerek saygı göstermek
 i.- di 629
iki şakḳ ol- : -1- [T.+Ar.+T.] ikiye ayrılmak, iki parça olmak
 i.- ur 739
iki dil : -1- [T.+T.] iki dil; iki gönül (tevriye yapılarak iki anlam kastedilmiştir.)
 i. 644
iki dillü : -1- [T.+T.] iki dil bilen; iki yüzlü olan (tevriye yapılarak iki anlam

kastedilmiştir.)

i. 707

iki üç : -1- [T.+T.] “birkaç” anlamında belgisiz sıfat

i. 372

iki yüz : -1- [T.+T.] iki yan, taraf; iki yüz (tevriye yapılarak iki anlam kastedilmiştir.)

i. 644

ikilik : -1- [T.] ayrılık, senlik benlik davası

i.+ den 11

ikimiz : -2- [T.] “ikimiz, iki kişi” anlamında belgisiz zamir

i. 936, 937

ikimüz : -6- [T.] “ikimiz, iki kişi” anlamında belgisiz zamir

i. 280, 281, 885, 893, 910

i.+ dür 882

ikindü : -1- [T.] öğle ile akşam arasındaki zaman

i. 94

ikisi : -4- [T.] “iki kişi, her ikisi” anlamında belgisiz zamir

i. 12, 791, 917

i.+ nüñ 261

iklīm : -1- [Ar.] ülke, diyar

i. 607

iklīm-i faẓl : -1- [Ar.+Ar.] fazilet ülkesi

i.+ uñ 433

ikrām it- : -1- [Ar.+T.] ağırlamak, ihsanda bulunmak

i.- di 392

ikrār : -1- [Ar.] kabul etme, tasdik etme

i. 944

ikrār eyle- : -1- [Ar.+T.] kabul etmek, tasdik etmek

i. 603

il : -6- [T.] ülke, memleket, diyar

i.+ de 524

i.+ dür 393

i.+ ine 576, 871

i.+ ümī 691

i.+ üñden 611

İlahī : -1- [Ar.] “ey benim Allah’ım” anlamında Allah’a hitap sözü

i. 101

ile : 1. -13- [T.] “ve” bağlacı

i. 9, 162, 241, 281, 343, 488, 55, 554, 615, 81, 921, 931, 939

2. -63- “olarak, bir biçimde” anlamında edat

i. 178, 268, 270, 282, 302, 308, 357, 499, 639, 691, 6, 115, 131, 148, 165, 176, 178, 18, 189, 198, 23, 28, 304, 347, 38, 385, 445, 448, 459, 469, 474, 51, 524, 557, 570, 587, 589, 660, 68, 680, 732, 739, 772, 774, 777, 802, 803, 826, 828, 837, 854, 860, 865, 869, 887, 935

3. -5- “birlikte, beraber” anlamında edat

i. 325, 343, 859, 964, 965

4. -1- “ilgili, alakalı” anlamında edat

i. 519

5. -1- “aracılığıyla, vasıtasıyla” anlamında edat

i. 911

ilerü : 1. -1- [T.] “önce, ilk” anlamında zaman zarfı

i. 483

2. -1- daha iyi, daha üstün.

i. 462

ilerü tūr- : -1- [T.+T.] önde olmak, savaş sırasında başı çekmek, önderlik yapmak

i.- maya 461

illā : -1- [Ar.] “ne olursa olsun, hangi şartta olursa olsun, her hâlde, ille, illaki” anlamında durum zarfı

i. 819

‘illet : -1- [Ar.] kızdıran, sinirlendiren şey veya kimse

‘i.+ inden 446

‘ilm : -10- [Ar.] bilim

‘i. 554, 575, 826, 859

‘i.+ e 822

‘i.+ in 861

‘i.+ ini 73

‘i.+ üñ 72

‘i.+ üñden 401

‘ilm ü dīm : -1- [Ar.+Far.+Ar.] bilim ve din

‘i.+ dür 397

ilt- : -3- [T.] iletmek, götürmek

i.- en 553
i.- er 551
i.- üñ 652
īmān ehli : -1- [Ar.+Ar.] Allah’a inanan ve iman edenler
i.+ dür 16
īmāndan ol- : -1- [Ar.+T.] imanından olmak, imanını, inancını kaybetmek
i.- sun 421
imdi : -1- [T.] “şu hâlde, artık” anlamında zaman zarfı
i. 563
imtiyāz(u) it- : -1- [Ar.+T.] üstün görmek, ayrıcalıklı tutmak
i.- mez 955
in- : -1- [T.] bulunduğu yerden aşağıya doğru gelmek
i.- señ 953
‘inād : -1- [Ar.] dediğinden vazgeçmeme, ayak direme, direnme
‘i. 270
inan- : -1- [T.] birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek
i.- dı 333
‘inān : -1- [Ar.] dizgin
‘i.+ ı 53
‘inānı şal- : -1- [Ar.+T.] dizginleri ele vermek, başkasının yönetimini kabullenmek
‘i. 967
‘ināyet : -1- [Ar.] yardım, iyilik
‘i. 59
inқыyāde it- : -1- [Ar.+T.] boyun eğmek, itaat etmek
i.- mek 889
ins ile cān : -1- [T.] insan ile cin taifesi
i. 369
ins ile cinān : -1- [Ar.+T.+Ar.] insan ve cinler
i. 77
inşāf : -1- [Ar.] acımaya, vicdana veya mantığa dayanan adalet
i. 944
inşāf eyle- : -1- [Ar.+T.] insaf etmek, merhamet etmek, acımak
i. 130
inşa’allah : -1- [Ar.] “eğer Allah isterse, Allah nasip ederse” anlamında dilek

sözü
i. 143
intizām : -1- [Ar.] düzgünlük, düzen, tertip
i.+ ı 287
ir- : -8- [T.] erişmek, ulaşmak, varmak.
i.- di 872
i.- meden 893
i.- miş 787
i.- mişdi 173
i.- üp 624, 914, 917
i.- üpdür 406
irgür- : -1- [T.] ulaştırmak, eriştirmek
i. 764
iriş- : -6- [T.] erişmek, yetişmek, ulaşmak
i.- di 623
i.- ir 953
i.- irlerdi 414
i.- medin 326
i.- miş 173, 480
irür- : -1- [T.] ulaştırmak, eriştirmek
i.- em 74
is : -4- [T.] sahip, malik
i.+ sine 510
i.+ si 205, 654
i.+ sini 878
işāl kıldur- : -1- [Ar.+T.] ulaştırmak, eriştirmek
i.- dı 914
‘İsī-veş : -1- [Ar.+Far.] Hz. İsa gibi
‘i. 816
ism : -3- [Ar.] ad
i. 837
i.+ ine 619
i.+ üñ 592
ism(üm) tak- : -1- [Ar.+T.] lakap takmak
i.- updur 698
iste- : -6- [T.] istek duymak, arzulamak
i.- mez 599
i.- r 426, 458, 903
i.- se 672
i.- yim 33
istiğfāre düş- : -1- [Ar.+T.] Allah’tan günahlarının bağışlanmasını istemek,

tövbe etmek

i.- di 625

istimālet vir- : -1- [Ar.+T.]
meylettirmek, cezbetmek, gönül almak

i.- üp 207

isuz it- : -1- [T.+T.] kimsesiz,
sahipsiz bırakmak.

i.- üp 473

'iṣyān : -1- [Ar.] karşı gelme, itaatsizlik
etme, baş kaldırma

'i. 64

iṣ : 1. -25- [T.] yapılan şey, davranış,
eylem

i. 968

i.+ de 656, 957, 361, 362, 938

i.+ den 740

i.+ e 7, 556, 670

i.+ i 741, 935

i.+ idür 217, 515, 524

i.+ inde 931

i.+ lerümden 24

i.+ üm 794

i.+ ün 856

i.+ üñ 275, 499

i.+ üñde 930

i.+ üñdür 650, 822, 836

2. -3- görev, vazife

i. 294

i.+ i 451

i.+ idür 224

3. -2- konu, mesele

i.+ de 364

i.+ inde 513, 934

4. -5- uğraş, meşguliyet

i.+ de 559

i.+ idür 540

i.+ ime 795

i.+ inde 740

i.+ lerden 521

5. -1- bir iş veya durumu sürekli
yaparak huy edinmek

i.+ ü(ñ) ol-ubdur 833

iṣ buyur- : -1- [T.+T:] bir işin
yapılmasını söylemek, emretmek

i.- a 367

iṣ ile gücden firāk : -1- [T.+T.+T.+Ar.]
yapılan iş ve meşguliyeti bırakma

i.+ um 565

iṣāret eyle- : -1- [Ar.+T.] işaret etmek,
bir şeyi, bir durumu el, yüz hareketleriyle
anlatmak, göstermek

i.- di 337

iṣāret ol- : -1- [Ar.+T.] iz, alamet, belirti
olmak

i.- dı 442

iṣbu : -3- [T.] “bu, işte bu” anlamında
işaret sıfatı

i. 115, 420, 812

iṣe sür- : -1- [T.+T.] iş yaptırmak

i.- ürler 760

iṣi yok : -1- [T.+T.] “iş, uğraşı, alakası
olmaz” anlamında kullanılan söz

i. 732

iṣin bitür- : -1- [T.+T.] işini
tamamlamak, yapmak

i.- e 681

iṣit- : -23- [T.] dinlemek, duymak

i. ! 150, 949, 961

i.- di 187, 199, 201, 226, 307,
387, 422, 425, 895, 635, 723, 767, 812,
946

i.- e 245

i.- mişem 191

i.- üp 275, 659, 762

i.- ür 830

iṣtiğāl : -1- [Ar.] uğraşma, meşgul olma

i.+ in 445

'iṣve : -1- [Ar.] naz, eda

'i.+ yle 964

it- : 1. -2- [T.] etmek, eylemek, yapmak

i.- eler 495

i.- üp 55

2. -1- niyet etmek

i.- en 463

iṭā'at : -2- [Ar.] emre uyma, söz dinleme

i. 527

i.+ den 530

iṭā'at it- : -1- [Ar.+T.] emre
uymak, söz dinlemek -

i.- e 970

'itāb : -2- [Ar.] azarlama, tersleme

'i.+ ı 717, 813

'itāb it- : -1- [Ar.+T.] azarlamak

'i.- er 791

i'tibār : -1- [Ar.] değer, kıymet,
saygınlık

i.+ uñ 279
i'timād : -3- [Ar.] güven, güvenç, emniyet
 i.+ ı 206, 721
itmek : -1- [T.] ekmek
 i. 807
itrî : -1- [Ar.] ıtır ile ilgili, güzel kokulu
 'i. 778
ittifāk üzre ol- : -1- [Ar.+T.+T.] anlaşma içinde olmak
 i.- avuz 943
ittifāk(i) it- : -1- [Ar.+T.] fikir birliğine varmak, uyuşmak, anlaşmaya varmak
 i.- elüm 885
iy : -38- [T.] “ey” seslenme ünlemi
 i. 100, 129, 139, 143, 150, 189, 241, 250, 255, 276, 292, 294, 327, 336, 337, 409, 450, 540, 546, 568, 583, 64, 654, 709, 711, 720, 747, 813, 831, 842, 876, 894, 902, 924, 968, 972, 984, 99
iyilik(i) it- : -1- [T.+T.] yararlı işler yapmak, yardımcı olmak
 i.- e 963
iyit- : -1- [T.] eyitmek, söylemek
 i.- em 449
iz : -1- [T.] insan veya hayvan ayağının yerde kalan şekli
 i.+ i 92
izin azıtdur- : -1- [Ar.+T.] izini şaşırtmak, yolunu şaşırtmak
 i.- a 444
izince git- : -1- [T.+T.] yolundan gitmek, yaptığı şeyleri yapmak, ona uymak
 i.- mek 525
izüñ tozu : -1- [T.+T.] ayak izinin ardında bıraktığı toz (ayak izinin tozunun bile değerli görülmesi vurgulanmıştır.)
 i.+ ndan 66
iz'ân idin- : -2- [Ar.+T.] anlamak, kavramak bk. iz'ân it-
 i.- gil 560
 i.- mese 554
iz'ân it- : -1- [Ar.+T.] anlamak, kavramak bk. iz'ân idin -
 i.- ün 874
izhâr it- : -2- [Ar.+T.] açığa vurmak,

göstermek
 i.- di 42
 i.- er 753
'izz ile nâz gör- : -1- [Ar.+T.+Far.+T.] değer, kıymet ve nezaket görmek
 'i.- e 962
'izz ile nâz vir- : -1- [Ar.+T.+Far.+T.] yücelik ve eda vermek
 'i.- sün 255
'izz ü huzûr : -1- [Ar.+Far.+Ar.] yüce makam
 'i.+ ina 376
'izzet bul- : -1- [Ar.+T.] itibar görmek, değer, saygı ve hürmet görmek, yücelmek
 'i.- urmuş 941
'izzet eyle- : -1- [Ar.+T.] değer, kıymet vermek
 'i.- miş 243
'izzet kııl- : -1- [Ar.+T.] kıymet ve itibar göstermek
 'i.- dı 240
'izzetiçün : -1- [Ar.+T.] “büyüklüğü ve yüceliği vesilesiyl anlamında durum zarfı
 'i. 26
'izzetle hürmet bul- : -1- [Ar.+Ar.+T.] değer, itibar ve büyüklük, yücelik görmek
 'i.- up 267
'izzet(ümi) tut- : -1- [Ar.+T.] aziz, yüce tutmak
 'i.- ar 952

-K- (k, q)

qabr : -1- [Ar.] mezar
 q. 510
qabza-i kudret : -1- [Ar.+Ar.] kudret eli, her türlü güce sahip el
 q. 243
qaç- : -3- [T.] birinden veya bir şeyden kurtulmak için uzaklaşmak, uzak durmak
 q.- ansın 647
 q.- arsin 818, 854
qaçan : -4- [T.] “ne zaman, her ne vakit” anlamında soru zarfı
 q. 345, 478, 741, 89

kaçan kim : -1- [T.+T.] “ne zaman ki” anlamında edat

k. 505

қadd : -1- [Ar.] boy

k.+ i 470

қaddi қıyāmet : -1- [Ar.+Ar.] uzun boy k. 379

қadeһ-engīz : -1- [Ar.+Far.] kadeh veren, içki içtiren, sarhoş eden

k. 506

қadem : 1. -2- [Ar.] ayak

k.+ den 89

k.+ ler 300

2. -1- adım

k. 414

қадім : -2- [Ar.] geçmişі uzun zamana dayanan, eski

k.+ i 202, 728

қādir : -1- [Ar.] kudret ve kuvvet sahibi, yapabilme gücüne malik olan kimse, muktedir

k. 137

қādir ol- : -1- [Ar.+T.] gücü yetmek, muktedir olmak

k.- duğunca 145

қadr : -1- [Ar.] değer, kıymet

k.+ ümi 350

қadre irür- : -1- [Ar.+T.] değer kıymete ulaştırmak, eriştirmek

k.- mişdi 291

қadr ü cāh : -1- [Ar.+Far.+Ar.] değer ve makam

k.+ ın 505

қadr vir- : -1- [Ar.+T.] değer, itibar vermek

k.- em 617

қāf-tā-қāf : -1- [Ar.+Far.+Ar.] dünyanın bir ucundan diğer ucuna kadar

k. 105

kāfir : -1- [Ar.] Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse

k.+ de 853

кағит : -21- [Far.] kağıt

k. 567, 581, 618, 628, 629, 635, 688, 723, 901, 740, 743, 762, 767

k.+ a 546, 643, 689, 718, 764

k.+ dan 745

k.+ uñ 660, 661

kāh : -1- [Far.] “gah, ara sıra” anlamında zaman zarfı

k. 906

қahr : -1- [Ar.] insanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder

k.+ uñ 266

қahr(ı) it- : -1- [Ar.+T.] ezmek, perişan etmek

k.- di 692

қақи- : -1- [T.] kızmak, öfkelenmek

k.- dı 638

қақынç : -1- [T.] hiddet, öfke

k. 639

қал- : 1. -1- [T.] bütünün bir kısmının artması

k.- ur 21

2. -1- bahsi geçen zamana kalmak, o zamanda gerçekleşmek

k.- ur 97

3. -3- geriye kalmak, bırakılmak

k.- up 454

k.- ur 312

4. -1- olduğu yeri ve durumu korumak, sürdürmek

k.- up 809

қalb-i kirām : -1- [Ar.+Ar.] kalbi temiz ve cömert olanlar

k.+ ı 83

қalb-i mir'āt : -1- [Ar.+Ar.] gönül aynası

k.+ ında 631

қalb-i selīm : -1- [Ar.+Ar.] temiz kalp

k.+ i 95

қалем : -82- [Ar.] kalem, Tîg ü Kalem'den “kalem” adındaki sembol

k. 1, 152, 217, 902, 153, 154, 164, 208, 214, 219, 230, 231, 247, 261, 263, 338, 345, 351, 372, 373, 387, 389, 390, 391, 395, 422, 424, 425, 443, 446, 492, 505, 506, 543, 544, 582, 583, 618, 620, 634, 640, 691, 700, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 724, 733, 734, 764, 767, 769, 770, 790, 792, 862, 915, 916, 918, 927, 946, 956

k.+ den 213, 225, 442, 581, 626, 688, 741, 914, 949

k.+ dendür 873

k.+ dür 264

k.+ le 272, 290, 719, 720, 726

k.+ ün 228
qalem ehli : -1- [Ar.+Ar.] kalem
 erbabı, topluluğu, yazarlar
 k.+ yle 728
qalem tut- : -1- [Ar.+T.] kalemi
 eline alıp yazmaya, çizmeye,
 resmetmeye başlamak
 k.- dum 142
qalem'le tıg : -4- [Ar.+Far.] şiire
 adını veren "kalem ve kılıç"
 k. 150, 151, 504
 k.+ ün 330
qalemü ney tıgi cām it- : -1-
 [Ar.+Far.+Far.+Far.+T.] kalem yerine
 neyi, kılıç yerine kadehi tercih etmek
 k.- en 684
qalem-zen : -1- [Ar.+Far.] kalemi iyi
 kullanan kimse
 k. 151
qālū belī : -1- [Ar.+Far.] ruhların,
 yaratıldıktan sonra Allah'ın "ben sizin
 Rabb'iniz değil miyim?" sorusuna
 verdikleri "evet" cevabı
 k.+ den 98
kām : -1- [Far.] arzu, istek
 k.+ ını 936
kām-yāb(ı) ol- : -1- [Far.+Far.+T.]
 isteğine erişmek, bahtiyar olmak
 k.- madum 303
qamer : -1- [Ar.] ay
 k.+ dür 460
qamu : -38- [T.] "bütün, hep, herkes"
 anlamında belgisiz zamir
 k. 163, 493, 515, 558, 674, 703,
 731, 932, 179, 195, 202, 217, 221, 241,
 251, 260361, 376, 399, 403, 407, 452,
 560, 565, 572, 679, 835, 939
 k.+ dan 440, 478, 483, 975
 k.+ lar 107
 k.+ nuñ 668, 834
 k.+ su 803
 k.+ ya 498, 85
qamu nefsiñ fenāsı muqarrardur : -1-
 [T.+Ar.+Ar.+Ar.] "her nefis ölümü
 tadacaktır" anlamında ayet-i kerime (Âl-
 i İmran, 3-185; Enbiyâ, 21-35; Ankebut,
 29-57)
 k. 898

kān : -2- [Far.] kaynak
 k.+ ı 72
 k.+ um 827
kān-ı nuqre vü zer : -1-
 [Far.+Ar.+Ar.+Far.] altın ve gümüş
 kaynağı k. 171
kān-i ihsān : -1- [Far.+Ar.]
 iyiliğin ve merhametin kaynağı
 k. 64
qan : -6- [T.] vücutta bulunan hayati sıvı
 k. 304, 694
 k.+ ı 27, 745
 k.+ ın 620
 k.+ ıyla 699
qan it- : -1- [T.+T.] kan etmek,
 kan yağdırmak, öldürmek
 k.- mege 231
qanı cūşa gel - : -1- [T.+Far.+T.]
 hiddetlenmek, öfkelenmek
 k.- üp 689
qanı dökül- : -1- [T.+T.]
 öldürülmek k.- mez 657
qanın 'afv it- : -1- [T.+Ar.+T.]
 birini affedip canını bağışlamak
 k.- di 660
qanıñ cūşa getür - : -1-
 [T.+Far.+T.] bir durum karşısında
 karşıdakini kışkırtmak heyecanlandır
 k.- di 230
qanlar dökül- : -1- [T.+T.]
 ölmek ya da öldürülmek
qanā'at eyle- : -1- [Ar.+T.] yetinmek
 k. 605
kanat : -1- [T.] kanat, uçuş organı
 k.+ ın 260
qandan : -1- [T.] "nereden, nasıl, ne gibi
 bir ilişki ile" anlamında soru zarfı
 k. 748
qande : -3- [T.] "nerede" anlamında soru
 zarfı
 k. 244, 748, 819
 k.- üp 883
qap- : -2- [T.] almak, ele geçirmek
 k.- ar 964
 k.- sa 855
qapu : -6- [T.] huzur, kat, makam
 k.+ mda 590
 k.+ ñda 305

k.+ ñdan 295, 569
 k.+ sı 82
 k.+ ya 377
ķapuña gel- : -2- [T.+T.]
 Allah'ın huzuruna çıkmak, Allah'a
 yalvarıp yakarmak
 k.- düm 22
 k.- mege 412
kār : 1. -6- [Far.] iş, çalışma, uğraşı
 k.+ a 192
 k.+ dan 438
 k.+ ı 519
 k.+ ında 563
 k.+ ından 531
 k.+ uñ 599
kār u bār : -2- [Far.+Far.+Far.]
 iş güç, meşguliyet
 k.+ i 19
 k.+ uñ 600
kār-ı şenī : -1- [Far.+Ar.]
 kötü, fena iş
 k.+ uñ 596, 598
2. -1- yarar, fayda
 k.+ uñ 357
kār ü geştī kıl- : -1-
 [Far.+Far.+Far.+T.] gezip tozmak ve
 fayda sağlamak
 k.- dı 779
3. -1- amel, davranış, fiil, eylem
 k. 738, 888
 k.+ uñ 600
kār-sāz : -1- [Far.+Far.] iş yapan,
 becerikli k.+ ı 825
kār-zār : -1- [Far.+Far.] cenk, kavga,
 savaş
 k.+ e 454
ķara : -1- [T.] en koyu renk, siyah, ak,
 beyaz karşıtı
 k. 810
ķara toprak : -1- [T.+T.] kara,
 siyah toprak
 k. 322
ķara baht : -1- [T.+Far.] talihsizlik, kötü
 talih
 k. 809
ķara bahtlık : -1- [T.+Far.] kara
 bahtlılık, yaşayışı, hayatı sürekli kötü,
 mutsuz, bahtlı karşıtı

k. 526
ķara günlü : -1- [T.+T.] kara bahtlı,
 bedbaht, talihsiz kimse.
 k. 809
ķara(yı) sür- : -1- [T.+T.] birine iftira
 etmek
 k.- üp 712
ķarārı ķalma- : -1- [Ar.+T.] karar
 verecek gücü kalmamak, düşünemez
 olmak, kendinden geçmek
 k.- yup 124
ķarart- : -1- [T.] kötü bir duruma
 getirmek k.- ur 752
ķarataş : -1- [T.] kara, siyah taş (rengi
 ve sertliğinden dolayı kalp kara taşta
 benzetilmiştir.)
 k. 78
ķare : -1- [T.] en koyu renk, siyah, ak
 karşıtı
 k. 494
ķarībū'l-fehm ol- : -1- [Ar.+Ar.+T.]
 anlayışı, kavrayışı yakın olmak (eserin
 Türkçe olmasının faydası olarak
 gösterilmiştir.)
 k.- up 140
ķarşı tūr- : -1- [T.+T.] karşı gelmek
 k.- a 704
ķaşd : -1- [Ar.] öldürme, yaralama veya
 zarar vermeye teşebbüs etme
 k.+ umıza 247
ķaşd-ı cān : -1- [Ar.+Far.] cana
 kastetme, öldürmeye niyetlenme
 k.+ dur 474
ķaşd eyle- : -1- [Ar.+T.] niyetlenmek
 k.- yüp 741
ķaşd it- : -1- [Ar.+T.] niyet etmek,
 harekete geçmek
 k.- di 188
kāse-yi cev it- : -1- [Far.+Far.+T.] arpa
 kasesi olarak kullanmak
 k.- miş 522
ķaşıd : -1- [Ar.] haber götüren, postacı,
 ulak
 k. 264
 k.+ uñ 913
kāş : -1- [T.] gözlerin üzerinde kavisli bir
 çizgi meydana getirecek biçimde yer
 alan kısa kıllar

k. 49
kāşif-i ğayb : -1- [Ar.+Ar.] bilinmeyeni keşfeden, bilen
 k. 801
kat : -6- [T.] huzur, makam
 k.+ ında 291, 815
 k.+ umda 603, 616, 951
 k.+ uında 819
kaṭ'-ı mesāfet it- : -1- [T.+Ar.+T.] yol almak, ilerlemek
 k.- üp 623
kaṭar : -1- [Ar.] dizi, sıra
 k.+ a 152
kaṭı : -4- [T.] “çok, aşırı derecede, çok fazla” anlamında miktar zarfı
 k. 278, 385, 527, 901
kaṭı polat çeng : -1- [Ar.+Far.+Far.] kılıcı keskin savaşçı
 k.+ dür 257
kātib : -1- [Ar.] yazman
 k. 913
kātib-i vahy-i ilāhī : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] Kur'an-ı Kerim'in yazanı
 k. 430
kaṭı : -1- [Ar.] kuvvetli, güçlü, sağlam
 k. 586
kaṭı : -1- [Ar.] söz, kelam
 k.+ i 425
kaṭı : -1- [Ar.] sözünce, sözüne göre
 k. 429, 846
kaṭı : -1- [Ar.+T.] kusmak
 k.- ursın 716
kaṭı : -1- [Ar.] inanmış, kabul etmiş
 k. 834
kaṭı : -1- [Ar.+T.] ayakta sağlam durmak
 k.- dı 375
kāyināt : -1- [Ar.] dünya, evren
 k.+ ı 879
kayser : -1- [Ar.<Kayser<Yun.Kaisar<Lat.<Caesar.] eski Rum hükümdarlarının unvanı
 k. 857
kāz : -1- [Far.] makas
 k. 744
kaṭā : 1. -1- [Ar.] Allah'ın ezelden takdir ettiği şeylerin meydana gelmesi, Allah'ın takdiri

k. 176, 777
 k.+ dan 761
 2. -1- bela, musibet
 k. 471
 k.+ ya 295
kaṭā ṭuġyānı : -1- [Ar.+Ar.] bela seli
 k.+ nuñ 481
kaṭı : -1- [Ar.] mesele, durum
 k. 846
keḅter : -1- [Far.] güvercin
 k. 622
kec : 1. -3- [Far.] eğri
 g. 587, 706, 906
 2. -1- kötü.
 g. 587
 3. -1- yanlış yola yönlendiren
 g. 600
kec-rev ol- : -1- [Far.+Far.+T.] eğri davranmak, kötü yola sapmak
 g.- anlar 742
keṭel : -1- [T.] kel
 k. 700
kedd : -1- [Ar.] iş, uğraşı, çaba
 k. 362
kelām : 1. -1- [Ar.] tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifade
 k. 136
 k.+ ı 338, 492
 k.+ ından 138
 k.+ um 584
 k.+ uñ 144
 2. -1- Kur'an-ı Kerim
 k.+ ı 427
Kelām-ı Hāk : -1- [Ar.+Ar.] Allah'ın kelamı, Kur'an-ı Kerim
 k.+ kı 399
kem : 1. -1- [Far.] değersiz, kötü, fena” anlamında niteleme sıfatı
 k. 800
 2. -2- “az, eksik, noksan” anlamında miktar zarfı.
 k. 828
 k.+ sin 975
kem ol- : 1. -1- [Far.+T.] azalmak, eksilmek
 k.- updur 470
 2. -2- değeri düşmek

k.- ur 804
k.- urşam 802
kem ü kast ol- : -1- [Far.+Far.+Ar.+T.] eksiksiz ve kusursuz olmak
k.- urdı 713
kemāl : 1. -1- [Ar.] eksiksizlik noksansızlık
k.+ ine 3
k.+ iyle 832
2. -2- erginlik, olgunluk, pişkinlik.
k.+ i 932
kemāl ehli : 1- [Ar.+Ar.] ilim, irfan sahibi kimse
k. 899
kemāl-i feza : -1- [Ar.+Ar.] geniş, derin olgunluk
k. 148
kemālāt : -1- [Ar.] sahip olunan manevi hasletler, olgunluklar
k.+ ıyla 725
kemān : -6- [Far.] yay
k. 233, 250, 254, 523
k.+ dan 369
k.+ dur 474
kemend : -2- [Far.] uzaktaki bir kimseyi veya şeyi çekip yakına getirmek için atılan ucu ilmikli ip
k.+ i 169
k.+ ini 529
kemer-bend it- : -1- [Far.+Far.+T.] bel kuşağı yapmak, kemer takmak
k.- di 156
kemer-beste : -1- [Far.+Far.] kuşak bağlayıp hizmete hazır olan
k.+ mdurur 695
kemer-beste(m) ol- : -1- [Far.+Far.+T.] kuşak bağlayıp hizmete hazır durumda olmak
k.- asın 616
kemīn-geh : -1- [Ar.+Far.] pusu yeri, tuzak kurulan yer
k.+ de 474
kemīn(i) kur- : -1- [Ar.+T.] tuzak kurmak.
k.- ubdur 557
kemter ol- : -1- [Far.+T.] çok değersiz,

kötü olmak
k.- ur 802
kenār : -1- [Far.] bir şeyin, bir yerin bitiş kısmı veya yakını, kıyı, yaka
k.+ e 196
kendi : -1- [T.] “kendi” dönüşlülük zamiri k.+ dūr 370
kendözi : -1- [T.] “kendisi, zatı, şahsı, nefsi” anlamında şahıs zamiri
k.+ ne 581
kendözün : -1- [T.] “kendi özü, kendi varlığı, kendi” anlamında dönüşlülük zamiri k.+ i 466
kendü : -10- [T.] “kendi” dönüşlülük zamiri k. 5, 532, 605, 616, 772
k.+ de 780
k.+ ñe 475
k.+ ne 585
k.+ nūñ 202
k.+ ye 544
kendünün üstine geçür- : -1- [T.+T.+T.] kendinden üstün görmek
k.- di 918
kendüye bağışla : -2- [T.+T.] “kendisine bağışlamak, vermek” anlamında dua
k. ! 103
kendüz : -2- [T.] “kendi” anlamında dönüşlülük zamiri
k.+ ine 847
k.+ üme 115
kerāni : -1- [Far.] kenar, uç
k. 501
Kerbelā : -2- [Ar.] Irak'ta Hz. Hüseyin'in şehit edildiği yer
k.+ da 109
k.+ ya 25
kerem : -1- [Ar.] lutuf, iyilik, merhamet, ihsan
k. 308
kerem kıl- : -1- [Ar.+T.] büyüklük etmek, asalet göstermek
k. 190
kerre : -5- [Ar.] kez, defa
k. 296, 299, 413, 436, 50
kes- : -1- [T.] bıçak, makas vb. bir araçla bir şeyi ikiye ayırmak, parçalamak, doğramak k. 585
kes : -1- [Far.] “kimse, kişi, şahıs”

anlamında belgisiz zamir

k. 819

kesiyle nā-kesi : -1-

[Far.+Far.+Far.] olan olmayan, kim var kim yoksa hepsi

k. 212

kesb it- : -1- [Ar.+T.] edinmek, elde etmek, kazanmak

k.- er 107

kesb ü kār : -1- [Ar.+Far.+Far.] kazanma ve fayda

k.+ ın 851

kesb-i rūḥāni : -1- [Ar.+Ar.] manevi kazanç

k. 844

keskin söz : -1- [T.] incitecek kadar ağır söz, kırıcı söz

k.+in 746

keşret ü ḡavḡā : -1- [Ar.+Far.+Far.] bolluk, zenginlik ve kargaşa, gürültü

k.+ da 20

keşf eyle- : -1- [Ar.+T.] gizli bir şeyi ortaya çıkarmak, açmak, meydana çıkarmak

k.- düñ 34

keşf it- : -1- [Ar.+T.] anlamak, kavramak

k.- üben 391

keştī vü mellāḥ : -1- [Far.+Far.+Ar.] gemi ve gemici

k. 73

ketm it- : -2- [Ar.+T.] saklamak, gizlemek

k. 28

k.- elüm 944

kevkeb : -1- [Ar.] yıldız (talih anlamında kullanılmıştır.)

k.+ i 191

kevn ü mekân : -2- [Ar.+Far.+Ar.] varlık alemi, kainat

k.+ da 429

k.+ e 119

key : -1- [Far.] “ne vakit, ne zaman” anlamında soru zarfı

k.+ yi 369

keyfiyyet-i esrār-ı pīr : -1- [Ar.+Ar.+Far.] pirin sözlerinin anlamı

k.+ i 199

ķible-ḡāh-ı ehl-i ḡacāt : -1-

[Ar.+Far.+Ar.+Ar.] dilek, arzu sahiplerinin kible yeri

ķ. 107

ķıl- : 1. -1- [T.] bölmek, parçalamak

ķ.- am 347

2. -1- [T.] “etmek”, “yapmak” anlamında kullanılan yardımcı fiil

ķ.- an 402

ķıl- : -1- [T.] yaratmak.

ķ.- dı 573

ķılavuz : -1- [T.] rehber, yol gösteren kimse

ķ.+ suz 193

ķılavuz ol- : -1- [T.+T.] yol göstermek

ķ.- an 599

ķılıç : -1- [T.] kılıç

ķ.+ uñ 883

ķışsa : -2- [Ar.] kısa hikāye, ibretli hikāye, fıkra, rivayet

ķ. 299

ķ.+ nuñ 330

ķıyāmet : -1- [Ar.] öteki dünyada bütün ölülerin kalkıp dirilmesi

ķ. 97

ķıymetini bil- : -1- [Ar.+T.] önemini, değerini bilmek, anlamak

ķ.- mez 468

ķızıl : -1- [T.] parlak kırmızı renk

ķ. 304

ķi : -74- [Far.] “ki” bağlama ve kuvvetlendirme bağlacı

k. 436, 44, 45, 46, 57, 108, 114,

147, 182, 200, 215, 225, 233, 244, 275,

305, 310, 323, 337, 383, 416, 418, 419,

435, 440, 453, 471, 496, 520, 525, 555,

557, 561, 569, 588, 595, 604, 622, 630,

650, 658, 664, 665, 668, 673, 698, 705,

706, 709, 718, 719, 721, 751, 756, 758,

760, 762, 772, 773, 778, 804, 811, 824,

853, 865, 883, 896, 900, 902, 930, 950,

963, 976, 977

ķibr : -1- [Ar.] kendini beğenme, büyüklenme, benlik, gurur

ķ.+ idür 421

ķibr ile ķin : -1- [Ar.+T.+Far.] büyüklenme ve düşmanlık bk. ķibr ü ķin

ķ.+ in 333

kibr ü kīn : -2- [Ar.+Far.+Far.] büyülenme ve düşmanlık bk. kibr ile kīn

k.+ den 502

k.+ e 822

kīç : 1. -1- [Far.] eğri, yamuk.

g. 530

2. -1- aklı ermez, anlayışı kıt

g. 534

kihter it- : -1- [Far.+T.] değersizleşmek k.- me 499

kīl ü kāl : -2- [Ar.+Far.+Ar.] dedikodu, boş söz

k. 18

k.+ in 792

kīl ü kāl(i) it- : -1- [Ar.+Far.+Ar.+T.] dedikodu yapmak, boş laf konuşmak

k.- di 858

kilīd : -1- [Far.] anahtar

k.+ in 340

kilīd-i bāb-ı feth ü nuşret : -1- [Far.+Ar.+Ar.+Far.+Ar.] yardım ve fetih kapısının anahtarı

k.+ üm 837

kilīd-i bāb-ı genc-i rahmet : -1- [Far.+Ar.+Far.+Ar.] rahmet hazinelerinin kapısının kilidi

k. 36

kim (1) : -32- [T.] “hangi kişi” anlamında soru zamiri

k. 323, 331, 402, 496, 551, 552

k.+ dūr 393, 440, 523, 596, 598, 704, 707, 820

k.+ e 34, 798, 799, 802, 820

k.+ edūr 721

k.+ i 826

k.+ sin 585

k.+ sūn 596, 598

k.+ ūñ 242, 645, 681, 682, 683

k.+ ūñle 208

kim (2) : -48- [T.] “ki” bağlacı

k. 2, 3, 8, 103, 14, 35, 52, 107, 141, 158, 175, 188, 194, 203, 211, 242, 245, 295, 318, 319, 324, 352, 378, 415, 427, 432, 451, 523, 542, 639, 680, 681, 720, 723, 735, 761, 809, 819, 825, 826, 836, 841, 856, 927, 935, 937, 964

kim ol- : -1- [T.+T.] “hangi kişi, hangi kimse” anlamında soru zamiri

k.- ur 719

kim ola : 1. -1- [T.+T.] “kim oluyor, kendini ne sanıyor, ne hakkı var” anlamında kullanılan bir söz

k. 426

2. -1- “kim ki, kimdir” anlamında soru zamiri

k. 756

kimesne : -1- [T.] “hiçbir kimse” anlamında belgisiz zamir

k. 353

kimse : 1. -2- [T.] “hiç kimse” anlamında belgisiz zamir

k. 87, 311

2. -7- “her kimse, herhangi biri” anlamında belgisiz zamir

k. 213, 252, 566, 646, 715, 960

k.+ ye 312

kīn : -7- [Far.] birine karşı duyulan öç alma isteği, garaz

k. 513, 739

k.+ e 637, 869

k.+ i 518, 557

k.+ in 962

kināyet ol- : -1- [Ar.+T.] kinayeler yapılmak k.- mış 696

kīne : -1-[Far.] kin

k.+ den 678

kīnecū : -1- [Far.] kinci, intikamcı

k.+ dur 544

kīneverlik : -1- [Far.] kin tutan, kinci, kindar k.+ de 743

kīseber : -1- [Far.] cüzdan alan, çalan k.+ dūr 758

kişi : -2- [T.] şahıs

k.+ dūr 217, 515

kişver : -2- [Far.] memleket, ülke

k.+ in 452

k.+ ūñle 605

kitāb : -1- [Ar.] kitap, ciltli veya ciltlessiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kağıt yaprakların bütünü

k.+ uñ 972

kitmān : -1- [Ar.] sır saklama

k.+ ı 72

ko- : 1. -6- [T.] koymak, bırakmak

k. 883
 k.- dı 10, 43, 48
 k.- ma 967
 k.- madı 771
 2. -3- vazgeçmek
 k. ! 99, 813
 k.- yasın 614
 3. -1- terk etmek
 k. ! 502
 4. -1- geriye bırakmak, geride kalmak
 k.- madı 631
 5. -1- izin vermek.
 k.- mayalar 669
 k.- mayam 712
 k.- mazesin 818
 6. -1- söz söylemek.
 k.- yasın 708
konul- : -1- [T.] koymak işi yapılmak, konmak
 k.- mış 699
kork- : -3- [T.] korku duymak, ürkmek, dehşete kapılmak
 k.- ar 646
 k.- dı 625
 k.- up 345
korku : -2- [T.] bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü
 k. 445
 k.+ sından 245
korkut- : -1- [T.] korkmasına yol açmak
 k.- a 266
koy- : 1. -1- [T.] geriye bırakmak, kalmak
 k.- a 66
 2. -1- askeri, orduyu geri çekmek
 k.- alum 884
kör : -1- [Far.] olguları sezme ve kavrama yetisi, dikkati olmayan
 k. 247
kör ocağ : -1- [Far.+T.] sönmüş ocak
 k.+ dur 940
 kudret : 1. -1- [Ar.] Allah'ın her şeye kâdir olması, dilediği her şeyi yapması şeklinde tecelli eden sıfatı, kâinatta zahir olan gücü
 k.+ dendi 778

k.+ in 8
 2. -1- güç, kuvvet, iktidar
 k.+ le 722
 kudret meyi : -1- [Ar.+Far.] kuvvet, güç, takat, iktidar badesi
 k.+ n 21
küh : -1- [Far.] dağ
 k. 860
küh ü şahrâ vü beyâbân dime-
 : -1- [Far.+Far.+Ar.+Far.+Far.+T.] dağ bayır kır demeden bütün engelleri aşmak
 k.- zdi 621
küh-ı bülend : -1- [Far.+Far.] yüksek dağ
 k.+ i 169
kuhl it- : -8- [Ar.+T.] sürme gibi çekmek
 k.- düm 25
kul : -8- [T.] abd, kul, yaratılan
 k.+ a 969
 k.+ ı 205, 85
 k.+ sın 649
 k.+ uñ 191, 305
 k.+ uñdur 109
 k.+ uñı 195
kul it- : -1- [T.+T.] köle etmek, kendine bağlamak, hizmetine dahil etmek
 k.- düğine 890
kulağ ol- : -1- [T.+T.] dikkatle dinlemek
 k.- up 123
kullan- : -1- [T.] bir şeyden belli bir amaçla yararlanmak
 k.- ırsın 644
kulluk : -1- [T.] kul olma durumu, kölelik, ubudiyet
 k.+ ıma 603
kulzüm : -1- [Ar.] deniz
 k.+ inüñ 136
kur- : -1- [T.] bir araya getirmek, toplamak
 k.- dılar 627
kuru : -1- [T.] beyhude, boş, faydasız, gereksiz, değersiz
 k. 833
kuru nân : -1- [T.+Far.] kuru ekmek, (maddi imkânın yetersizliği ifade edilmiştir.)
 k.+ ı 834
kuşur : -1- [Ar.] eksiklik, noksan

k.+ um 904
kuşūrī ol- : -1- [Ar.+T.] noksanlığı, eksikliği bulunmak
 k.- an 780
kuşūr(ı) bul- : -1- [Ar.+T.] hatasını veya özrünü görmek ya da göstermek *bk. kuşūr(ın) bul -*
 k.- urdı 166
kuşūr(ın) bul- : -1- [Ar.+T.] hatasını veya özrünü görmek ya da göstermek *bk. kuşūr(ı) bul -*
 k.- salar 148
kuş : -1- [T.] kanatlı uçucu hayvan
 k.+ ları 120
kūşe-gīr : -1- [Far.+Far.] dünyadan elini eteğini çekmiş, bir kenara geçip çevresiyle ilgisini kesmiş, dünya işleriyle ilgilenmez olmuş kimse
 k. 233
kūt : -1- [Ar.] yiyecek
 c. 806
kuvvat : -2- [Ar.] fiziksel güç, takat
 k. 205
 k.+ ümle 692
kūy-ı murād : -1- [Far.+Ar.] arzu semti
 k.+ ı 964
kūdūret : -1- [Ar.] tasa, gam, kaygı
 k. 732
kül : -1- [T.] yanan şeylerden artakalan toz hâlindeki madde
 k.+ ler 940
külāh : -1- [Far.] başa giyilen şapka
 k.+ ı 473
künd ol- : -1- [Far.+T.] ahmaklaşmak, aptallaşmak
 k.- ur 541
küşād(ı) bul- : -1- [Far.+T.] feraha ermek
 k.- ubdı 236

-L-

lā-mekān : -1- [Ar.+Ar.] belli bir yeri olmayan, mekânsızlık, sonsuzluk
 l.+ sını 33
lā-mekān mülki : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] zuhurdan önceki, zaman ve mekânın bulunmadığı âlem

l.+ ne 45
laf(ı) ur- : 1- [Far.+T.] laf vurmak, rahatsız edici sözler söylemek
 l.- ur 722
lahza : 1- [Ar.] an, dem, zaman
 l. 717
laḳab ḳo- : 1- [Ar.+T.] bir kimseye onun bir özelliğini belirtecek bir ad vermek
 l.- dı 297
la' l ü gevher : -2- [Far.+Far.+Far.] lal taşı ve mücevher
 l. 171, 727
lāle : -1- [Far.] bir süs bitkisi
 l. 121
la' n : -1- [Ar.] küfür, beddua, kargıma
 l. 24
lāyık ol- : -2- [Ar.+T.] uygun olmak, yaraşmak
 l.- maz 798
 l.- ur 186
lāzım : -1- [Ar.] gerek, gerekli
 l. 870
lāzım ol- : -2- [Ar.+T.] gerekmek, gerekli olmak, ihtiyaç duyulmak
 l.- andan 408
 l.- dı 7
leb-i ḡonca : -1- [Far.+Far.] gonca dudaklı, gonca gibi dudağı olan
 l. 321
le'im : -2- [Ar.] alçak, aşağılık
 l.+ üñ 430, 835
lendühū : -1- [Far.] pek iri ve büyük, kocaman, dev gibi
 l.+ dur 488
leşker : -10- [Far.] asker
 l. 606, 921
 l.+ in 452
 l.+ inde 440
 l.+ inden 459, 721
 l.+ ine 665
 l.+ ümde 592
 l.+ üñ 882
 l.+ üñle 605
let yi- : -1- [Ar.+T.] dayak yemek, sopa yemek, değnek ile dövülmek
 l.- mek 515
levc : -1- [Ar.] ağızda bir yiyeceği veya

bir lokmayı iyice çevirme, öteye beriye döndürme

l. 507

levh-i zamîr -1- [Ar.+Ar.] : gönül levhası l.+ inden 373

lezzet : -2- [Ar.] ağız yoluyla alınan tat, zevk, haz

l. 781

libās : -1- [Ar.] elbise, giysi

l.+ uñ 648

libās-ı ehl-i mevt : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] ölü ehlinin elbisesi, kefen l. 481

lîk : -2- [Ar.] “ama, fakat, lakin” anlamında bağlaç

l. 462, 791

likā : -1- [Ar.] yüz, çehre

l.+ ñı 909

līmū : -1- (Fars.limūn<Ar.leymūn <Hint?) limon l. 163

lisān : -1- [Ar.] dil

l.+ ı 400

livā : -1- [Ar.] sancak, bayrak

l.+ sı 87

livāi'l-ḥamd : -1- [Ar.+Ar.] Hz. Muhammed'in mahşer günü ümmetini altında toplayacağı bayrağın ismi l.+ ini 58

loḳma : -1- [Ar.] ağza bir defada alınıp götürülen yiyecek parçası, sokum; az, küçük l. 313

lu'bet : -2- [Ar.] oyun, hile

l.+ ini 702

l.+ le 353

luṭf : -4- [Ar.] bağış, bağışlama, ihsan, kerem, cömertlik

l. 28, 308, 615

l.+ ına 332

luṭf it- : -1- [Ar.+T.] iyi davranmak, hoş muamele etmek, iyilikte bulunmak

l.- di 239

luṭf-ı bî-dirîğ : -1- [Ar.+Far.+Far.] esirgenmeden bol bol verilen ihsan, iyilik

l.+ i 918

luṭf-ı kelîmi işle- : -1-

[Ar.+Ar.+T.] Allah'ın hitabının lütfuna mazhar olmak

l.- di 95

luṭf ıssı sübhān behişt ehli ide : -1- [Ar.+T.+Ar.+Far.+Ar.+T.] “ihsan, iyilik sahibi Allah cennete girenlerden eylesin” anlamında dua ifadesi

l. ! 983

lüğāt : -1- [Ar.] kelime

l.+ ın 400

-M-

ma'al-ḳazā : -1- [Ar.+Ar.] kaza ile, istemeden

m. 543

mācerā : -8- [Ar.] baştan geçen ilginç olay veya olaylar zinciri, serüven, sergüzeşt

m. 581, 705

m.+ dan 618

m.+ sı 327

m.+ sın 330

m.+ yı 224, 422, 830

māfi'z-zamîr : -1- [Ar.+Ar.] gönüldeki şey, yürekte yatan şey

m.+ i 368

mağrib : -1- [Ar.] güneşin battığı yer, batı

m.+ e 94

mağz : -1- [Far.] beyin

m.+ umla 841

māh : -1- [Far.] ay

m. 49

māh-ı bedr : -1- [Ar.+Ar.] ayın on dördüncü gecesindeki şekli, dolunay

m.+ üm 926

maḥall-i rezm ol- : -1- [Ar.+Far.+T.] savaş meydanına çıkmak

m.- anda 516

maḥfil : -1- [Ar.] konuşup görüşmek, çeşitli konularda fikir alış verişinde bulunmak vb. amaçlar için bir araya geline yer, toplantı yer m. 552

māhir : -1- [Ar.] usta, becerikli, eli işe yatkın, maharetli, marifetli

m. 405

maḥrem : -3- [Ar.] dost, arkadaş,

sırdaşm. 819

m.+ in 771

m.+ leri 177

maḥrūm kal- : -1- [Ar.+T.] yoksun kalmakm.- miş 831

maḥşer : -1- [Ar.] kıyamet m.+ de 66

maḥşer yeri : -1- [Ar.+T.] kıyametin ardından insanların toplanacağı yer m.+ nde 58

maḥzen-i elṭāf ü en'ām : -1- [Ar.+Ar.+Far.+Ar.] lütuf ve nimet hazinesi

m. 86

maḳām-ı dil-güşā : -1- [Ar.+Far.+Far.] gönle ferahlık veren yer m.+ dur 892

maḳām-ı mü'min : -1- [Ar.+Ar..] mü'minlerin makamı, Allah'a inanan, iman edenlerin yeri m. 132

maḳbūl(uñ) ol- : -1- [Ar.+T.] kabul edilmek

m.- mazsa 891

maḳdem : -1- [Ar.] gelme, ayak basma m. 573

maḳdūr kıl- : -1- [Ar.+T.] elinden geleni yapmak, elinden gelen gücü kuvveti harcamak m.- alum 198

maḳtel yeri : -1- [Ar.+T.] bir kimsenin öldürüldüğü yer, öldürülme yeri m.+ ne 652

māl-ı ḥarām : -2- [Ar.+Ar.] haram mal m.+ ı 679, 848

mālik-i riḳāb(u) ol- : -1- [Ar.+Ar.+T.] makam sahibi olmak, yönetimde sözü geçmek.

m.- anlar 656

māliş vir- : -1- [Far.+T.] ovmak, okşamak

m.- üp 240

mālūm : -1- [Ar.] bk. *ma'lūm* m. 591

ma'lūm : 1- [Ar.] belli, bilinen m. 846

mānde : -1- [Far.] bitkin, aciz, zavallı

m. 374

mānend : -4- [Far.] benzer, eş, gibi m. 497

m.+ i 172, 251

ma'nī : -4- [Far.ma'ni<Ar.ma'nā] mana, anlam

m. 574, 730, 768, 899

ma'nī yüzün aç- : -1- [Ar.+T.+T.] şiirin anlamından bahsetmek, anlamını anlatmak m.- dı 151

ma'nī-zāde : -1- [Ar.+Far.] mananın evladı, çocuğu m.+ sin 976

mañşib : -1- [Ar.] makam, mevki, rütbe

m. 853

mañzar : -1- [Ar.] yüz m.+ ı 379

ma'rifet : -1- [Ar.] beceri, ustalık, hüner m.- dür 844

mañhara : -1- [Ar.] maskara, rezil, kepaze m. 675

mañrık : -1- [Ar.] güneşin doğduğu yer, doğu m.+ dan 94

mañhar : -2- [Ar.] ulaşan, erişen, nail olan

m. 7

m.+ ıdur 35

mañhar dūş- : -1- [Ar.+T.] iyi bir şeye ermek, ulaşmak m.- üp 332

mañlūm : -1- [Ar.] haksızlığa uğramış, zulüm görmüş kimse m.+ a 672

mañlūmuñ āhı ḥayr itmez : -1- [Ar.+T.Ar.+T.] “mazlumun ahını almak hayır getirmez” günümüzde kullanılan “alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste” atasözü ile yakın bir anlama sahiptir.

m. 658

ma'zūr ol- : -1- [Ar.+T.] hoş görülmek, affedilmek bk. *ma'zūr(uñ) ol-* m.- ur 451

ma'zūr tūt - : -1- [Ar.+T.] mazur görmek, kusura bakmamak, bağışlamak.

m. 409
ma'zūr u ma'kbūl ol- : -1- [Ar.+Far.+Ar.+T.] mazeretli olmak ve hoş karşılanmak
 m.- ur 423
ma'zūr(uñ) ol- : -1- [Ar.+T.] hoş görülmek, affedilmek *bk.* ma'zūr ol-
 m.- ursa 717
me'ānī : -2- [Ar.] manalar, anlamlar
 m. 136, 870
me'ānīlū : -1- [Ar.] manalı, anlamlı
 m. 138
me'ārif : -1- [Ar.] ilahi sırlar üzerinde, varlıkların özü ve gerçeği hakkında tefekkür, keşif ve ilham yoluyla elde edilen bilgiler
 m. 133
mecāl : -1- [Ar.] güç, kuvvet, derman, takat
 m.+ üm 420
mecāl-i nazm : -1- [Ar.+Ar.] şiir yazma gücü
 m.+ a 145
mecālī gīt- : -1- [Ar.+T.] mecalsiz düşmek, güçsüzleşmek, takati kalmamak
 m.- di 858
mecāl(in) bul- : -1- [Ar.+T.] imkan, fırsat bulmak
 m.- up 292
mecāzī : -1- [Ar.] gerçek olmayan, hakikat dışı
 m. 604
meclis kūr- : -1- [Ar.+T.] konuşup görüşmek üzere bir araya gelmek, toplanmak
 m.- ub 176
meclis-i 'ālī : -1- [Ar.+Ar.] yüce meclis
 m. 215
mecnūn ol- : -1- [Ar.+T.] delirmek, çıldırmak
 m.- urdı 788
meddāh : -2- [Ar.] çok öven, metheden
 m. 73
 m.+ uñ 286
meded : -4- [Ar.] yardım, imdat, nusret
 m. 19, 407, 64
mededsüz kal- : -1- [Ar.+T.] yardımsız

kalmak, yardım edeni olmamak
 m.- ur 755
medh : -1- [Ar.] övme, övgü, sena
 m.+ i 99
medh eyle- : -1- [Ar.+T.] övmek
 m.- sün 73
medh ü senālar okı- : -1- [Ar.+T.+Ar.+T.] övmek, methetmek
 m.- dı 632
medīd-i müddet ol- : -1- [Ar.+Ar.+T.] çok uzun zaman geçmek
 m.- mışdur 410
meger : -5- [Far.] 1. “meğerse, oysa, oysaki” anlamında bağlaç
 m. 157, 176, 244, 289, 44
 2. -1- “o sırada, ondan sonra”
 m. 118
meger kim : -3- [Far.+T.] “meğer ki, oysa ki” anlamında bağlaç
 m. 180, 214, 589
meh ile mihr : -1- [Far.+T.+Far.] ay ve güneş
 m.+ den 163
mehcūr ol- : -1- [Ar.+T.] uzaklaşmak, uzakta kalmak, ayrı düşmek
 m.- a 401
mehtāb toğ- : -1- [Far.+T.] ay doğmak, ay çıkmak
 m.- ardı 168
mekān : -1- [Ar.] yer, mahal
 m.+ da 790
mekr ile hīle : -1- [Ar.+T.+Ar.] aldatma ve hile
 m. 493
mekteb : -1- [Ar.] okul
 m. 701
mektüb : -2- [Ar.] bir şey bildirmek, bir konuda haber vermek gibi amaçlarla yazılan yazı
 m.+ ı 872, 913
melā : -1- [Ar.] cemaat, topluluk, kalabalık
 m.+ da 681
melālet : -1- [Ar.] sıkıntı, gam
 m. 418
melāyik : -1- [Ar.] melekler
 m. 38
melek : -3- [Ar.] Allah katında bulunan ve nur olarak yaratılan varlıkların her biri

m. 50
m.+ ler 100, 788
memāt : -1- [Ar.] ölüm
m.+ ı 326
memleket : -3- [Ar.] ülke, yurt
m. 246, 684
m.+ de 904
me'mūr : -1- [Ar.] emir almış olan, yükümlü m.+ uñ 451
men : -3- [T.] "ben" birinci teklik şahıs zamiri m.+ a 921
m.+ em 433, 690
menba' : -1- [Ar.] kaynak
m.+ ıdur 730
menķūl : -1- [Ar.] nakledilmiş
m. 891
menzil bul- : -1- [Ar.+T.] bir amaç uğruna çıkılan yolda, amacın gerçekleşmesi adına karşılık alabilmek
m.- am 143
merd : -1- [Far.] mert, cesur. yiğit
m. 765
merd-i çālāk : -1- [Far.+Far.] çevik yiğit m. 378
merd-i mürüvet : -1- [Far.+Ar.] iyilik ve ihsanda bulunan, cömert kişi
m. 970
merd-efgen : -1- [Far.+Far.] mert düşüren, mert yıkan
m. 488
merd ü zen : -1- [Far.+Far.+Far.] kadın ve erkek
m.+ dūr 511
merdān : -1- [Far.] mertler, yiğitler
m. 468
merdāne : -1- [Far.] mertçe, yiğitçe
m. 966
merdānelik : -1- [Far.] yiğitlik, mertlik
m.+ den 648
merħabā it- : -1- [Ar.+T.] selam etmek ve hayır sözleri söylemek
m.- üben 392
mesāvī : -1- [Ar.] kötülükler, fenalıklar
m.+ sin 683
meşel : -1- [Ar.] örnek, benzer, misal
m.+ de 804
mesken : -1- [Ar.] oturulan, ikamet edilen yer

m.+ ümde 912
mesken it- : -1- [Ar.] mesken tutmak, oturup kalmak, yerleşmek
m.- e 185
mesken kıl- : -1- [Ar.+T.] mekan edinmek veya tutmak, bir yerde devamlı oturmak
m.- alum 186
mesken ūt- : -1- [Ar.+T.] oturup kalmak, yerleşmek, vatan tutmak
m.- muşdı 164
mesned : -1- [Ar.] dayanılan, güç ve destek alınan şey, dayanak
m. 456
mest : -1- [Far.] sarhoş, kendinden geçmiş
m. 219
mest-i cām-ı mağrūr : -1- [Far.+Far.+Ar.] gurur kadehinden sarhoş olmuş kimse
m. 674
mestāne : -1- [Far.] sarhoş olan bir kimseye yakışır tarzda, mest olup kendinden geçmişçesine, sarhoşçasın
m. 755
mestūr : -1- [Ar.] örtülü, gizli
m. 451
meştūr : -1- [Ar.] yazılmış
m.+ dur 549
mes'ūd-ı dīn : -1- [Ar.+Ar.] din saadetlisi, din bahtıyarı
m.+ den 502
mes'ūl : -1- [Ar.] sorumlu
m. 423
meşakķat : -1- [Ar.] güçlük
m. 301
meşhūr : -2- [Ar.] şöhretli, ünlü
m.+ dur 510, 549
meşhūr ol- : -1- [Ar.+T.] ün kazanmak, tanınmak, ün almak, ünlenmek
m.- ubdur 524
meşreb : -1- [Ar.] huy, karakter, yaratılış
m. 114
mevlūd : -1- [Ar.] doğum yeri
m. 264
mevt-i naķl : -1- [Ar.+Ar.] ölüm düşüncesi m.+ in 849

mevvāc ol- : -1- [Ar.+T.] dalgalanmak
m.- dı 571

mevzūn : -1- [Ar.] ölçülü, ahenkli,
düzgün
m. 144

mey : -1- [Far.] şarap, bade, içki
m. 135

meydān : 1. -1- [Ar.] alan, saha
m.+ inuñ 341
2. -1- savaş yeri
m.+ a 765

meyl it- : -1- [Ar.+T.] meyletmek,
eğilim göstermek
m.- di 231

mī : -3- [T.] “-mı, -mi, -mu, -mü” soru
eki bk. mī
m. 106, 684, 980

mıkrāz : -3- [Ar.] makas, kesecek alet
m. 736
m.+ ı 756
m.+ uñ 762

mī : -7- [T.] “-mı, -mi, -mu, -mü” soru
eki bk. mī
m. 130, 566, 595, 761
m.+ dür 131
m.+ sin 130, 585

midād : -1- [Ar.] yazı mürekkebi
m.+ ı 755

mīg : -5- [Far.] bulut
m. 231, 282, 920
m.+ a 173
m.+ e 480

mihr : -2- [Ar.] sevgi
m. 869
m.+ den 678

mihr ile māl : -1- [Far.+Far.] güneş ve
ay
m. 87

mihrāb : -1- [Ar.] cami, mescit gibi
ibadet yerlerinde kible duvarında
bulunan, cemaatle namaz kılınırken
imamın önünde durduğu, zeminden biraz
yüksek girintili yer
m. 92

mihter : -1- [Far.] daha büyük, daha
ulu
m. 499

miḡdār : -1- [Ar.] güç, kuvvet
m.+ ı 519

milk : -7- [Ar.] mülk, ülke
m. 351, 880
m.+ e 341
m.+ i 686
m.+ ime 881
m.+ ine 372
m.+ ümdurur 536

milk ü māl : -3- [Ar.+Far.+Ar.]
mülk ve mal, mal varlığı, servet
m.+ ı 748, 932
m.+ i 799

milkile māl : -1- [Ar.+T.+Ar.]
mülk ve mal, mal varlığı, servet
m. 953

minnet it : -1- [Ar.+T.] minnet etmek,
boyun eğmek
m.- em 890

mīr : -1- [Far.] emir, komutan
m. 176

mīrāne : -1- [Far.] beylere, emirlere
yakışacak şekilde
m. 381

mir’āt kıl- : -1- [Ar.+T.] ayna yapmak,
ayna hâline getirmek
m.- dı 10

mīve : -1- [Far.] meyve
m.+ sidür 477

miyān : -1- [Ar.] orta
m.+ ından 743

miyān beste it- : -1- [Ar.+Far.+T.]
hemen işe hazır olmak
m.- üpdür 744

mizāc-ı nāzik : -1- [Ar.+Far.]: nazik
mizaçlı, narin huylu
m.+ i 732

mīzān : -1- [Ar.] mizan, terazi, ölçü
m.+ ı 37

mīzān-ı ma’nī : -1- [Ar.+Ar.]
mana terazisi
m.+ yle 687

mu’ayyen : -1- [Ar.] belli olmak, açık
olmak, bilinmek
m.+ dür 832

mübemū ol- : -1- [Ar.+T.] tel tel, kıl kıl
olmak
m.- ubdı 591

mu’ciz iẖhār kıl- : -1- [Ar.+Ar.+T.]
mucize göstermek, olağanüstü bir olay
yaratmak

m.- mağa 347
muḥabbet : -3- [Ar.] sevgi
 m. 411, 959
 m.+ den 254
muḥabbet-nāme : -1- [Ar.+Far.] sevgi mektubu, dostça mektup
 m. 900
muḥakkaḳ : -1- [Ar.] doğru olduğu kesin olarak bilinen, doğruluğunda şüphe bulunmayan, doğru, gerçek
 m.+ dur 604
muḥaşşal : -2- [Ar.] hasılı, kısacası, lafin kısası
 m. 237, 580
muḥiṭ : -1- [Ar.] çevre, yöre, etraf
 m. 73
muḥkem : -4- [Ar.] 1. dayanıklı, sağlam
 m. 265, 392, 403, 663
 2. -1- zor, güç
 m. 414
muḥliş-i dīn kıl : -1- [Ar.+Ar.+T.] dinde samimi, gönülden olan kişi olmak
 m. 100
muḥtāc-ı gevher : -1- [Ar.+Far.] cevhere, elmasa muhtaç
 m. 68
muḳābil : -1- [Ar.] bir şeye karşılık olarak yapılan, bi şeyin karşılığı olan
 m. 704
muḳābil ṭur : -1- [Ar.+T.] karşı durmak, karşı gelmek
 m. 560
muḳarreb : -1- [Ar.] yaklaşmış, dost kabul edilmiş kimse, yakın
 m.+ lerle 627
muḳayyed : -1- [Ar.] bağlı
 m. 678
muḳır ol : -1- [Ar.+T.] ikrar etmek, tasdik etmek, doğrulamak
 m. 111
mūnis ü yār : -1- [Ar.+Far.+Far.] cana yakın dost
 m. 720
murād : -4- [Ar.] amaç, arzu, istek
 m.+ ı 103
 m.+ ın 394
 m.+ um 361
 m.+ uñ 191

murād it : -1- [Ar.+T.] arzu etmek, istemek, dilemek
 m.- ügin 377
murādāt : -1- [Ar.] istekler, amaçlar
 m. 107
muraşşa : -1- [Ar.] değerli taşlarla süslenmiş
 m. 727
murğ : -1- [Far.] kuş
 m.+ uñ 260
murğ-ı çābūk : -1- [Far.+Far.] hızlı uçan kuş m. 737
musahḥar it : -1- [T.] boyun eğdirmek, emir ve itaat altına almak
 m.- üpdür 924
muşahḥar ol : -1- [Ar.+T.] boyun eğdirilmiş, emir ve itaat altına alınmış
 m.- dı 246
muşāhib ol : -2- [Ar.+T.] sohbet arkadaşı olmak, arkadaş olmak
 m.- ma 325
 m.- ur 680
muşikār(in) çal : -1- [Ar.+T.] bir nefesli saz türü olan müsikâr gibi ötmek
 m.- ardı 123
muṭābık : -1- [Ar.] birbirine uyan, uygun, uyumlu
mu‘teber : -1- [Ar.] üstün ve değerli kabul edilen, makbul
 m.+ sin 934
mu‘tedil : -2- [Ar.] orta hâlde, ılımlı, ölçülü
 m. 892
 m.+ dür 182
mu‘tekid : -1- [Ar.] bir şeye inanan, bağlanan, inançlı kimse
 m. 838
muṭī : -2- [Ar.] itaat eden, boyun eğen
 m.+ uñ 807
 m.+ umdur 838
muṭī-i ḥātem : -1- [Ar.+Ar.] mühre itaat eden
 m.+ idür 77
muṭlak : -1- [Ar.] kesinlikle
 m. 398
muṭlak ‘ālem : -1- [Ar.+Ar.] iki dünya, ahiret ve dünya
 m.+ e 153

muvaḥḥ : -1- [Ar.] uygun, münasip
m. 894

mūy : -1- [Far.] tüy, kıl
m.+ 1 89

mūy-ı müşgīn : -1- [Far.+Far.]
mis kokulu tüy, kıl
m. 60

mübārız : -1- [Ar.] herhangi bir konuda
muhalifiyle mücadele eden, mücadeleye
girişen kimse
m. 903

mübārız merd : -1- [Ar.+Far.]
eski savaşlarda meydana çıkarak
hasmiyle teke tek dövüşen, mübareze
eden mert kişi
m.+ i 484

mübeyyen : -1- [Ar.] açıkça ortaya
konan, açıkça bildirilen, açıklanan,
beyan edilen
m. 574

mübtelā : -3- [Ar.] bir şeye kendini
kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün
m.+ sın 114, 601
m.+ yam 295

müdārā : -1- [Ar.] kin ve düşmanlığı
örtüp zahiren dost gibi davranma, iyi
geçinme, güler yüzle idare etme
m. 961

müdāra it- : -1- [Ar.+T.] iyi
geçinmek, güler yüzle idare etmek
m.- em 865

müdevver : -1- [Ar.] yuvarlak
m. 460

mühr ol- : -1- [Far.+T.] mühür olmak
m.- dı 922

mühre : -1- [Far.] kağıda ve deriye cila
vermekte kullanılan billur top
m.+ sidür 87

mükellef : -1- [Ar.] eksiksiz, özenli bir
biçimde yapılmış
m. 829

mükemmel : -1- [Ar.] kusursuz, yetkin,
şahane
m. 4

mülāḳat ol- : -1- [Ar.+T.] bir yerde
buluşmak suretiyle karşılıklı konuşmak,
görüşmek
m.- avuz 908

mülazım kıl- : -1- [Ar.+T.] bir yere,
kimseye sarılıp ayrılmamak, bağlanıp
kalmak
m.- dı 7

mülāzım ol- : -1- [Ar.+T.] bir yere,
kimseye sarılıp ayrılmamak, bağlanıp
kalmak
m.- dı 619

mülevves : -1- [Ar.] kirli, pis
m. 24

mülk-i ‘alem : -1- [Ar.+Ar.] dünya malı
m. 259

mümāşil it- : -1- [Ar.+T.] benzetmek,
benzediğini ileri sürmek
m.- er 486

mümkün ol- : -1- [Ar.+T.] imkan
bulunmak
m.- maya 900

münakkaş kıl- : -1- [Ar.+T.]
naksettirmek
m.- dı 867

münderic : -1- [Ar.] içeren, kapsayan,
ihtiva eden
m. 870

münevver : -2- [Ar.] aydınlatılmış,
aydınlık, ışıklık, nurlu
m. 826
m.+ dü 14

mün‘im it- : -1- [Ar.+T.] süslemek
m.- üpdür 467

müretteb : -1- [Ar.] sıralanmış, sıralı,
tertipli, muntazam
m. 634

müretteb düz- : -1- [Ar.+T.]
zinetini takmak, giymek
m.- 156

müretteb ol- : -1- [Ar.+T.]
düzenlenmek, sıralanmak
m.- mışdur 725

mürüvvet : -1- [Ar.] cömertlik, ihsan,
lütuf
m. 654

müstemend : -1- [Far.] üzgün, zavallı,
çaresiz, gariban
m.+ üñ 108

müşerref : -1- [Ar.] şeref kazanmış,
şereflenmiş, şerefli
m. 829

müşevveş : -1- [Ar.] darmadağınık, perişan

m.+ dūr 420

müşīr : -1- [Ar.] yardımcı

m.+ ūñ 930

müşk : -1- [Far.] misk -

m. 785

müşkil : -1- [Ar.] güç, zor, sıkıntılı

m.+ ler 574

müşterī (2) : -1- [Ar.] istekli kimse, talip

m. 811

müvecceh it- : -1- [Ar.+T.] makbul, münasip, uygun hâle getirmek

m.- elüm 927

müyesser ol- : -2- [Ar.+T.] nasip olmak

m.- a 106

m.- dı 246

müzeyyen : -1- [Ar.] süslenmiş, bezenmiş, süslü, zinetli

m. 574

müzeyyen eyle- : -1- [Ar.+T.]

süslemek, bezemek

m.- rem 344

müzeyyen-bağ ol- : -1- [Ar.+T.+T.]

süslenmiş, bezenmiş bir bağla bağlanmış gibi güzel bir ilişki kurmak

m.- ubdur 132

-N-

n'eylemek : -1- [T.] “ne eylemek, ne yapmak” anlamında soru zamiri

n. 209

n'ider : -1- [T.] “ne yapar, ne eder” anlamında soru zamiri

n. 73

n'itmek : -1- [T.] “ne etmek, ne yapmak, nasıl davranmak” anlamında soru zamiri

n. 209

n'ola : -1- [T.] 1. “ne olur” anlamında yalvarma bildiren soru zamiri

n. 63

2. -1- “ne olur, ne olur ki”

anlamında soru zamiri

n. 135

nā-bedīd ol- : -1- [Far.+Far.+T.] görünmez olmak, yok olmak, kaybolmak

n.- dı 371

nā-maṭbū‘-ı naql : -1- [Far.+Ar.] sözün hoş olmayanı, hoş olmayan sözler

n.+ ūñ 840

nā-murād : -1- [Far.] muradına ermeyen, muradını alamayan

n.+ e 293

nā-puḥte : -1- [Far.] kötü

n. 419

nā-rāst : -1- [Far.] doğru olmayan

n. 524

nā-rāstlīk rāhın tūt- : -1- [Far.+Far.+T.] doğru yoldan ayrılmak, azgınlığa sapmak, yanlış yolda ilerlemek

n.- ubdur 500

nā-revā : -1- [Far.] yakışksız, uygun olmayan

n.+ dur 564

nā-ṣabūr ol- : -1- [Ar.+T.] sabırsız olmak n.- ma 190

nā-sezā : -1- [Far.] uygunsuz, yakışmayan

n.+ dur 561

nā-tüvān : -2- [Far.] kuvvetsiz, güçsüz, zayıf n.+ dı 235

n.+ e 106

nācī ol- : -1- [Ar.+T.] selamete ermek, kurtulmak -

n.- dı 727

nādir : -1- [Ar.] “seyrek” anlamında miktar zarfı

n. 137

nāfe : -1- [Far.] misk ahusu denen bir ceylan türünün göbeğindeki, içi misk

denilen güzel koku ile dolu kese

n.+ nūñ 785

nāgāh : -1- [Far.] “vakitsiz, ansızın, birdenbire” anlamında zaman zarfı

n. 49

nağme : -1- [Ar.] ezgi, makam, ahenk, güzel ses

n.+ si 787

nağz : -1- [Far.] hoş, güzel, hoş görünen

n. 867

naḥcīr : -1- [Far.] dağ keçisi, ceylan vb. av hayvanı

n. 89

naḥl-i iḳbāl : -1- [Ar.+Ar.] saadet, mutluluk fidanı

n.+ i 937
nağd-i cān : -1- [Ar.+Far.] can sermayesi
 n.+ i 981
nākesāne it- : -1- [Far.+T.] alçaklaştırmak, bayağılaştırmak, iğrençleştirmek
 n.- üpdür 517
naql-i bī-dirīg : -1- [Ar.+Far.] sakınılmayan korkulmayan haber, nakil
 n.+ i 395
nağle getir- : -1- [Ar.+T.] taşımak, aktarmak n.- miş 797
nağş eyle- : -1- [Ar.+T.] çizmek, tasvir etmek n.- r 92
nağş it- : -1- [Ar.+T.] resmini, tasvirini yapmak, resmini çizmek
 n.- enler 441
nağş ü ārayış vir- : -1- [Ar.+Far.+Far.+T.] süslemek, bezemek
 n.- ür 847
nağş ü hayāl : -1- [Ar.+Far.+Ar.] görüntü ve hayal
 n.+ üñ 832
nağş-engīz : -1- [Ar.+Far.] nakşetme
 n. 869
nağş-i bend : -1- [Ar.+Far.] ressam, nakkaş
 n.+ i 572
nāle vū feryād : -1- [Far.+Far.+Far.] inleme ve feryat
 n.+ i 120
nām : -6- [Far.] ad, isim
 n.+ i 460, 474, 736
 n.+ um 880, 922
 n.+ umı 615
nām қош- : -1- [Far.+T.] hakkında kötü konuşmak
 n.- ardı 223
nām-ı tīg : -1- [Far.+Far.] kılıcın adı
 n.+ i 916
nāme : -2- [Far.] mektup
 n. 867, 914
nāme berger : -1- [Far.+Far.] haber götüren, postacı, ulak
 n. 551
nāmūs ü ğayret it- : -1-

[Ar.+Far.+Ar.+T.] namuslu olmak, çaba göstermek
 n.- düp 766
nān : -1- [Far.] ekmek
 n. 85
nār şal- : -1- [Ar.+T.] ateş yakmak
 n.- dılar 496
nār ü od : -1- [Ar.+Far.+T.] cehennem ve ateş
 n.+ dur 525
nār-ı ğam : -1- [Ar.+Ar.] gam, keder ateşi n. 500
nār-ı ğažab : -1- [Ar.+Ar.] öfke, kızgınlık ateşi
 n.+ dan 689
nārenc : -1- [Far.] portakala benzeyen bir meyve, turunç
 n. 163
naşibi ol- : -1- [Ar.+T.] kısmeti olmak, payına düşmek
 n.- miş 526
naşr-ı kāt'ī : -1- [Ar.+Ar.] kesin zafer
 n. 697
na't-ı Muḥammed : -1- [Ar.+Ar.] Hz. Muhammed'e övgü
 n. 876
nažar it- : -1- [Ar.+T.] bakmak, dikkate almak
 n.- mez 940
nažar kıl- : -3- [Ar.+T.] bakmak
 n.- sam 80
 n.- sañ 878
 n.- sun 196
nāzır ol- : -1- [Ar.+T.] bakmak
 n.- dı 582
nažm : -1- [Ar.] 1. şiir, nazım
 n. 133
nažm eyle- : -1- [Ar.+T.] şiir yazmak n.- düm 146
 2. -1- düzenleme, tertip etme
 n. 932
nāzu(ñ) ol- : -1- [Far.+T.] nazı geçmek, bir dileğini veya isteğini kabul ettirebilecek kadar hatırı sayılır olmak
 n.- sun 498
ne : 1. -17- [T.] "hangi şey" anlamında soru zamiri
 n. 15, 362, 493, 531, 563, 579,

645, 773, 894

n.+ dūr 293, 336, 394, 558, 563,
600, 770, 931

2. -12- “hangi” anlamında soru
sıfatı

n. 209, 294, 33, 393, 449, 461,
559, 575, 774, 824

3. -9- “nasıl” anlamında soru
sıfatı

n. 407, 428, 575, 600, 691, 772,
781, 809, 722

4. -1- “ne kadar” anlamında soru
zarfı (çokluk ifade edilmiştir.)

n. 801

ne aşşı : -1- [T.+T.] “ne fayda”
anlamında kullanılan söz

n. 879

ne deñlü : -3- [T.+T.] “ne kadar, ne
ölçüde” anlamında soru zarfı

n. 475, 810, 815

ne ğam : -2- [T.+Ar.] “gam değil, dert
değil” anlamında kullanılan söz

n. 717, 838

ne ħad ile : -1- [T.+Ar.+T.] “ne haddine,
ona mı düşmüş” anlamında kullanılan
söz

n. 757

ne ħāl : -1- [T.+Ar.] “nasıl bir durumda”
anlamında kalıp ifade

n.+ iyle 401

ne kim : -3- [T.+T.] “her kim, hangi kişi”
anlamında soru zamiri

n. 228, 390, 767

ne ne : -9- [T.] cümledeki öğeleri veya
cümleleri birbirine bağlayan ve
olumsuzluk anlamı veren tekrarlı söz,
hem ... hem ... karşıtı bağlaç

n. 312, 509, 533, 715, 822, 843,
877, 929

nebāt : -2- [Ar.] bitki

n.+ e 781

n.+ uñ 974

neberd(in) eyle- : -1- [Far.+T.]
savaşmak, mücadele etmek

n.- r 469

neden : -3- [T.] “niçin, hangi sebepten”
anlamında soru zarfı.

n.+ dūr 722, 747, 806

nedīm : -3- [Ar.] musahip

n.+ i 220, 728

n.+ inüñ 545

nedīmān : -2- [Ar.] dostlar, musahipler

n. 654, 675

nedīmān-ı kalem : -1- [Ar.+Ar.]
kalemin musahipleri

n. 376

nedīm(i) ol- : -1- [Ar.+T.] sohbet
arkadaşı olmak

n.- alum 893

nefes kaṭ' it- : -1- [Ar.+Ar.+T.] nefes
harcamak, çokça nefes almak

n.- miş 384

nefes pāyende bādā : -1-
[Ar.+Far.+Far.] “nefesin daim olsun”
anlamında dua ifadesi n. 973

nefs : -2- [Ar.] nefis, öz varlık, kişilik

n.+ im 115

n.+ üñi 843

nefy ü inkār : -1- [Ar.+Far.+Ar.] red ve
inkar n. 833

neheng : -1- [Far.] timsah

n.+ dūr 453

neng : -1- [Far.] utanma, ayıp

n.+ üm 348

nere : 1- [T.] “hangi yer, hangi taraf”
anlamında soru zamiri-

n. 476

nerges : -1- [Far.] bir tür yaban gülü

n.+ üñ 126

nerm kıl- : -1- [Far.+T.] öfkesini
gidererek yumuşatmak -

n.- alar 671

nerm ol- : -1- [Far.+T.] Kalbi
yumuşamak

n.- up 897

nerm ü nazūk : -1- [Far.+Far.+Far.]
yumuşak ve zarif

n. 783

nesīm : -1- [Ar.] hafif esen rüzgâr

n.+ i 160, 893

nesl : -1- [Ar.] kuşak, devir

n.+ inde 97

neşr it- : -1- [Ar.+T.] saçmak

n.- di 284

nesrīn : -1- [Far.] bir tür yaban gülü

n. 122

neşv ü nemā(yı) bul- :-1- [Ar.+Far.+Ar.+T.] büyümek, gelişmek
n.- mışam 925

nev devletān : -1- [T.] sonradan görme
n. 753

nev-āyīn : -1- [Far.+Far.] yeni tarz
n. 503

nev-heves : -1- [Far.+Ar.] bir işte yeni olan, acemi
n.+ den 976

nevāhī : -1- [Ar.] etraflar, civardaki yerler
n. 182

nevāzīş eyle- : -1- [Far.+T.] gönül almak, iltifat etmek
n.- di 239

nevbet : -1- [Far.] sıra, nöbet
n.+ le 179

ney (1) : -1- [Far.] kamış
n. 352

ney (2) : -2- [T.] “hangi şey” anlamında soru zamiri
n. 362, 495

neyse : 1- [T.] “her ne ise” anlamında soru zamiri -
n. 874

nice : -4- [T.] 1. “nasıl” anlamında soru zarfı *bk. niçe* 2
n. 249, 33, 73, 75
2. -6- “birçok” anlamında belgisiz sıfat *bk. niçe*
n. 129, 404, 431, 700, 85, 89

niçe : -18- [T.] 1. “birçok” anlamında belgisiz sıfat *bk. nice*
n. 205, 23, 296, 298, 299, 388, 419, 436, 487, 488, 522, 547, 590, 816, 817, 878, 947, 951
2. -2- “nasıl” anlamında soru zarfı *bk. nice* 1
n.+ dūr 130, 642
3. -1- “birçoğu, çoğu” anlamında belgisiz zamir
n.+ ler 904

niçün : -5- [T.] “hangi amaçla, hangi sebeple, neden, niye” anlamında soru zarfı
n. 112, 750, 942
n.+ dūr 281, 558

nifāk : -1- [Ar.] 1. münafıklık, iki yüzlülük
n.+ ı 502
2. -1- insanlar arasında anlaşmazlıktan gelen ayrılık, ara bozukluğu
n.+ ı 885

nīgū-rāy nīgū-siyer ol- : -1- [Far.+Ar.+Far.+Ar.+T.] güzel düşünceli ve güzel ahlaklı olmak
n.- alar 666

nihāl-i serv : -1- [Ar.+Far.] selvi fidanı
n.+ den 379

nīk ü bed -2- [Far.+Far.+Far.]: iyi ve kötü
n.+ de 356
n.+ den 237

nīk-baht : -1- [Far.+Far.] bahtı açık, şanslı, kutlu
n.+ dan 831

nīk-ḥ^vāhān : -1- [Far.+Far.] iyilikseverler n. 664

niḳāb : -1- [Ar.] örtü
n.+ ı 868

nīm-meydān ḳo- : -1- [Far.+Ar.+T.] meydânın, yolun yarısında bırakmak
n.- mışdur 52

niṣār : -1- [Ar.] saçma, dağıtma
n. 69

niṣār it- : -1- [Ar.+T.] sözler söylemek
n.- diler 919

nisbet : -2- [Ar.] bir şeyin parçaları veya iki ayrı şey arasındaki uygunluk, oran, orantı, tenasüp
n. 751, 975

niṣān : -1- [Far.] iz, işaret, belirti
n.+ uñ 192

nitekim : -3- [T.] “gibi, benzer” anlamında edat
n. 161, 289, 946

niyāz : -1- [Far.] 1. ihtiyaç, ihtiyaç içinde bulunma, muhtaç olma, muhtaçlık
n.+ ı 825
2. -2- yalvarma, yakarma, minnet
n.+ um 147
n.+ uñ 928

niyāz it- : -1- [Far.+T.] yalvarmak, istemek, dilemek

n.- üben 625
niyaza tur- : -1- [Far.+T.] dua
 etmeye, yalvarmaya başlamak
 n.- dı 6
niyāz(ı) it- : -2- [Far.+T.]
 yalvarmak, istemek, dilemek *bk.* niyāz it-
 n.- di 568
 n.- üben 955
niyrencāt : -1- [Ar.] falcılık, büyücülük
 n.+ e 405
niyyet eyle- : -1- [Ar.+T.] bir şeyi
 yapmayı zihinde tasarlamak, düşünmek,
 niyetlenmek
 n.- me 193
nizā'ı gider- : -1- [Ar.+T.] kavgayı,
 çekişmeyi ortadan kaldırmak
 n.- üp 958
nizām : -2- [Ar.] düzen, tertip
 n.+ ı 287, 570
nizām-ı milk : -1- [Ar.+Ar.]
 ülkenin düzeni
 n.+ e 945
nizāri : -1- [Far.] zayıf, aciz, düşkün
 n. 261
nīze : -2- [Far.] mızrak, süngü
 n. 476
 n.+ den 531
noḵṣān : -1- [Ar.] eksiklik, kusur
 n. 362
noḵṣānī : -1- [Ar.] eksiklikler
 n. 24
noḵṭa : -1- [Ar.] nokta (önemsiz olacak
 kadar küçüklük ifade edilmiştir.)
 n. 401
nola : -2- [T.] 1. “ne olmuş” anlamında
 söz
 n. 639
 2. -1- “ne olur, şaşılır mı”
 anlamında söz
 n. 829
nūger : -1- [Far.] hizmetçi
 n. 590
nūn ve'l-ḳalem : -2- [Ar.+Ar.+Ar.] Nun.
 Kaleme ant olsun. (Kalem Suresi 1.
 ayet.) n.+ dūr 428, 735
nūr : 5- [Ar.] ışık, aydınlık
 n.+ a 12
 n.+ ı 780, 826

n.+ ın 9
 n.+ ına 38
nūr-ı ḳamer : -1- [Ar.+Ar.] ay
 ışığı
 n.+ den 464
nūkte : -1- [Ar.] herkesin anlayamadığı
 ince mana, bir söz ve ibareden remiz ve
 işaretle sezdirilen şey
 n.+ sin 17

-O-

o : 1. -2- [T.] “o” işaret sıfatı
 o. 184, 295
 2. -1- [T.] “o” işaret zamiri
 o.+ dur 456
o dem : -1- [T.+Far.] “o zaman, o vakit”
 anlamında zaman zarfı
 o. 836
o demden : -1- [T.+Far.] “o zamandan
 beri” anlamında zaman zarfı
 o. 735
o günden kim : -1- [T.+T.+T.] “o
 günden beri, o zamandan beri”
 anlamında zaman zarfı
 o. 509
oba(sın) ḳur- : -1- [T.+T.] göçebelerde
 konak yeri kurmak, çadır kurmak
 (birlikte yaşamak anlamında
 kullanılmıştır.)
 o.- mışdur 208
od : 1. -2- [T.] ateş
 ‘. 48
 o.+ dan 897
od tut- : -1- [T.+T.] ateş almak,
 yanıp kül olmak
 o.- up 593
odına dutuş- : -1- [T.+T.]
 “ateşine yanmak”, bir kimse veya şey
 yüzünden zarara uğramak
 o.- dı 637
 2. -1- gözyaşı
 o. 694
oḳ- : -1- [T.] söylenmek, seslenmek
 o.- ur 248
oḳ : -1- [T.] yayla atılan, ucunda sivri bir
 demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk
 o. 738

okı zahmın yi- : -1- [T.+Far.+T.]
okla vurularak yaralanmak

o.- yen 90

ok(ı) at- : -2- [T.+T.] ok
fırlatmak

o.- mak 642

o.- sa 501

okın atmış yayın baş- : -1-
[T.+T.+T.+T.] dünyadan elini eteğini
çekmiş, bir kenara geçip çevresiyle
ilgisini kesmiş, dünya işleriyle
ilgilenmez olmuş

o. mış 234

oklu : -1- [T.] ok bulunan kimse

o. 848

oku- : 1. : -4- [T.] bir yazıyı meydana
getiren harf ve işaretlere bakıp bunları
çözümlemek veya seslendirmek

o.- dı 634, 875

o.- r 140

o.- yup 984

2. -4- çağırarak, seslendirmek

o.- mış 857

o.- rduñ 906

o.- rlar 44

3. -3- demek, söylemek

o.- r 248

o.- rdı 408, 424

okun- : -1- [T.] seslendirilmek, yüksek
sesle kıraat edilmek

o.- dı 914

okut- : -1- [T.] çağırtmak

o.- dı 387

ol : 1. -23- [T.] “o” işaret zamiri

o. 214, 427, 461, 463, 481, 542,
571, 750, 809, 877, 938

o.+ dur 2, 103, 107, 183, 483,
728, 819, 864, 927

2. -7- “o” üçüncü teklik şahıs
zamiri

o. 3, 11, 42, 55, 141

o.+ dur 36

3. -39- “o” işaret sıfatı

o. 106, 113, 157, 158, 164, 167,
169, 175, 185, 187, 188, 196, 201, 211,
232, 250, 275, 276, 284, 292, 430, 436,
475, 486, 507, 516, 589, 627, 641, 664,
748, 790, 797, 935, 95, 98

ol dem : 1. -1- [T.+Far.] “o an, hemen”
anlamında zaman zarfı.

o. 495

2. -3- “o zaman” anlamında
zaman zarfı

o. 546, 871

o.+ de 901

ol kadar : -1- [T.+Ar.] “çok fazla”
anlamında miktar zarfı

o. 520

ol ucdan : -1- [T.+T.] “bu yüzden, bu
sebepten” anlamında durum zarfı

o. 420

ol- : 1. -1- [T.] bir şeyi yitirmek, bir
durumdan başka bir duruma geçmek

o.- up 11

2. -1- gerçekleşmek, yapılmak

o.- maz 18

3. -9- bulunmak, mevcut olmak

o.- a 819

o.- masa 755

o.- maz 801

o.- sa 139, 824

o.- ur 137, 310, 951

4. -1- haberdar, farkında olmak

o.- avuz 197

5. -2- hâline gelmek

o.- dı 232

o.- ur 324

6. -3- yer almak, bulunmak

o.- a 664

o.- sa 244

o.- sun 748

7. -4- meydana gelmek, varlık
kazanmak, vuku bulmak

o.- a 586

o.- maz 18, 249

o.- mış 398

8. -2- gerçekleşmesi mümkün
olmak

o.- maz 353

9. -11- bir ad veya sıfatın
belirttiği durumu almak

o. 555

o.- asın 616

o.- duğı 510

o.- mış 648, 736

o.- sa 957

o.- ur 510
o.- ursa 387, 489, 804, 807
10. -1- bir görev, makam, san veya nitelik kazanmak
o.- muşdur 435
11. -2- yaşamak, hayatta bulunmak
o.- masa 713
o.- masañ 551
12. -1- herhangi bir durumda bulunmak
o.- duğın 559
13. -2- ait olmak
o.- an 334
o.- muş 879
ola : -2- [T.] “acaba” anlamında durum zarfı
o. 575
ola kim : -2- [T.+T.] ola ki, belki
o. 266, 982
olalmış : -1- [T.] “olduğundan beri” anlamında zaman zarfı
o. 532
olar : -6- [T.] “onlar” üçüncü çokluk şahıs zamiri
o. 432, 680, 735
o.+ a 925
o.+ dan 925
o.+ uñ 926
on : -2- [T.] 10, on sayısı
o.+ dan 402
o.+ ı 402
2. -1- 10, “on” sayı sıfatı
o. 414
on yir : -2- [T.+T.] “birçok yer” anlamında kalıp ifade
o.+ de 528
o.+ e 716
oñat : -1- [T.] “iyi, mükemmel” anlamında durum zarfı
o. 196
oñdur- : -1- [T.] iyileştirmek, şifa vermek.
o.- dı 417
orana gelme- : -1- [T.+T.] hesabı yapılamamak, çok sayıda ve sayısız olmak
o.- z 816

orta : -1- [T.] meydan
o.+ ya 687
otur- : **1.** -8- [T.] vücudun belden yukarısı dik duracak biçimde ağırlığı kaba etlere vererek bir yere yerleşmek
o. 354
o.- dı 49, 662, 917
o.- mış 790
o.- mışdı 172, 177, 289
2. -2- durmak, kalma
o. 605
o.- sa 259
3. -2- hiçbir iş yapmadan boş vakit geçirmek, boş durmak
o.- ma 315
4. -2- beklemek
o.- dı 796
5. -1- yerleşmek
o.- up 887
6. -1- birlikte vakit geçirmek
o.- mışdı 176

-Ö- (ö, ‘ö)

ög- : -1- [T.] övmek
ö.- di 396
öğret- : -2- [T.] bir kimseye bir konuda bilgi ve beceri kazandırmak
ö.- düm 825
ö.- düñ 399
öl- : -1- [T.] yaşamaz olmak, hayatı sona ermek, can vermek
ö.- ünçe 580
‘ömr : -1- [Ar.] hayat, yaşam
‘ö.+ üñ 979
‘ömr-i dırāz : -1- [Ar.+Far.] uzun ömür
‘ö.+ ı 537
‘ömr-i kirām : -1- [Ar.+Ar.] şerefli ömür, soylu hayat
‘ö.+ ı 679
‘ömr(üm) geçür- : -1- [Ar.+T.] ömür geçirmek, yaşamak
‘ö.- düm 23
‘ömrini ziyade eyle : -1- [Ar.+Ar.+T.] “ömrünü arttır, fazlalaştır” anlamında dua ifadesi
‘ö. 101

‘ömrüñ gününden miğ dūr ola : -1- [Ar.+T.+Far.+Far.+T.] “hayatından (kara) bulutlar uzak olsun” anlamında dua ifadesi

‘ö.- 723

‘ömrüñ ziyāde ola : -1- [Ar.+Ar.+T.] “ömür yaşayasın veya uzun ömürlü olasın” anlamında dua ifadesi

‘ö. 181

öñ : 1. -13- [T.] karşı, kat, huzur, makam
ö.+ inde 335, 338, 505, 634, 719, 724, 767

ö.+ ine 334

ö.+ ünde 682, 708

ö.+ üñde 328, 358, 378

ö.+ ünde

öñine kıl- : -1- [T.+T.] önüne doğru eğmek

ö.- dı 771

2. -1- “daha önce” anlamında zaman zarfı

ö. 94

3. -1- “önce, ilk” anlamında zaman zarfı

ö. 483

öñ art : -1- [T.+T.] “önünde sonunda, nihayetinde, en sonunda” anlamında zaman zarfı

ö.+ ın 470

öpdi başa қо- : -1- [T.+T.+T.] öpüp başına koymak, saygı göstermek amacıyla bir kişiye ait olan şeyi öpüp alnına götürmek

ö.- dı 875

öpüp başma қо- : -1- [T.+T.+T.] bir şeyi memnunlukla karşılamak, saygı duymak, saygıyla karşılamak

ö.- dı 916

öyle : -1- [T.] “o biçimde, o tarzda” anlamında durum zarfı.

ö. 705

öz : -25- [T.] “kendi, zat” anlamında dönüşlülük zamiri.

ö. 4, 8, 841

ö.+ i 393, 734

ö.+ in 82, 248, 252, 372, 396, 726, 770, 777

ö.+ inden 321, 842

ö.+ ine 792

ö.+ ini 153, 386, 706

ö.+ inüñ 394

ö.+ üm 304, 564

ö.+ ümi 413

ö.+ ün 535, 585

‘öžr ü niyāz : -1- [Ar.+Far.+Far.] yalvarıp yakarma

‘ö.+ uñ 610

-P-

pādišā : -2- [Far.] sultan, hükümdar *bk.* pādišāh

p.+ dan 802

p.+ dur 98

pādišāh : -3- [Far.] sultan, hükümdar *bk.* pādišā

p.+ ı 433, 607

p.+ um 108

pādišeh : -1- [Far.] padişah, sultan, hükümdar

p.+ lerdür 465

pāk : -1- [Far.] arınmış, temiz.

p. 41

pāk-bāz ol- : -1- [Far.+Far.+T.] sadık, vefalı olmak

p. 498

pāre pare it- : -1- [Far.+Far.+T.] parça parça etmek, parçalamak *bk.* pāre pāre kıl-

p.- e 494

pāre pāre kıl- : -1- [Far.+Far.+T.] parça parça etmek, parçalamak *bk.* pāre pare it-

p.- sun 653

pāre pāre ol- : -1- [Far.+Far.+T.] parça parça olmak, parçalanmak

p.- unca 580

pas : -1- [T.] kötülük

p.+ ı 631

pāy : -4- [Far.] ayak

p.+ ı 370

p.+ ina 47

p.+ um 412

p.+ uma 300

pāy baş- : -1- [Far.+T.] engel olmak

p.- aram 431

pāy ile dest it- : -1-
[Far.+T.+Far.+T.] eli ayağına dolaşmak,
şaşırmak, telaşlanmak

p.- e 245

pāy-ı ma'nī : -1- [Far.+Ar.]
mana ayağı

p. 572

pāy-i tūg : -1- [Far.+Far.] kılıcın
ayağı

p.+ e 284

pāyın uzat- : -1- [Far.+T.] yetkili
birinden emir alan kişilerden birinin
öncülük ederek fedakarlıkla görevi
yerine getirmek

p.- up 721

pāy(i) tā ser : -1-
[Far.+Far.+Far.] baştan ayağa, tümüyle

p. 759

pāy(um) al- : -1- [Far.+T.] ayak
çekmek (alttaki güreşçinin bir bacağını
üstündeki güreşçinin bacakları arasından
geriye doğru uzatarak ayağını o
güreşçinin bir baldırı üzerinden
kancalayıp yan kılçık atarak açık
düşürmesi)

p.- mak 353

pāy(um)a baş indür- : -1-
[Far.+T.+T.] ayağına baş eğmek, itaat
etmek, boyun eğmek p. 355

pāyuñ çek- : -1- [Far.+T.] bir
işten çekilmek, o işi bırakmak

p.- me 192

pāyuñ ko- : -1- [Far.+T.] bir işe
başlamak, girişmek

p.- ma 192

pāyuñi süst kıl- : -1-
[Far.+Far.+T.] ayağını sürümek, bir işte
gönülsüz davranmak

p.- urşā 359

pehlū : -1- [Far.] vücudun iki yanından
her biri

p.+ sı 479

pehlū hāke urıma- : -1-
[Far.+Far.+T.] sırtı yere gelmemek, bir
işte herhangi bir zorluk karşısında
sarsılmamak, konumunu kaybetmemek,
güçlü olmak

p.- z 482

pehlūvān : -2- [Far.] pehlivan

p.+ ı 484

p.+ lar 485

pehlūvān-ı Rüstēm : -1-
[Far.+Far.] pehlivanlıkta Rüstēm gibi
olma (Rüstēm, İran-Pers-Fars
mitolojisinin efsanevi kahramanıdır. İran
şairi Firdevsî'nin Şehname adlı eserinde
büyük bir kahraman olarak gösterilir. Bu
yüzden özellikle pehlivan, yiğit,
hükümdar gibi şahısları övmek için
Zaloğlu Rüstēm'in adı kullanılır.)

p. 616

pehlūvānlık eyle- : -1- [Far.+T.] yiğit
cesur olmak

p.- r 538

pek : -1- [T.] “çok fazla, oldukça”
anlamında miktar zarfı

p. 529

penāh : -1- [Far.] koruyucu, sığınak

p.+ ı 835

penāh-ı dīn : -1- [Far.+Ar.] din
koruyucusu

p. 578

penāhī : -1- [Far.] sığınma

p. 16

penc : -1- [Far.] “beş” sayısı

p. 931

pençe ur- : -2- [Far.+T.] savaşmak

p.- a 704

p.- am 774

pend : -1- [Far.] nasihat, öğüt

p.+ in 201

pend okı- : -1- [Far.+T.] nasihat
etmek

p.- sa 815

pend-i hūb vir- : -1-
[Far.+Far.+T.] hoş öğüt vermek

p.- eler 672

pend(i) vir- : -1- [Far.+T.] öğüt,
nasihat vermek

p.- üben 115

per : -2- [Far.] kanat

p.+ dūr 758

p.+ rinden 382

per aç- : -1- [Far.+T.] kanat
açmak

p.- uban 622

perākende kıl- : -1- [Far.+T.] dağıtmak, darmadağın etmek

p.- am 609

perdāz : -1- [Far.] düzenleyen, tertip eden

p. 734

pergār : -1- [Far.] pergel

p. 863

pergār it- : -1- [Far.+T.] pergel gibi dönmek

p.- üp 947

perhīz it- : -1- [Far.+T.] kaçınmak, uzak durmak

p.- e 358

perī : -3- [Far.] doğaüstü güçleri olduğuna inanılan, hayal ürünü varlık

p. 371, 380

p.+ den 379

perr ü bāl : -1- [Far.+Far.+Far.] kol ve kanat

p.+ üm 299

perrān : -1- [Far.] uçan, uçucu

p. 234

perrān ol- : -1- [Far.+T.] uçmak

p.- dı 369

pertāb ol- : -1- [Far.+T.] atılmak, hızla harekete geçmek

p.- a 94

pertev-i zāt : -2- [Far.+Ar.] Allah'ın nuru, ışığı

p. 10, 20

pervāne : -1- [Far.] ışığın etrafında dönen gece kelebeği

p.+ yi 13

pervaz kıl- : -1- [Far.+T.] uçmak, yükselmek

p. 45

perverīš : -2- [Far.] beslenme, yetiştirme, yetiştirme, yetiştirilme

p.+ de 397

p.+ den 479

pes : -1- [Far.] “o hâlde, öyleyse, şimdi” anlamında durum zarfı

p. 846

pes andan : -3- [Far.+T.] “ondan sonra” anlamında zaman zarfı

p. 546, 624, 643

pes andan şöñra : -4- [Far.+T.+T.]

“ondan sonra” anlamında zaman zarfı

p. 255, 633, 718, 763

pes ez : -1- [Far.] “arkasından, sonra” anlamında zaman zarfı

p. 876

pesend it- : -1- [Far.+T.] beğenmek, takdir etmek, övmek

p.- di 201

pest eyle- : -1- [Far.+T.] alçaltmak, hafifletmek, düşürmek

p.- di 219

peşīmān : -1- [Far.] pişman olma durumu, yaptığına üzülmek, hayıflanma

p.+ um 24

pey (1) : -1- [Far.] art, arka, iz

p. 235

pey (2) : -1- [Far.] bir sözleşmede, bir tarafın sonradan işten caymamayı kabul ettiğini belirtmek maksadıyla diğer tarafa önceden verdiği teminat akçesi

p. 913

pey it- : -1- [Far.+T.] parçalarına ayırmak, öldürmek

p.- eler 495

peyām : -2- [Far.] haber, bilgi

p.+ ı 386

p.+ um 584

peyām(in) iriştür- : -1- [Far.+T.] haber eriştirmek, ulaştırmak

p.- em 577

peydā ol- : -2- [Far.+T.] ortaya çıkmak, belirlemek, görünmek.

p.- am 909

p.- ubdur 134

peydā vü pinhān : -1- [Far.+Far.+Far.] açık ve gizli olan

p. 874

peyderpey : -1- [Far.] birbirinin ardı sıra

p. 716

peygām-ı tīg : -1- [Far.+Far.] tig'den gelen haber, mesaj

p.+ i 916

peyger : -1- [Far.] peyker, yüz, surat, çehre

p.+ in 759

peykār : -5- [Far.] savaş

p. 738, 888

p.+ ı 519
 p.+ ında 563
 p.+ ından 531
peyk-i nā-meberr : -1- [Far.+Far.+Ar.]
 hayırsız haberci, saba rüzgârı
 p.+ dür 383
peykān : -1- [Far.] ok temreni
 p. 284
peyvest : -1- [Far.] birlikte
 p. 508
peyvest it- : -1- [Far.+T.]
 bitiş-tirmek, bulaştırmak
 p.- üpdür 978
peyvest kıl- : -1- [Far.+T.]
 sürekli yapmak
 p.- urdı 120
pīç : -2- [Far.] büküm, kıvrım
 p. 302, 535
pīç eyle- : -1- [Far.+T.]
 kıvrırmak, bükmek
 p.- mişdür 530
pīl-i sermest : -1- [Far.+Far.] sarhoş fil
 p. 245
pinhān eyle- : -1- [Far.+T.] saklamak,
 gizlemek
 p.- r 252
pinhān ol- : -1- [Far.+T.] gizli, saklı
 olmak
 p.- urdı 554
pīr : -5- [Far.] kamil, görmüş geçirmiş
 kişi
 p. 189, 201, 469, 950
 p.+ e 200
pīr ü cūvān : -2-
 [Far.+Far.+Far.] yaşlı ve genç, herkes
 p.+ da 820
 p.+ dan 233
pīr ü nefes : -1- [Far.+Far.+Ar.]
 önder, tecrübeli, üstat
 p.+ den 976
pīr-i fānī : -1- [Far.+Ar.] ölümlü
 ihtiyar
 p. 689
pīr-i fertūd : -1- [Far.+Far.] pek
 ihtiyar, çok yaşlı olan
 p. 789
pīr-i gūy : -1- [Far.+Far.] söz
 piri, söz ustası

p. 747
pīr-i nāşād : -1- [Far.+Far.]
 mutsuz ihtiyar
 p. 523
pīrān : -1- [Far.] yaşlılar
 p. 234
pīrāne : -1- [Far.] alanında yetkin kişiye,
 ustaya yakışacak tarzda
 p. 567
pīrlige iriş- : -1- [Far.+T.] pirlige
 erişmek, yaşlanmak
 p.- miş 979
pīrüz ol- : -1- [Far.+T.] uğurlu, hayırlı,
 kutlu olmak
 p.- a 328
pīş ü peş : -1- [Far.+Far.+Far.] ön ve
 arka
 p.+ in 212
pīşe : 1. -2- [Far.] huy, tabiat
 p.+ si 513
 p.+ sidür 514
 2. -1- sanat, meslek, iş
 p.+ sidür 514
piyāle : -1- [Far.] içki kadehi, şarap
 bardağı
 p. 121
post : -1- [Far.] post, tüylü hayvan derisi
 p.+ uñ 520
pota-yi gam : -1- [Far.+Ar.] gam potası
 p. 70
puhte : -1- [Far.] olgun
 p. 718
pulād : -1- [Far.] çelik
 p. 897
pusı- : -1- [T.] kızmak
 p.- dı 638
pür : -5- [Far.] dolu
 p. 163, 171, 678, 828
 p.+ dür 570
pür it- : -1- [Far.+T.] doldurmak,
 kaplamak
 p.- elüm 271
pür-āzer : -1- [Far.+Far.] gönlü ateş
 dolu
 p. 924
pür-behcet ol- : -1- [Far.+Ar.+T.]
 sevinçle dolmak
 p.- dı 661

pür-envār eyle- : -1- [Far.+Ar.+T.] parıl parıl parlamak, nurlarla dolmak

p.- yüp 13

pür-güý ol- : -1- [Far.+Far.+T.] çok konuşmak

p.- up 329

pür-h^vāb : -1- [Far.+Far.] hile, düzen dolu

p. 842

pür-pīç : -2- [Far.+Far.] büküm büküm, kıvrım kıvrım

p. 238, 759

pür-raḥne : -1- [Far.+Far.] delik ve yarıklarla dolu

p.+ dūr 464

pür-tāb : -1- [Far.+Far.] kıvrım kıvrım, iki büküm

p. 238

pür-zer ü sīm : -1- [Far.+Far.+Far.+Far.] altın ve gümüş ile dolu

p. 93

pürkār : -1- [Far.] maharetli, hünerli

p. 740

pütperest : -1- [Far.] putperest, puta tapan

p.+ dūr 16

-R-

rağbet kıl- : -1- [Ar.+T.] beğenmek, ilgi duymak, ilgilenmek, istek duymak

r.- ur 215

rāh : -2- [Far.] yol

r. 49

r.+ ı 213

rāh bul- : -1- [Far.+T.] çare arayıp bulmak, çözüm bulmak

r.- dı 153

rāh it- : -1- [Far.+T.] yolculuk etmek, yolculuğa çıkmak

r.- eyin 576

rāh-ı hevā : -1- [Far.+Ar.] arzu, istek yolu

r.+ dan 371

rāh-ı himmet : -1- [Far.+Ar.] lütuf yolu

r.+ le 621

rāh-ı tevḥīd : -1- [Far.+Ar.] tevhid yolu, Hakk'ı birlemenin yolu

r. 696

rāh-ı yakīn : -1- [Far.+Ar.] hakikat yolu, gerçek yol, takip edilecek ve güvenilecek yol

r.+ i 43

rāhın yitür- : -1- [Far.+T.] yolunu kaybettirmek, yanlış yola saptırmak

r.- de 444

rāhi eg- : -1- [Far.+T.] yanlış yola girmek

r.- e 16

rāhi kes- : -1- [Far.+T.] yolu kesmek, yolu kapatmak, yoldan kimseyi geçirmemek

r.- erven 434

rāhuñ yitür- : -1- [Far.+T.] yolunu kaybetmek, doğru yoldan ayrılmak

r.- mişsin 843

rāh-zen : -1- [Far.+Far.] yol kesen, eşkıya

r.+ dūr 511

rāḥat-efzā : -1- [Ar.+Far.] rahat arttıran, rahatlık veren *bk.* rāḥat-fezā

r. 183

rāḥat-fezā : -1- [Ar.+Far.] rahat arttıran, rahatlık veren *bk.* rāḥat-efzā

r.+ dur 892

rāḥatlık gör- : -1- [Ar.+T.] rahata kavuşmak, rahatlamak

r.- ür 566

rāḥatluḡ : -1- [Ar.] üzüntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu, rahat

r. 312

raḥmeten lil'ālemīn : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] âlemlere rahmet olarak ("Ve seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." Kur'an-ı Kerim, Enbiya, 21-107)

r.+ dūr 39

raḥmetler bul- : -1- [Ar.+T.] Allah'ın merhamet ve bağışlamasına erişmek, kavuşmak

r.- a 104

raḡş : -1- [Far.] gösterişli, güzel at

r. 89

rahş-ı Rüstem : -1- [Far.+Far.] Rüstem'in atı (Rüstem, İran mitolojisinin efsanevi kahramanıdır. Rüstem'in atı yıldırım hızındadır.)

r. 804

rahşān : -1- [Far.] parlak

r. 172

raht : -1- [Far.] mal varlığı, servet

r.+ 1 228

rās-ı haṭīye : -1- [Far.+Ar.] doğrudan sapma

r. 846

rāst it- : -1- [Far.+T.] uygun, kullanılır hâle getirmek

r.- en 713

rāst-gū ol- : -1- [Far.+Far.+T.] doğru, özü sözü bir kişi olmak

r. 497

rāstlık : -1- [Far.] doğruluk, dosdoğru

r.+ dan 501

rāy : -2- [Far.<Ar.re'y] fikir, görüş, düşünce

r.+ 1 525

r.+ umla 586

rāy eyle- : -1- [Far.+T.] karar almak

r.- rem 431

rāy kıl- : -1- [Far.+T.] düşünmek, gaye edinmek, amaçlamak

r.- uram 935

rāy-ı ḥazret-i šāh ol- : -1- [Far.+Ar.+Far.+T.] padişah hazretlerinin yolunda, izinde olmak

r.- ursa 576

rāyet : -1- [Ar.] sancak, bayrak

r.+ ini 702

rāyetini çek- : -1- [Ar.+T.] bayrağını bir ipe takarak göndere asmak

r.- di 156

rāz : -3- [Far.] sır

r.+ a 6

r.+ in 646

r.+ uma 241

rāz aç- : -2- [Far.+T.] bir sırrı açığa vurmak, başkasına söylemek

r.- ansın 647

r.- up 1

rāz-ı 'ālem : -1- [Far.+Ar.] cihanın sırrı

r. 76

rāz çık- : -1- [Far.+T.] sır duyulmak, yayılmak

r.- madan 210

red it- : -1- [Ar.+T.] kabul etmemek, geri çevirmek

r.- eyin 866

redd-i mezālīm it- : -1- [Ar.+Ar.+T.] zulümleri reddetmek, karşı koymak

r.- eler 669

refik it- : -1- [Ar.+T.] arkadaşlık etmek, yoldaşlık yapmak

r. 30

refikān : -1- [Ar.] arkadaşlar, dostlar

r. 675

reh-rev : -1- [Far.+Far] yolcu

r. 522

rehber it- : -1- [Far.+T.] kılavuz tayin etmek, yön gösteren olarak kabul etmek

r.- üp 96

rehber ol- : -1- [Far.+T.] kılavuzluk etmek, doğru yolu göstermek

r.- dı 305

renc : -1- [Far.] zahmet, eziyet, sıkıntı

r. 312

reng : 1. -1- [Far.] renk

r.+ in 321

rengi dön- : -1- [Far.+T.] başka bir şey hâlini almak, dönüşmek, değişmek

r.- e 346

2. -1- hile, tuzak

r. 650

resm : -4- [Ar.] resim, suret, şekil

r.+ e 211, 769

r.+ inde 380

r.+ ini 514

resm-i fermānberlik eyle- : -1- [Ar.+Far.+T.] tabi olduğunu ilan etmek, duyurmak

r. 355

restehizi kıpar- : -1- [Far.+T.] savaşmak

r.- mışsın 881

resul : -1- [Ar.] kendisine kitap indirilmiş peygamber

r.+ i 42
reşk : -1- [Far.] kıskançlık, haset
 r.+ i 93
revā : -2- [Far.] layık, uygun, yaraşır
 r. 980
 r.+ dur 209
revāc : -1- [Far.] itibar, değer, kıymet
 r.+ ını 974
revān it- : 1. -3- [Far.+T.] göndermek, yollamak
 r. 195, 360
 r.- di 871
 2. -1- vermek
 r.- di 307
revān ol- : 1. -1- [Far.+T.] sürmek, devam etmek
 r.- duğa 105
 2. -2- gitmek, yürümek
 r. 315
 r.- duğı 263
 3. -1- akmak, akıp gitmek
 r.- a 365
revāne it- : -1- [Far.+T.] yaymak
 r.- dūn 399
revāne ol- : -1- [Far.+T.] sürmek, devam etmek
 r.- a 105
revende : -1- [Far.] gidici, giden
 r. 738
revnağ : -2- [Ar.] göz alıcı güzellik, parlaklık, tazelik, letafet
 r. 945
 r.+ ı 932
revnağ ol- : -1- [Ar.+T.] göz alıcı güzellikte olmak, parlamak
 r.- miş 398
revnağ-kara : -1- [Ar.+T.] parlak siyah
 r.+ sın 954
revnağ-karalık : -1- [Ar.+T.] parlak siyahlık
 r. 839
reyhān : -1- [Ar.] fesleğen denilen güzel kokulu bir bitki
 r. 322
rezm : -1- [Far.] kavga, savaş, cenk
 r. 280, 461
rızā vū raḥmetūn bul : -1- [Ar.+Far.+Ar.+T.] “Allah’ın rızasına ve

merhametine nail ol” anlamında dua ifadesi
 r. 316
rızā-yı Ḥağ : -1- [Ar.+Ar.] Allah’ın rızası
 r.+ kı 677
ri‘āyet kıl- : -1- [Ar.+T.] uymak, uyum sağlamak, gereğini yapmak
 r.- dı 308
rīhte kıl- : -1- [Far.+T.] vermek
 r.- miş 784
risālet : -1- [Ar.] elçilik, görev
 r. 207
risālet kıl- : -1- [Ar.+T.] elçi olmak, elçilik yapmak
 r.- dum 418
rīş-i ḥandi kıl- : -1- [Far.+Far.+T.] yüzüne gülmek, alay etmek
 r.- urdum 115
rivāyet eyle- : -1- [Ar.+T.] bir olay, bir haber veya sözü nakletmek
 r.- mişlerdür 504
rivāyet it- : -1- [Ar.+T.] bir haberi, söz veya olayı nakletmek, anlatmak
 r.- miş 441
riyāḥ : -1- [Ar.] rüzgârlar, meltemler
 r.+ ın 788
rīze rīze eyle- : -1- [Far.+Far.+T.] paramparça etmek
 r.- r 476
rūsı dön- : -1- [Far.+T.] yüz çevirmek, vazgeçmek
 r.- e 443
rū-siyāḥ : -2- [Far.+Far.] yüzü kara, utanılacak bir şey yapmış kimse *bk.* rū-siyāḥ
 r.+ ı 364, 711
rū-siyeh : -1- [Far.+Far.] yüzü kara, utanılacak bir şey yapmış kimse *bk.* rū-siyāḥ
 r. 977
rū-siyeh ol- : -1- [Far.+Far.+T.] utanacak bir durumda olmak
 r.- upsın 651
rūḥ-baḥş : -1- [Far.+Far.] ruh bahşeden, can veren
 r. 183
rūḥ-i revan : -1- [Far.+Far.] canın özü, can

r.+ lar 133
rūḥānī : -1- [Ar.] ruhla ilgili, ruha ait, manevi
 r. 910
ruḥsār : -3- [Far.] yanak, yüz
 r.+ ı 460
 r.+ ina 174
 r.+ um 699
ruḥṣat bul- : -1- [Ar.+T.] elde etmek, erişmek
 r.- dugunca 145
rumūz : -2- [Ar.] remizler, işaretler, gizli anlamları olan imalı sözler
 r.+ ı 150
 r.+ uñ 404
rūṣen : -2- [Far.] parlak, aydın, aydınlık
 r. 630
 r.+ durur 405
rūṣen it- : -1- [Far.+T.] aydınlatmak, parlatmak
 r.- mişdi 161
rūṣen ol- : -1- [Far.+T.] aydınlamak, parlamak
 r.- a 185
rūy : -1- [Far.] yüz, birinin görüle gelen veya umulan hoşgörülüğüne güvenilerek gösterilen cüret
 r. 747
rūy-ı hevā : -1- [Far.+Ar.] gökyüzü
 r.+ da 258
rūy-ı iḥsān it- : -1- [Far.+Ar.+T.] bağışlama ile yönelmek
 r.- üp 949
rūy-ı maḳāl : -1- [Far.+Ar.] sözün aslı, söylenmek istenen şey
 r.+ i 391
rūz : -2- [Far.] gün
 r. 289, 694
rūz ü ṣeb : -1- [Far.+Far.+Far.] gündüz ve gece
 r. 31
rūz-i evvel : -1- [Far.+Ar.] ezel, başlangıcı olmayan geçmiş zaman, başlangıcı tasavvur edilemeyen zaman, ruhlar âleminin başlangıcı
 r. 4
rūz-i kıyāmet : -1- [Far.+Ar.] kıyamet günü

r. 58
rūz-i veḡā : -1- [Far.+Ar.] savaş günü
 r.+ da 345
rūz(i)ḡār : -3- [Far.] zaman, devir *bk.* rūzgār
 r.+ a 928
 r.+ uñ 309, 313
rūzigāruñ geḡūr- : -2- [Far.+T.] zamanını, ömrünü geçirmek
 r. 357
 r.- me 279
rūste : -1- [Far.] bitmiş
 r. 237
rūsūlāne : -1- [Ar.] elçiye yakışır şekilde
 r. 632
rūṣvet(in) al- : -1- [Ar.+T.] rüşvet olarak verilen parayı veya malı kabul etmek
 r.- sa 681

-S- (s, ş, s)

sa'ādet : -1- [Ar.] mutluluk
 s. 926
sa'ādet ehli : -2- [Ar.+Ar.] ilahi feyizlere nail olup manevi makamlara yükselen kişi
 s. 437
 s.+ nūñ 728
sa'ādet milki : -1- [Ar.+Ar.] mutluluk ülkesi
 s.+ ne 938
sa'ādet tācı : -1- [Ar.+Far.] hükümdarlık makamı, saltanat
 s. 699
sā'at : -1- [Ar.] altmış dakikalık zaman dilimi
 s. 771
ṣabā : -1- [Ar.] kuzey doğudan esen hafif ve tatlı bir rüzgâr
 ş. 320
ṣabā-veṣ : -1- [Ar.+Far.] saba rüzgârı gibi
 ş. 196
ṣābit-kaḡdem : -1- [Ar.+Ar.] verdiği karardan ve sözden dönmeyen, kararında sebat eden
 ş.+ dūr 262
ṣabr it- : -1- [Ar.+T.] sabır göstermek, sabırlı davranmak

ş.- er 130
şabr itdür : -1- [Ar.+T.] sabrettirmek
 ş.- eler 672
şaç : -1- [T.] dağıtmak, yaymak
 ş.- arsin 645
şad : -1- [Far.] 100, “yüz” sayı sıfatı
 ş. 454
şad bār : -2- [Far.+Far.] “yüz defa, yüzlerce kez” anlamında miktar zarfı
 ş. 239, 583
sāde kalb : -1- [Far.+Ar.] saf kalp
 s. 601
şadef-tek : -1- [Ar.+T.] sedef gibi
 ş. 828
şadra geçür : -2- [Ar.+T.] başa, baş köşeye oturtmak
 ş.- di 392
 ş.- mişdi 291
şafā : 6- [Ar.] gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik
 ş. 135
 ş.+ da 157
 ş.+ dan 334, 793
 ş.+ sı 752
 ş.+ sina 788
şafā(da) vü belā : -1- [Ar.+Ar.] mutluluk ve dert
 ş.+ da 256
şafā vir : -1- [Ar.+T.] “safılık, huzur bahşet” anlamında dua ifadesi
 ş. ! 29
şafā-bahş-i revan : -1- [Ar.+Far.+Far.] safa bahşeden, sunan
 ş.+ dur 88
şag u şol : -1- [T.+Far.+T.] sağ ve sol yönleri ş.+ a 639
şahhu'l-kışsa : -1- [Ar.+Ar.] sözün özü
 ş. 872
şāhib : -1- [Ar.] herhangi bir niteliği olan kimse
 ş.+ i 144
şāhib-i Tîg ü Kalem : -1- [Ar.+Far.+Far.+Ar.] “Tîg ü Kalem” kitabının sahibi, yazarı
 ş.+ sin 975
şāhib-gönül : -1- [Ar.+T.] gönül sahibi, gönlü Hakk’a bağlı olan veli
 ş.+ ler 940

şāhib-naẓar : -2- [Ar.+Ar.] görüş ve düşünceleri yerinde, basiretli
 ş. 857
 ş.+ dur 734
şahrā : -1- [Ar.] çöl, kır, ova
 ş.+ ya 121
şahrā vü kūh : -1- [Ar.+Far.+Far.] dağ bayır
 ş.+ ı 271
şaht-dil : -1- [Far.+Far.] katı yürekli, taş kalpli
 s. 475
şaht-dil ol : -1- [Far.+Far.+T.] duygusuz, taş kalpli, katı yürekli olmak
 s.- updur 78
şaht-rū : -2- [Far.+Far.] sert yüzlü, asık suratlı
 s.+ dur 457, 513
şahtlık it : -1- [Far.+T.] davranışı katılaşmak, sertleşmek
 s.- digüçün 526
şakın : -3- [T.] “asla” anlamında ünlem.
 ş. 329, 658, 960
sākī : -1- [Ar.] içki meclisinde içki sunan kimse
 s. 21
şal : -5- [T.] 1. yollamak, göndermek
 ş. ! 313
 ş.- ardı 169
 ş.- dı 372, 419
 ş.- up 276
 2. -1- bırakmak
 ş.- sañ 534
 3. -1- koymak
 ş.- up 890
 4. -1- terketmek
 ş.- up 962
salṭanat : -1- [Ar.] hükümdarlık, sultanlık
 s. 250
şan : -2- [T.] “sanki, adeta, güya” anlamında edat
 ş. 152, 216
şan : -8- [T.] gibi gelmek, farz etmek
 ş.- ānlar 421
 ş.- ar 453
 ş.- asın 160, 518, 620
 ş.- ma 321, 470, 604, 740
şanavber : -1- [Ar.] çam fıstığı ağacı

(servi ve şimşad cinsinden bir ağaç olup edebiyatımızda sevgilinin boyu yerine kullanılır.)

ş. 784

şanki : -1- [Far.] 1. “adeta, tıpkı, gibi” anlamında durum zarfı

ş. 168

2. -1- “sözüm ona, sözde” anlamında durum zarfı

ş. 168,649

şar- : -1- [T.] 1. örtmek, sarıp sarmalamak

ş.- dı 298

2. -1- çevresini çevirmek, çepeçevre dolanmak, çevrelemek

ş.- arlar 520

şarar- : -1- [T.] korku, üzüntü, coşku vb. sebeplerle yüzün rengi solmak

ş.- mış 749

şarf it- : -1- [Ar.+T.] harcamak, kullanmak, tüketmek

ş. 981

şarrāf : -1- [Ar.] kuyumcu

ş. 328

şat- : -1- [T.] bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek

ş.- ar 805

saṭvet ü kahr : -1- [Ar.+Far.+Ar.] kahr ve güç kuvvet

ş.+ ın 78

şavāb : -1- [Ar.] doğru, doğru davranış, doğru düşünce

ş.+ ı 275

şavāb(i) gör- : -1- [Ar.+T.] haklı bulmak, uygun görmek, onamak

ş.- memişler 656

şavaş : -7- [T.] cenk, harp, muharebe

ş.+ a 461, 897

ş.+ da 203, 352, 459, 462

ş.+ ı 204, 474

şavu şuyın içür- : -1- [T.+T.+T.] üstüne soğuk su içirmek, bir işten umudunu kesmek, o işin olacağına inanmamak, o işten vazgeçmek

ş.- eyin 866

şavur- : -1- [T.] söz söylemek

ş.- ma 841

şayd-ı beyaban : -1- [Ar.+Far.] çöl avı,

çölde avlanılan hayvanlar

ş. 90

sāye : -2- [Far.] gölge

ş.+ si 533

ş.+ sinüñ 752

sāyil : -1- [Ar.] sual eden, soran

ş. 446

sāyir-i yir : -1- [Ar.+T.] bölgeleri, yerleri gezen dolaşan

ş. 552

şayl : -1- [Ar.] yardım, fayda

ş.+ uñ 822

sāz : -1- [Far.] uğraş, iş, gayret

ş. 210

sebük-dest : -1- [Far.+Far.] eli çabuk

ş. 457

sebük-pā : -1- [Far.+Far.] ayağına çabuk olan, çok hızlı hareket eden

ş.+ dur 257

sebük-sār ol- : -1- [Far.+Ar.+T.] akılsız beyinsiz olmak

ş.- ubdur 540

sebük-ser : -1- [Far.+Far.] basit düşünceli

ş. 644

secde it- : -1- [Ar.+T.] saygı göstermek amacıyla kişinin önünde eğilmek

ş.- üp 388

secdet kıl- : -1- [Ar.+T.] secde etmek

ş.- dılar 12

seç- : -1- [T.] benzerleri arasından birini ayırmak, seçmek.

ş.- meye 324

şefāhet : -1- [Ar.] akılsızlık

ş.+ den 247

sefer : -2- [Ar.] savaş için yapılan yolculuk, savaşa gidiş ve yapılan savaş

ş.+ de 241, 522

sefer kıl- : -1- [Ar.+T.] sefere çıkmak, savaşmak

ş.- duñ 547

sefid : -2- [Far.] beyaz, ak

ş.+ i 545, 868

sefid(i) vü siyāh: -2- [Far.+Far.+Far.] beyaz ve siyah

ş.+ ı 607

ş.+ ın 390

seg-tek : -1- [Far.+T.] köpek gibi

s. 715
seher : -1- [Ar.] sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, seher vakti
 s.+ den 893, 917
seher ol- : -1- [Ar.+T.] seher vakti olmak, sabah olmak
 s.- inca 223
seher-gāh : -1- [Ar.+Far.] sabahın güneş doğmadan önceki zamanı, seher vakti *bk.* seher-geh
 s. 682
seher-geh : -1- [Ar.+Far.] sabah olmaya başladığı vakit, seher vakti *bk.* seher-gāh
 s. 174
sehm-nāk : -1- [Far.+Far.] rüya görmek
 s. 862
sehv ü haṭā : -1- [Ar.+Far.+Ar.] hata ve yanlış
 s.+ dan 714
sekiz bāğ-ı cinān : -1- [T.+Far.+Ar.] sekiz cennet, sekiz cennet bahçesi
 s.+ ı 54
selām : -1- [Ar.] bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezaket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için söylenen söz
 s.+ ı 386
 s.+ ın 55
selām(i) vir- : -1- [Ar.+T.] selamlamak
 s.- üp 338
selāmet : -1- [Ar.] esen olma durumu, esenlik s.+ le 143
selāmet yolu : -1- [Ar.+T.] esenlik yolu
 s.+ na 959
selāmetle tut- : -1- [Ar.+T.] kurtuluşa erdirmek
 s.- ar 83
selāṭīn : -1- [Ar.] sultanlar, padişahlar
 s. 964
selāṭīn-i cihān sultānı : -1- [Ar.+Far.+Ar.] dünya sultanlarının sultanı, sultanlar sultanı
 s.+ sın 655
selef : -1- [Ar.] bizden öncekiler, bizden önce yaşamış kimseler, atalar, ecdat
 s.+ den 191

selvet bul- : -1- [Ar.+T.] gönül huzuru, mutluluğu bulmak
 s.- up 910
semā : -2- [Ar.] gök, gökyüzü
 s.+ ya 787
 s.+ yı 161
semā'a ṭur- : -1- [Ar.+T.] semaya başlamak (sema, Mevlevi dervişlerinin ney, nısfıye vb. çalgılar eşliğinde, kollarını iki yana açıp dönerek yaptıkları ayin)
 s.- dılar 125
semend-i bād-pāy : -1- [Far.+Far.+Far.] rüzgâr ayaklı güzel, süratli ve çevik at
 s.+ ı 91
sen : -138- [T.] "sen" ikinci teklik şahıs zamiri
 s. 114, 200, 242, 278, 325, 352, 356, 360, 362, 364, 399, 423, 438, 499, 551, 563, 572, 586, 651, 655, 658, 711, 809, 838, 842, 912, 928, 935, 945, 951
 s.+ a 19, 20, 21, 251, 550, 953, 140, 243, 251, 255, 357, 367, 405, 416, 417, 418, 421, 452, 577, 599, 646, 711, 811, 839, 877, 903, 911 > saña
 s.+ de 398, 747
 s.+ den 356, 398, 407, 475, 570, 64, 814, 821, 905, 962
 s.+ i 33, 365, 573, 592, 611, 612, 617, 845, 857, 976, 978, 982
 s.+ sin 253, 555, 950, 977
 s.+ siz 402
 s.+ ün 816, 846
 s.+ üñ 108, 195, 244, 285, 286, 288, 306, 351, 596, 598, 354, 361, 401, 406, 407, 449, 450, 549, 571, 588, 597, 648, 66, 69, 811, 819, 832, 839, 847, 852, 879, 889
 s.+ üñdür 207
 s.+ üñle 250, 281, 397, 574, 806, 880, 884, 894
 s.+ üñledür 397
senden olsun : "sen yap, senin işin" anlamında kullanılan bir söz
 s.- 945
senc kıl- : -1- [Far.+T.] tartmak
 s.- an 687
ser : 1. -13- [T.] baş, kafa

s. 342, 863
s.+ den 487
s.+ i 173, 288
s.+ in 530, 92
s.+ inde 500
s.+ inden 707
s.+ ine 431
s.+ ini 753
s.+ ünde 981
s.+ ünden 313
ser ü pā : -2- [Far.+Far.+Far.]
baştan ayağa kadar, baştan başa, bütün
s. 240, 520
serden geç- : -1- [Far.+T.]
başından vazgeçmek, ölümü göze almak
s.- üp 269
serden қо- : -1- [Far.+T.]
bırakmak, vazgeçmek
s.- ğıl 601
ser-i düşmen : -1- [Far.+Far.]
düşmanın başı s. 477
ser-i pīrāne : -1- [Far.+Far.]
olgun bir kafa, ağırbaşlı düşünce
s.+ si 533
seri teslim it- : -1- [Far.+Ar.+T.]
baş eğmek, itaat etmek
s.- üpdür 703
serin ağırt- : -1- [Far.+T.] başını
ağırtmak
s.- maz 542
serin kes- : -1- [Far.+T.] başını
kesmek, öldürmek
s.- düm 354
serinden geç- : -1- [Far.+T.] bir
ideal, bir amaç uğrunda ölümü göze
almak, ölmeye razı ve hazır olmak.
s.- miş 721
serine çizgin- : -1- [Far.+T.]
gezegenlerin kendi ekseni etrafında
dönmesi
s.- di 50
ser(lerine) ur- : -1- [Far.+T.] baş
vurmak, öldürmek
s.- sa 665
seri(n) pīç : -1- [Far.+Far.] kafası
karışık, önceki bilgi ve düşünceleri altüst
olmuş
s. 771

serini(serüñ) kaç^c it- : -1-
[Far.+Far.+T.] başını keserek öldürmek
s.- eler 366
s.- elüm 274
serbāz ol- : -1- [Far.+T.] cesur olmak,
korkusuz olmak
s.- ur 962
2. -1- düşünce, fikir
s.+ de 166
3. -1- akıl, beyin
s. 567
ser-āgāz it- : -1- [Far.+Far.+T.]
başlamak, yeniden veya baştan başlamak
s.- üp 17
ser-āmed : -2- [Far.] ileri gelen, önde
gelen
s. 456
s.+ sin 928
ser-be-ser tūt- : -1- [Far.+Far.+Far.+T.]
baştan başa kontrol altında tutmak
s.- aruz 943
ser-bend : -1- [Far.+Far.] başa sarılan,
başba bağlanan şey, başbağı
s.+ in 875
ser-bülend : -1- [Far.+Far.] yüksek,
yüce, ali
s.+ i 695
ser-cümle : -1- [Far.+Ar.] “bütün, hep,
tüm” anlamında belgisiz sıfat
s. 695
ser-efrāz : -1- [Far.+Far.]
benzerlerinden üstün olan, seçkin,
mümtaz bk. ser-firāz
s. 255
ser-efrāz-ı cihan : -1-
[Far.+Far.+Far.] dünyanın önde geleni,
seçkini
s.+ dur 76
ser-efrāzı kıl- : -1-
[Far.+Far.+T.] önder yapmak, başkan
yapmak
s.- dı 339
ser-efrāzān-ı ālem : -1-
[Far.+Far.+Ar.] dünyanın ileri gelenleri
s. 690
ser-endāz : -2- [Far.+Far.] korkusuz
s. 272, 690
ser-firāz : -2- [Far.+Far.] benzerlerinden

üstün olan, seçkin, mümtaz *bk.* ser-efrâz
s.+ ı 568, 695
ser-girân : -1- [Far.+Far.] sersem,
sarhoş, mahmur
s.+ lar 485
ser-girânlık eyle- : -1- [Far.+Far.+T.]
çok içki içmek, çok sarhoş olmak
s.- r 538
ser-leşker-i merdân-ı ‘âlem : -1-
[Far.+Far.+Far.+Ar.] dünyanın mert
ordusunun başı
s. 690
ser-mest-i hevâ : -1- [Far.+Far.+Ar.]
arzu, heves sarhoşu
s.+ dur 561
ser-mû : -1- [Far.+Far.] kıl kadar, pek az
şey
s. 535
serâ : -1- [Far.] yeryüzü, arz
s.+ lardan 521
serâpâ : -1- [Far.] baştan ayağa kadar,
baştan başa, bütün
s. 528
serâser : -2- [Far.] baştan başa, tamamen
s. 493, 561
serây : -1- [Far.] saray
s. 378
serây-ı hâş : -1- [Far.+Ar.]
hükümdara özgü saray
s.+ ı 374
sergeşte : -1- [Far.] sersem, başı dönmüş
s. 715
serhoş it- : -1- [Far.+T.] sarhoş etmek,
kendinden geçirmek
s.- erseñ 135
serîr : -2- [Ar.] taht
s. 629
s.+ üñ 334
serîr-i şavlet : -1- [Ar.+Ar.]
hücum tahtı s.+ inde 289
serîr-i saltanatda kı̄’im eyle - : -1-
[Ar.+Far.+Ar.+T.]“hükümdarlık
makamında daim, devamlı eyle”
anlamında dua ifadesi
s. ! 102
serkeş : -2- [Far.] dik başlı, dik kafalı,
inatçı, itaatsiz
s. 431

s.+ em 352
serkeşlik : -1- [Far.] inatçılık, asilik,
dikbaşlılık
s.+ in 746
serkeşlik et- : -1- [Far.+T.]
dikbaşlılık, inatçılık etmek
s.- di 543
sermest it- : -2- [Far.+T.] sarhoş etmek
s.- üp 120
s.- üpdür 978
sertâc idin- : -1- [Far.+T.] taç edinmek,
taç olarak kullanmak
s.- miş 285
serv : -1- [Far.] klasik edebiyatta uzun
boyuyla anılan selvi ağacı
s. 124
serv ü şimşâd : -1-
[Far.+Far.+Far.] selvi ve şimşir ağacı
(divan edebiyatında uzun boyu ve
güzelliği ile bilinen ağaçlardır.)
s. 786
server kı̄l- : -1- [Far.+T.] hükümdar
etmek
s.- dı 96
serverlik : -1- [Far.] bir topluluğun en
ileri geleni, başkan, reis
s. 601
serverlik eyle- : -1- [Far.+T.]
önderlik etmek, başkanlık etmek
s. 355
sev- : 1. -1- [T.] beğenmek, hoşuna
gitmek
s.- mez 732
2. -1- [T.] sevgi ve bağlılık
duymak
s.- üp 887
sevâd : 1. -3- [Ar.] siyahlık, karalık
s.+ ı 261, 548
s.+ inuñ 870
2. -1- [T.] yazma, karalama
s. 729
sevâd-ı ‘âlem : -1- [Ar.+Ar.]
alemin kötülüğü
s.+ üñ 570
sevâd-ı milket : -1- [Ar.+Ar.]
karanlıklar ülkesi
s.+ üñ 608
sevdâ : -5- [Ar.] aşırı ve güçlü tutku,

istek

s. 134, 710

s.+ sı 558, 849

s.+ ya 709

sevdā-yı hūn : -1- [Ar.+Far.] kan dökme sevdası, isteği

s.+ a 455

sevdāyī : -1- [Ar.] sevdalı, aşık

s.+ sin 278

sevgend : -1- [Far.] yemin, ant

s.+ i 251

sevgü : -1- [T.] insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu

s.+ sidür 410

sevin- : -2- [T.] sevinç duymak

s. 309

s.- di 332

sevindür- : -1- [T.] sevindirmek, mutlu etmek

s.- di 660

seyr it- : -1- [Ar.+T.] izlemek

s. 208

seyr-i lā-mekân(i) it- : -1- [Ar.+Ar.+Ar.+T.] zamanın ve mekânın bulunmadığı âlemi gezmek

s.- üp 54

seyrân : -1- [Ar.] gezme

s. 118

seyrân it- : -1- [Ar.+T.] gezinti yapmak, gezmek, dolaşmak

s.- e 89, 188

s.- erke 790

seyyid : -1- [Ar.] efendi, önder,

s.+ i 37

sezā : -1- [Far.] layık, uygun

s.+ sın 954

şı- : -1- [T.] kırmak

s.- yar 345

şifat : -1- [Ar.] 1. bir kimse veya şeyin sahip olduğu nitelik, ona ait olan özellik, hâl ve vasıf

s.+ dur 844

2. -2- Allah'ın zatına nispet edilen mana ve mefhumlar

s.+ ı 5

s.+ ın 5

şifāt ü zāt : -1- [Ar.+Far.+Ar.]

Allah'ın vasıf ve varlığı

s.+ ı 7

şığ- : -1- [T.] bir yere bütünüyle girebilmek s.- mazdı 170

şığış- : -1- [T.] ancak sığmak, güçlkle sığmak

s.- maz 490

sır : -2- [Ar.] varlığı veya bazı yönleri açığa vurulmak istenmeyen, gizli kalan, gizli tutulan şey

s.+ dı 537

s.+ rı 933

s.+ rına 724

silāh ehli : -1- [Ar.+Ar.] silah ehli, silah tutan topluluk

s.+ ne 539

sīm ile zer : -1- [Far.+T.+Far.] gümüş ve altın bk. **sīm ü zer**

s. 827

sīm ü zer : -7- [Far.+Far.+Far.] gümüş ve altın bk. **sīm ile zer**

s. 823

s.+ e 825

s.+ i 69

s.+ ini 753

s.+ le 467, 617, 726

sīm-ten : -1- [Far.+Far.] gümüş tenli

s.+ den 320

sipāh : -12- [Far.] asker, ordu

s. 854, 904

s.+ ı 457, 511

s.+ i 364

s.+ ımuñ 607

s.+ ın 390, 444, 505, 545

s.+ uñ 351

sipāhī : -1- [Far.] tımarlı süvari

s. 433

sipend : -1- [Far.] üzerlik tohumu (tütsü olarak kullanılır.)

s.+ i 48

siper : -3- [Far.] kalkan

s. 515, 522

s.+ dür 460

siper eyle- : -1- [Far.+T.] siper etmek, bir şey veya bir kimse için kendini tehlikeye atmak.

s.- r 466

siper ol- : -1- [Far.+T.] bir şey

veya bir kimse için kendini tehlikeye atmak

s.- alar 666

sīr-i k̄ān : -1- [Far.+Far.] kana doymuş, aşırı kanlı

s. 365

sitāre : -1- [Far.] yıldız

s. 47

sitāre(m) görin- : -1- [Far.+T.] yıldızı parlamak, talihi, şansı açılmak, ün kazanmak, başarısı artmak

s.- di 417

sitem : -1- [Far.] eziyet, cefa, zulüm, haksızlık.

s. 514

sitizi ider ol- : -1- [Far.+T.+T.] kavga etmek, çekişmek

s.- sa 270

sitiz(i) kıl- : -1- [Far.+T.] kavga etmek, dövüşmek, çekişmek

s.- ma 902

sivā : -1- [Ar.] başka, gayrı.

s.+ yı 373

siyāh : -1- [Far.] kara, kara renkte olan

s.+ ı 868

siyāsetçün : -1- [Ar.] idam cezası için, idam edilmek üzere

s. 366

siyeh : -1- [Far.] kötü

s. 516

siyeh-dil : -1- [Far.+Far.] siyah mürekkepli ; kötü yürekli (tevriye yapılarak iki anlam kastedilmiştir.)

s. 644

siyeh-rū : -1- [Far.+Far.] yüzü kara, günahkar

s. 66

şohbet it- : -1- [Ar.+T.] arkadaşlık etmek

ş.- elüm 910

şol u şağ : -1- [T.+Far.+T.] sol ve sağ

ş.+ ın 856

şoñra : -1- [T.] “ardından” anlamında zaman zarfı

ş. 448

şoñunda : -1- [T.] “en son zamanda, nihayetinde” anlamında zaman zarfı

ş. 335

şor- : -2- [T.] birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek, soru etmek

ş.- dı 394, 395

sorguç : -1- [T.] daha çok hükümdar, vezir vb. tarafından kavuk ve başlıkların ön tarafına takılan, tüyden veya kıymetli madenlerden çeşitli şekillerde yapılmış, mücevherlerle bezenmiş süs

s. 686

söyle- : -5- [T.] düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak

s. 330, 338, 718

s.- di 643

s.- me 718

s.- rdi 179

söz : -40- [T.] bir düşüncüyü eksiksiz olarak anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelam, laf, kavil

s. 179, 541, 604

s.+ e 358

s.+ i 150, 423, 502, 708, 745, 797, 944, 948

s.+ in 138, 151, 219, 643, 652,

946

s.+ ini 553, 706, 973

s.+ ler 229, 419, 896

s.+ leri 634

s.+ lerini 635, 659, 796

s.+ leriyle 980

s.+ lerün 713

s.+ üm 764

s.+ ümde 697

s.+ ümi 28, 961

s.+ ün 292, 718, 950

s.+ üñdür 31

s.+ üñün 588

söz bāğı : -1- [T.+Far.] söz bahçesi

s.+ nuñ 327

söz hāşılı : -1- [T.+Ar.] sözün özü, kıyası

s. 971

söz hoşkasın aç- : -1- [T.+Ar.+T.] güzel sözler söylemeye başlamak

s.- up 919

söz it- : -1- [T.+T.] konuşmak,

Allah'ın hitabına nail olmak.

s.- di 51

sözi dürcini aç- : -1- [T.+Far.+T.] sözün mücevher kutusunu açmak, güzel şeyler söylemeye başlamak
s.- dı 633

sözi küteh kıl- : -1- [T.+Far.+T.] lafı kısa kesmek

s.- alum 927

sözün aç- : -1- [T.+T.] sözünü etmeye başlamak, bir konuya giriş yapmak

s.- dı 396, 506

sözün it- : -1- [T.+T.] birinden veya bir konudan söz etmek, onunla ilgili konuşmak *bk. sözünü aç -*

s.- di 1

sözünü aç- : -1- [T.+T.] bir konudan söz etmek, onunla ilgili olarak konuşmak *bk. sözün it -*

söz(i) gönder- : -1- [T.+T.] haber göndermek, herhangi bir araçla bildirmek

s.- dügi 562

söz(ümi) tut- : -1- [T.+T.] verilen bir öğüdü kabul ederek davranışlarını ona uydurmak

s. 314

sözünü az öz eyle- : -1- [T.+Far.+T.+T.] az ve öz konuşmak, az söyleyip çok ve anlamlı şeyler ifade etmek

s.- ! 328

sözün nağzın güherlerini saç- : -1- [T.+Far.+Far.+T.] sözün hoş incilerini saçmak, güzel şeyler söyleyerek iltifatta bulunmak

s.- dı 633

sū : -1- [Far.] taraf, yön, cihet
s.+ ya 947

su : -5- [T.] hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde, ab

ş. 349

ş.+ dan 647

ş.+ dur 203

ş.+ yı 159, 781

su'āl it- : -1- [Ar.+T.] soru sormak

s.- dükce 447

su'āle çek- : -1- [Ar.+T.] birini bir suçla ilgili olarak sorgulamak

s.- di 393

şubh : -1- [Ar.] sabah vakti, sabah

ş.+ uñ 893

şubh u ahşam : -1- [Ar.+Far.+Ar.] sabah akşam, sürekli, devamlı

ş. 367

şubh-ı hidayet : -1- [Ar.+Ar.] kurtuluş sabahı

ş.+ den 29

şubh-ı ikbāl : -1- [Ar.+Ar.] talihin, saadetin sabahı, aydınlığı

ş.+ uñ 868

şubh-veş : -1- [Ar.+Far.] sabah gibi

ş. 644

suç : -1- [T.] kabahat, hata

s.+ laruña 111

sūd it- : -1- [Far.+T.] fayda, kazanç sağlamak

s.- miye 610

sūduñ ol- : -1- [Far.+T.] faydalı olmak

s.- mak 361

şulh : -2- [Ar.] barış

ş. 869

ş.+ a 897

şulh eyle- : -1- [Ar.+T.] barışmak, uzlaşmak s.- sem 775

şulh it- : -1- [Ar.+T.] anlaşmaya varmak, barışı sağlamak

ş. 965

şulh itdür- : -1- [Ar.+T.] barıştırmak

ş.- ürsin 650

şulhe gel- : -1- [Ar.+T.] barış istemek s.- ürse 967

sultān : -7- [Ar.] padişah, hükümdar

s. 626, 654, 665, 670, 671, 933

s.+ ı 629

sultān ol- : -2- [Ar.+T.] padişah olmak, hükmetmek

s.- up 172

s.- ur 938

sultān-ı 'ālem ol- : -1- [Ar.+Ar.+T.] alemin padişahı olmak

s.- ıcağ 951
sultān-ı 'ışk : -1- [Ar.+Ar.] aşk sultanı
s.+ a 972
sultān-ı milk ü leşker : -1- [Ar.+Ar.+Far.+Far.] orduların ve memleketin sultanı
s. 248
şun- : -2- [T.] vermek, uzatmak, takdim etmek
s.- maya 21
s.- up 874
şun' : -1- [Ar.] iş, eser
s.+ ını 8
şunul- : -1- [T.] sunma işine konu olmak veya sunma işi yapılmak
s.- muş 839
şüret : -2- [Ar.] görünüş, şekil, biçim
s. 574
s.+ lerüñ 572
şüret-ger : -1- [Ar.+Far.] suret, resim yapan, ressam
s.+ isin 136
şüret-ger ol- : -1- [Ar.+Far.+T.] ressam olmak
s.- ur 741
süsen-āsā : -1- [Far.+Far.] susam gibi
s. 181
suşurlāb : -1- [Far.] usturlap, eskiden bir yıldızın ufuk çizgisinden yüksekliğini ölçmekte kullanılan yarım daire şeklinde tahtadan alet
s.+ ın 503
sücüd(ı) kııl- : -1- [Ar.+T.] secde etmek
s.- dı 38
süfli : -1- [Ar.] *bk. süflī*
s. 468
süflī : -1- [Ar.] aşağılık, adi, bayağı, değersiz
s.+ ye 969
sükūn u cünbiş : -1- [Ar.+Far.+Far.] sessizlik ve canlılık
s.+ i 381
sürh : -1- [Far.] kırmızı
s. 648
sürh-i Leylā : -1- [Far.+Ar.] Leyla'nın kızılığı
s.+ da 10
sürü- : -1- [T.] yere sürtünür vaziyette

itererek veya çekerek götürmek, sürüklemek
s.- miş 385
sürüt- : -1- [T.] sürümek işini yaptırmak, sürükletmek
s.- medin 712
süst : -1- [Far.] tembel, üşengeç
s. 528
süvār : -1- [Far.] atlı asker
s.+ e 454
süvārī : -1- [Far.] süvari, atlı asker
s. 490

-Ş-

şād : -3- [Far.] sevinçli, memnun
s. 756, 821
s.+ a 507
şād eyle- : -1- [Far.+T.] mutlu etmek
s.- yeler 149
şād ol- : -1- [Far.+T.] sevinmek, memnun ve mutlu olmak
s.- a 311
şād-mānī kııl- : -1- [Far.+Ar.+T.] mutlu olmak, sevinmek
s.- urduñ 589
şādī : -2- [Far.] sevinç, mutluluk, huzur
s. 310, 178
şādī vü ğam : -1- [Far.+Far.+Ar.] mutluluk ve keder
s.+ da 731
şādluğ -1- [Far.] şadlık, sevinçli olma durumu
s. 67
şāh : -15- [Far.] padişah, hükümdar *bk. şeh*
s. 153, 409, 450, 680, 682
s.+ a 186, 267, 683
s.+ ā 181
s.+ ı 213
s.+ ī 711
s.+ um 184, 578
s.+ un 394
s.+ uñ 680
şāh-ı 'ālem : -2- [Far.+Ar.] cihan padişahı
s. 250, 336

şāh-ı cihān : -1- [Far.+Far.]
cihanın padişahı, sultanı
ş.+ a 491

şāh-ı cihān-gīr : -2-
[Far.+Far.+Far.] cihanı hükmü altına
almış padişah, cihan padişahı
ş. 189, 292

şāhān : -1- [Far.] padişahlar,
hükümdarlar, şahlar
ş. 285

şāhān-ı ālem : -1- [Far.+Ar.]
alemin şahları, sultanları
ş. 838

şāhid : -1- [Ar.] tanık
ş.+ üñ 820

şakı : -1- [T.] şimşek gibi yüksek ses
çıkarmak
ş.- dı 638

şāl : -1- [Far.] kadınların omuzlarını
örtmek için kullandıkları geniş atkı
ş. 313

şāmlık : -1- [Far.] akşamlik
ş. 156

şart : -1- [Ar.] koşul, durum
ş. 198

şaşt-ı devrān : -1- [Far.+Ar.] 60 yaş
ş.+ dan 236

şeb-i hūn it- : -1- [Ar.+Far.+T.] gece
baskını yapmak
ş.- elüm 222

şeb-i vuşlat : -1- [Ar.+Ar.] kavuşma
gecesi
ş. 43

şeb-tek : -1- [Ar.+T.] akşam gibi
ş. 644

şecā'at : -2- [Ar.] yiğitlik, yüreklilik,
cesaret
ş. 253, 969

şecā'at bānı : -1- [Ar.+Far.]
Cesaret prensi
ş.+ na 922

şecā'at milketi : -1- [Ar.+Ar.] yiğitlik,
cesurluk ülkesi
ş.+ niñ 471

şefā'at eyle- : -1- [Ar.+T.] peygamberin
birinin suçunun bağışlanması veya
dileğinin yerine getirilmesi için o
kimseyle Allah arasında aracılık yapmak

bk. şefā'at it -
ş. 59

şefā'at it- : -1- [Ar.+T.] peygamberin
birinin suçunun bağışlanması veya
dileğinin yerine getirilmesi için o
kimseyle Allah arasında aracılık yapmak
bk. şefā'at eyle -
ş.- e 61

şefā'at kıl- : -1- [Ar.+T.] şefaet etmek
ş.- sañ 63

şefi' : -2- [Ar.] şefaet eden, bir kimsenin
affa uğraması için aracılık eden kimse,
şefaetçi
ş.+ üñ 596, 598

şefi'-i ümmet : -1- [Ar.+Ar.] ümmetin
şefaetçisi, ümmete şefaet eden
ş. 36

şeh : -6- [Far.] padişah, hükümdar *bk.*
şāh
ş. 294, 651, 669, 75
ş.+ ā 378
ş.+ ler 691

şehd : -1- [Ar.] bal
ş.+ ümi 147

şehīd : -2- [Ar.] Allah yolunda ve din
uğrunda savaşırken ölen kimse
ş.+ ler 26, 27

şehinşāh : -2- [Far.] padişahların
padişahı, sultanların sultanı
ş. 684
ş.+ um 578

şehriyār(i) kıl- : -1- [Far.+T.]
hükümdar, padişah yapmak
ş.- ur 341

şekl : -1- [Ar.] şekil, biçim, dış görünüş
bk. şekül
ş.+ i 460

şekl-i sünbül : -1- [Ar.+Far.]
sünbül şekli
ş. 322

şeksüz : -1- [Ar.] “şüphesiz” anlamında
durum zarfı
ş. 795

şekül : -1- [Ar.] şekil, biçim, dış görünüş
bk. şekl
ş.+ de 736

şem' : -1- [Ar.] mum
ş.+ üñ 13

şem‘-i devlet : -1- [Ar.+Ar.] devlet, baht, talih mumu
ş.+ den 324

şem‘-i kâfûr : -1- [Ar.+Ar.] kâfurdan yapılan beyaz renkli, güzel kokulu mum
ş.+ 1 380

şemşîr : -6- [Far.] şiire adını veren “Tîg ü Kalem”den kılıç sembolü *bk.* şimşîr
ş. 165, 176, 289, 343, 416, 426

şemşîr çek- : -1- [Far.+T.] saldırmak veya selamlamak amacıyla kılıcı kınından çıkarmak
ş.- üp 272

şemşîr şal- : -1- [Far.+T.] kılıç sallamak, kılıç ile dövüşmek, düşman üzerine kılıçla saldırmak
ş.- düğüm 349

şerâr : -1- [Ar.] kıvılcım, ateş
ş.+ 1 685

şeref : -3- [Ar.] başkasının, birine gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, onur
ş. 389, 852
ş.+ ten 191

şeref bul- : -1- [Ar.+T.] şeref bulmak, şereflenmek
ş.- sa 306

şeref burcı : -1- [Ar.+Ar.] astrolojik açıdan gezegenler en etkili zamanlarına belli bir burç derecesinde ulaşır, bu noktaya “şeref” denir. Etkinin en az olduğu nokta ise şeref noktasının tam karşısındaki hubuttur.
ş.+ nda 417

şeref ehli ol- : -1- [Ar.+Ar.+T.] onurlu ve namuslulardan olmak
ş.- up 941

şeref-i ‘aql : -1- [Ar.+Ar.] aklın şerefi, onuru
ş.+ uñ 859

şerh eyle- : -1- [Ar.+T.] açıklamak, anlatmak
ş. 439

şerh it- : -2- [Ar.+T.] açıklamak, yorumlamak şerh(in) it -
ş.- di 227, 505

şerh ü beyân : -1- [Ar.+Far.+Ar.]

açıklama ve anlatma
ş.+ 1 542

şerh(in) it- : -1- [Ar.+T.] açıklamak, yorumlamak *bk.* şerh it -
ş.- di 767

şevk : -1- [Ar.] arzu, istek, heves, neşe
ş.+ ile 49

şevk odı : -1- [Ar.+T.] arzu, istek ateşi
ş.+ n 119

şeydâlık eyle- : -1- [Far.+T.] çılgınlık yapmak, delirmek
ş.- r 478

şeyh : -1- [Ar.] yaşlı, ihtiyar
ş. 950

şeyn it- : -1- [Ar.+T.] ayıplamak, utanmak
ş.- erdüm 304

şî‘âr it- : -1- [Ar.+T.] âdet, usul, yol hâline getirmek
ş.- mek 853

şî‘âr(uñ) ol- : -1- [Ar.+T.] özellik olarak benimsemek, âdet hâline getirmek
ş.- ubdur 823

şikâyet it- : -1- [Far.+T.] durumundan yakınmak, sızlanmak, memnuniyetsizliğini ifade etmek
ş.- er 814

şikâyet kıl- : -1- [Far.+T.] şikâyet etmek
ş.- urdı 448

şikenc ü zecr : -1- [Far.+Far.+Ar.] işkence ve baskı
ş.+ siz 649

şikence ehli : -1- [Far.+Ar.] işkence ehli, işkence yapanlar
ş. 653

şikest it- : 1. -1- [Far.+T.] kırmak
ş.- miş 260
2. -1- [Far.+T.] bozguna uğratmak
ş.- mege 271
3. -2- [Far.+T.] yaralamak, zarar vermek
ş.- düñ 974
ş.- miş 488

şikeste beste : -1- [Far.+Far.] kırık dökük, iyi kötü
ş. 145
ş. 511

şikestlik : -1- [Far.] bozgunluk, mağlup etme ş. 903

şimden girü : -2- [T.+T.] “şimdiden sonra, bundan sonra, artık” anlamında zaman zarfı ş. 309, 337

şimdi : -2- [T.] “şu anda” anlamında zaman zarfı

ş. 134, 384

şimşir : 1. -1- [Far.] kılıç

ş. 497

2. -7- şiire adını veren “Tîg ü Kalem”den kılıç sembolü *bk.*

şemşir

ş. 211, 576, 773, 774, 368, 946

ş.+ üñ 604

şir : -6- [Far.] arslan

ş. 165, 211, 289, 343, 774, 946

şir-i nerre : -1- [Far.+Far.] erkek arslan ş. 436

şirîn : -1- [Far.] “sevimli, cana yakın, tatlı, hoş” anlamında niteleme sıfatı

ş. 330

şirüñ çengine düş : -1- [Far.+Far.+T.] aslanın pençesine düşmek, kötü biri tarafından olumsuz bir duruma düşürülmek

ş.- üp 193

şitâb : -1- [Far.] acele, sürat, çabukluk ş.+ ı 813

şitâb(ı) kıl : -2- [Far.+T.] acele etmek, hızlı olmak

ş.- sa 783

ş.- ur 258

şitâb(ı) it : -1- [Far.+T.] acele etmek, elini çabuk tutmak

ş.- e 188

şitâbân : -1- [Far.] acele ile giden, acele eden, çabuk giden, seğirten

ş. 626

şitâbân git : -1- [Far.+T.] koşmak, acele gitmek

ş.- erdi 621

şive : -1- [Far.] tarz, üslup

ş.+ sidür 477

şol : -2- [T.] “şu” işaret sıfatı

ş. 118, 59

şöyle : 1. -4- [T.] “şunun gibi, şuna benzer biçimde” anlamında durum zarfı

ş. 100, 162, 358, 584

2. -2- “öyle bir, o derece” anlamında durum zarfı

ş. 225, 348, 896

şu : -6- [T.] “şu” işaret sıfat.

ş. 24, 324, 331, 35, 46, 853

şu deñlü : -3- [T.+T.] “şu kadar, o kadar çok” anlamında miktar zarfı

ş. 175, 363, 762

şu kim : -1- [T.+T.] “o kimse ki” anlamında belgisiz zamir

ş. 500

şular : -1- [T.] “şu” zamirinin çokluk biçimi ş. 856

şükür : -1- [Ar.] şükür, Allah'a duyulan minneti dile getirme *bk.* şükür

ş. 448

şüküh : -1- [Far.] ululuk, görkem, heybet, azamet, şan, şevket

ş.+ ı 486

şükür : -1- [Ar.] şükür, Allah'a duyulan minneti dile getirme *bk.* şükür

ş. 68

şümâr : -1- [Far.] sayı

ş.+ ı 490

şüst u şüyı kıl : -1- [Far.+Far.+Far.+T.] yıkamak, temizlemek

ş.- urdı 159

-T- (t, t)

tâ : 1. -4- [Far.] “dek, değin, kadar” anlamında zaman zarfı

t. 97, 223, 246, 580

2. -1- “-den beri” anlamında zaman zarfı

t. 682

tâ ezelden : -1- [Far.+Ar.] “geçmişi çok eskilere dayanmak, çok öteden, önceden beri” anlamında zaman zarfı

t. 924

tâ ki : 1. -1- [Far.+Far.] “böylece, bu vesileyle, bu şekilde” anlamında edat

t. 19

2. -1- “öyle ki”

t. 328

tâ kim : 1. -1- [Far.+T.] “ta ki, öyle ki” anlamında edat

t. 372
2. -1- “ne zaman ki”
 t. 375
tā pāy : -1- [Far.+Far.] “baştan ayağa” anlamında durum zarfı
 t. 298
ta‘ab çek- : -1- [Ar.+T.] sıkıntı zahmet çekmek
 t.- mişdi 233
tā‘at : -1- [Ar.] Allah’ın emirlerine uyma, emredileni yapma
 t.+ inde 237
ta‘ab : -1- [Ar.] huy, mizaç, karakter, yaratılış
 t. 587
ta‘b ı toğrul- : -1- [Ar.+T.] huyu, mizacı doğru hâle gelmek, düzelmek
 t.- dı 334
tāb al- : -1- [Far.+T.] gücünü kuvvetini almak ve güçsüz, hâlsiz bırakmak
 t.- dı 776
tāb bağla- : -1- [Far.+T.] hararetlenmek, öfkelenmek
 t.- dı 232
tāb eyle- : -1- [Far.+T.] zahmet, acı, çekmek
 t.- r 302
tāb it- : -1- [Far.+T.] güneş ışığıyla etrafını aydınlatmak
 t.- üp 94
ta‘b -ı pūrtāb : -1- [Far.+Far.] çok parlak, ışık dolu
 t.+ ı 754
ta‘bān : -1- [Ar.] yorgun
 t. 384
tābī : -1- [Ar.] bağlı, bağımlı
 t.+ üm 437
ta‘bī‘at : -1- [Ar.] doğa, tabiat
 t. 541
tāc : -2- [Far.] soyluluk, iktidar, güç veya hükümdarlık sembolü olarak başa giyilen, değerli taşlarla süslü başlık
 t.+ ı 727
 t.+ ın 389
tāc ile taht : -2- [Far.+T.+Far.] taç ve taht, hükümdarlık sembolleri
 t.+ dan 831
 t.+ ı 228

tāc-ı devlet : -1- [Far.+Ar.] devlet tacı, saadet, talih tacı
 t. 35
tağ : -1- [T.] dağ
 t. 167
tağ eri : -1- [T.+T.] dağ adamı, cahil
 t.+ dūr 221
tağ eteği : -1- [T.+T.] dağ yamacının alt bölümü
 t. 122
tağ ile taş -1- [T.+T.] : dağ ve taş
 t. a 763
tahrīk-i şabā : -1- [Ar.+Ar.] saba rüzgârının kışkırtması, kımıldatması, hareket ettirmesi
 t.+ dan 125
tahrīr eyle- : -1- [Ar.+T.] yazmak
 t.- riseñ 57
tahrīr-i ma‘nī : -1- [Ar.+Ar.] mana yazma
 t. 729
tahsīn it- : -1- [Ar.+T.] övmek, yüceltmek
 t.- em 911
taht ile tāc : -1- [Far.+T.+Far.] taht ve taç, hükümdarlık sembolleri
 t.+ ı 344
taht-ı gāh : -1- [Far.+Far.] taht yeri, taht
 t.+ ı 473
taht-ı şāh : -1- [Far.+Far.] padişah tahtı
 t.+ a 186
taķın- : -1- [T.] kuşanmak
 t.- ur 686
taķrīr it- : -1- [Ar.+T.] anlatmak, ifade etmek
 t.- eyim 579
tālib : -2- [Ar.] isteyen, talep eden, istekli olan kimse
 t.+ i 133
 t.+ lere 407
ta‘līm it- : -1- [Ar.+T.] : öğrenmek
 t.- üpdür 703
tamāmı : -2- [T.] “tamamıyla, bütünüyle” anlamında durum zarfı
 t. 308, 736
ta‘n : -1- [Ar.] ayıp, kusur

t. 165
ta'n eyle- : -1- [Ar.+T.] kınamak, ayıplamak
 t.- yüp 248
ta'ne : -1- [Ar.] sövme, yerme, ayıplama
 t.+ sinden 428
ta'ne kıl- : -2- [Ar.+T.] ayıplamak, kusur bulmak
 t.- urdı 127, 157
tap- : -1- [T.] karşılaşmak
 t.- arsin 816
tapu : -5- [T.] huzur, kat, makam
 t.+ ña 420
 t.+ ñdan 287, 554, 569
 t.+ ya 377
tapu kıl- : -1- [T.+T.] saygı duymak, itaat etmek
 t.- dı 629
tarāvet : -1- [Ar.] tazelik, canlılık
 t.+ den 163
tarīk : -1- [Ar.] takip edilen yol, usul
 t.+ in 742
tarz : -1- [Ar.] yaklaşım, üslup
 t.+ ina 899
taşavvuf : -1- [Ar.] Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu varlık birliği anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefî akım
 t.+ da 403
taşhīh it- : -1- [Ar.+T.] daha iyi, daha doğru hâle getirmek, sağlamlaştırmak, iyileştirmek
 t.- eler 148
taşvīr : -1- [Ar.] görüntü, resim
 t.+ idür 380
taş : -1- [T.] taş, sert madde
 t.+ a 810
taşıyla bīrūn yerinden it- : -1- [T.+Far.+T.+T.] içini dışına çıkarmak, fiziksel olarak zarar vermek
 t.- elüm 222
taşra : -1- [T.] dış, dış görünüş
 t.+ sı 749
taşra çek- : -1- [T.+T.] sınırdışı etmek
 t.- em 611
taşra gel- : -1- [T.+T.] artmak, taşmak
 t.- e 455

tayy eyle- : -1- [Ar.+T.] dürmek, bükmek, katlamak
 t.- di 913
tāze : 1. -1- [Far.] körpe, kuru karşısı
 t. 184
 2. -1- "yeni" anlamında zaman zarfı
 t. 595
tāze cūvān : -1- [Far.+Far.] çok genç, delikanlı
 t.+ lar 133
tāze cūvāne dön- : -1- [Far.+Far.+T.] tazeleşmek, yenileşmek, baharın gelmesi sebebiyle çevre yeşermek ve çiçek açmak
 t.- üp 119
ta'zīm : -2- [Ar.] ululama
 t. 594, 691
ta'zīm(üm) eyle- : -1- [Ar.+T.] hürmet etmek, saygı göstermek
 t.- r 350
te'allūk eyle- : -1- [Ar.+T.] bağ kurmak, ilişki kurmak
 t.- mez 467
tebeh kıl- : -2- [Far.+T.] harap etmek, yıkmak
 t.- mış 833
 t.- mışdurur 710
teber : -9- [Far.] balta
 t. 203, 210, 211, 217, 224, 226, 227
 t.+ den 464
 t.+ dür 204
tebliğ eyle- : -1- [Ar.+T.] bildirmek, haber vermek, söylemek
 t. 226
tebliğ-i kelām(ı) it- : -1- [Ar.+Ar.+T.] haber götürmek, bildirmek
 t.- mege 416
tebliğ-i risālet it- : -1- [Ar.+Ar.+T.] elçilik görevini yerine getirmek
 t.- di 688
tecellī it- : -1- [Ar.+T.] görünmek, ortaya çıkmak, belirtmek *bk. tecellī kıl-*
 t.- e 20
tecellī kıl- : -1- [Ar.+T.] görünmek, ortaya çıkmak, belirtmek *bk. tecellī it-*
 t.- dı 4

tedbîr : -5- [Ar.] bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çare, önlem

t. 563, 934, 935

t.+ de 559

t.+ i 472

tedbîr eyle- : -1- [Ar.+T.] önlem almak *bk. tedbîr it -*

t. 883

tedbîr it- : -1- [Ar.+T.] önlem almak *bk. tedbîr eyle-*

t.- erdi 290

tedbîr-i bisyâr -1- [Ar.+Far.] : çokça önlem

t. 189

te'emmül : -1- [Ar.] iyice, etraflıca düşünme

t.+ süz 192

tefâhür it- : -1- [Ar.+T.] övünmek

t.- se 85

tefrîd : -1- [Ar.] toplumdan uzaklaşıp tek ve yalnız kalarak sadece Allah ile olma

t. 18

taḥayyür içre ḳal- : -1- [Ar.+T.+T.] hayret içinde kalmak, şaşakalmak, şaşırarak

t.- mışam 565

tehî : -1- [Far.] boş ("uzak" anlamında kullanılmıştır.)

t. 479

tehî-dest : -1- [Far.+Far.] eli boş

t. 715

tehî-dil ol- : -1- [Far.+Far.+T.] gönlü boş olmak

t.- duğından 534

tek (1) : -5- [T.] "gibi" edatı

t. 194, 354, 588, 737, 951

tek (2) : 1. -1- [T.] "yalnız olarak" anlamında durum zarfı

t. 354

2. -1- "sadece, yalnızca" anlamında durum zarfı

t. 880

tek ol- : -1- [T.+T.] gibi olmak, benzemek

t.- maya 754

tek ü tenhâ it- : -1- [T.+Far.+Far.+T.] terketmek, bırakmak

t.- üp 884

tekrâr : -1- [T.] "bir daha, yine, yeniden, gene" anlamında durum zarfı

t. 603

tekrîm(üm) eyle- : -1- [Ar.+T.] saygı göstermek, yüceltmek, ululamak

t.- r 350

telef it- : -1- [Ar.+T.] mahvetmek, yok etmek

t.- miş 679

tell ü kūh :- 1- [Ar.+Far.+Far.] dağ tepe

t.+ ı 486

temām it- : -1- [Ar.+T.] tamamlamak, bitirmek

t.- üp 652

temāmı : 1. -4- [Ar.] "hepsi, bütünü" anlamında belgisiz zamir

t. 492, 570, 83, 895

2. -2- "tamamen, bütünüyle" anlamında durum zarfı

t. 187, 254

temāşâ eyle- : -2- [Ar.+T.] seyretmek, bakmak

t. 558

t.- señ 808

temāşâ ḳıl- : -2- [Ar.+T.] seyretmek, bakmak

t. 909

t.- a 8

temāşâ-yı gül ü gülzâr it- : -1- [Ar.+Far.+Far.+Far.+T.] gül ve gül bahçesini seyretmek

t.- erdi 782

temāşâsına baḳ- : -1- [Ar.+T.] seyretmek, izlemek

t.- maḳdan 124

ten : -6- [Far.] vücut, beden

t.+ i 235, 347, 464, 759

t.+ in 492

t.+ inde 535

ten-fedâlık şat- : -1- [Far.+Ar.+T.] canını feda edebileceğini belirtip kendini daha önemli, değerli göstermek

t.- ar 539

tend-ḥūy -1- [Far.+Far.] sert mizaçlı, haşin huylu

t.+ ı 614

tenge : -1- [T.] para birimi
t.+ den 805

tenhā dūş- : -1- [Far.+T.] تنها kalmak,
yalnız kalmak
t.- erse 454

tenhā kal- : -1- [Far.+T.] bir başına, tek,
yalnız kalmak
t.- dı 772

teninde cānı gibi ol- : -1-
[Far.+Far.+T.+T.] başka bir canın kendi
bedeninde can olmak, onunla tek bir
bedende olmak, birleşmek, bütünleşmek
t.- muş 733

tennūr : -1- [Ar.] fırın, ocak, tandır
t.+ uñdan 855

ter ol- : -1- [T.+T.] ıslanmak, yaşarmak
t.- ıcı 647

tercümān : -1- [Ar.] çevirmen
t.+ ı 400

tere : -1- [Far.] tere, turpgillerden,
yaprakları salata olarak yenen baharlı bir
bitki
t. 170

terk it- : -2- [Ar.+T.] bırakmak,
vazgeçmek t. ! 602
t.- esin 614

tersān : -1- [Far.] “korkak, korkan”
anlamında niteleme sıfatı
t. 647

tersān ol- : -1- [Far.+T.] korkak
olmak
t.- ma 560

teshīr : -1- [Ar.] ele geçirme, emri altına
alma, kendine tabi kılma, zaptetme
t.+ ine 431

te'sīr eyle- : -1- [Ar.+T.] etki etmek,
etkilemek *bk. te'sīr it-*
t.- di 950

te'sīr it- : -1- [Ar.+T.] etkilemek, etki
etmek *bk. te'sīr eyle-*
t.- üp 154

te'sīr ol- : -1- [Ar.+T.] etki etmek,
etkilemek
t.- a 349

teşvīr : -1- [Ar.] yüzü kızartma,
utandırma
t. 773

teşvīr it- : 1. -1- [Ar.+T.]

göstermek, işaret etmek
t.- erdi 290

teşvīr ol- : -1- [Ar.+T.] utanmak,
yüzü kızarmak
t.- maya 883

2. -1- yüzü kızartmak,
utandırmak
t.- mek 426

tetkīh it- : . -1- [Ar.+T.] incelemek
t.- eler 148

tevbeye gel : -1- [Ar.+T.] “tövbe et”
anlamında çağrı sözü
t. ! 111

tev'emān : -1- [Ar.] denkler
t.+ dur 933

tevfīk : -1- [Ar.] Allah'ın yardımı
t.+ üñ 30

tevfīk ü faẓl : -1- [Ar.+Far.+Ar.]
Allah'ın iyiliği, yardımı ve lütfu
t.+ ın 96

tevḥīd : -1- [Ar.] Allah'ın birliğine
inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip
söyleme
t. 18

tezvīr : -2- [Ar.] yalan söyleme, yalan
dolan
t. 499
t.+ üñ 447

ṭīb : -1- [Ar.] hastalıkları iyileştirme,
sebepler ve sonuçlarını araştırma ilmi, bu
hususdaki teknik ve ilmî çalışmalar,
hekimlik, tabiplik ilmi
ṭ. 406

tīrāş : -1- [Far.] saç veya sakalı kesme
işi
t.+ uñ 591

tīrāş(um) it- : -1- [Far.+T.] tıraş
işini yapmak t.- e 700

ṭīrnak : . -1- [T.] tırnak
ṭ.+ ınuñ 495

ṭīg : -74- [Far.] kılıç, vşiiire adını veren
“Ṭīg ü Kalem”den ṭīg adındaki sembol
t. 172, 187, 199, 201, 226, 229,
230, 231, 238, 275, 281, 282, 307, 334,
419, 447, 453, 459, 464, 561, 626, 634,
635, 659, 665, 707, 713, 718, 723, 878,
895, 920, 921

t.+ a 173, 179

t.+ den 386, 443, 965
t.+ e 166, 189, 223, 225, 292,
333, 436, 480, 581, 584, 620, 632, 688,
875

t.+ i 221, 444, 452, 544, 556, 585,
630, 918

t.+ uñ 206, 254, 332, 482, 505,
745

t.+ üñ 219, 335, 439, 506, 661,
767, 770, 871

tığ ehli : -1- [Far.+Ar.] kılıç ehli,
kılıçtan taraf olanlar

t.+ dür

tığ ü hancer : -1- [Far.+Ar.]
kılıç ve hançer

t.+ den 204

Tığ ü Kalem : -3-
[Far.+Far.+Ar.] Hızrî tarafından XVI.
yüzyılda kaleme alınıp II. Selim'e
sunulan mesnevi

t. 138

t.+ le 331, 88

tığ-i cihān-gır : -1-
[Far.+Far.Far.] dünyayı zapt eden,
dünyayı hükmü altına alan, cihan fatihi
kılıç

t. 337, 878

tığ-i mühr : -2- [Far.+Far.] güneş
kılıcı

t.+ e 348

t.+ üñ 346

tığ-i ser-āmed : -1-
[Far.+Far.+Far.] başta gelen, önder kılıç

t. 876

tığ-i zeban : -2- [Far.+Far.] dil
kılıcı

t.+ ıyla 1

t.+ uñdur 69

tığ-i zebānın çek- : -1-
[Far.+Far.+T.] konuşmaya başlamak

t.- üp 181

tığ-ves : -1- [Far.+Far.] kılıç gibi
t. 738

tür (2) : -30- [Far.] ok

t. 283, 281, 292, 332, 337, 369,
385, 388, 395, 447, 469, 474, 497, 505

t.+ e 395, 425, 442

t.+ i 276, 291, 368, 376, 393, 472,
494, 495

t.+ üñ 244, 282, 334, 377, 493

tür-i fütāde : -1- [Far.+Far.]

düşkün ok

t. 408

tür-i ney : -2- [Far.+Far.] kamış
bitkisinden yapılan ok

t. 260

t.+ sin 438

tür-i pey : -1- [Far.+Far.] ok ve
peykan

t.+ sin 438

tür-i peyrev : -1- [Far.+Far.]
okun ardı sıra giden, takipçisi

t.+ idür 471

tür-i zālīm : -1- [Far.+Ar.] zalim
ok

t. 424

türe-baht : -1- [Far.] bahtı kara, talihsiz,
korumasız, yazgısı kötü

t.+ uñ 473

türger : -1- [Far.] ok yapan kimse, okçu
ustası

t. 501

türkeş : -1- [Far.] okluk

t.+ inde 301

tüşe : -1- [Far.] kazma

t.+ dür 204

tüz it- : -1- [Far.+T.] iğneleyici ve kırıcı
konuşmak

t.- düm 358

tüz ü it(i) ol- : -1- [Far.+T.+T.] çabuk,
seri ve sadık olmak

t.- a 440

tüz-ceng : -2- [Far.+Far.] hızlı, keskin
savaşçı

t.+ dür 257, 453

tüz-mīnkār : -1- [Far.+Ar.] hızlı gaga
t. 737

tüz-ṭab : -1- [Far.+Far.] sivri karakter
t. 203

tüzce : -1- [Far.] “hızlıca, hızlı bir
biçimde” anlamında durum zarfı

t. 478

tüzende : -1- [Far.] “keskin bir şekilde”
anlamında durum zarfı

t. 740

toğ- : -1- [T.] doğmak, ortaya çıkmak
 t.- sun 191
toğrı : -3- [T.] doğru, gerçek
 t. 262, 356, 742
toğru ol- : -1- [T.+T.] gerçeğe uygun olmak, gerçek olmak
 t.- anlar 600
toğru yol : -1- [T.+T.] Hak yolu
 t.+ ı 42
tokuz yüz yetmiş altıncı : -1- [T.+T.+T.+T.] 976 sayısının sıra sıfatı; hicri 976, miladi 1568 yılı
 t. 146
tol- : -2- [T.] dolu duruma gelmek
 t.- dı 627, 959
tolu : -4- [T.] içi boş olmayan, dolmuş, boş karşıtı
 t. 122, 171, 827
 t.+ dur 64
toz : -2- [T.] ince un hâlinde toprak, zerre
 t.+ ın 622
 t.+ ından 91
tuhfe kıl- : -1- [Ar.+T.] hediye etmek, sunmak
 t. 972
tül-ı emel : -1- [Ar.+Ar.] hırs, tamah, tükenmez arzu
 t. 849
tur- : 1. -7- [T.] durmak, beklemek
 t.- dı 334
 t.- dığı 180
 t.- ma 337
 t.- maz 320, 443
 t.- ubdur 474
 t.- up 188
 2. -3- dikilmek
 t.- dı 389, 582
 t.- mış 378
 3. -1- vakit geçirmek
 t.- mağa 519
 4. -1- ayakta durmak
 t.- amaz 534
 5. -1- varlığını sürdürmek.
 t.- ubdur 592
 6. -2- ayağa kalkmak, doğrulmak
 t. ! 764
 t.- sun 765

7. -1- kalmak
 t.- maz 979
turgur- : -3- [T.] durdurmak
 t.- mış 82
tut- : 1. -3- [T.] elde bulundurmak, ele almak
 t.- armış 82
 t.- maz 575
 t.- muşdı 121
 2. -1- ele geçirmek, yakalamak
 t.- up 298
 3. -1- dövüşmek, savaşmak
 t.- ar 516
 4. -2- kaplamak, sarmak
 t.- ar 608
 t.- ubdur 759
 5. -1- varsaymak, farzetmek
 t.- alum 879
tuta gel- : -1- [T.+T.] tutarak gelmek
 t.- di 56
tünd tut- : -1- [Far.+T.] sert tutmak, sert, haşın durmak
 t.- mış 386
tünd-hü : -1- [Far.+Far.] sert huylu, huysuz
 t.+ dur 203
tünd-huy : -1- [Far.+Far.] sert huylu, sert mizaçlı
 t.+ umdan 354
türâb : -2- [Ar.] toprak
 t.+ ı 188
 t.+ ın 25
tüvân-ger : -1- [Far.] zengin, iktidar sahibi
 t. 68
tüvânger kıl- : -1- [Far.+T.] zenginleştirmek, güçlendirmek
 t.- sam 826

-U- (u, 'u, 'û)

u : -11- [Far.] ve bağlacı
 u. 118, 261, 406, 438, 551, 675, 83, 867, 904, 923
uc : -2- [T.] genellikle uzun bir nesnenin incelererek biten son ve sivri noktası
 u.+ ında 477
 u.+ ından 773
ucından : -2- [T.] “sebebinden, yüzünden” anlamında durum zarfı

u. 773, 807
uç- : -1- [T.] havada yol almak, havada gitmek
 u.- seň 953
uçmak : -1- [T.] cennet
 u. 167
uçmak ol- : -1- [T.+T.] ahiretteki yeri, makamı cennet olmak
 u.- ubdur 132
‘uḳāb : -1- [Ar.] Nesir burcu, Kartal takım yıldızı
 ‘u. 258
‘uḳāb(ı) ḳo- : -1- [Ar.+T.] kartalı bırakmak
 ‘.- r 258
ulu : 1. -2- [T.] bir topluluğun maddi veya manevi büyüğü, saygı duyulacak niteliklere sahip kimse
 u.+ lar 650
 u.+ larla 132
 2. -2- “erdemleri bakımından çok büyük, yüce” anlamında niteleme sıfatı.
 u. 217, 724
ululuk : -1- [T.] büyüklük, büyük olma durumu, yücelik, izzet
 u. 798
‘ulūm-ı ḡayb : -1- [Ar.+Ar.] gizli ilimler
 ‘u.+ da 403
‘ulūm-ı reml : -1- [Ar.+Ar.] kum ilmi, kaybolan bir şeyin yer ini bulmak, merak edilen bir işin sonucunu öğrenmek amacıyla kum üzerine çizilen çizgilerle fal bakma
 ‘u.+ e 405
um- : -1- [T.] bir şeyin olmasını istemek, beklemek
 u.- alum 984
umur-ı saltanat : -1- [Ar.+Ar.] Devlet işleri. u. 97
unut- : -4- [T.] hatırdan, gönülden çıkarmak u. 314
 u.- ma 108
 u.- muşdur 706
 u.- muşsın 589
ur- : 1. -1- [T.] saplamak
 u.- ursa 476
 2. -3- vurmak
 u.- maz 516

u.- urlar 516, 520
‘uryān : -1- [Ar.] çıplak
 ‘u. 611
‘uryān ü çıplak : -1- [Ar.+F.+T.] zırhsız
 ‘u. 253
utan- : -2- [T.] çekinmek, mahcup olmak
 u. ! 813
 u.- mazsın 747
uy- : -1- [T.] benzemek
 u.- ar 90
uyan- : -1- [T.] çiçek açmak
 u.- mışdı 768
uykusundan ṭur- : -1- [T.+T.] uykusundan uyanmak
 u.- uben 862
uz ol- : -1- [T.+T.] uygun olmak, doğru olmak u.- a 599
uzak : -1- [T.] “gidilmesi çok süren, çok ötelede bulunan, ırak” anlamında niteleme sıfatı
 u. 385

-Ü-

ü : -37- [Far.] “ve” bağlacı
 ü. 47, 124, 163, 183, 203, 235, 238, 247, 262, 272, 351, 397, 447, 452, 457, 459, 464, 486, 507, 521, 574, 587, 601, 647, 648, 694, 734, 759, 776, 790, 819, 842, 857, 867, 932, 944
üftādegān : -1- [Far.+Ar.] düşkünler, biçareler
 ü. e 667
ülfet it- : -1- [Ar.+T.] yakınlık göstermek, dost olmak
 ü.- sün 265
ümīd : -5- [Far.] talep, beklenti, umut
 ü.+ ini 314
 ü.+ le 984
 ü.+ üm 143, 294, 74
ümīd ü bīm : -1- [Far.+Far.+Far.] ümit ve korku
 ü.+ den 408
ümmet : -2- [Ar.] bir peygamberin kendi dinine davet etmekle görevli olduğu topluluk, kendilerine peygamber

gönderilen topluluk (Hz. Muhammed'in ümmeti)

ü. 58

ü.+ ine 61

ümmī : -1- [Ar.] okuma yazma bilmeyen kimse

ü. 601

ürd-i bihişt : -1- [Far.] nisan ayı, bahar ayı

ü.+ dür 160

ürk- : -1-[T.] bir şeyden korkup sıçramak

ü.- di 369

üslüb vir- : -1- [Ar.+T.] şekil, tarz vermek

ü.- e 899

üst : -1- [T.] bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, fevk, alt karşıtı

ü.+ ünde 235

üstād : -4- [Far.] bir ilim veya sanat alanında seçkin yeri olan kimse, usta, üstat

ü. 2, 512

ü.+ ı 768

ü.+ ları 744

üstād-ı ra'nā : -1- [Far.+Ar.] pek iyi usta

ü. 528

üstine çek- : -1- [T.+T.] üstüne salmak, göndermek

ü.- düm 608

üstüh^{yan} : -1- [Far.] kemik

ü.+ dı 235

üstünde : -1- [T.] üzerinde, ona ait

ü. 609

üstüne leşker gönder- : -1- [T.+Far.+T.] savaşmak için üzerine asker göndermek

ü.- em 363

üşen- : -1- [T.] korkmak, çekinmek

ü.- me 423

üzre : 1. -8- [T.] “üstüne, üzerine” anlamında yer-yön zarfı

ü. 25, 435, 48, 49, 501, 572, 579, 716

2. -3- “doğrultusunda, yönünde, gereğince” anlamında durum zarfı

ü. 227, 299, 944

3. -1- “üzerine, ilgili, hakkında”

durum zarfı

ü. 282

4. -6- “üstünde, üzerinde” anlamında yer-yön zarfı

ü. 342, 412, 629, 712, 926

5. -1- “üzere, amacıyla” anlamında durum zarfı

ü. 359

-V-

vācib : -1- [Ar.] yapılması gerekli olan

v.+ dür 889

va'de : -1- [Ar.] söz verme, taahhüt, ahit

v.+ müzde 359

vaḥdet : -1- [Ar.] birlik, bütünlük, Allah'ın varlıktaki birliği

v. 12

vaḳt : -2- [Ar.] vakit, zaman

v.+ i 510, 527

vaḳt ü dem : -1- [Ar.+Far.+Far.] zaman, çağ

v. 664

vaḳt-i i'lām : -1- [Ar.+Ar.] bildirme, anlatma zamanı

v. 729

vaḳt-i 'irfān : -1- [Ar.+Ar.] kültür zamanı

v. 71

vallahü 'alem : -1- [Ar.+Ar.] “en iyisini Allah bilir”

v. 971

var : 1. -41- [T.] bulunma, mevcut olma

v. 139, 166, 167, 206, 228, 301, 348, 407, 412, 469, 479, 496, 533, 565, 630, 69, 691, 705, 736, 74, 85, 853, 981

v.+ dı 157

v.+ dur 182, 256, 294, 310, 390, 476, 484, 557,

751, 821

v.+ durur 822

v.+ sa 15, 645

var kıl : -1- [T.+T.] yaratmak

v.- mış 509

var ol- : -1- [T.+T.] ortaya çıkmak

v.- mazdan 844

2. -3- elde bulunan her şey, zenginlik, servet
 v.+ ın 784
 v.+ um 356
 v.+ uñ 609
var- : -8- [T.] gitmek, ulaşmak, erişmek
 v. !584
 v.- alum 907
 v.- anlarından 202
 v.- duğda 708
 v.- up 188, 265, 483
 v.- ursam 564
vārīṣ-i mülk-i Süleymān ol- : -1- [Ar.+Ar.+Ar.+T.] Hz. Süleyman'ın devletinin varisi, mirasçısı olmak
 v.- ubdur 77
varlık : -1- [T.] kişinin tüm maddi ve manevi mevcudiyeti
 v.+ ından 17
vaşf : -2- [Ar.] nitelik, özellik
 v.+ ında 150, 152
vaşf it- : 1. -1- [Ar.+T.] bir şey veya kimsenin durumunu, sıfatlarını ve niteliklerini sayarak tarif etmek
 v.- e 444
 2. -1- [Ar.+T.] övmek
 v.- en 169
vaşf olun- : -1- [Ar.+T.] nitelikleri sayılarak tarif edilmek
 v.- maz 531
vaṭan : -1- [Ar.] yurt
 v. 410
vaṭan ḥubbı īmāndan olurmıṣ : -1- [Ar.+Far.+Ar.+T.] “vatan sevgisi imandandır” anlamında hadis-i şerif
 v. 411
vazgeçür- : -1- [T.] vazgeçme işini yaptırmak v.- e 266
ve : -4- [Ar.] “ve bağlacı”
 v. 362, 785, 819, 821
ve ger : -14- [Ar.+Far.] “ve eğer” anlamında bağlaç
 v. 16, 186, 269, 280, 455, 541, 564, 614, 672, 801, 803, 891, 939, 967
ve illā lā : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] “ve sadece hayır” anlamında kalıp ifade
 v. 606
vecde gel- : -1- [Ar.+T.] coşkuya

gelmek, coşmak
 v.- üben 12
vech -1- [Ar.] : açıl, yön, durum
 v. 802
vech-i me‘āṣ : -1- [Ar.+Ar.] maaş kaynağı
 v.+ uñ 591
vedā‘ı it- : -1- [Ar.+T.] veda etmek, ayrılırken hayırlar dilemek, esenleşmek
 v.- diler 958
vefā : -1- [Ar.] sevgiyi sürdürme, sevgi, dostluk bağlılığı
 v. 314
vefā kıl- : -1- [Ar.+T.] vefa göstermek, dostluk ve muhabbette sebat etmek, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadakat göstermek
 v.- duñ 820
vefāsuz : -2- [Ar.] vefası olmayan, sevgisi çabuk geçen, hakikatsiz, bivefa
 v. 510
 v.+ lar 512
velī : -15- [Far.] “ama, fakat” anlamında bağlaç
 v. 139, 317, 370, 383, 396, 418, 443, 451, 537, 845, 905, 920, 934, 951, 954
velīkin : -5- [Far.] “ama, fakat, lakin” anlamında bağlaç
 v. 730, 859, 860, 880, 975
ver- : -2- [T.] vermek, ihsan etmek
 v.- ürsin 817
vesvās : -2- [Ar.] vesvese, kuruntu
 v. 445, 775
vey : -1- [Far.] “ve” bağlacı ile “ey” nida ünleminin kısaltılmış şekli
 v. 764
vezīr -3- [Ar.] askeri ve idari yetkisi olan en yüksek rütbedeki devlet memuru, vezirlik rütbesine sahip kimse
 v.+ e 899
 v.+ üm 367
 v.+ uñ 930
vezīrān : -1- [Ar.] vezirler
 v. 674
vir- : 1. -4- [T.] eriştirmek, iletmek
 v. 29
 v.- di 872

v.- üp 871, 913
2. -4- [T.] vermek, bağışlamak, ihsan etmek
 v.- di 340
 v.- üpdür 243
 v.- ürem 799
 v.- ürse 711
virāne : -1- [Far.] yıkık dökük, harap
 v. 312
viril- : -1- [T.] verme işine konu olmak
 v.- miş 550
vişāl : -1- [Ar.] ulaşmak, kavuşmak
 v.+ ũñ 246
vü : -18- [Far.] “ve” bağlacı
 v. 24, 151, 178, 228, , 262, 328, 392, 417, 419, 444, 545, 548, 606, 625, 66, 662, 675, 776, 946
vücūd : -5- [Ar.] beden, cisim, varlık
 v. 38
 v.+ ı 72
 v.+ uñ 571
 v.+ uñdan 21
 v.+ uñdur 285
vücūd-ı naqs : -1- [Ar.+Ar.] eksik, kusurlu beden
 v. 18

-Y-

ya : **1. -4- [Far.]** “veya, ya da” anlamında bağlaç
 y. 562, 748, 757
 y. 765
2. -1- “de, da” anlamında bağlaç
 y. 453
yaban : -2- [Far.] uzak
 y.+ larda 278, 279
yād : **1. -1- [Far.]** hatıra
 y.+ ı 548
2. -1- anma, hatırlama
 y.+ ından 786
yād eyle- : **1. -6- [Far.+T.]** sözünü etmek, dile getirmek, zikretmek *bk. yād it-*
 y.- di 2
 y.- dūñ 200
 y.- miş 512, 769
 y.- yeler 149

y.- yem 523
2. -1- hatırlamak
 y.- mez 779
yād it- : -3- [Far.+T.] sözünü etmek, dile getirmek, zikretmek *bk. yād eyle-*
 y.- em 756
 y.- medi 897
 y.- meyüp 861
yād kııl- : -1- [Far.+T.] hatırlamak, aklına getirmek
 y. 502
yād ol- : -1- [Far.+T.] anılmak, hatırlanmak
 y.- anda 280
 y.- anlar 727
yādı kıal- : -1- [Far.+T.] bir kimse veya bir şey öldükten, ortadan çekildikten sonra hatırlarda zihinlerde kalmak
 y.- ur 141
yād-ı biliş : -1- [Far.+T.] bildik tanıdık kişileri anma, hatırlama
 y.+ den 719
yād(um) it- : -1- [Far.+T.] sözünü etmek, dile getirmek, zikretmek
 y.- üp 427
yad ol- : -1- [F.+T.] uzak olmak
 y.- mışdı 786
yağ- : -1- [T.] çok miktarda, arka arkaya gelmek
 y.- ar 694
yaḥod : -4- [Far.] “yahut, veya, ya da” anlamında bağlaç
 y. 367, 704, 756, 775
yaḥın- : -1- [T.] sızlanmak, şikayet etmek
 y.- uram 32
yaḥın : -2- [T.] yakın, arada az mesafe bulunan
 y. 167
 y.+ sin 32
yaḥın kııl- : -1- [Ar.+T.] yakınlaştırmak, yakın tutmak
 y.- ur 826
yaḥın bil- : -1- [Ar.+T.] bir şeyi şüphesiz olarak tam ve doğru şekilde bilmek
 y. 599

yaķın(im) ol- : -1- [Ar.+T.] ŗüphe kalmamak, emin olmak

y.- dı 950

yalan : -1- [T.] doğru olmayan, düzmece, sahte

y.+ a 538

yaman : -1- [T.] “kötü, fena” anlamında niteleme sıfatı

y. 229

yan : **1.** -16- [T.] sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet

y.+ dan 529

y.+ ına 177, 239, 259, 708, 764

y.+ ında 515, 693, 733, 771

y.+ larında 926

y.+ uma 129, 365

y.+ umda 348

y.+ umdadur 279

2. -1- huzur, kat, makam

y.+ umda 617

yaña : -4- [T.] sağ ve solun ortak adı, yön, taraf, cihet

y. 360, 414, 419, 949

yandur- : -1- [T.] yakmak, tutuşturmak

y.- urduñ 594

2. -1- yok etmek

y.- mıya 112

ya‘nī : **1.** -2- [Ar.] “demek oluyor ki” anlamında bağlaç

y. 57, 709

2. -1- “sözün kıtası, doğrusu” anlamında durum zarfı

y. 424

yapış- : -2- [T.] iyice yaklaşmak, sokulup değmek, bitişmek

y.- mış 480

y.- sa 810

yar- : -1- [T.] derin yara açmak

y.- dı 298

yār : -8- [Far.] arkadaş, dost

y. 139, 540, 583, 859

y.+ a 59

y.+ i 476, 736

y.+ üñ 309

yār ol- : -10- [Far.+T.] dost, arkadaş olmak, yakın olmak bk. yār(üm) ol -

y.- a 803

y.- an 806

y.- asın 809

y.- masam 931

y.- maz 805

y.- mış 728

y.- ur 803

y.- urdı 720

y.- ursun 850

y.- uruz 937

yār ü hem-derd : -1- [Far.+Far.+Far.+Far.] dost ve dert ortağı
y. 731

yār-ı hemdem : -1- [Far.+Far.+Far.] can dostu, samimi dost
y. 276

yār-ı hurrem : -1- [Far.+Far.] sevinçli, neşeli, gönül açıcı dost
y. 546

yār-ı muvāfık ol- : -1- [Far.+Ar.+T.] denk, uygun dost olmak
y.- masam 798

yār-ı nā-güzīr : -1- [Far.+Far.+Far.] çaresiz dost
y.+ üñ 930

yār-ı řādık : -1- [Far.+Ar.] sadık dost
y. 894

yār-i suhan-dān : -1- [Far.+Far.+Far.] söz ustası dost
y. 949

yārā : -1- [Far.] “ey dost” anlamında şairin kendi kendine hitabı
y. 961

yarağ u yat : -1- [T.+Far.+?] silah, kalkan, zırh vb. teçhizat
y.+ ını 559

yarağ(in) eyle- : -1- [T.+T.] teçhizat vb. bakımından hazırlık yapmak
y.- di 210

yārān : -2- [Far.] dostlar
y. 129

y.+ larından 113

yārān-ı řafā : -1- [Far.+Ar.] gönül dostları
y.+ ya 57

yaraş- : -2- [T.] uygun düşmek, yakışmak
y.- ır 789

y.- maz 604
yardum ir- : -1- [T.+T.] yardım ulaşmak
 y.- di 415
yardum it- : -1- [T.+T.] kendi gücünü, imkânlarını başka birinin iyiliği için kullanmak
 y.- düm 436
yāre : -1- [Far.] yara
 y.+ m 417
yāren : -2- [Far.] dost, arkadaş, yoldaş
 y.+ lerin 135
 y.+ lerinden 202
yarın : 1. -1- [T.] “bugünden sonra gelecek ilk gün” anlamında zaman zarfı
 y. 908
 2. -1- ahiret günü
 y. 668
yarış- : -1- [T.] üstünlük kazanmak amacıyla bir yarışmaya katılmak
 y.- alum 766
yār(üm) ol- : -1- [Far.+T.] dost, arkadaş olmak yakın olmak *bk. yār ol -*
 y. 356
yār(üñ) ol- : -1- [Far.+T.] dost, arkadaş olmak yakın olmak
 y.- dı 309
yat- : -1- [T.] ölümler mezarıda toprak altında bulunmak
 y.- an 26
yaver : -1- [Far.] yardımcı
 y.+ idür 35
yavü kıl- : -1- [T.+T.] kaybetmek
 y.- dı 770
yavuz : -1- [T.] kötü, fena
 y. 421
yaylu : -1- [T.] yay bulunan kimse
 y. 848
yaz- : 1. -6- [T.] söz ve düşüncüyü özel işaret veya harflerle anlatmak
 y.- a 900
 y.- am 911
 y.- mış 706
 y.- mışdır 152
 y.- anda 512
 y.- up 913
 2. -1- bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak

y.- anlar 503
yedi : -1- [T.] 7, “yedi” sayı sıfatı
 y. 412
yedi iklīm : -2- [T.+Ar.] bütün dünya
 y.+ e 96
 y.+ e 398
yedi kat āsumān : -1- [T.+T.+Far.] gökyüzünün yedi katı
 y.+ ı 53
yedi tamu : -1- [T.+T.] yedi cehennem
 y. 54
yeg : -5- [T.] daha iyi, daha üstün
 y. 263, 306, 864, 961
 y.+ dūr 775
yeg ol- : -1- [Far.+T.] daha iyi olmak
 y.- a 521
yek-dil ol- : -1- [Far.+Far.+T.] tek yürek olmak, aynı duyguları paylaşmak, gönüldeş olmak
 y.- avuz 936
yekser : -1- [Far.] “baştan başa, tamamen” anlamında durum zarfı
 y. 363
yelek : -1- [T.] kuşların kanadındaki uzun tüy
 y.+ ler 382
yeñiden : -1- [T.] “gene, yine, bir daha, tekrar” anlamında durum zarfı
 y. 355
yer : 1. -3- [T.] mahal, mekan
 y. 884
 y.+ inde 168
 y.+ ümde 912
yer(i) yurt : -1- [T.+T.] oturulan, yaşanılan yer
 y.+ ı 393
yer(in) yurt : -1- [T.+T.] oturulan, yaşanılan yer
 y.+ un 558
yer(iyle) yurt(in) : -1- [T.+T.] oturulan, yaşanılan yer
 y. 274
 2. -1- diyar, ülke
 y.+ lerimüz 887
yerine getir- : -1- [T.+T.] bir isteği veya gerekeni yapmak

y.- düm 142
yerini bul- : -1- [T.+T.] uygun şart ve durumu bulmak
 y.- urd 447
yerlü yerinde : -1- [T.+T.] yerli yerinde, uygun, yakışır bir biçimde, gerektiği gibi
 y.+ n 919
yet- : 1. -1- [T.] yeterli olmak, kâfi gelmek
 y.- mez 761
 2. -2- ulaşmak, erişmek
 y.- di 225
 y.- er 453
yeter : -2- [T.] kâfi, yetişir, yeterli
 y. 944
 y.+ dūr 313
yetim : -1- [Ar.] babası ölmüş olan, babasız y.+ üñ 685
yetiş- : -1- [T.] yetişmek, ulaşmak, gelmek
 y. 555
yetmiş iki : -1- [T.+T.] 72, "yetmiş iki" sayı sıfatı
 y. 400
yığ- : -1- [T.] toplamak, bir araya getirmek
 y.- dı 545
yığılmış ol- : -1- [T.+T.] toplanmak, birikmek
 y.- muştur 112
yık- : -1- [T.] ortadan kaldırmak, yok etmek
 y.- ar 472
yıka yağa : -1- [T.+T.] yakıp yakarak
 y. 609
yıl : -4- [T.] sene, on iki aylık zaman dilimi
 y. 547, 923
 y.+ ında 146
 y.+ lar 590
yil : -1- [T.] rüzgâr
 y.+ den 647
yile şal- : -1- [T.+T.] savurmak, boşuna harcamak
 y.- dı 473
yil- : -1- [T.] yelmek, yel gibi gitmek, koşmak, acele gitmek
 y.- er 979

yimek : -1- [T.] yemek
 y.+ de 716
yimek içmek : -1- [T.+T.] yeme içme eylemini yapmak
 y.- 823
yine : -3- [T.] "bir daha, tekrar" anlamında durum zarfı
 y. 557, 595, 972
yir : -15- [T.] yer, mekân, mahal
 y. 194
 y.+ de 33, 185, 298, 388, 824, 917
 y.+ den 263, 385
 y.+ e 318, 545
 y.+ i 307
 y.+ lerde 277
 y.+ ümdür 297
 y.+ üñde 912
yir būs eyle- : -1- [T.+Far.+T.] yeri öpmek, saygı göstermek amaçlı bir kişinin önüne eğilmek
 y.- di 332
yir öp- : -1- [T.+T.] önemli bir kimsenin veya bir büyüğün önünde eğilmek, temenna etmek
 y.- üp 388
yir yut- : -1- [T.+T.] yer yutmak, ölmek.
 y.- muşdurur 878
yire baş ko- : -1- [T.+T.+T.] yere baş koymak, saygı göstermek amacıyla yere eğilmek
 y.- dı 624
yirini koma- : -1- [T.+T.] yerini bırakmamak, gidermek, yok etmek
 y.- yalar 671
 2. -1- ayakla basılan, ayakların altında bulunan yüzey, zemin
 y.+ e 953
yitür- : -2- [T.] kaybetmek
 y.- me 841, 902
yok : -35- [T.] mevcut olmama, bulunmama durumu, var karşıtı
 y. 175, 194, 213, 351, 386, 430, 462, 490, 535, 592, 648, 70, 752, 811, 827, 835, 839, 904
 y.+ dur 319, 420, 518, 519, 588, 673, 825, 847, 882

y.+ durur 251, 928
 y.+ sa 386
 y.+ sın 586
yok yire : -2- [T.+T.] hiçbir gereği ve sebebi olmadan, boşu boşuna
 y. 902, 906
 2. -1- “yok, asla” anlamında durum zarfı
 y.+ dur 580
yoksa : -1- [T.] “aksi takdirde” anlamında kullanılan bağlaç
 y. 852
yol : 1. -6- [T.] karada, havada, suda bir yerden bir yere gitmek için aşılacak uzaklık, tarık
 y.+ a 193, 224
 y.+ dan 195
 y.+ ı 210
 y.+ ını 195
 y.+ larını 212
yola düş- : -1- [T.+T.] bir yere gitmek üzere yola çıkmak
 y. 316
yolu tozu : -1- [T.+T.] henüz yürünmüş yol
 y.+ yla 384
 2. -3- bir amaç uğruna aşmak istenilen mesafe, güzergah, istikamet
 y.+ a 202
 y.+ da 143
 y.+ ında 960
yol(uñ)a ātıl- : -1- [T.+T.] bir yere varmak için bulunduğu yerden ayrılarak yolculuğa başlamak
 y. 315
 3. -5- gaye, uğur, maksat
 y.+ ı 46
 y.+ ında 962
 y.+ ında 262, 498, 731
yol aç- : -1- [T.+T.] savaş sırasında başarılı olmak
yol bul- : -1- [T.+T.] ulaşılabilecek menzile gitmek için yol bulmak, keşfetmek
 y.- ur 214
yol al- : -2- [T.+T.] yolda ilerlemek, bir yere varmak için mesafe katetmek

y.- dı 372, 51
yol git- : -1- [T.+T.] bahsi geçen şeyi deneyimlemiş olmak
 y.- enler 441
yolında cānın fidā it- : -1- [T.+Far.+Ar.+T.] birinin uğrunda ölmek, kendini feda etmek
 y.- miş 620
yolında tūr- : -1- [T.+T.] yanında olmak, aynı amaçta birlikte hareket etmek
 y.- mağı 482
yoluñdan dön- : -1- [T.+T.] birisi ya da bir amaç uğruna yapılan şeyi terketmek, ondan vazgeçmek
 y.- megüm 580
 4. -1- uyulan ilke, sistem, usul
 y.+ ın 628
yolu var : -1- [T.+T.] yeri var, zemin ve zaman bakımından uygun
 y. 85
yolına : -1- [T.] “uğruna, amacına” anlamında durum zarfı
 y. 368
yolında : -1- [T.] “uğruna” anlamında durum zarfı
 y. 198, 578
yol- : -1- [T.] kuvvetle çekip koparmak, yerinden çıkarmak
 y.- updur 299
 y.- amaz 461
yor- : -1- [T.] yorgun duruma getirmek
 y.- updur 205
yu- : -1- [T.] yıkamak
 y.- dı 373
yunul- : -1- [T.] yıkanılmak
 y.- miş 699
yurt : -1- [T.] memleket
 y.+ uñı 363
yurdın yak- : -1- [T.+T.] evini barkını yakıp ziyana uğratmak
 y.- up 683
yurt(in) yuva : -1- [T.+T.] memleket, ev bark y.+ sın 208
yücelik : -2- [T.] büyüklük, ululuk
 y.+ den 173, 480
yücelt- : -1- [T.] yükseltmek, yüce bir duruma getirmek

y.- üp 350
yügür- : -2- [T.] hızlı gitmek, koşmak
 y.- di 376
 y.- miş 385
yürek : -2- [T.] gönül, kalp
 y.+ de 232
 y.+ den 323
yüri- : -5- [T.] yürümek, belirlenen hedefe doğru yol almak
 y. ! 207, 208, 337, 584, 966
yüz (1) : **1.** -7- [T.] yüz, suret, çehre
 y. 712
 y.+ in 174
 y.+ iñe 712
 y.+ ini 49
 y.+ üm 304
 y.+ üñ 286
 y.+ ündür 31
yüz aç- : -1- [T.+T.] kağıt yüzünü açmak, kullanılmak; kendini açmak, dost olmak, sıkı fıkı olmak (Tevriye yapılarak iki anlam kastedilmiştir.)
 y.- arsin 645
yüz aklıgı : -1- [T.+T.] iftihar edilecek, onurlanacak durum
 y. 550
yüz dönder- : -1-[T.+Far.] yüz çevirmek, gösterdiği ilgiyi kesmek *bk.* yüz döndür-
 y.- megil 966
yüz döndür- : -2- [T.+Far.] yüz çevirmek, gösterdiği ilgiyi kesmek *bk.* yüz dönder -
 y.- en 66
 y.- ürsem 801
yüz üstüne : -1- [T.+T.] “baş üstüne, oldu” anlamında bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz
 y. 907
yüz yüze : -1- [T.+T.] “karşı karşıya” anlamında durum zarfı
 y. 966
yüzi şusuz- -1- [T.+T.] onursuz, haysiyetsiz, şeref yoksunu
 y.+ 604
yüzin dönder- : -1- [T.+T.]

yüzünü dönmek, yönünü dönmek
 y.- di 643
yüzin götür- : -1- [T.+T.] bir şeye ya da bir yere yönelmek
 y.- di 662
yüzin tut- : -1- [T.+T.] yönelmek, yüzünü belli bir yöne çevirmek *bk.* yüzüñ tut-
 y.- a 61
yüzine gül- : -1- [T.+T.] dostmuş gibi görünmek
 y.- üp 556
yüzini bürter- : -1- [T.+T.] yüzünü çevirmek, korkup kaçmak
 y.- mez 466
yüz(üm) sür- : -1- [T.+T.] kutsal veya saygın birinin huzuruna çıkarken ayağına doğru eğilmek, saygı göstermek
 y.- em 106
yüzüm üzre : -1- [T.+T.] “baş üstüne, oldu” anlamında bir isteğin, buyruğun hemen yerine getirileceğini bildiren söz
 y. 336
yüzüñ tut- : -1- [T.+T.] yönelmek, yüzünü belli bir yöne çevirmek *bk.* yüzin tut-
 y. 111
yüzü(m) üzre : -1- [T.+T.] yüzü üzerinde, yere kapanmış hâlde
 y. 25
yüzü(ñ) şulu ol- : -1- [T.+T.+T.] (kişinin) onuru, haysiyeti olmak.
 y.- a 497
2. -1- kendisi, şahsı
 y.+ üme 303
3. 1- yan, taraf
 y.+ üm 579
yüz (2) : **1.** -2- [T.] 100, “yüz” sayısı
 y.+ den 402
 y.+ i 402
2. -5- 100, “yüz” sayı sıfatı
 y. 50, 165, 194, 301, 815
3. -1- 100, “yüz” miktar zarfı
 y. 814
yüz yirde : -2- [T.+T.] “her yerde, her zaman” anlamında durum zarfı

y. 427

y.+ de 166

yüz biñ : -1- [T.+T.] 100.000, “yüz bin kişi” anlamında belgisiz zamir.

y.+ den 811

yüzden biri : -1- [T.+T.] “yüzde biri, yüz kişiden biri” anlamında belgisiz zamir

y.+ si 676

yüzinden : -3- [T.] “-den ötürü” anlamında durum zarfı

y. 308, 321, 396

-Z- (z, ẓ, ž, ẓ)

zabıtına al- : -1- [Ar.+T.] idaresi altına almak, ele geçirmek, hakim olmak

ž.- ubdur 79

zād : -1- [Far.] bk. zāt

z.+ ı 755

ža‘f : -1- [Ar.] güçsüzlük, zayıflık

ž.+ dan 534

za‘ferān : -1- [Ar.] güzel kokulu, sarı renkli meşhur bir çiçek, safran

z. 162

zāhir : -1- [Ar.] meydanda olan, görünen, açık ve belli olan

z. 405

zāhir ol- : -4- [Ar.+T.] açığa çıkmak, meydana çıkmak, görünür olmak

z.- a 772

z.- anda 970

z.- dı 905

z.- madın 864

zaḥm : -1- [Far.] vurma, darbe

z. 347

zāl-i cihan : -1- [Far.+Far.] yaşlı, ihtiyar dünya

z. 119

zālim : -1- [Ar.] acımasız ve haksız davranan, zulmeden

z. 669

zamān : 1. -3- [Ar.] zaman, vakit, an

z.+ ı 118

z.+ dur 277

z. 292

2. -1- çağ, devir

z.+ ı 589

zamān-ı Ḥazret-i Sultān Selīm

Ḥān : -1- [Ar.+Ar.+Ar.+Ar.+T.] Hazreti Sultan Selim Han’nın (2. Selim) devri

z. 71

zamanı iriş- : -1- [Ar.+T.]

zamanı gelmek, bahsi geçen şey için uygun zaman ve zemin gelmek

z.- di 118

zāmin-i rūzī-yi eytam : -1- [Ar.+Far.+Ar.] yetimlerin rızkının kefil

ž. 86

zāmīr : -1- [Ar.] iç, kalp, gönül

ž.+ i 896

zāmīr-i pāk : -1- [Ar.+Far.]

temiz, saf gönül

ž.+ idür 72

zār eyle- : -1- [Far.+T.] ağlamak, inlemek bk. zār it -

z.- r 809

zār it- : -1- [Far.+T.] ağlamak, inlemek bk. zār eyle -

z.- erdi 782

zāt : 1. -5- [Ar.] saygın, itibarlı, muazzez kimselerin kendisi, varlığı

z.+ ı 4, 5

z.+ ın 5

z.+ ına 15

z.+ uñ 34

2. -2- kendi, öz

z.+ umladur 829

z.+ uñda 839

zāt-ı pāk : -1- [Ar.+Far.] temiz, saf yaratılış

z.+ iyle 4

zebān : -7- [Far.] dil

z.+ ı 636, 834

z.+ ında 155

z.+ ından 920

z.+ umdan 338, 694

z.+ uñ 575

zebanın kes- : -1- [Far.+T.] konuşturmamak, konuşmasına izin vermemek.

z.- dūñ 34

zebānına al- : -1- [Far.+T.] diline dolamak, aynı konuyu sürekli tekrarlamak, bir sözü dilinden

düşürmemek

z.- up 830

zebānuñ tîgi : -1-

[Far.+Far.] dilin kılıcı

z.+ ni 358

zebān-tüz it- : -1- [Far.+Far.+T.]

keskin bir dille konuşmak

z.- üp 506

zeber-dest ol- : -1- [Far.+Far.+T.] hakim olmak, üstün olmak

z.- mağn 602

zecz ü kahr(i) it- : -1- [Ar.+Far.+T.] eziyet etmek ve zulmetmek

z.- e 425

zehr : -3- [Far.] zehir

z.+ e 147, 349

z.+ i 425

zehr kat- : -1- [Far.+T.] zehir

eklemek, karıştırmak

z.- tırmaz 323

zehr(i) saç- : -1- [Far.+T.]

çevreye kötü propaganda yapmak veya insanları olumsuz davranışlara yönlendirmek, tahrik etmek, ortalığı karıştırmak.

z.- mağda 597

zehresin al- : -1- [Far.+T.] ödünü koparmak, çok korkutmak

z.- updur 80

zelil ü ahkār : -1- [Ar.+Far.+Far.] hor ve hakir

z.+ ıdur 939

zemīn : -6- [Far.] yer, taban, toprağın üzeri

z. 568, 93

z.+ den 158, 92

z.+ i 170, 783

zemīn ü āsımān : -1-

[Far.+Far.+Far.] yer ve gök, her yer, bütün dünya

z.+ uñ 339

zemm(ini) it- : -1- [Ar.+T.] ayıplamak, kötülemek

z.- di 762

zen ü şimşir ü esb : -1- [Far.+Far.+Far.+Far.+Far.] “kadın, kılıç, at” anlamında kalıp ifade

z.+ i 512

zenān-tek : -1- [Far.+T.] kadınlar gibi

z. 648

zencir : -1- [Far.] zincir

z.+ ile 82

zencirde ol- : -1- [Far.+T.]

zincirle bağlanmak

z.- a 750

zer : -2- [Far.] altın

z. 564, 817

zer ü sīm : -1- [Far.+Far.+Far.]

altın ve gümüş

z.+ üñdür 852

zerd : -1- [Far.] altın rengi, sarı

z. 648

zerre : -2- [Ar.] çok küçük parçacık, zerre

z. 21

z.+ de 14

zerrece : -1- [Ar.] “zerre kadar, çok küçük parçacık” anlamında belgisiz sıfat

z. 194

zevāl : -1- [Ar.] yok olma, ortadan kalkma

z.+ üñ 832

zevāllu : -2- [Ar.] zavallı, gücü bir şeye yetmeyen, aciz

z. 707, 979

zevķ : -1- [Ar.] hoş giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu

z.+ i 129

zevķ u şafā : -1- [Ar.+Far.+Ar.]

zevk ve eğlence

z.+ dan 125

zevķ ü dād : -1- [Ar.+Far.+Far.]

hoşa gitme ve ihsan

z.+ ı 236

zevķ-i mestī ol- : -1-

[Ar.+Far.+T.] sarhoşluğun zevkine erişmek

z.- up 56

zevķ-i tecellī : -1- [Ar.+Ar.]

Allah'ın kudretinin şahıslarda ve eşyada görünmesi zevki, hoşluğu

z. 12

zeyn it- : -1- [Ar.+T.] bezemek, donatmak

z.- erdüm 304

zıll-ı şeref-bahş : -1- [Ar.+Ar.+Far.] şeref veren gölge, himaye

z.+ uñla 306
zībā : -1- [Far.] güzel, süslü, gösterişli
 z. 379
zihī : 1. -3- [Far.] “ne güzel, ne hoş, ne iyi” anlamında ünlem
 z. 3, 778, 970
 2. -1- “Acıma, hayıflanma” anlamı katan ünlem
 z. 853
zīkr : -1- [Ar.] anma, sözünü etme
 z.+ i 31
zīkr it- : -1-[Ar.+Far.] anmak, sözünü etmek
 z.- e 683
zīkr-i na‘t-i Muṣṭafā : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] Hz. Muhammed Mustafa'nın övgüsünü dile getirme, zikretme
 z. 29
zillet : -1- [Ar.] hor görülme, aşağılanma
 z. 761
zillet çek- : -1- [Ar.+T.] hor görülmek, aşağılanmak
 z.- me 193
zillet egle- : -1- [Ar.+T.] hor görmek, aşağılamak
 z.- r 845
zillet ir- : -1- [Ar.+T.] aşağı olmak, hakirlik ve horluk yetişmek, ulaşmak

z.- er 795
zindegānī it- : -1- [Far.+T.] dirilik, canlılık katmak, hayat buldurmak
 z.- de 268
zīnet : -1- [Ar.] süs, bezek
 z.+ ini 156
zinhār eyle- : -1- [Far.+T.] aman eylemek
 z.- yüp 765
zīr-i pā it- : -1- [Far.+Far.+T.] ayağının altına almak, değersiz görmek, aşağılamak
 z.- erler 432
zīrā: -1- [Far.] “çünkü” anlamında bağlaç
 z. 561
zīver : -1- [Far.] süs
 z.+ ine 127
ziyāde : -1- [Ar.] “çok, daha çok, daha fazla” anlamında miktar zarfı
 z. 408
ziyāde ol- : -1- [Ar.+T.] fazla olmak, artmak, çoğalmak
 z.- ura 889
zor : -1- [Far.] güç, kuvvet
 z.+ ı 470
zor ile it- : -1- [Far.+T.+T.] zor kullanarak yapmak, baskı uygulayarak yapmak

3.2. Özel Adlar Dizini

3.2.1. Kişi Adları

-A- (ā, 'a)

Ādem/ʿAdem : -2- [Ar.] Hz. Adem

Ā.+ 779

ʿa.+ 38

ʿAliyü'l-Murtaẓā : -1- [Ar.+Ar.] Allah'ın razı olduğu kişi, kendisinden razı olunan kişi, Hz. Ali'nin lakabıdır.

ʿA.+ nuñ 26

-C-

Cem : -3- [Far.] İran hükümdar sülalelerinden Pişdadiyan'a mensup olan ve şarabı bulduğuna inanılan Cemşid adlı hükümdar.

C.+ 85, 88, 957

Cimşid : -3- [Far.] ünlü İran hükümdarı

C. 85, 456, 696

-Ç-

(çeşm-i) İsfendiyār : -1- [Far.] İsfendiyyar

ç+ i 242

-D-

Dārā : -1- [Far.] yönetimdeki gücüyle meşhur İran hükümdarı

D.+ ya 553

(dil-i) Mecnūn : -1- [Far.+Ar.] Mecnun, Leyla ve Mecnun hikâyesinin erkek kahramanı

d+ i 10

-E-

Efrāsīyāb : -1- [Far.] kahramanlığı ile tanınan ünlü Türk büyüğü Alp Er Tunga'ya İranlılarca verilen ad

E.+ uñ 693

-F-

Felāṭūn : -1- [Ar<Yun.Platon] Antik Yunan filozofu ve bilgesi, Platon

F. 807

Ferhād : -1- [Ar.] Ferhad ile Şirin hikâyesinin erkek kahramanıdır.

F.+ i 205

-H- (ḥ, ḥ)

Ḥalīl : -1- [Ar.] Hz. İbrahim, Allah'ın peygamberi

Ḥ.+ e 42

Ḥarkīl : -1- [Fr.Hercule<Lat.<Yun.] Herkül, Yunanlılar'ın Herakles dedikleri efsanevi kahramana Latinler tarafından verilen isim

Ḥ. 857

Ḥızrī : -7- [Ar.] Tîg ü Kalem mesnevisinin yazarıdır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında, II. Selim zamanında yaşamıştır.

Ḥ. 19, 99, 314, 315, 434, 502,

972

Ḥ.+ dūr 108

Ḥızır/Ḥızr/Ḥızr (-ı Zūlmāt) : -3- [Ar.] âb-ı hayat içtiği için ölümsüzlüğe erdiğine, bereketi temsil ettiğine ve kul sıkıştığında imdadına yetiştiğine inanılan, bir görüşe göre peygamber, bir görüşe göre veli olan zat

Ḥ. 555, 667, 868

Ḥüseyn(-i Kerbelā) : -1- [Ar.+Ar.] Hz. Hüseyin, Hz. Muhammed'in torunu

Ḥ.+ nuñ 27

Ḥusrev : -3- [Far.] Hüsrev ü Şirin öyküsünün erkek kahramanı olan hükümdar, İran şahı

Ḥ.+ idür 471, 456, 487

-İ- (‘İ)

‘İsî(-veş) : -1- [Ar.+Far.] Hz. İsa peygamber *bk.* Mesîhi
‘İ. 816

-K-

Kisrî : -1- [Far.] İran’ın adaletiyle ün salan hükümdarı Nuşirevan
K. 82

-M-

Mehdî-yi şāhib-zemān : Hazreti Sultan Selim Han, II. Selim
M.+ dur 84

Mesîhi : -1- [Ar.] Hz. İsa peygamber *bk.* ‘İsî(-veş)
M. 555

-N-

Muḥammed/(na‘t-i) Muḥammed : -2- [Ar.+Ar.] Hz. Muhammed s.a.v.
n. 876, 982

-R-

Rüstem-i Zāl/(pehlüvān-ı) Rüstem : -4- [Far.+Far.] İran-Pers-Fars mitolojisinin efsanevi kahramanıdır.
p. 616
R. 387, 616, 804

-S-

Sikender : -1- [Ar.] İskender (Makedonya kralı Phyippe'nin oğlu olup Aristo'dan ders almış ve yirmi yaşında hükümdar olmuştur.)
S. 553

Süleymān : -2- [Ar.] Hz. Süleyman, Hz. Davut peygamberin oğlu olup yüzüğüyle cinlere, rüzgâra ve hayvanlara hükmetmiştir. 12 yaşında tahta geçmiş büyük bir padişah ve peygamberdir.

S. 77, 957

Sultān Murād : -1- [Ar.+Ar.] III. Murad, II. Selim’in Nurbanu Sultan’dan olan en büyük oğlu, 12. Osmanlı padişahı ve 91. İslam halifesidir.

S.+ ı 103

(sürh-i) Leylā : -1- [Far.+Ar.] Leyla, Leyla ve Mecnun hikâyesinin kadın kahramanı
s.+ da 10

-Ş-

Şîr-i Ğurrān : -1- [Far.+Far.] kahramanlığı ile tanınan ünlü Türk büyüğü Alp Er Tunga'ya İranlılarca verilen ad
Ş. 694

-Z-

(zîkr-i na‘t-i) Muştafā : -1- [Ar.+Ar.+Ar.] Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.)
z. 29

(zamān-ı) Ḥazret-i Sultān Selīm Ḥān : -1- [Ar.+Ar.+Ar.+T.] Hazreti Sultan Selim Han, II. Selim
z. 71

3.2.2. Yer Adları**-B-**

Bağdāt : -3- [Far.] Irak'ın başkenti ve en büyük kentidir.
B.+ 116, 131, 134

-E-

Efrenc (-i dīv) : -1- [Ar.+Far.] Frenk, Avrupalı
E.+ üñ 80

-H-**Habeş** : -1- [Ar.] Habeşistan

H.+ le 548

Hind : -1- [Far.] Hindistan, ülke adı.

H.+ üñ 923

(Hüseyn-i) Kerbelā : -1- [Ar.+Ar.]
Kerbela

H.+ 27

-K-**Kūh-i Elbūrz** : -1- [Far.+Far.] Elbruz
Dağı, İran'ın kuzeyinde yer alıp
kuzeybatıda Azerbaycan sınırından
başlayıp Hazar Denizi'nin güney kıyısı
boyunca ilerleyip doğuda Türkmenistan
ve Afganistan sınırında sonlanır. Kafkas
Sıradağları'nın en yükseğidir.

K. 489

-İ-**İrān** : -1- [Far.] Güneybatı Asya'da yer
alan başkenti Tahran olan ülke

İ. 551

-M-**Mıṣır** : -1- [Ar.] Mısır, ülke adı

M. 923

-R-**Rūm** : -2- [Ar.Rūm<Yun.Romios“Doğu
Romalı”< Roma] Anadolu

R.+ uñ 548, 923

-T-**Tūrān** : -1- [Far.] Orta Asya'da tarihî bir
bölge

T.+ a 551

-Ü-**Üngürüs** : -1- [T.] Macaristan

Ü.+ i 7

3.2.3. Dil ve Ulus Adları**-A- (ā, ‘a)****‘Acem** : -2- [Ar.] İranlı

‘A.+ 81, 744

‘Acem dili : -1- [Ar.+T.] İran'ın dili,
Farsça

‘A.+ nde 139

Āl-i ‘Osmān : -1- [Ar.+Ar.] Osmanlı
Devleti, Osmanlı Hanedanı

Ā.+ a 924

‘Arabīn : -1- [Ar.] Arabistanlı

‘A.+ le 81

-Ç-**Çerkes** : -1- [T.] Kafkasya'da yaşayan bir
boy veya bu boydan olan kimse

Ç+ le 924

-R-**Rūs** : -1- [?] Rus halkından olan kimse

R.+ ı 79

-T-**Tatar** : -1- [T.] önceleri bir Türk
kavminin adı iken sonradan Moğollara ve
Kırım, Kazan Türklerine verilen ad

T. 81

Türk : -1- [T.] Asya'da yaşayan mert ve
yiğit büyük bir kavim

T. 81

Türkī Dili : -1- [T.+T.] Türkçe

T.+ nde 146

Türkīce : -1- [T.] Türkçe

T. 139

3.2.4. Efsanevi Yer Adları

-B-

Bâğ-ı ‘Aden : -1- [Far.+Ar.] Aden Bahçesi (Kitâb-ı Mukaddes'te Adem ile Havva'nın yaşadığı cennet bahçesidir.)

B.+ 780

Bâğ-ı İrem : -1- [Far.+Ar.] efsaneye göre Ad Kavmi'nden Şeddâd'ın cenneti yeryüzünde kurmak maksadıyla yaptığı şehrin adı bk. İrem Bâğı

B.+ de 128

Bâğ-ı Lâhût : -1- [Far.+Ar.] Lâhut Bahçesi (Lâhut, Cenabıhakk'ın zatına mahsus olan ilk ve en yüce âlem, Allah'ın bütün sıfat ve isimlerinin zatında mevcut olduğu, fakat sadece zatî sıfatlarının zuhura geldiği, fiilî sıfatlarının ise henüz zuhur bulmadığı âlem, uluhiyet âlemi, âlem-i lâhut.)

B.+ 789

Bî-sütûn : -1- [Far.+Far.] Bisütun dağı, Ferhat'ın Şirin aşkına deldiği dağ

B.+ 205

-H-

(Hızr-ı) Zûlmât : -1- [Ar.+Far.] Karanlıklar Ülkesi

H.+ ınuñ 868

-İ-

İrem Bâğı : -1- [Ar.+Far.] efsaneye göre Ad Kavmi'nden Şeddâd'ın cenneti yeryüzünde kurmak maksadıyla yaptığı şehrin adı bk. Bâğ-ı İrem

İ.+ nda 778

-K- (k)

Kâf Tağı : -1- [Ar.+T.] Kaf Dağı, anka kuşunun yaşadığı ve dünyanın etrafını çevrelediğine ve aşılmasının imkansız olduğuna inanılan dağlar zinciri

K. 170

-Z- (z)

Zûlmât-gâh : -1- [Ar.+Far.] Karanlıklar Ülkesi

Z.+ i 434

3.2.5. Gezegen Adları

-Ç-

(çeşm-i) Keyvân : -1- [Far.+Far.] Satürn gezegeni

Ç. 91

-M-

Merrîh : -1- [Ar.] Mars gezegeni

M. 47

Müşterî (1) : -1- [Ar.] Jüpiter

M. 47

-T-

Tîr (1) : -1- [Far.] Utarid, Merkür gezegeni

T. 47

-U- (‘u)

‘Uṭarid : -3- [Ar.] Güneş’e en yakın olan gezegen, Merkür (klasik edebiyatta debîr-i çarh diye nam salan bu gezegen, feleğin katibi olarak bilinir. Güzel söz, yazı ve sanatkarlığın sembolüdür.)

‘U. 435, 345

-Z-

Zûḥal : -1- [Ar.] Satürn gezegeni

Z. 47

Zûhre : -1- [Ar.] Venüs gezegeni

Z. 47

3.2.6. Din, İnanç ile İlgili Adlar

-A-

Allah : -1- [Ar.] her şeyin yaratıcısı olan tek ve mutlak varlık, Tanrı, Hüda
A.+ 59

-B-

Burāk : -1- [Ar.] Hz. Muhammed'in, üzerine binerek Miraç'a çıkması için emrine verilen semavi binek
B.+ ı 52

-C-

(cām-ı) Elest : -1- [Far.+Ar.] Allah'la yaratılışları sırasında insanlar arasında yapıldığı kabul edilen sözleşme için kullanılan bir tabir
c.+ i 56

Cebra'ıl : -1- [Ar.] dört büyük melekten biri olan Cebrail
C.+ süz 51

Cibrıl : -2- [Ar.] Cebrail, Allah'ın vahyini peygamberlere ulaştırmakla görevlendirilen melek, dört büyük melekten biri
C.+ 53, 857

-Ç-

Çerh-i Berin : -2- [Far.+Far.] göğün en yüksek katı
Ç.+ den 158, 92

-D-

(dergāh-ı) Mevlā : -1-[Ar.] Kâinatın yegâne sâhibi ve efendisi durumunda olan Allah
d.+ ya 662

(dem-i) Rūhü'l-Ḳudūs : -1- [Ar.+Ar.] Cebrail
d.+ den 326

-E-

Ene'l-Hakk : -1- [Ar.+Ar.] Hallâc-ı Mansur'un söylediği "Ben Hakkım!" anlamındaki bu söz, sonradan terimleşmiş ve yaygınlaşmıştır.
E. 17

-F-

Fātiha : -1- [Ar.] Kur'ân-ı Kerîm'in ilk suresinin adı
F. 984

Firdevs-i 'Alā : -1- [Ar.+Ar.] cennetin altıncı katı
F. 183

Firdevs-i Berin : -1- [Ar.+Far.] Firdevs cenneti
F.+ e 127

-H- (h, ħ)

Hakk : 1. -13- [Ar.] Allah, yaratıcı, Rab
H. 95, 237, 243, 509, 641, 711, 924, 970,

H.+ da 668

H.+ dan 59, 630

Hâzret-i Hakk -1- [Ar.+Ar.] yüce yaratıcı, Allah
H.+ ka 111

Hudā : -11- [Far.] Allah
H. 255, 427, 51, 698
H.+ dan 39, 415
H.+ dur 286
H.+ nuñ 2, 42, 61
H.+ ya 663

Hudāvend : -1- [Far.] Allah
H.+ i 339

-İ-

İlāh : -2- [Ar.] Allah, yaratıcı, Rab
İ.+ uñ 619, 843

İslām dīni : -1- [Ar.+Ar.] Müslümanlık

İ.+ n 698

-K- (k)

Ẹādir : -1- [Ar.] güç ve kudret sahibi Allah

Ẹ. 3

Kerem Hāḡ : -1- [Ar.+Ar.] lutuf, iyilik, merhamet, ihsan sahibi Allah

K.+ dan 969

Ẹızılbaş : -1- [T.] Kızılbaşlık inancını taşıyan kimse

Ẹ. 78

Ẹur'ān : -2- [Ar.] Allah tarafından Hz. Muhammed'e vahyedilen kutsal kitap, İslam dininin temel kitabı, Kelām-ı Kadim, Kur'ān-ı Kerim

Ẹ.+ da 286, 428

-M-

Mehdī (-yi şāḡib-zemān) : -1- [Ar.] Allah tarafından doğru yola iletilen, hidayete erştirilen, doğru yolda bulunan

M.+ dur 84

Müsülmān : -1- [Ar.] İslam dininden olan kimse

M.+ a 853

Müsülmānlık : -1- [Ar.] Müslümanlık, Hz. Muhammed'in yaydığı İslam dini, İslam, İslamlık, İslamiyet, Hak dini

M. 498

-N-

Nebī : -2- [Ar.] Hz. Muhammed

N. 429, 846

-R-

Resūl-i Hāḡ : -3- [Ar.+Ar.] Allah'ın

Peygamberi, Hz. Muhammed

R. 35, 60

R.+ Ẹ 36

Ruḡu'l Emīn : -1- [Ar.+Ar.] dört büyük melekten biri olan Cebrail bk. Rūḡu'l Ẹuds

R.+ i 43

Rūḡu'l Ẹuds : -1- [Ar.+Ar.] dört büyük melekten biri olan Cebrail bk. Ruḡu'l Emīn R. 44

-Ş-

Şaḡḡ-ı Ẹamer : -1- [Ar.+Ar.] Hz. Muhammed'in ayı ortadan ikiye bölme mucizesi

Ş.+ dūr 40

-T- (ṡ)

ṡoksan biñ Ẹudret kelāmı : -1- [T.+T.+Ar.+Ar.+T.] Hz. Muhammed'in Miraḡ'ta Allah c.c ile doksan bin kelim ile konuşması

ṡ.- n 55

-Y-

Yezdān : -1- [Far.] Allah.

Y. 62

-Z- (z)

Zū'lfikār : -2- [Ar.] Hz. Ali'nin ucu çatallı, ortası yivli olan çok meşhur kılıcının adı

Z. 736

Z.+ e 698

SONUÇ

Türk dilinin tarihî gelişimi içerisinde Klasik Osmanlı Türkçesi, Arapça-Farsça kelime ve söz kalıplarının dile yoğunlukla girmeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemde, çok kıymetli eserler kaleme alınmıştır. Bu eserler, kaleme alındığı dönemde insanların duygu ve düşüncelerini aydınlattığı gibi günümüzde de aydınlatmaya devam etmektedir. Eserlerden azami ölçüde faydalanmak amacıyla hazırlanan dizin ve söz varlığı çalışmaları, bu amaca hizmet etmektedir. Bu çalışmalar metnin dili, yapısı ve anlamı hakkında akıllarda oluşan soru işaretlerinin izale olmasına yardımcı olmaktadır. Bu amaçla hazırlanan çalışmada, Klasik Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınan kılıç ve kalem arasındaki münazarayı hikâye eden Hızırî'nin *Münazara-i Tîğ ü Kalem* kalem adlı eseri söz varlığı ve dizin bakımından incelenerek şu bulgulara ulaşılmıştır:

1. Aşağıda verilen tabloda görüldüğü üzere çalışmanın söz varlığı bölümünde; *Adlar 1391, Fiiller 908, Sıfatlar 57, Zamirler 56, Zarflar 183, Edatlar 25, Bağlaçlar 49, Ünlemler 16, Atasözleri 3, Deyimler 218, İlişki Sözleri (Kalıp İfadeler) 33, İkilemeler 125, Ayet, Hadis ve Dua İfadeleri 19, Farsça Terkipler 283* olmak üzere toplam 3488 söz tespit edilmiştir. Tespit edilen söz varlığı grupları ve sayıları aşağıda tablo hâlinde verilmiştir:

Tablo 7
Genel Söz Varlığı

SÖZ VARLIĞI ÖGELERİ	SAYI
Adlar	1392
Fiiller	905
Farsça Terkipler	283
Deyimler	218
Zarflar	183
İkilemeler	124
Sıfatlar	57
Zamirler	56
Zarflar	124

Bağlaçlar	49
İlişki Sözcükleri (Kalıp İfadeler)	33
Edatlar	25
Ayet, Hadis ve Dua İfadeleri	19
Ünlemler	17
Atasözcükleri	3
Toplam	3488

2. *Adlar* bölümü 40 başlık altında incelenmiştir. İncelenen bu başlıklarda toplam 1392 ad tespit edilmiştir. Bunlar arasında *İnsanlarla İlgili Duygu, Hâl, Vasf, Görev ve Sıfat Bildiren Adlar* en fazla adın kullanıldığı başlıktır. Burada 170 ad tespit edilmiştir. *Ses ve İşitmeyle İlgili Olan Adlar* en az adın kullanıldığı başlıktır ve toplam 2 ad tespit edilmiştir.

3. *Fiiller* başlığı altında 905 fiil tespit edilmiştir. *Tek Kelimeden Oluşan Fiiller* ve *Birleşik Fiiller* olarak iki başlıkta incelenen bu bölümde; en fazla fiil, birleşik fiillerde yer almaktadır. *Birleşik Fiiller*, isim + yardımcı fiilden oluşanlar ve fiilimsi + yardımcı fiilden oluşanlar üzere iki alt başlık altında verilmiştir. Burada 723 fiil tespit edilmiştir.

Birleşik fiillerde dikkat çeken unsur, isim + yardımcı fiillerin sayısı ve yapısıdır. Metinde 715 isim + yardımcı fiil tespit edilmiştir. Bunların isim kısımları *āgāh* ol-, *ferāgāt* et, *āgāz* eyle-, *gufrān* kıl- gibi çoklukla Arapça-Farsça kelimelerden oluşmaktadır. Eserde *ḥāb u ḥor ṣoden* örneğinde görüldüğü üzere, Farsça kökenli *ṣoden* “ol-“ yardımcı fiilinin kullanılması, fiillerde dahi Arapça-Farsça kelimelerle karşılaşılması bakımından dikkat çekmektedir.

Tek kelimeden oluşan fiillerde *di-*, *bil-*, *bul-*, *buyur-*, *dile-*, *gel-*, *getür-*, *gir-*, *git-*, *gönder-*, *gör-*, *görün-*, *iç-*, *ir-*, *iriş-*, *şan-*, *var-* kullanım sıklığı bakımında dikkat çekmektedir.

4. Sıfatlar, niteleme ve belirtme sıfatları olarak iki başlıkta incelenmiştir. Belirtme sıfatları kendi içerisinde işaret, sayı, soru ve belirsizlik sıfatları olarak dört alt başlıkta ele alınmıştır. Burada 58 sıfat tespit edilmiştir. Bunlar arasında, belirsizlik sıfatlarının kullanım sıklığı bakımından dikkat çektiği görülmektedir.

5. Zamirler, beş alt başlıkta incelenmiş ve burada 41 zamir tespit edilmiştir. Bunlar arasında; metinde kılıç-kalemin konuşmaları üzerinden birçok kişiye mesaj ve ders verildiği için belirsizlik zamirlerinin sayısı dikkat çekmektedir.

6. Zarflar, beş alt başlıkta ele alınmıştır. Burada 183 zarf tespit edilmiştir. Bunlar arasında durum zarflarının sayısının fazla olması, hikâyedeki kahramanların eylemleri anlatılırken *cân u ser ile taḥsîn it-*, örneğinde olduğu gibi sık sık betimlemeye başvurulduğunu göstermektedir.

7. *Edatlar* başlığı altında toplam 25 farklı söz tespit edilmiştir. Bunlar arasında *ile* 63 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan edattır.

8. Bağlaç kullanımı bakımından zengin olan eserde 49 söz tespit edilmiştir. Bağlaçlar arasında kullanım sıklığı en fazla olan ve köken itibarıyla Türkçe olan *kim* bağlacı, 48 defa kullanılmıştır.

9. *Ünlemler* başlığı altında 16 farklı söz tespit edilmiştir. *ey/iy* ünlemi, kullanım sıklığı bakımından en fazla tekrar eden ünlem olup 42 defa kullanılmıştır.

10. *Atasözleri* başlığı altında *dehrüñ beḳası yokdurur, ḥar atlas çuluyla daḥi ḥardur, mazlûmuñ âhî ḥayr itmez* olmak üzere 3 atasözü tespit edilmiştir.

11. İçerisinde alegorik unsurlar barındıran metin, deyimler bakımından oldukça zengindir. Konuşmada etkileyiciliği arttıran deyimler, hikâyeye de üslup ve ifade güzelliği katmıştır. Eserde deyimler başlığı altında 218 farklı söz tespit edilmiştir. Bunlar arasında *aklını dir-/ aklın dir-* ve *yüz dönder-/ yüz döndür-* örnekleri, 3 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan deyimlerdir.

12. *İlişki Sözleri (Kalıp İfadeler)* başlığı altında 33 farklı söz tespit edilmiştir. Bunlar arasında *ne ḡam* ve *ola kim* örnekleri, 2 defa kullanılmış olup kullanım sıklığı en fazla olan kalıp ifadelerdir.

13. İkilemeler başlığı kendi içerisinde dört alt başlıkta değerlendirilmiştir. Bunlardan *Arapça veya Farsça Bağlaçlarla Kurulan İkilemeler* ile ilgili 95, *Aynı Kelimenin Tekrarı ile Kurulan İkilemeler* ile ilgili 1, *Eş veya Yakın Anlamlı Kelimeler ile Kurulan İkilemeler* ile ilgili 21, *Zıt Anlamlı Kelimelerle Kurulan İkilemeler* ile ilgili 8

olmak üzere 125 ikileme tespit edilmiştir. İkilemelerin çoklukla *u, ü, vu, vü* bağlaçlarıyla oluşturulduğu görülmektedir.

14. Ayet, hadis ve dua ifadeleri olarak 19 söz tespit edilmiştir. Bunlardan *estağfurullah* ifadesi ve *nūn ve 'l- kalem* ayeti 2 defa geçip kullanım sıklığı en fazla olan ifadelerdir.

15. *Farsça Terkipler* başlığında 283 söz tespit edilmiştir. Bunlardan *çerh-i berīn, diyār-ı tīg, hāl-i tīg, ehl-i 'aql, ehl-i cehl, ehl-i dāniş, ehl-i ma 'nī, hevā-yı nefis, erbāb-ı dāniş, şāh-ı cihān-gīr, şāh-ı 'ālem, tīg-i mihr ve tīg-i zeban* metinde 2 defa geçmiş olup kullanım sıklığı en fazla olan terkiplerdir. Terkiplerin çok sayıda olması, metinde Farsça kelime ve ifadelerin çokça kullanıldığını göstermektedir.

16. Dizin iki kısımdan oluşmaktadır:

Dizin kısmında 2450, *Özel Adlar Dizini* başlığı altında incelenen *Kişi Adları*'nda 29, *Yer Adları*'nda 11, *Dil ve Ulus Adları*'nda 10, *Efsanevi Yer Adları*'nda 8, *Gezegen Adları*'nda 7, *Din, İnanç ile İlgili Adlar*'da 33 olmak üzere toplam 2548 madde başı bulunmaktadır.

Bu madde başlarının alfabetik sıralamaya göre dağılımları şöyledir:

A (*A, Ā, 'A, 'Ā*) 152, B 196, C 75, Ç 38, D (*D, Ğ*) 126, E 92, F 47, G (*G, Ğ*) 124, H (*h, ħ, ħ*) 206, I (*I, 'I*) 6, İ (*İ, 'İ, Ī, 'Ī*) 112, K (*K, Ķ*) 182, L 27, M 186, N 119, O 25, Ö 14, P 81, R 79, S (*S, Ş, Ş*) 180, Ş 52, T (*T, Ṭ*) 134, U 21, Ü 17, V 25, Y 88, Z (*Z, Ż, Ž, Ž*) 46. Bunlar arasında H (*h, ħ, ħ*), en fazla kelimenin yer aldığı maddedir.

Metinde toplam 767 alt madde tespit edilmiştir.

Bu alt maddelerin alfabetik sıralamaya göre dağılımları şöyledir:

A (*A, Ā, 'A, 'Ā*) 52, B 59, C 38, Ç 6, D (*D, Ğ*) 64, E 41, F 13, G (*G, Ğ*) 40, H (*h, ħ, ħ*) 45, I (*I, 'I*) 3, İ (*İ, 'İ, Ī, 'Ī*) 15, K (*K, Ķ*) 45, L 7, M 28, N 10, O 5, Ö 4, P 30, R 24, S (*S, Ş, Ş*) 70, Ş 17, T (*T, Ṭ*) 55, U 2, Ü 2, V 9, Y 58, Z (*Z, Ż, Ž, Ž*) 25. Bunlar arasında S (*S, Ş, Ş*) en fazla kelimenin yer aldığı maddedir.

Yukarıda alfabetik sıralamaya göre dağılımları gösterilen madde başı sayıları aşağıda tablo şeklinde gösterilmiştir:

Tablo 8*Madde Başlarının Alfabetik Dağılımı*

<i>HARF</i>	<i>SAYI</i>
A (a, ā, ‘a, ‘ā)	152
B (d, ḍ)	196
C	75
Ç	38
D (d, ḍ)	126
E	92
F	47
G (g, ğ)	124
H (h, ḥ, ḥ)	206
I (i, ‘i)	6
İ (i, ‘i, ī, ‘ī)	112
K (k, ḳ)	182
L	27
M	186
N	119
O	25
Ö	14
P	81
R	79
S (s, ş, s)	180
Ş	52
T (t, ṭ)	134
U (u, ‘u, ‘ū)	21
Ü	17
V	25
Y	88
Z (z, ḏ, ḏ, ḏ)	46
TOPLAM	2548

Tespit edilen madde başları ve alt maddeler köken bakımından incelenmiştir. Bu kelimelerden çoğunluğunun Arapça olduğu ortaya konulmuştur. İncelenen metinde *Arapça* kökenli 969 sözcük tespit edilmiştir. Metinde *Türkçe* kökenli 515 sözcüğün bulunması, yabancı kelimelerin çokça kullanıldığı Klasik Osmanlı Türkçesi dönemi düşünüldüğünde, eserin Türkçe bakımından da zengin olduğunu göstermektedir. *Farsça* kökenli 669 sözcük tespit edilmiştir. Köken itibarıyla farklı dillere ait olan kelimeler de kullanılmıştır. Metinde *Moğolca* 2, *Yunanca* 1, *Fransızca* 1, *İbranice* 1 sözcük tespit edilmiştir.

Yukarıda verilen bulgulardan yola çıkıldığında şunlar söylenebilir:

Metinde, din-inanç, dostluk-düşmanlık, vatan, yönetim ve soyut adların fazlaca bulunması, alegorik kurgunun vermek istediği mesajla açıklanabilir. Burada dikkate değer asıl unsur “sevgi, saygı ve inançla bir devletin yönetilmesi gerektiği”dir. Mesaj, sembolik iki unsur olan kalem ve kılıcın kullanılmasıyla insanlara iletmeye çalışılmıştır. Kullanılan sembollerin kılıç ve kalem gibi zıt unsurlar olması genel manada devletin özelde ise insan ilişkilerinin bilgi, bilim ışığında ve kontrollü bir yönetim ile yürütülmesini vurgulamaktadır.

Eserin, fiil kullanımı bakımından da oldukça zengin olması, metinde anlatılan hikâyenin hareketli bir yapısının olduğunu gösterir. Şöyle ki; kılıç ve kalem haberleşirken birbirlerine elçi gönderirler. Gönderilen elçinin yolculuğu, gönderildiği yerde gördükleri, fiillerin de betimlenmesiyle akıcı ve merak uyandırıcı bir şekilde ifade edilir.

Metnin zamir, zarf, edat, bağlaç gibi dil bilgisi öğelerinin kullanımı bakımından zengin olması, kaleme alındığı dönemin dil öğeleri hakkında bilgi vermesi bakımından önemlidir.

Eserin deyimler açısından çok zengin olduğu görülmektedir. Deyimler arasında *ah it-*, *arka ol-*, *dil uzat-* gibi günümüzde de varlığını koruyup aynı şekilde kullanılanlar; *başı hāllü*, *başına levend*, *dilini yalman-* gibi bazı değişikliklere uğrayarak kullanılmaya devam edenler; *endişe zimānı elinden al-*, *‘inānı şal-*, *oğın atmış yayın baş-* gibi ya tamamen kullanımdan kalkmış ya da farklı kelimelerle aynı anlamın verildiği örnekler mevcuttur. İkileme ve kalıp sözler bakımından zengin sayılabilecek eserde, sözcüklerin ve kalıpların çoğunlukla yabancı kelimelerle oluşturulduğu görülmektedir. Burada kalıp söz olarak kullanılan *zen ü şimşir ü esb* “at, avrat, silah” örneği, kadim tarihlerden bu yana Türk milletinin üç kutsalını temsil etmesi bakımından dikkat çekmektedir.

Metinde kullanılan kelimelerin ağırlıklı olarak sırasıyla Arapça, Farsça ve Türkçenin kökenli olduğu görülmektedir. Bu yönüyle eser kaleme alındığı dönemin dil özelliğini taşımaktadır.

Yapılan araştırma, tespit ve değerlendirmeler sonucunda elde edilen bulgular, incelenen eserin söz varlığı bakımından zengin olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmanın Türkçenin söz varlığı ve dizin çalışmalarına katkıda bulunması temenni edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2008). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi.
- Aksan, D. (2014). *Anadilimizin Söz Denizinde*. Ankara: Bilgi.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi.
- Atabay, N. ve Kutluk, İ. ve Özel, S. (1983). *Sözcük Türleri*. Ankara: TDK.
- Atay, A. (2014). *Çağatay Türkçesinde Edatlar*. Konya: Çizgi.
- Banarlı, N. S. (2004). *Türkçenin Sırları*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK.
- Çobanoğlu, Ö. (2004). *Türk Dünyası Ortak Atasözleri Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Çotuksöken, Y. (1989). Bir Dilin Sözcük Varlığı. *Varlık*, 987. s.11.
- Çotuksöken, Y. (1994). *Deyimlerimiz*. İstanbul: Özgül.
- Delice, İ. (2012). *Sözcük Türleri*. Sivas: Asitan.
- Demiral, A. (2012). *Harezm Türkçesinde Birleşik Fiiller*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Demirel Dönmez, Ö. (2012). “Uş Sözcüğü Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (1), 65-74.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.
- Diriöz, M. (1980). “*Türk Edebiyatında Münazâra*”, Millî Kültür, C. II, S. 1. İstanbul: Kültür Bakanlığı.
- Ercilasun, A. B. (2014). *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*. Ankara: Akçağ.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro.
- Ergin, M. (2009). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.

- Etik, A. (1968). *Farsça Türkçe Lügat*. İstanbul: Salâh Bilici.
- Gelenbevi, İ. (2001). *İslami İlimler Geleneğinde Tartışma Usulü*. Talha Alp (Çev.). İstanbul: Yasin.
- Gökcan, M. (2015). *Hızrî Münazara-i Tîg ü Kalem*. Ankara: Akademisyen.
- Gökdayı, H. (2011). *Türkçede Kalıp Sözler*. İstanbul: Kriter.
- Gönen, S. (2011). *Batı Türklerinin Manzum Atasözleri*. Konya: Kömen.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü – Etimolojik Sözlük Denemesi-. C. I-II-*, Ankara: TDK.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*. Ankara: TDK.
- Hacıeminoğlu, M. N. (1974). *Türk Dilinde Edatlar*. İstanbul: Milli Eğitim.
- Hacıeminoğlu, N. (2016). *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller En Eski Türkçe Metinlerden Zamanımıza Kadar –Yazı Dilinde-*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: TDK.
- Hengirmen, M (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin.
- İmer, K. ve Kocaman, A. ve Özsoy, A. S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Kanar, M. (1995). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Dağarcık.
- Kanar, M. (2008). *Farsça Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say. Dağarcık.
- Karaağaç, G. (2016). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ.
- Karaağaç, G. (2018). *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Kartallıoğlu, Yavuz. (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2007). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK.

- Korkmaz, Z. (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK.
- Korkmaz, Z. (2019). *Türkiye Türkçesi Grameri, Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2004). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. C. I-II-III-IV, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Özçelik, S. (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin*. Ankara: Gazi.
- Özçelik, S. ve Erten, M. (2005). *Türkiye Türkçesi Dilbilgisi*. Diyarbakır.
- Özön, M. N. (2012). *Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılâp.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. C. I-II-III, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Pala, İ. (2015). *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*. Kapı: İstanbul
- Parlatır, İ. (2007). *Atasözleri ve Deyimler-II Deyimler*. C. II., Ankara: Yargı.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. 5. Baskı, Ankara: Yargı.
- Püsküllüoğlu, A. (2004). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş.
- Saraçbaşı, M. E. (2010). *Örnekleriyle Büyük Deyimler Sözlüğü*. C. I-II. İstanbul: Yapı Kredi.
- Şahin, H. (2004). *Türkçede Organ İsimleriyle Kurulmuş Deyimler*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Şemseddin Sami (2015). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Şifa.
- Şen, S. (2017). *Eski Türkçenin Deyim Varlığı*. Ankara: TDK.
- Şenödeyici, Ö. (2017). Üslûp Araştırmaları Açısından Bağlamli Dizin ve İşlevsel Sözlük Çalışmaları: Nâilî Örneği . *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* , Prof. Dr. İsmail Hakkı Aksoyak Adına Tebdiz Özel Sayısı , 282-306.
- Şirin User, H. (2010). *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları, Söz Varlığı İncelemesi*. Konya: Kömen.

- Tanyıldız, A. (2005). *Firdevsi-i Tavi'l Münazara-i Seyf ü Kalem (inceleme-metin-sözlük)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi.
- Tezcan, N. (1983). Lâmi'î'nin Güy u Çevgân'ından İki Münazara . *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* , 28-29 (1980-1981) , 49-63.
- Toparlı, R. (2000). *Ahmet Vefik Paşa Lehce-i Osmânî*. Ankara: TDK.
- Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: TDK.
- Tulum, M. (2017). *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul Nâme-i Kudsî (Menâkıbu'l Kudsiyye) 'nin Yayınlanmış Metninden Derlenen Verilerle*. Konya: Çizgi.
- Türk Dil Kurumu, (1965-1979). *Derleme Sözlüğü*. C. I-XI. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu, (1974). *Tarama Sözlüğü*. C. I-VI. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Zamirler*. Türk Gramerinin Sorunları Bildiriler. Ankara: TDK.
- Türk Dil Kurumu, (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK.
- Ünlü, S. (2012). *Harezmi-Altınordu Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim.
- Ünlü, S. (2012). *Karahanlı Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim.
- Üstüner, A. (2017). *Türkçenin Tarihî Gelişmesi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Zülfikar, H. (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: TDK.
- Zülfikar, H. (2018). *Söz Varlığı, Yazım ve Anlatım Açısından Türkçedeki Gelişmeler*. Ankara: TDK

<https://kuran.diyaret.gov.tr/>

ÇEVİRİ YAZI

**HÂZÂ KİTÂB-I TİĞ Ü KALEM
DER MA'NÎ-Yİ DEVLET Ü 'AQL
MİR-İ KELÂM HİZRÎ KÂTİB
SELLEMALLAHÜ TE'ÂLÂ**

**(SÖZ USTASI KÂTİP HİZRÎ -
ALLAH SELÂMET VERSİN-
TARAFINDAN YAZILAN VE
DEVLET VE AKIL MESELESİNİ
ANLAŞILIR KILAN TİĞ Ü
KALEM MESNEVİSİ)**

“Mefâilün / Mefâilün / Feûlün”

1.

Qalem tîğ-i zebânıyla açup râz

Hakîkat sözün itdi çünkü âğâz

2.

Hudâ'nuñ hamd-i pâkin eyledi yâd

Kim oldur aşl-ı ma'nî didi üstâd

3.

Zihî kâdir kim ol cân âferîndür

Kemâline hezârân âferîndür

4.

Tecellî kıldı zâtı rûz-i evvel

Girü öz zât-ı pâkiyle mükemmel

5.

Kılup zâtı açup gözgü şıfâtın

Şıfâtı içre gördi kendü zâtın

6.

'Alîm oldu çü esmâsı bu râza

Gelüp ef'âl ile tırdı niyâza

7.

Şıfât ü zâtı mazhâr oldu lâzım

Bu işe Âdem'i kıldı mülâzım

8.

Kim anda kudretin ide hüveydâ

Qıla öz şun'ını her dem temâşâ

9.

Bes idüp 'ışk ile hüsni bahâne

Hulûl itdürdi nûrın cism ü cânê

10.

Sürh-i Leylâ'da qodı pertev-i zât

Dil-i Mecnûn'ı kıldı aña mir'ât

11.

Çü ol bunda bu anda gördi dîdâr

İkilikden olup birlik bedîdâr

12.

Gelüp zevk-i tecellî birle vahdet

İkisi kıldılar bir nûra secdet

13.

Cemâlin eyleyüp şem'ün pür envâr

Qılur pervâneyi aña hevâdâr

14.

Münevverdür anuñ kim çeşm-i cânı

Görür her zerrede gün gibi anı

15.

Ne varsa evc-i mehden tâbemâhî

Anuñ hep zâtına virür güvâhî

16.

Ger îmân ehlidür aña penâhî

Ve ger hod pütperestdür ege râhi

17.

Ene'l-Hakq nüktesin idüp ser-âğâz

Anuñ hep varlığından virür âvâz

18.

Vücûd-ı naqs ile tevhid olmaz

Bu kıl ü kâl ile tefrid olmaz

19.

Gider Hızır bu cümle kâr ü bārī
Meded feyz ide tā ki saña Bārī

20.

Bu deñlü keşret ü gavgāda heyhāt
Tecellī ide saña pertev-i zāt

21.

Vücūduñdan kalursa zerre bākī
Saña kudret meyin şunmaya sākī

DER MÜNACĀT-I BĀRĪ ‘İZZ-İ İSMİHÜ

(YÜCE İSMİYLE ALLAH’A MÜNACAT)

22.

Hudāyā kapuña geldüm faķirem
Beğāyet ibtizāl ehli haķirem

23.

Hevā-yı nefis ile ‘ömrüm geçürdüm
Nice fırsat demin elden kaçırdum

24.

Peşīmānum mülevveş işlerümden
Şu noķsānī vü la’n cünbişlerümden

25.

Gelüben Kerbelā’ya yüzüm üzre
Türābın kuhl itdüm gözüm üzre

26.

Yatan anda şehīdler hürmetiçün
‘Aliyü’l-Murtażā’nuñ ‘izzetiçün

27.

Hüseyn-i Kerbelā’nuñ kanı haķķı
Bile olan şehīdler cānı haķķı

28.

Benüm bu sözümi hayr ile hatm it
Haṭā vü sehvümi luṭf ile ketm it

29.

Baňa şubḥ-ı hidāyetden şafā vir
Dilüme zıkr-i na’t-i Muştafā vir

30.

Benüm hālüme tevfiķüñ refiķ it
Dilüm baḥr-i muḥabbetde ğarīķ it

31.

Dilümüñ rüz ü şeb zıkrı sözüñdür
Hayālüm gözgüsünde hem yüzüñdür

32.

Baňa benden yaķınsın ben bilürem
Görebilmem anuñçün yaķınuram

33.

Nice görem seni çün bī-nişānsın
Ne yirde isteyim çün lā-mekānsın

34.

Kime keşf eyledüñ zātuñ ‘ayānın
Gözin bend eyleyüp kesdüñ zebanın

DER NA’T-İ SEYYİDÜ’L-MÜRSELİN ‘ALEYHİSSELĀTÜ VE’S-SELĀM

(SEYYİDÜ’L-MÜRSELİN ALEYHİSSELĀTÜ VE’S-SELĀM’A NAAT)

35.

Şu baş kim tēc-ı devlet mazḥarıdur
Resül-i Haķ anuñ bil yāveridür

36.

Resül-i Haķķ şeft’-i ümmet oldur
Kilīd-i bāb-ı genc-i raḥmet oldur

37.

Cihānuñ seyyidi halkuñ faķiri

Dü 'ālem faķri mīzānı haķiri

38.

Vücüd ile 'adem ān-ı vücūdı

Melāyik nūrına kıldı sücūdı

39.

Ezelden hatm-i cümle mürselindür

Hudā'dan rahmeten lil 'ālemindür

40.

Dilidür halvet-i hāş-ı ilāhi

Anuñ şakķ-ı kamerdür dü güvāhi

41.

Dili pāk 'ālemüñ 'alāyişinden

Ġanī gönli haķķuñ baķşāyişinden

42.

Hüdānuñ 'abd-i hāşı her resūli

Ol izhār itdi Halīl'e toĝru yolu

43.

Şeb-i vuşlat bulup rāh-ı yakīni

Geçüp gitdi ķodı Ruķu'l-Emīni

44.

Meger bir gice 'aķl-i kāmīl-i dīn

Ki Rūķü'l-Ġuds okurlar anuñ adın

45.

Aña ĥurmet yolından virdi āvāz

Ki gel kıl lā-mekān mülkine pervāz

46.

Şu dem ki kıldı 'azm-i mülk-i isrā

Yolı cārūbı oldu zülf-i havrā

47.

Zühal Merrīķ ü Zühre Müşterī tır

Sitāre pāyına döküldi bir bir

48.

Felek def' itmege andan gezendi

Ġodı encümden 'ūd üzre sipendi

49.

Görem diyu kāş yüzini nāĝāh

Oturdı rāh üzre şevķile māh

50.

Melek cān itdi işār āferīne

Felek çizgindi yüz kerre serine

51.

Beķā milkine yol aldı delīlsüz

Hudā ile söz itdi Cebrā'īlsüz

52.

Burāk'ı kim idüpdür 'aķlı hayrān

Girü ķomışdur ānı nīm-meydān

53.

Elinden aldı çün Cibrīl 'inānı

Geçüp gitdi yedi ķat āsumānı

54.

Yedi tamu sekiz bāĝ-ı cinānı

İdüp bir demde seyr-i lā-mekānı

55.

İdüp toķsān biñ ol ķudret kelāmın

Alup beş vaķt namāz ile selāmın

56.

Olup ĥamr-ı tecellī zevķ-i mestī

Tuta geldi bile cām-ı elesti

57.

İçürdi anı yārān-ı şafāya

Ki ya'nī çār yār-i bā-vefāya

58.

Livāi'l-ḥamdini rüz-i kıyāmet

Göre maḥşer yerinde çünkü ümmet

59.

Diyeler yāra şol Allah 'ināyet

Bize Ḥaḫdan bu gün eyle şefā'at

60.

Görüp bu ḥāleti bī-şabr u teskīn

Resūl-i Ḥaḫ elinde mūy-ı mūşgīn

61.

Yüzün tuta Ḥüda'nuñ ḥazretine

Şefā'at ide 'āşī ümmetine

62.

Göre gīsū-yı dīl-cūsın çü Yezdān

Kıla cümle günāh ehline ḡufrān

63.

Ḥudāvendā güneḥkāram be-ḡāyet

N'ola ben 'āşīye kılsañ şefā'at

64.

Toludur defter-i a'mālüm 'işyān

Meded senden meded iy kân-i iḥsān

65.

Hidāyet cāmını baña içürgil

Beni benlik belāsından geçürgil

66.

Senüñ izüñ tozundan döndüren yüz

Siyeh-rū kıya vü maḥşerde gözsüz

**DER MEDḤ-İ PĀDŞĀH-I
'ĀLEMİN ḤAZRET-İ SULTĀN
SELĪM HĀN**

**(ĀLEMİN PADİŞĀHI SULTAN
SELĪM HAN'A MEDḤİYE)**

67.

Dilā geçdi ḡamuñ devrānı gel gül

İrişdi şadluk avānı gel gül

68.

Degülseñ gevher ile ger tūvān-ger

Degülsin çok şükür muḥtāc-ı gevher

69.

Elüñ sīm ü zeri var ise nişār

Senüñ tīg-i zebānuñdur güher-bār

70. Dime gevher-şināsı yok
cihānuñ

Eritme pota-yi ḡam içre cānuñ

71.

Zamān-ı Ḥazret-i Sultān Selīm Hān

Dem-i ehl-i hünerdür vaḫt-i 'irfān

72.

Zamīr-i pākidür kitmānı 'ilmüñ

Vücūdı gevheridür kânı 'ilmüñ

73.

Nice medḥ eylesün 'ilmini meddāḥ

Muḥīṭ içre n'ider keşṭi vü mellāḥ

74.

Ümīdüm var Ḥudā-yı mihr ü māha

İrürem gevherümi ḡuş-i şāha

75.

Nice şeh gevher-i tāk-i selāṭīn

Anuñla fāḫir ehl-i mezheb ü dīn

76.

Güzîn ü müctebâ-yı nesl-i Âdem
Ser-efrâz-ı cihândur ârâz-ı ‘âlem

77.

Muṭî‘-i ḥâtemidür insile cinân
Olubdur vārîş-i mülk-i Süleymân

78.

Göreliden saṭvet ü ḳahrın Kızılbaş
Olupdur saḥt-dil güyâ ḳaraṭaş

79.

Olubdur zabṭına Çerkes’le Rûs’ı
Fuḳâ‘a ḳoydı diyu Üngürüsi

80.

Alupdur zehresin Efrenc-i dîvûñ
Götürmiş adın ‘âlemden gırîvûñ

81.

‘Arabînle ‘Acem Türk ile Tâtâr
Ayağı tozına cân eyler îşâr

82.

*Ṭut-armış ‘adli zencirile Kisrî
Bu turgurmuş ḳapısı özin ḥasb*

83.

Cihānuñ ‘ırz u evzâ‘ın temāmı
Selâmetle tutar ḳalb-i kirāmı

84.

Cihāna ‘adli ḥükmi ḥoş revândur
Hemânâ mehdî-yi şâḥib-zemândur

85.

Tefâḥür itse ḳamuya yolu var
Nice Cemşîd ü Cem gibi ḳulı var

86.

Elidür zâmin-i rûzî-yi eytām
Dilidür maḥzen-i elṭâf ü en‘âm

87.

Anuñ gününde olmaz kimse gümrâh
Livâsı mühresidür mihr ile mâh

88.

Cihân-ârâdurur tîğ ü ḳalemle
Şafâ-baḥş-i revândur cām-ı Cem’le

89.

Ḳaçan naḥcîr içün seyrân ide raḥş
Ḳılur nice ḳademden müyü dıraḥş

90.

Oḳı zaḥmın yiye şayd-ı beyâbân
Ezel zaḥmın uyar andan virür cân

91.

Semend-i bād-pâyı itse cevân
Olur ḥîre tozından çeşm-i keyvân

92.

Serin berter tutar çerḡ-i berînden
İzi mihrâb naḳş eyler zemînden

93.

Zemîn gerd-i semendin pür-zer ü sîm
Dil-i mâhı idüpdür reşki dü-nîm

94.

İkindü çıḳsa maşrıḳdan idüp tâb
Güneşden maḡrîbe öñ ola pertâb

95.

Görüp Ḥaḳ anda ol ḳalb-i selîmi
Anuñla işledi lutf-ı kelîmi

96.

İdüp tevfiķ ü fazlın aña rehber
Yedi iķlîme kıldı anı server

97.

Umur-ı saltanat hûkm ü hilâfet
Anuñ neslinde qalur tâ kıyâmet

98.

Ezelden ced beced ol pâdişâdur
Aña qālū belâdan bu ‘aṭâdur

99.

Qo medḥi başla gel da‘vât-ı Şâh’a
Götür iy Hızır el bâb-ı İlâh’a

100.

Du‘âyı şöyle kııl iy muḥliş-i dîn
İde gökde melekler aña âmîn

101.

İlâhî ‘ömrini eyle ziyâde
İrüştürgil anı cümle murâda

102.

Serîr-i saltanatda qā’im eyle
‘Adûlar üzre gâlib-i dâyim eyle

103.

Bağışla kendüye Sulṭân Murâd’ı
Kim oldur cümle cism ü cân murâdı

104.

Cihân serkeşleri olsun gulâmı
Bula rahmetler ecdâd-ı kirâmı

105.

Revân olduqça andan ‘adl ü inşâf
Revâne ola hûkmi kâf-tâ-kâf

106.

Müyesser ola mı ben nâ-tüvâne
Sürem çirkin yüzüm ol âsitâne

107.

Kim oldur kıble-gâh-ı ehl-i hâcât
Qamular anda kesb ider murâdât

108.

Unutma pâdişâhum derdmendüñ
Ki Hızır’dür senüñ bir müstemendüñ

109.

Diyâr-ı miḥnet ü renc ü ‘anâda
Du‘acı bir kuluñdur Kerbelâ’da

DER İ‘TİZÂR EZ ḤAṬÂHA VE TÂRİḤ VE SEBEB-İ NAẒM-I KİTÂB

(HATALARDAN TEVBE ETME,
TARİH VE KİTABIN YAZILIŞ
SEBEBİ)

110.

Gönül gel eydelüm estağfurullâh
Döküp göz yaşların hem idelüm âh

111.

Mukır ol suçlarıña tevbeye gel
Yüzüñ tut ḥazret-i Ḥaḳqa götür el

112.

Yıgılmış cürmüñ olmuştur günâhuñ
Niçün yandurmıya hep berķ-i âhuñ

113.

Cihānuñ bî-vefâ yārânlarından
Geç ol egri yola varanlarından

114.

Ki sen bir fânî meşreb mübtelâsın
Muṭabıķ fi’l ü qavlüñ bî-riyâsın

115.

Virüben kendüzüme işbu pendî
Kılurdum nefsim ile rîş-i hândî

116.

Ferâğ-ı billâhî Bağdâd içinde
Geçürürdüm günüm feryâd içinde

117.

Gözüm yummuşıdum ağ u karadan
Dilüm tutmuşıdum çün ü çerâdan

118.

Meger irişdi şol seyrân zamânı
Gülistân u bahâristân zamânı

119.

Dönüp zâl-i cihân tâze cüvâne
Bırakdı şevk odın kevn ü mekâne

120.

Hevâ câmı idüp kuşları sermest
Kılurdı nâle vü feryâdı peyvest

121.

Olup bir 'âşık-ı şūrîde lâle
Çıkup şahrâya tutmuşdı piyâle

122.

Tolu nesrîn idi her bağ etegi
Benefşe zâr idi her tağ etegi

123.

Çilerdi muşîkârın derdlü bülbül
Kulağ olup anı diñlerdi her gül

124.

Temâşâsına bakmağdan bahâruñ
Qarârı qalmayup serv ü çenâruñ

125.

Gelüben vecde tahrîk-i şabâdan
Semâ'a tûrdılar zevk u şafâdan

126.

Gözine nergisüñ indi kara şu
Benefşe oldı göm-gök bağlamalu

127.

Cihân bostânı bakup zîverine
Kılurdı ta'ne firdevs-i berine

128.

Ele girmez bu dem Bâğ-ı İremde
Diyu ehl-i şafâ olmuşdı demde

129.

Bu hâlet zevki birle nice yârân
Gelüben yanuma didiler iy cân

130.

Görür misin nicedür hâl-i 'âlem
Gel inşâf eyle şabr ider mi âdem

131.

Bugün ârâyiş-i hüsn ile Bağdâd
Degül midür di billâh cennet-âbâd

132.

Ulularla müzeyyen bâğ olubdur
Mağâm-ı mü'minîn uçmağ olubdur

133.

Me'ârif tâlîbi tâze cüvânlar
Güzel nazm 'âşıkı rûh-i revânlar

134.

Olubdur şimdi Bağdâd içre peydâ
Yakubdur cânların gâyet bu sevdâ

135.

N'ola mey gibi bu dem cūş iderseñ
Şafâ yârenlerin serhoş iderseñ

136.

Kelām aşnāminuñ şüret-gerisin
Me'ānī kılzūminuñ gevherisin

137.

Beş on beyt itmege çok kâdir olur
Binā-yı şehre kâdir nâdir olur

138.

Me'ānīlū kelāmından beyān it
Bize tīg ü kalem sözün 'ayān it

139.

'Acem dilinde anı bilürüz var
Velī Türkīce daħi olsa iy yār

140.

Qarībū'l-fehm olup her ādem okur
Saña daħi du'ālar 'ālem okur

141.

Diridür ol kim anuñ adı kalur
Cihān halkı dilinde yādı kalur

142.

Getürdüm emr-i yārānı yerine
Kalem tutdum belāgat defterine

143.

Ümīdüm inşā' allah budur iy dil
Selāmetle bulam bu yolda menzil

144.

Egerçi şāħibi mevzūn kelāmuñ
Bu devr içre 'adūsı 'avāmuñ

145.

Şikeste beste kâdir olduğunca
Mecāl-i nazma ruḥşat buldugunca

146.

Doğuz yüz yetmiş altıncı yılında
Bunu nazm eyledüm Türkī dilinde

147.

Niyāzum budurur erbāb-ı dehre
Ki āmīz itmeye şehdūmi zehre

148.

Quşūrın bulsalar taşḥīḥ ideler
Kemāl-i feza ile tetkīḥ ideler

149.

Du'ā bile beni yād eyleyeler
Dil-i nāşādumı şād eyleyeler

ĀĠĀZ-I DĀSITĀN

HİKÂYEYE GİRİŞ

150.

İşit iy 'ārif-i kāmīl bu sözi
Kalem'le Tīg vaşfında rumūzı

151.

Kalem-zen çün Kalem'le Tīg sözün
Beyān itdi vü açdı ma'nī yüzün

152.

Kalem vaşfında yazmışdur haberler
Çeküpdür şan kaṭara hoş güherler

153.

Kalem çün buldı genc-i ma'nīye rāh
Özini bildi muṭlaq 'āleme şāh

154.

İdüp te' şîr aña hırşîd ile mäh
 Kalem baş kaldırup oldı hevâ-ı vâh

155.

Zebânında görüp gevher-feşânlık
 Kılur âyîne-yi gerden-keşânlık

156.

Müretteb düzdi şamlık zînetini
 Kemer-bend itdi çekdi rāyetini

SIFAT-I BİŞE Kİ MENŞE'-İ KALEM BÜD

(KALEM'İN YETİŞTİĞİ ORMANIN ÖZELLİKLERİ)

157.

Meger bir bîşe vardı ol arada
 Behište ta'ne kılurdu şafâda

158.

Ağaç kim bitmiş idi ol zemînden
 Güzer kılmış idi çerh-i berînden

159.

Hemânâ âb-ı kevşer idi şuyı
 Felek andan kılurdu şüst u şuyı

160.

Nesîmi hoş hevâ 'anber siriştdür
 Şanasın faşlı hep ürd-i bihiştdür

161.

Gül ü lāle anı itmişdi rüşen
 Semāyı nitekim encüm müzeyyen

162.

Gül ile şöyle bitmişdi za'ferân
 Kılurdu âsmāna hānde her ān

163.

Tarāvetden pür idi içi kamu
 Meh ile mihirden nārenc ü lîmū

164.

Bu yüzden anı görüp hūb u rüşen
 Kalem ol bîşede tutmuşdı mesken

165.

Elinden 'āciz idi bîşede şîr
 Halaş olmazdı yüz ta'n ile şemşîr

166.

Hevādan var idi serde gurûrı
 Bulurdu tîge yüz yirde kuşûrı

SIFAT-I KŪH Kİ MEKÂN-I AŞLI TİĞ BÜD

(TİĞ'İN DOĞDUĞU YER OLAN DAĞIN VASIFLARI)

167.

Yakîn ol bîşeye var idi bir tağ
 Görenler dirdi anı budur uçmağ

168.

Yerinde ber-karâr idi çü aqtāb
 Toğardı dāmeninden şanki mehtāb

169.

Dimiş vaşf iden ol küh-ı bülendi
 Şalardı bām-ı gerdūna kemendi

170.

Hezerān kâf tağı huşe-çîni
 Tere bergine şıgmazdı zemîni

171.

İçi bu idi kân-ı nukre vü zer
 Tolu dāmānı anuñ la'l ü gevher

172.

Oturmuşdı olup Tîğ anda sultân
Cevâhirden güneş mânendi rahşân

173.

Yücelikden seri irmişdi mîğa
Âbâ 'an-ced irişmiş idi Tîğa

174.

Seher-geh çün güneş yüzün görürdi
Felek ruhsârına büse ururdi

175.

Şu deñlü idi anda fer ü ferheng
Kim ol günler yog idi aña hem-seng

SEBEB-İ MUHÂLEFET-İ TÎĞ Ü KALEM

(TÎĞ VE KALEM'İN ANLAŞMAZLIK SEBEBİ)

176.

Qazâ ile meger bir gice şemşîr
Qurub meclis oturmuşdı çün mîr

177.

Dirilmiş yanına maḥremleri hep
Oturmuşdı bile hemdemleri hep

178.

Hezerân şādî vü ḥurremliḡ ile
Qılurdi güft ü gūy âdemliḡ ile

179.

Qamu ferzâne nevbetle birer söz
Getürüp Tîğ'a söylerdi ciger-süz

180.

Meger kim bir cihân dîde aradan
Getürdi başını tûrdıḡı cādan

181.

Çeküp tîḡ zebânın süsen-āsā
Didi 'ömrüñ ziyāde ola şāhā

182.

Ki vardur bu nevāḡī içre bir cā
Beḡāyet mu 'tedildür cennet-āsā

183.

Hevāsı rûḡ-baḡş ü rāḡat-efzā
Gören oldur dimiş firdevs-i 'alā

184.

Eger şāhum idüp 'azm-i şikārı
Qıla o tāze gülzāra güzārı

185.

Bir iki gün ide ol yirde mesken
Ola gītī ḡamından göñli rüşen

186.

Ve ger lāyık olursa baḡt Şāh'a
Qılalum anda mesken taḡt-ı Şāh'a

187.

Çün ol aḡbārı işitdi temāmi
Hemāndem eyledi Tîḡ ihtimāmı

188.

Turup qaşd itdi kim ide şitābı
Varup seyrān ide hem ol tūrābı

189.

Girü tedbîr-i bisyār ile bir pîr
Eyitdi Tîḡ'e iy Şāh-ı cihān-gîr

190.

İgende nā-şabûr olma kerem kı
Gider bu fikri qalbiñden 'adem kı

191.

Murāduñ kevkebi toğsun şereften

Quluñ böyle işitmişem selefden

192.

Te'emmülsüz koma her kâra pâyuñ

Nişānuñ görmeyince çekme pâyuñ

193.

Qılavuzsuz yola eyleme niyyet

Düşüp çengine şirüñ çekme zillet

194.

Cihānda zerrece yir yok bedīdār

Kim aña yüz güneş tek yok ḥarīdār

195.

Aña evvel revān it bir quluñı

Qamu yoldan senüñ görsüñ yolıñı

196.

Güzer kılsun şabā-veş ol diyāre

Oñat kılsun nazar her bir kenāre

197.

Çün āgāh olavuz ḥār ü gülinden

Olavuz aşiyānın bülbülinden

198.

Bu şart ile giderseñ olmya dūr

Qılalum bezl anuñ yolında maqdūr

199. İşitdi çünki Tīg aḥbār-ı pīri

Bilüp keyfiyyet-i esrār-ı pīri

200.

Didi pīre hezerān āferin-bād

Ki ben fikr itdügim sen eyledüñ yād

**FİRİSTĀDEN TĪĞ TEBERRĀ
BECĀSŪSĪ BİŞE-İ QALEM
ŞIFAT-I TEBER**

**(TĪĞ'IN TEBER'İ KALEM'İN
ORMANINA CASUS OLARAK
GÖNDERMESİ VE TEBER'İN
VASIFLARI)**

201.

İşitdi çünki Tīg ol pīr pendin

Pesend itdi cevāb-ı dil-pesendin

202.

Qadīmi kendinüñ yārenlerinden

Qamu yola bile varanlarından

203.

Teber kim tīz-ṭab' ü tünd-ḥūdūr

Şavaşda āteş ü dīdāre şudūr

204.

Gehi tīşedür adı geh teberdür

Şavaşı tīg ü ḥancerden beterdür

205.

Yorupdur nice kuvvet ıssı qulı

Hezerān Bī-sütün Ferhād'ı qulı

206.

Aña var idi Tīg'uñ i'timādı

Beğāyet cān ü dilden i'timādı

207.

Aña virüp hezerān istimālet

Senüñdür didi yūri bu risālet

208.

Yūri seyr it Qalem yurdın yuvasın

Kimüñle birle qurmuşdur obasın

209.

Esen başındağı gör ne hevādūr

Anuñla n'eylemek n'itmek revādūr

210.

Derûn-ı perdeden hem çıkmadan
râz

Teber yolu yarağın eyledi sâz

211.

Hemîn ol resme kim dimişti Şimşîr

Teber ol bîşe içre girdi çün şîr

212.

Görür yollarınuñ pîş ü peşin hep

Diyârınuñ kesiyile nâ-kesi hep

213.

Gezûp her gûşesinden buldı râhı

Qalemden gayrı yok bir kimse şâhı

214.

Dil-i şebde meger kim bir gice ol

Qalem hâlvet-serâsına bulur yol

215.

Görür bu meclis-i 'âlî çü cennet

Ki kıılır görmege cân anı rağbet

216.

Gül ü mülden içi gayri cihândur

Çerâğ u şem'den şan âsümândur

217.

Teber gördi Qalem ulu kişidür

Qamu dâd ü deheş anuñ işidür

218.

Țutuldı hayretinden dest ü pâyı

Elinden düşdi 'aqlınuñ aşâsı

219.

Qalem câm-ı hevâdan idi çün mest

Sözin Țîğ'ün hakkında eyledi pest

220.

Anuñ erbâb-ı râz olan nedîmi

Ferâmûş eyleyüp hayy ü qadîmi

221.

Birisi didi Țîğ'i tağ eridür

Qamu câhillerin eblehteridür

222.

Birisi idelüm didi şeb-i hûn

Yerinden idelüm taşıyla bîrûn

223.

Giceden tâ seher olunca düşnâm

İdüp Țîğ'e koşardı her biri nâm

224.

Teber çün işidür bu mâcerâyı

Götürdi geldüğü yola 'atâyı

225.

Qalem'den bîm idüben şöyle gitdi

Ki bir nice gün içre Țîğ'e yetdi

**'ARŻ KERDEN TEBER
AHVÂL-İ BÎŞE VE MECLÎS-İ
QALEM-İ GIRRÂ**

**(TEBER, GURURLU
QALEM'İN VE ORMANIN
AHVÂLİNİ ANLATIYOR)**

226.

İşitdi çün Teber geldüğünü Țîğ

Didi gel gördüğünü eyle teblîğ

227.

Gelüp âyîn-i şâhân üzre bî-bâk

Teber gördüğünü şerh itdi çâlâk

228.

Qalem'ün gördiği t̄ac ile tahtı

Ne kim var ise ālāyı vü rahtı

229.

Yaman sözler didügin T̄ig için hem

Hevā-yı salṭanatdan urduğın dem

230.

Qalem aḥvālınūñ cümle beyānıñ

İdüp cūşa getürdi T̄ig kanıñ

**MEŞVERET KERDEN T̄İĞ BĀ -
KEMĀN VÜ ŞIFĀT-I KEMĀN**

**(T̄İĞ'İN KEMĀN/YAY'LA
İSTİŞARE ETMESİ VE YAY'IN
VASİFLARI)**

231.

Qalem aḥvālını fehm itdi çün T̄ig

Hemīn qan itmege meyl itdi çün
mīğ

232.

Yürekde ol ğazabdan bağladı t̄ab

Gehi bir çaqım od oldı gehi āb

233.

Kemān ki kūşe-gır idi cihāndan

Ta'ab çekmişdi her pīr ü cüvāndan

234.

Degüldi her hevā evcinde perrān

Oqın atmış yayın başmış çü pīrān

235.

Teni çille elinden nā-tüvāndı

Hemīn üstünde pey ü üstüḥvāndı

236.

Ferāğat 'āleminden zevk ü dādı

Bulubdı şaşt-ı devrāndan küşādı

237.

Muḥaşşal nīg ü bedden rüste idi

Belī Ḥaqq t̄a'atinde beste idi

238.

Çü gördi T̄ig anı pūr-pīç ü pūr-tāb

Gözini acımaqla kıldı pūr-āb

239.

Getürdi yanına luṭf itdi bisyār

Nevāziş eyledi gönlin aldı şad bār

240.

El üzre aldı anı kıldı 'izzet

Virüp mālīş ser ü pā kıldı hürmet

241.

Didi iy her seferde baña hemrāh

Qamu aḥvāl ile rāzuma āgāh

242.

Kimün kim sen olasın dest-i yāri

Qılur berkende çeşm-i İsfendiyār'i

243.

Virüpdür qabza-i kudret saña Ḥaqq

Be-ğayet eylemiş 'izzet saña Ḥaqq

244.

Senün destün meger dest-i qazādur

Ki tırün qanda olsa bī- ḥaṭādur

245.

Ger āvāzın işide pīl-i sermest

Kim ide qorqusından pāy ile dest

246.

Baña oldı vişālūñ tā müyesser

Hezārān memleket oldı muşahḥar

247.

Bu gün cehl ü şefâhetden

Qalem kör Bizüm kaşdumıza
çekmiş ‘alem gör

248.

Adum ta‘n eyleyüp bed gevher okur

Özin sultân-ı milk ü leşker okur

249.

Nice def‘ idelüm bu huşk mağzı

Berâber olmak olmaz ‘aql-ı nağzı

ŞENÂ GOFT KEMÂN TİGRÂ (KEMÂN’IN TİG’İ ÖVMESİ)

250.

Kemân ol dem didi iy Şâh-ı ‘âlem

Cihân hurrem senüñle saltanat hem

251.

Cihānuñ yokdurur mânendi saña

Qamu gâzilerüñ sevgendi saña

252.

İdende ğayrı kimse ‘azm-i meydân

Özin eyler demür içinde pinhân

253.

Şecâ‘at gevherinden sensin ancak

Varan düşmânına ‘uryân ü çıplak

İŞÂRET KERDEN KEMÂN BEFİSTÂDEN TİR BE-PİŞ-İ QALEM VE ŞİFAT-I TİR

(KEMÂN’IN KALEM’E
GÖNDERMEK ÜZERE TİR’İ
İŞÂRET ETMESİ VE TİR’İN
VASIFLARI)

254.

Çü Tîg’uñ haqqına bu ihtimâmı

Kemân itdi muhabbetden temâmı

255.

Pes andan sonra didi iy ser-efrâz

Hudâ virsün saña çok ‘izz ile nâz

256.

Baña hemhâne vardur bir enîsüm

Şafâda vü belâda hem celîsüm

257.

Sebük-pâdur be-ğâyet tîz cengdür

Dilâverdür katı polat cengdür

258.

Qılur rûy-ı hevâda çün şitâbı

Girü kor bir ok atım yer ‘uqâbı

259.

Otursa düşmenüñ yanına bir dem

Olur tîre gözine mülk-i ‘âlem

260.

Cihânda tîr-i ney komışdur adın

Şikest itmiş kamu murguñ kanadın

261.

Qalem hemşehrisidür hem nizâri

İkisinüñ bir aşıl u sevâdı

262.

Yolında toğrı vü şâbit-kademdür

Be-ğâyet dil-nişîn ü ehl-i demdür

263.

Revân olduğı yirden giçer eyler
 aleml dilin yeg andan ayri bilmez

264.

Diyârı çün aleml'dür mevlüd aña
 Getürdüp gönderelüm aşıd aña

265.

Varup anuñla muhkem ülfet itsün
 Girişüp her apudan hilet itsün

266.

Anı koruda ahruñ âteşinden
 Ola kim vaz geçüre cünbişinden

267.

Eger hoş şāha fermān-ber ola
 Bulup 'izzetle hürmet hem-ser ola

268.

İde hurremli ile zindegānī
 Bula elāb-ı nām-ı kām-rānī

269.

Ve ger aldıysa hoş sevdā dimāın
 Geçüp serden uzadursa ayaın

270.

'İnād ile ider olsa sitizi
 oparavuz başına restelhizi

271.

Şikest itmege anı her gürühı
 Dizüp pür idelüm şāhra vü kūhı

272.

Çeküp şemşir hunbār ü ser-endāz
 aleml'le eyleyelüm cenge āāz

273.

Anuñla cān ile hoş-ceng idelüm
 Cihānı gözlerine teng idelüm

274.

Serini at' idelüm evelinden
 Yeriyle yurdın alalum elinden

275.

Begendi Tı işidüp ol cevābı
 Ki fi'l-vāi' budur hem işüñ şavābı

**FİRİSTADEN Tİ GÜRZ EZ
 PEY-İ TİR-İ NEY**

**(Tİ'İN GÜRZ'Ü GÖNDERİP
 TİR'İ YANINA ÇAIRMASI)**

276.

Şalup gürzi getürdi Tır'i ol dem
 Didi hālūñ nedür iy yār-ı hemdem

277.

Görünmezsin bu yirlerde zamāndur
 Eger cürm ü aā ise hemāndur

278.

Hevāyisin atı hercāyisin sen
 Yabarlarda gezer sevdāyisin sen

279.

Benüm yanumdadur çün i' tibāruñ
 Yabarlarda geçürme rüzigāruñ

280.

Eger rezm içre ve ger encümende
 İkimüz bir añılur yād olanda

281.

Degülüz ger senüñle ikimüz bir
Niçündür diller üzre Tîğ ile Tîr

ŞENĀ GOFTEN TÎR TÎGRĀ
(TÎR'İN TÎG'İ ÖVMESİ)

282.

Bu deñlü haşmet ü cāh ile çün Tîğ
Güher-bār oldı Tîr'üñ üzre çün mîğ

283.

Hemān-dem kesb idüp göñli şafālar
Ayağa tırdı Tîr itdi du'ālar

284.

Dür-i medħin delüp elmās peykān
Hemīn neşr itdi pāy-i Tîğ'e ol ān

285.

Vücūduñdur senüñ bir baħr-i
mevvāc
İdinmiş gevherin şāhān sertāc

286.

Senüñ Qur'ān'da meddāħuñ
Hudā'dur

Yüzüñ āyine-i giti-nümādur

287.

Cihānuñ 'adl-i dāduñdur nizāmı

Tapuñdan bulmış 'ālem intizāmı

288.

Senüñ devrinde fitne hıvāb içinde
Bed-endişüñ seri hem ār içinde

MA'ZERET NÜMÜDEN TÎR
PÎŞ-İ TÎĞ MÜLĀZEMET VE
BEYAN GÜZEŞT-İ HAVÎŞ

(TÎĞ HUZURUNDA TÎR'İN
MAZERET GÖSTERMESİ)

289.

Oturmuşdı meger bir rüz Şemşîr
Serîr-i şavletinde nitekim şîr

290.

Dilini yalmanup teşvîr iderdi
Kalem'le ceng içün tedbîr iderdi

291.

Geçürmüşdi katında Tî'i şadra
Berātıyla irürmüşdi kadre

292.

Bulup sözün mecālın ol zemān Tîr
Eyitdi Tîğ'e iy şāh-ı cihān-gîr

293.

Devām-ı devletün olsun ziyāde
Buyur emrün nedür bu nā-murāde

294.

Ümîdüm vardur iy şeh devletünde
Ne iş dirseñ bitürem himmetünde

295.

O günden kim çapuñdan ben
cüdāyam

Belālarla kazāya mübtelāyam

296.

Nice kerre beni bu çerh-i devrân
Belâlar âteşinde kıldı gerdân

297.

Yirümdür gördi herdem hâk ile çün
Laķab hâkî kodı baña bu gerdün

298.

Nice yirde tutup a'zâmı yardı
Girü bend itdi tâ pây şardı

299.

Nice kerre yolupdur perr ü bālüm
Delîlümdür bu kışsa üzre hālüm

300.

Batupdur pâyuma hâr-ı elemeler
Girānter oldu başumdan kademler

301.

Meşakķat tırkeşinde yüz fütāde
Benümle var idi bendi belāda

302.

Nazar iden baña bir göz ucuyla
Hemîn pîç ile tâb eyler güç ile

303.

Bu devrün olmadum hiç kām-yābı
Açılmadı yüzüme feth-i bābı

304.

Görüp bu hâlde özüm şeyn iderdüm
Kızıl kan ile yüzüm zeyn iderdüm

305.

Bu dem ki baña devlet rehber oldu
Kuluñ kapuñda girü çāker oldu

306.

Senün zıll-ı şeref-baķşuñla cāyız
Hümādan yeg şeref bulsa bu 'āciz

**DİL DĀDEN TİĞ TİRRĀ VE
MÜLĀZEMET-İ DÜNYĀ**

**(TİĞ'İN TİR'E RAĞBET
ETMESİ VE DÜNYAYA
BAĞLİLİK)**

307.

İşitdi Tîğ çün güftār-ı Tîr'i
Revān itdi ana cānında yiri

308.

Kerem yüzünden idüp ihtirāmı
Ri'āyet luţf ile kıldı tamāmı

309.

Didi gördünse cevrin rûzigāruñ
Sevin şimden girü baķt oldu yārūñ

310.

Ki vardur her Ėamuñ ardınca şādi
Olur her acınuñ elbetde dadı

311.

Cihān cāy-ı Ėam ü derdmiş ancak
Degülmiş bunda kimse şād ola haķ

312.

Ne virāne ķalur kimseye ne genc
Ne rāķatluķ ķalur bāķi ne Ėod renc

313.

Serüñden rûzgāruñ efserin şal
Yeterdür çün hemîn bir loķma bir
şāl

314.

Gözün aç Hızrî gibi sözümü tut
Vefâ ümîdini dünyâdan unut

315.

Bu Hızrî gibi gel gâfil oturma
Revân ol yoluña 'âtl oturma

316.

Yola düş bir kadem Hâkdan yaña ol
Dürüş cândan rızâ vü rahmetün bul
317.

Bu dünyâ gerçi darü'l-gâfilîndür
Velî cây-ı sülûk-ı 'ârifîndür

318.

Ayağın kim yire hürrem başarsın
Her adımda hezâr âdem başarsın

319.

Bu bâğ içinde kim âşâr çokdur
Gözetseñ hiç bir hurdâr yokdur

320.

Eşer bulam diyu bir sîm-tenden
Şabâ tırmaz güzer kıılır çemenden

321.

Gülün rengin görüp şanma özinden
Eşerdür bir lebi gonca yüzinden

322.

Kara toprak içinden zülf-i hûbân
Çıkar geh şekl-i sünbül gâh reyhân

323.

Kim içdi âb-ı hoş-câm felekden
Ki âhîr zehr kıattırmaz yürekden

324.

Şu başuñ şem'-i devletden ğurûrı
Olur kim seçmeye zulmât ü nûrı

325.

Muşâhib olma ehl-i cehl ile sen
Dürüş hemdem olasın ehl ile sen

326.

İrişmedin fenâ cismün memâtı
Dem-i Rûhü'l-Kudüsden bul hayâtı

**FİRİSTÂDEN TİĞ TİRRA
BERİSÂLETİ PÎŞ-İ KALEM**

**(TİĞ'İN TİR'İ ELÇİLİK
GÖREVİYLE KALEM'E
GÖNDERMESİ)**

327.

Gel iy söz bağınun destân-serâsı
Dükenmez çünkü devrân mâcerâsı

328.

Sözini dür gibi az eyle vü öz
Ola şarrâf önünde tâ ki pîrüz

329.

Şakın pür-güy olup yitirme evkât
Dime fırsat düşer bir daği heyhât

330.

Kalem'le söyle Tîğ'ün mâcerâsın
Bu şîrîn kışşanuñ kesme arasın

331.

Şu kim hemdest olur Tîğ ü
Kalem'le
Emîr-i milk-i ma'nîdür 'alemle

332.

Çü Tîğ'üñ luţfına mazhar düşüp Tîr
Sevindi baş egüp būs eyledi yir

333.

İnandı Tîğ'e toğrıldı göñülden
Çıkardı kibr ile kīnin derūndan

334.

Çü toğruldı şafādan tab'ı Tîr'üñ
Öñine tırdı Tîğ olan serîrūñ

335.

Baş ortaya koyup Tîğ'üñ öñinde
Du'ālar eyleyüp didi soñunda

336.

Nedür emrūñ buyur iy şāh-ı 'ālem
Yüzüm üzre bitürmege uram dem

337.

İşāret eyledi Tîğ-i cihān-gîr
Ki şimden girü tırma yürü iy Tîr

338.

Virüp evvel zebānumdan selāmı
Kālem öñinde söyle bu kelāmı

339.

Hudāvendi zemīn ü āsımānuñ
Ser-efrāzı beni kıldı cihānuñ

340.

Baňa virdi cihān fetħi kilīdin
Bu 'ālem hālkınuñ bīm ü ümīdin

341.

Cihān meydānınuñ hancer-güzārı
Benümle milke kılrur şehriyārı

342.

Yürür hūkmüm benüm huşk ü ter
üzre

Bedende cāna gerdende ser üzre

343.

Kılursam da'vī-yi gerden-fırāzı
Kılam şemşîr ile şîr ile bāzi

344.

Alup erlikle düşmenden haracı
Müzeyyen eylerem taht ile tacı

345.

Kaçan rüz-i veğāda eylerem cidd
Şıyar elden Kālem korkup 'Uţārid

346.

Görürse kılduğum düşmenle cengi
Hayādan tîğ-i mihruñ döne rengi

347.

Çü mu'ciz dilesem kıлмаğa izhār
Kılam bir zaħm ile iki teni çār

348.

Yanumda şöyle var ālāt-ı cengüm
Gözetmek tîğ-i mihre var nengüm

349.

Göründi şalduğım a'dāya şemşîr
Ola endişeden şu zehre te'sîr

350.

Benüm çarħ-ı felek ta'zīmüm eyler
Yüceldüp kadrümi tekrīmüm eyler

351.

Senüñ yok ey Kalem milk ü
sipāhuñ

Berāber qurma baña bār-gāhuñ

352.

Hāzer kıl kim be-gāyet serkeşem
ben

Şavaşda sen ney iseñ āteşüm ben

353.

Benüm lu‘betle pāyum almak
olmaz

Kimesne hancere cān şalmağ olmaz

354.

Hāzer kıl tünd-huyumdan otur tek

Hezārānuñ serin kesdüm senüñ tek

355.

Baş indür pāyuma serverlük eyle

Yeñiden resm-i fermānberlik eyle

356.

Sen ol her nīg ü bedde toğrı yārüm

Dirīğ olmaya senden cümle vārum

357.

Geçür āsāyiş ile rūzigāruñ

Bilürseñ saña devletdür bu kārūñ

358.

Zebānuñ tīğini şöyle itdüm tiz

Öñüñde söze çoklar ide perhiz

359.

Bizüm ger va‘demüzde olmayup
çüst

Kılursañ gelmek üzre pāyuñı süst

360.

Revān it bu yaña esbāb ü cāhuñ

İçinden çıkma sen hāk-i siyāhuñ

361.

Benüm bundan murādum sūduñ
olmağ

Qamu işde senüñ bihbūduñ olmağ

62.

Ve kedd ney baña bu işde ne
nokşān

Çi dost olsan benümle sen çi
düşmān

363.

Şu deñlü gönderem üstüne leşker

Hārāba vireler yurduñı yekser

364.

Ayak başa bu işde çün sipāhi

Getüreler ele sen rū-siyāhi

365.

Getüreler seni yanuma giryān

Dehānuñdan revān ola sır-i kām

366.

Siyāsetçün döşedem altuña naṭ‘

Buyuram bend serüñ ideler kat‘

367.

Yağod virem vezirüm destine hem

Saña iş buyura her şubḥ u aḥşam

368. Didi şimşir çün mā fi’z-
zamiri

Buyurdi yolına ‘azm ide Tır’i

369.

Kemāndan keyyi çün Tır oldu
perrān

Ğijıldusından ürkdı ins ile cān

370.

Adı hākī veli gönli hevāyī

Hemīn bir kendidür bir daḥi pāyı

371.

Perī gibi gider rāh-ı hevādan
Hevāda nā-bedīd oldı Hümādan

372.

İki üç günde bir aylık yol aldı
Özin tā kim qalem milkine şaldı

373.

Göründi çün Qalem dīvān-serāyı
Yudı levh-i zamīrinden sivāyı

374.

Çi ger mānde idi kıldı hamiyyet
Serāyı hāşı gördi aldı heybet

375.

Dirüp ‘aqlın edeble tırdı kıyım
Halāyık gözine göründi tā kim

HABER YĀFTEN QALEM EZ RESİDEN TİR Ü TALEB KERDEN O

(KALEM'E TİR'İN
GELDİĞİNE DAİR HABER
ULAŞMASI)

376.

Nedīmān-ı Qalem çün Tır'ı gördi
Qamu ‘izz ü huzūrına yügürdi

377.

Dimege geldügin Tır'ün qapuya
Murād idügin girmek tapuya

378.

Didiler kim şehā bir merd-i çālāk
Gelüp tırmış serāy önünde bī-bāk

379.

Perīden manzarı zībā bir āfet
Nihāl-i servden qaddi kıyāmet

380.

Hemānā şem‘-i kāfūrı cisminde
Perī taşvīridür güyā resminde

381.

Cüvān-ı şīr dil-i pīrāne ammā
Sükūn u cünbişi mīrāne ammā

382.

Hümā perrinden idinmiş yelekler
Döşer cevlan-gehi olsa felekler

383.

Velī beñzer ki peyk-i nā-meberrdür
Hemīn bād-ı şabā-yı tız-perdür

384.

Yolı tozıyla ba‘ıdden şimdi gelmiş
Nefes qat‘ itmiş ağzın açā qalmış

385.

Uzaq yirden gelüben sürümiş
Hevā-yı nefis ile qatı yügürmiş

386.

Özini tünd tutmuş yok selāmı
‘Acepdür Tīg’den yoksa peyāmı

387.

İşitdi çün Qalem okıtdı derhāl
Didi gelsün olursa Rüstem-i Zāl

388.

İcāzetle çü girdi içeri Tır
Nice yirde idüp secde öpüp yir

389.

Şeref təcın Qalem başında gördi
Du‘ā kıldı ayak üstinde tırdı

390.

Qalem dīvānınıñ gördi sipāhın
Ne kim vardur sefīdi vü siyāhın

391.

Qalem çün gördi anı bildi hāli
Hemīn keşf idüben rûy-ı maqālî

392.

İdüben merhabā vü hayra maqdem
Geçürdi şadra ikrām itdi muhkem

393.

Su'āle çekdi andan soñra Tīr'i
Özi kimdür ne ildür yurdı yeri

394.

Nedür evvel özinüñ şordı adın
Hem anı gönderen şāhun muradın

**SİPÂS KİRDEN TÎR
QALEMRA VE CÂBLUSI
NUMÛDEN**

**(OK'UN TEŞEKKÛRLERİ VE
KALEM'E DALKAVUKLUK
ETMESİ)**

395.

Qalem çün şordı Tīr'e hāl-i Tīg'i
Getürdi Tīr naql-i bī-dirīgi

396.

Velī hīle yüzinden açdı sözün
Du'ā vü alkış idüp öğdi özin

397.

Senüñledür cihān dād ü dehişte
Senüñle 'ilm ü dīndür perverişte

398.

Yedi iklīme revnaq sende olmuş
Beyān-ı kenz muṭlaq senden olmuş

399.

Dil öğretdüñ kamu ehl-i zübāne
Kelām-ı Hakkı sen itdüñ revāne

400.

Dilüñdür her lügātın tercümānı
Bilürsin yetmiş iki hem lisānı

401.

Degüldür nokta 'ilmüñden senüñ
dür

Ne hāliyle ola bir haṭṭ-ı mehcūr

402.

Hisābuñ 'ilmini sensiz kılan kim
Onı yüzden yüzi ondan bilen kim

403.

Taşavvufda 'ulūm-ı gaybda hem
Kamu eṭvār-ı 'ilm içinde muhkem

404.

Nice ayak uzatsa bu bisāṭa
Rumūzuñ derkin 'aql itmez ihāṭa

405.

'Ulūm-ı remle niyrencāte māhir
Saña rüşendurur bāṭınla zāhir

406.

Senüñ behreñ irüpdür hāş ü 'āme
Çi tıbb u fıkḥ u çī ehl-i kelāma

407.

Kamu ṭāliblere senden meded var
Senüñ ihsānuña ne ḥadd ü 'ad var

408.

Ümīd ü bīmden Tīr-i fütāde
Okurdi lāzım olandan ziyāde

409.

Didi eşnâ-yı nuṭkında çeküp âh
Benüm eksüklüğüm ma'zûr tut iy
şâh

410.

Medîd-i müddet olmuşdur benüm de
Vaṭan sevgüsüdür cân ü tenümde

411.

Vaṭan ḥubbı çü îmandan olurmuş
Muḥabbet aşlını hem cāndan
olurmuş

412.

Ḳapuña gelmege cidd eyledüm
çend
Demürden pâyum üzre var yedi
bend

413.

Hezārân kerre ḥāk ü ḥûn içinde
Özümi gizledim hāmun içinde

414.

Gideydim on ḳadem bu yana
muḥkem
İrişirlerdi ardumdan hemāndem

415.

Bulurlardı beni ırlayu ardum
Bu def'a kim Ḥudā'dan irdi yardım

416.

Ki şemşîr açdı bu bendi belâyı
Saña itmege teblîğ-i kelâmı

417.

Şeref burcında görindi sitārem
Saña gönderdi vü oñdurdı yārem

418.

Velî göñlümde andandur melâlet
Ki ğayriden saña ḳıldum risâlet

419.

Du'â-güyuñ ki şaldı bu yaña Tîğ
Niçe sözler didi nâ-puḥte vü çig

420.

Dimege ṭapuña yokdur mecālüm
Müşevveşdür ol ucdan işbu ḥālüm

421.

Saña yavuz şanānlar cāndan olsun
Cehennem kibridür îmandan olsun

422.

İşitdi çün Ḳalem bu mâcerâyı
Şanup gerçek begendi bu hevâyı

423.

Üşenme sen degülsin didi mes'ül
Olur elçi sözi ma'zûr u maḳbûl

424.

Ḳalem olsun deyü ya'nî digergün
Oḳurdı Tîr-i zālîm dürlü efsun

**HİŞM GİRİFTEN KALEM EZ-
TAKRİZÜ SİTAYİŞ HOŞ
KERDEN**

**(KALEM'İN ÖFKELENMESİ
VE KENDİ ERDEMLERİNİ
ÖVMESİ)**

425.

İşitdi çün Kalem kavli çü zehri
Diledi Tîr'e ide zecr ü qahrı

426.

Ğazab idüp didi kim ola şemşîr
Bizümle itmek ister böyle teşvîr

427.

Benem ol kim Hüdâ yüz yirde
yādum

İdüp añmış kelāmı içre adum

428.

‘Adular ta‘nesinden hey ne ğamdur
Çü Kur‘ân‘da adum nûn ve‘l-
kalemdür

429.

Nebî kavlince bu kevn ü mekânda
Benem halk olınan evvel cihânda

430.

Benem ol kâtib-i vahy-i ilâhî
Baña yok her le‘îmüñ destgâhi

431.

Cihân teşhîrine çün eylerem rây
Nice serkeş serine başaram pây

432.

Olar kim çerhi zîr-i pâ iderler
Baña başları üzre cā iderler

433.

Menem iklîm-i fazluñ pādîşāhı
İdindüm dāniş ehlin hep sipāhî

434.

Girürem Hızrî-veş zulmât-gāhi
Keserven çeşme-i hayvāna rāhi

435.

‘Uṭārid benden aldı ders-i kâğıd
Ki eflāk üzre olmuşdur ‘uṭārid

436.

*Benem bu bîşede ol şîr-i nerre
Ki tiĝe yardum itdüm niçe kerre*

437.

Benüm hep tâbî‘üm ehl-i kalemdür
Sa‘âdet ehli başumda ‘alemdür

438.

Sen anuñ ‘askerinden tîr-i neysin
‘Acâyip kârdan u tîr-i peysin

439.

Baña şerh eyle Tîĝ’üñ ‘askerini
Göñülden bende-i fermānberini

440.

Ki kimdür leşkerinde ceng-cūsı
Kamudan tîz ü iti ola hūsı

**VAŞŞAFİ KERDEN TİR TİĞ Ü
LEŞKER-İ ORĀ BEṬARİK-İ
‘ARZĤĀL**

**(TİR’İN TİĞ VE ONUN
ASKERLERİNİN VASFINI
HALİNİ ARZ EDEREK
ANLATMASI)**

441.

Rivāyet böyle itmiş yol gidenler

Bisāṭın bu ḥayālūñ naḳş idenler

442.

İşāret oldu Tır’e çün Qalem’den

Ferāḡat buldı cān ü gönlin ḡamdan

443.

Velī ṭurmaz kılurdı cāblūsı

Qalem ḥavf ide Tīg’den döne rūsı

444.

İzin azıtdura yitürde rāhın

Döne vaşf ide Tīg’i vü sipāhın

445.

Bu vesvās ile ḳorḳu ḥāşıl ide

‘Adāvāt iştiḡālin bāṭıl ide

446.

Qalem çün ‘illetinden ḡāfil idi

Demādem ḥāl-i Tīgi sāyıl idi

447.

Su’āl itdükce Tīg ü ‘askerini

Bulurđı Tır tezvīrūñ yerini

448.

Du‘ā iderdi evvel bī-nihāyet

Qılurđı şoñra şükr ile şikāyet

449.

Daḫi dirdi senūñ āzādeñem ben

Ne diliyle idem evşāf-ı düşmen

450.

Senūñ iy şāh dervīşān-ı dīl-rīş

İraḡ olsun diyāruñdan bed-endīş

451.

Velī dirseñ kim açılsun bu mestūr

Olur me’ mūruñ işi cümle ma’zūr

452.

Saña Tīg’i diyeyin kişverin hem

Qamu gerden küşān ü leşkerin hem

**SIFAT-I TİĞ EZ-ZEBÂN-I TİR
(OK’UN DİLİNDEN KILICIN
VASIFLARI)**

453.

Eger Tīg ise yeter tiz cengdür

Gören şanar ki ejder yā nehengdür

454.

Eger tenhā düşerse kār-zāre

Şalar cānını ḳalup şad süvāre

455.

Ve ger taşra gele sevdā-yı ḥūna

Felek ḡavṭa ura deryā-yı ḥūna

456.

Odur bir Ḥusrev ü Cemşīd-mesned

Cihānuñ ceng-gāhında ser-āmed

457.

Sipāhı cümle bed dil-i ceng-cūdur

Sebük dest ü girān-dil saḡt-rūdur

458.

Çü bāc almaḡa ister düşmeninden

Yıḳar bār-ı serini gerdeninden

ŞİFAT-I SİPER EZ ZEBÂN-I TİR

(OK'UN DİLİNDEN SİPER'İN VASIFLARI)

459.

Biridür leşkerinden bir dilâver
Şavaşıda Tîğ ile hem-dest ü hem-ser

460.

Cüvân-ı şîr dil nâmı Siper'dür
Müdevver şekli ruhsârı kâmerdür

461.

*Ne rezm içre ilerü tûrmaya ol
Dilâverler şavaşıda açamaz yol*

462.

Kılanlar erligün da'vâsını çok
Şavaşıda lîk andan ilerü yok

463.

İden anuñla ider cenge 'azîmet
Hem ol arka olur kılsa hezîmet

464.

Teni pür-raḥnedür tîğ ü teberden
Virür alnı ḥaber nûr-ı kâmerden

465.

Anuñla pâdişehlerdür hem-âgûş
Cilâsın gâziler hem dūş-ber-dūş

466.

'Adūdan hîç döndürmez⁸ yüzini
Siper eyler belāya kendözünü

467.

Felek mün'im idüpdür sîm ü zerle
Te'allûk eylemez her bî-hünerle

468.

Anuñ her süfli bilmez kıymetini
Çeker merdân bār-ı minnetini

ŞİFAT-I KEMÂN EZ ZEBÂN-I TİR

(OK'UN DİLİNDEN KEMÂN'IN VASIFLARI)

469.

Girü bir pîr var eyler neberdin
Koparur Tîr ile bed-ḥvâh gerdin

470.

Kaddi gerdiş elinden ḥam olupdur
Öñ ardın zorı şanma kem olupdur

471.

Şecâ'at milketiniñ Ḥusrev'idür
Kazâ güyâ ki tîr-i pey-revidür

472.

Ḥaṭa itmiş degüldür tîri anuñ
Yıkar cân illerin tedbîri anuñ

473.

Hezerân tîre-baḥtuñ taḥt-ı gâhı
İsuz idüp yile şaldı külâhı

⁸ Melike Gökcan'ın çalışmasında *döndür-* olarak okunan kelimenin doğru şekli *bürter-* şeklinde dizinde düzeltilerek verilmiştir.

474.

Kemîn-gehde tûrubdur kaçd-ı
cândur

Şavaşı tîr ile nâmı kemândur

475.

Ne deñlü kendüñe çekseñ idüp zûr

Olur ol saht-dil senden dañi dûr

**ŞİFAT-I NÎZE EZ ZEBÂN-I TÎR
(OK'UN DİLİNDEN NÎZE'NİN
VASIFLARI)**

476.

Girü bir yâri vardur adı Nîze

Nere urursa eyler rîze rîze

477.

Bu gerden-geşlik anuñ şîvesidür

Ser-i düşmen ucında mîvesidür

478.

Kaçan cenge girüp şeydâlık eyler

Çamudan tîzce bâlâlık eyler

479.

Tehî pehlûsı var hâb u ħor şoden

Ciger kanına ħuluv perverişden

480.

Yücelikden irişmiş başı mîge

Yapışmış ħor gibi dişîyle Tîg'e

481.

Çazâ tuğyânınuñ ceyĥûnıdur ol

Libâs-ı ehl-i mevt arşunıdur ol

482.

İdüp Tîg'ıñ yolında tırmağı ħû

Urımaz ĥâke bir dem hiç pehlû

483.

'Adûya öñ varup dilleşen oldur

Çamudan ilerü elleşen oldur

**ŞİFAT-I GÜRZ EZ ZEBÂN-I
TÎR**

**(OK'UN DİLİNDEN GÜRZ'ÜN
VASIFLARI)**

484.

Girü bir pehlûvânı vardur anuñ

Mübâriz merdi hengâm-ı veğānuñ

485.

Adını Gürz eyitmiş pehlûvânlar

Elinden 'âciz anuñ ser-girânlar

486.

Görenler anda ol fer ü şükûhı

Mümâşil ider aña tell ü kûhı

487.

Olubdur Ĥusrev anuñ hem rikâbı

Gidermiş nice serden ĥurd ü ĥâbı

488.

Hemenâ lendühûdur merd-efgen

Şikest itmiş nice dest ile gerden

489.

Eger düşmen olursa kûh-i Elbürz

Çılır ĥaşĥâş gibi ĥurd anı gürz

490.

Bulardan ġayri bî-ĥaddür süvārî

Şıġışmaz ĥadd ü ĥaşrı yok şümārî

491.

Eger bir bir getürsem beyāna

Virür baş ağrısı şāh-ı cihana

**GADAP KERDEN KALEM-BER
TEBER****(KALEMİN BALTAYA
ÖFKELENMESİ)**

492.

Kalem güş itdi çünkim bu kelāmı

Tenin zulmāt-ı hışm aldı temāmı

493.

Kamu fehm itdi Tır'ün ne didüğün

Serāser mekr ile hîle idüğün

494.

Dehānından tütenler çıkdı kare

Diledi Tır'i ide pāre pare

495.

Buyurdı Tır'i ol dem pey ideler

Etine tırnağınun ney ideler

496.

Hemāndem şaldılar bir güşeye nār

Ki 'ibret ala andan gayri kim var

DER-NAŞİHAT GÜYED**(NASİHAT ETME)**

497.

Hemīşe rāst-gū ol tır mānend

Yüzün şulu ola şimşir mānend

498.

Müsülmānlık yolında pāk-bāz ol

Kamuya nāzuñ olsun bī-niyāz ol

499.

İşün tezvīr ile sen ebter itme

Aduñı mihter iken kihter itme

500.

Şu kim nā-rāstlık rāhın tutubdur

Serinde nār-ı gam dūdı dönübdür

501.

Ger itse rāstlıktan oğ kerāni

Çevirür āteş üzre tırger anı

502.

Nifākı Hızrī ko geç kibr ü kīnden

Bu sözi yād kıl mes'ūd-ı dīnden

**MEZEMMET KERDEN TİĞRĀ
VE LEŞKER-İ O****(TİĞ'İN VE ONUN
ASKERLERİNİN
KÖTÜLENMESİ)**

503.

Bu nev-āyīn erķāmı yazanlar

Bu aḥbāruñ suṭurlābın düzenler

504.

Kalem ile Tīg ḥaqqında ḥikāyet

Bu yüzden eylemişlerdür rivāyet

505.

Kaçan kim Tır şerḥ itdi sipāhın

Kalem öninde Tīg'ün ḳadr ü cāhın

506.

Cevānibde Kalem idüp zebān-tīz

Sözini açdı Tīg'ün ḳadeḥ-engīz

507.

Didi ol şāda levç ü ‘āmıdur bes
Degül erbāb-ı dāniş içre hîç kes

508.

Degül ehl-i hîred anuñla peyvest
Olubdur ehl-i cehl anuñla hem-dest

509.

O günden kim anı Hâk var kılmış
Ne düşmānın ne hōd dostını bilmiş

510.

*İgen meşhurdır olduğı hayasuz
Qabir vaqt.i ol-ur issine vefāsuz*

511.

Sipāhı cümle hūnī rāh-zendür
Şikeste-dil elinden merd ü zendür

512.

Vefāsuzlar adın yazanda üstād
Zen ü şimşîr ü esbi eylemiş yād

513.

Be-ğāyet kīn işinde saht-rūdur
Cefādur pīşesi hem zūlm-cūdur

514.

Sitem resmini dem itmek pīşesidür
Hemīn hūn-rīzlık anda pīşesidür

MEZEMMET KERDEN SİPER BÂ-ĞALEM

(KALEM DİLİNDEN SİPER’İN KÖTÜLENMESİ)

515.

Siper bir başı efsürde kişidür
Qamu yanında let yimek işidür

516.

Mağall-i rezm olanda siyeh tutar
Birisin urmaz ol anı ururlar

517.

İdüpdür haşlığından nākesāne
Boyunlardan aşılı cāvidāne

518.

Ğazabdan alınunı hîç çini gitmez
Şanasın dīni yoğdur kīni gitmez

519.

Anuñ peygārı ile hîç kārı yoğdur
Berāber tırmağa miğdārı yoğdur

520.

Ser ü pā ol qadar ururlar anı
Ki postuñ içine şararlar anı

521.

Bu işlerden yeg ola aña bī- pāk
Siper didigüñ itmiş kāse-yi cev

522.

Seferde görmişem ben nice reh-rev
Serālardan çeke hākister ü hāk

**MEZEMMET KERDEN
KEMÂN EZ ZEBÂN-I KÂLEM**

**(KALEM DİLİNDEN
YAY'IN KÖTÜLENMESİ)**

523.

Kemân kimdür kim anı eyleyem
yâd

Beli iki bükülmüş pîr-i nâşâd

524.

İşidür eller ile dâ'imâ zûr

Adı nâ-râst olubdur ilde meşhûr

525.

Anuñ izince gitmek nâr ü oddur

Ki çok gördüm anuñ râyı haţâdur

526.

Hasedden itdigüçün eyle sahtlık

Naşîbi olmuş anuñ kara bahtlık

527.

İtâ'at vaḳti çün katı görürler

Çekerler ellerin güşin bururlar

528.

Bu deñlü süst iken üstâd-ı ra'nâ

Anı on yirde bend itmiş serâpâ

529.

İki yandan elini pek çevirür

Boğazına kemendini geçirür

530.

İtâ'atden serin pîç eylemişdür

Anun çün eyle adın gîç eylemişdür

**MEZEMMET KERDEN NİZE
EZ- ZÜBÂN-I KÂLEM**

**(NÎZE/ MIZRAK'IN KALEM
DİLİNDEN KÖTÜLENMESİ)**

531.

Ne diyem Nîze'den kârından anuñ

Olunmaz vaşf peygârından anuñ

532.

Be-ğâyet aḥmak bālâ bülenddür

Olalmış kendü başına levenddür

533.

Ne bālâ ḳaddinüñ hoş sāyesi var

Ne devrândan ser-i pîrānesi var

534.

Tehî-dil olduğundan 'aḳlıdır gic

Düşer şalsañ za'fdan тұramaz hîç

535.

Teninde bir ser-mû deñlü yok pîç

Özün da 'vîlerinden gayri yok hîç

536.

Çi ger benden bîründür ihtiyârı

Benüm milkümdurur anuñ diyârı

537.

Benüm bahtumladur 'ömr-i dırâzı

Velî şırdı anı her cümle ğâzi

538.

Yalana ser-girānlık benden eyler

Görüben pehlüvānlık benden eyler

539.

Olup benden cüdâ eyler cüdālık

Silâh ehline şatar ten fedālık

540.

Olubdur gideli bundan sebük-sār
İşidür başlara çizginmek iy yār

**MEZEMMET KERDEN GÜRZ
EZ ZEBÂN-I KALEM**

**(KALEM DİLİNDEN GÜRZ'ÜN
KÖTÜLENMESİ)**

541.

Ve ger evşâfına gürzüñ açam göz
Girân olur tabî'at künd olur söz

542.

Anuñ şerh ü beyânı derd-i serdür
Serin ağrıtmaz ol kim bî- haberdür

543.

Ma'al-każā Kalem serkeşlik etdi
Beğâyet germ olup âteşlik itdi

**TALEB KERDEN KALEM
KÂĞİTRÂ**

**(KALEM'İN KÂĞID'I
ÇAĞIRTMASI)**

544.

Kalem çün bildi Tîğ'i kîne-cûdur
'Adâvet eskiden kendüye hûdur

545.

Nedîminüñ sefîdi vü sipâhın
Hemândem yıgıdı bir yire sipâhın

546.

Pes andan götürüp başını ol dem
Eyitdi Kâğıd'a iy yār-ı hurrem

547.

Sefer kılduñ nice yıl huşk ü terde
Görensın dürlü hâli hayr ü şerde

548.

Cihānuñ hem beyāzı hem sevādı
Habeş'le Rûm'uñ evşâfı vü yādı

549.

Beyāzunda senüñ mestûrdur hep
Güneşden bu haber meşhûrdur hep

550.

*Viril-miş saña dīvān-ı feżāda
Yüz aklıgı haṭı her dü serāda*

551.

Sen olmasañ arada nāme berger
Haber İrân u Tūrân'a kim ilter

552.

Degülseñ sayir-i yir cümle maḥfıl
Diyen kim dilbere hâl-i ğam-ı dil

553.

Sikender sözini Dārā'ya ilten
Fedā kılan arada cān ile ten

554.

Haṭ ile 'ilm olurdı cümle pinhān
Cihān ṭapuñdan idinmese iz'ān

555.

Yetiş Hızır ol bize cān mesîḥi
Ki sensin cümle ehl-i dil faşîḥi

556.

Gerekdür bu işe bil bağlayasın
Gülüp yüzine Tîğ'i bağlayasın

557.

Ki vardur bizüm ile yine kîni
 Kırubdur ehl-i ma'nîye kemîni

558.

Yerin yurdun kamu eyle temâşâ
 Nedür sevdâsı niçündür bu gavğa

559.

Yarağ u yatını gözden geçürgil
 Ne tedbîrde ne işde olduğın bil

560.

Kamu ahvâlini idingil iz'ân
 Muqâbil tır cevâb it olma tersân

561.

Ki zîrâ Tîğ ser-mest-i hevâdur
 Serâser güft ü gûsı nâ-sezâdur

562.

Bize gönderdügi hep sözi acı
 Dimiş gelsün ya göndersün harâcı

563.

Ne dirsın imdi sen kârında anuñ
 Nedür tedbîr peygârında anuñ

564.

Eger zer gönderürsem bu haţâdur
 Ve ger özüm varursam nâ-revâdur

565.

Tehayyür içre qalmışam bu ucdan
 Firâğum var kamu iş ile gücden

566.

Görür mi kimse râhatlık cihândan
 Çü dâyim fitne yağar âsümândan

567.

Çü Kâğıd buldı bu miqdâr fırsat
 Görür pîrâne ser başında devlet

568.

Zemîn bûs eyleyüp itdi niyâzı
 Eyitdi iy cihānuñ ser-fîrâzı

569.

Ki hâli olmasun 'âlem tapuñdan
 Bed endîşe ırak olsun kapuñdan

570.

Sevâd-ı 'âlemuñ senden niżâmı
 Cihân fazluñ ile pürdür temâmı

571.

Çü mevvâc oldu ol bahri cüduñ
 Senüñ baş urdı dünyâya vücûduñ

572.

Kamu şûretlerüñ sen naqş-i bendi
 Sen urduñ pây-ı ma'nî üzre bendi

573.

Cihân icâdı olduğda maqdem
 Seni kıldı Hudâ-yı zât-ı hurrem

574.

Senüñle cümle müşkiller mübeyyen
 Senüñle şûret ü ma'nî müzeyyen

575.

Ne haţ ola anı tutmaz benānuñ
 Ne 'ilm ola anı bilmez zebānuñ

576.

Eger olursa rāy-ı hāzret-i šāh
İdeyin bende Şimşir iline rāh

577.

İrişdürem hüdāvendüñ peyāmın
Anuñ dañi saña fıkır ü kelāmın

578.

Dürişem cān ile şāhum yolında
Penāh-ı dīn şehinşāhum yolında

579.

Ne tahrīr eyleriseñ yüzüm üzre
Anı takrīr ideyim gözüm üzre

580.

Yoluñdan dönmegüm yokdur
ölünce
Muhaşşal pāre pāre tā olunca

**FİRİSTÂDEN KALEM
KÂĞİTRÂ BERİSÂLET PİŞ-i
TİĞ**

**(KALEM'İN KAĞID'I ELÇİLİK
GÖREVİYLE TİĞ'İN
HUZURUNA GÖNDERMESİ)**

581.

Çü kâğıd eyledi kendözine farz
Kalem den Tığ'e ide mācerā 'arz

582.

Bilin bağladı tırdı hāzır oldı
Kalem emrine cāndan nāzır oldı

583.

Kalem aḥsentü aḥsent didi iy yār
Dü 'ālemde yüzüñ aq ola şad bār

584.

Yüri var Tığ'e erişdür kelāmum
Aña şöyle beyān eyle peyāmum

585.

Di bilmez misin özün kimsin ey ḥas
Ḥaṭībüñ tıği gibi kendüne kes

586.

Cihānı tutmuşam biñ kez ola ben
Kavī rāyumla yoksin arada sen

587.

Aceb gec ṭab' ü gec endāmmışsın
Ġurūr-ı cehl ile ḥod-gammışsın

588.

Senüñ tek görmedüm ebleh-nijādı
Ki yokdur sözüñüñ hīç aşl-ı dadı

589.

Unutmuşsın meger kim ol zamānı
Kılurduñ baḥşiş ile şād-mānī

590.

Niçe yıllar baña fermāyiş idüñ
Berāt ehli qapumda nūger idüñ

591.

Ḥazīnemden idi vech-i me'āşuñ
Olubdı mübemū mālum tırāşuñ

592.

Dañi ismüñ tırubdur defterümde
Seni hiç bilmiyen yok leşkerümde

593.

Cihānı od tutup varsa Һarāba
Berātumsuz deginmezdüñ bir āba

594.

Baňa ta‘zīm içün baş indirürdüñ
Çerāguñ dānişümden yandırurduñ

595.

Ğılāfuñdan bu gün tāze mi çıķduñ
Ki eski fitne odın yine çaķduñ

596.

*‘Aceb kimsün sen.üñ kimdür şefti‘üñ
Baňa Һande virür kār-ı şenī‘üñ*

597.

Senüñ ceng ü cidālın dutdı dehri
Hemāna ef‘isin saçmaķda zehri

598.

*‘Acep kimsün senüñ kimdür şefti‘üñ
Baňa Һande virür kār-ı şenī‘üñ*

599.

Saňa egri yola olan Һılavuz
Yaķın bil istemez kārūñ ola uz

600.

Nedür toĝru olanlar birle kārūñ
Ne gec dildür düzen bu kār u bārūñ

601.

Çü sāde Һalb ü ümmi mübtelāsın
Қoĝıl serden bu serverlik hevāsın

602.

Zeber-dest olmaĝuñ fikrin terk it
Bizümle dostluĝın ‘ahdini berk it

603.

Benüm Һulluĝıma gel eyle iķrār
Қatumda Һaş olasın ĝirü tekrār

604.

MuҺaķķaķdur mecāzī şanma bu söz
Ki şimşirüñ yaraşmaz yüzi şusuz

605.

Қanā‘at eyle kendü kişverüñle
Çalınma epsem otur leşkerüñle

606.

Ve illā lā vü leşker birle geldüm
Belā aķınların cānuña şaldum

607.

Sipāhımuñ sefidi vü siyāhı
En ednāsı bir iķlīm pādişāhı

608.

Gözüñ aç üstine çekdüm cüyüşum
Sevād-ı milketüñ tutar Һurüşum

609.

Yıķa yaķa Һarāb ide diyāruñ
Perākende Һılam üstünde vārūñ

610.

Çü fırsat aldıra tutam boĝāzuñ
Ebed sūd itmiye ‘özl ü niyāzuñ

611.

Seni taşra çekem ‘uryān elüñden
Cüdā Һılam diyāruñdan ilüñden

612.

Bir elden virmeyüp hergiz emānı
Seni aşup ḥalāş idem cihānı

613.

Beşāret gönderem dil-şād olasın
Virem ḥaṭṭ-ı emān āzād olasın

614.

Ve ger terk idesin bu tend-ḥūyı
Benümle koyasın bed güft ü gūyı

615.

Añasın eyülikle nāmumı hem
Göresin luṭf ile en‘āmumı hem

616.

Benüm kendü kemer-bestem olasın
Ḳatumda pehlüvān-ı Rüstem olasın

617.

Seni ārāste idem sīm ü zerle
Yanumda ḳadr virem cān ü serle

618.

Ḳalem her ne didi bu mācerādan
Anı ezberledi Kāğıd hevādan

619.

Hemāndem cānib-i Tīg oldu ‘āzim
İlāhuñ ismine oldu mülāzım

620.

Fidā itmiş Ḳalem yolında cānın
Ḥelāl itmiş şanasın Tīg’e ḳanın

621.

Giderdi rāh-ı himmetle şitābān
Dimezdi kūh ü şahrā vü beyābān

622.

Giderdi çün kebüter açuban per
Ki tozın göremezdi bād-ı şarşar

623.

İrişdi çün idüp ḳaṭ‘-ı mesāfet
Diyār-ı Tīg’i gördi ‘āli-milket

624.

Der-i Tīg’e irüp baş ḳodı yire
Pes andan başladı ‘aḳlını dire

625.

Be-ğāyet ḳorḳdı vü efkāre düşdi
Niyāz idüben istiğfāre düşdi

**PEYĞAMBER RESĀNİDEN
KĀĞID BER- TİĞ EZ-ZEBĀN
ḲALEM VE HİŞM-I GİRİFTEN
TİĞ**

**(KALEM’İN KAĞIDI KILICA
ELÇİ OLARAK GÖNDERMESİ
VE KILICA ÖFKELENMESİ)**

626.

Ḥaberdār oldu çünkim Tīg Sultān
Ḳalem’den elçi geldüḡin şitābān

627.

Buyurdu ḳurdılar dīvān-ı ‘āli
Muḳarreblerle ṭoldı ol ḥavāli

628.

Hemāndem emr olındı geldi Kāğıd
Edeb yolın gözetdi eyledi cidd

629.

Serîr üzre görüp sultânı bildi
İki büküldi Kâğıd tapu kıldı

630.

Görür Tîğ'i ki hâkdan behresi var
Güneşden daği rûşen çehresi var

631.

Cānuñdan giderüp havf ü hirâsı
Komadı kalbi mir'âtında pası

632.

Rüsûlâne idüp alkış du'âlar
Okıdı Tîğ'e hoş medh ü şenâlar

633.

Pes andan soñra sözi dürcini açdı
Sözün nağzın güherlerini şaçdı

634.

Qalem ısmarladuğı sözleri hep
Okıdı Tîğ öninde hoş müretteb

635.

Çü Tîğ işitdi Kâğıt sözlerini
Ğazabdan kan bürüdi gözlerini

636.

Dehânı içre huşk oldı zebânı
Şıgışmaz oldı cismi içre cânı

637.

Hemāndem kîne odına dutuşdı
Ğazab ebirleri başına üşdi

638.

Ebr-veş pusıdı birez kaçıdı hem
Birez de berķ gibi şaķıdı hem

639.

Başın götürdi baķdı sağ u şola
Kaķınç ile didi kim nola nola

640.

Qalem bu mertebe haddinden aşmış
Bizüm ağzımuza düşmiş dolaşmış

641.

Eger fırsat virürse baña ol Hâķķ
Kılam başını anuñ ben iki şaķķ

642.

Aña ben göstereyin dil uzatmak
'Adüya niçedür okı atmak

643.

Pes andan Kâğıd'a dönderdi yüzün
Bu yüzden söyledi hem aña sözün

644.

İki yüz kullanırsın hem iki dil
Sebuk-ser şubh-veş şeb-tek siyeh-
dil

645.

Kimün düşseñ eline yüz açarsın
Ne varsa dâne-i rāzuñ şaçarsın

646.

Saña korķar dimege kimse rāzın
Bilür taşra çıkarursın āvāzın

647.

Şudan ter olıcı yilden kaçansın
'Acep tersān ü bed-dil rāz açansın

648.

Senüñ merdānelikden yok esāsuñ
Zenān-tek sürh ü zerd olmuş libāsuñ

649.

Şikenc ü zecrsiz bir dem degülsin
Degüldür bendeñ eksük şanki
kulsın

650.

İşüñdür ulular bile hemīn reng
Ki geh şulh itdürürsin gāh olur ceng

651.

İki şeh arasın idüp tebeh sen
Olupsın halk içinde rû-siyeh sen

652.

Temām idüp sözün çākerlerine
Didi iltūñ bunı maḳtel yerine

653.

Şikence ehli kılsun pāre pāre
Görüp ‘ibret düşe ehl-i diyāre

DERHĀST KERDEN KĀĞİTRĀ NEDİMĀN-I TİĞ

(KILICIN ARKADAŞLARININ
KAĞIT İÇİN İSTEKTE
BULUNMASI)

654.

Fiğāna geldi andan hep nedīmān
Didiler iy mürüvvet issi sulṭān

655.

Selāṭīn-i cihān sulṭānısın sen
‘Adālet bīşesi aşlanısın sen

656.

Olanlar ‘ālemüñ mālīk-i rīḳābı
Bu işde görmemişler hīç şavābı

657.

Dimiş dört köşeye hüküm iden anı
Günehsizdür dökülmez elçi kanı

658.

Akıتما sen de hūn-ı bī-günāhı
Ki hayr itmez şaḳın mazlūmuñ āhı

659.

Begendi Tīg işidüp sözlerini
Dirüp ‘aḳlını açdı gözlerini

660.

Hemāndem Kāğīd’uñ ‘afv itdi
ḳanın
Sevindürdi çok ihsān ile cānın

661.

Çü Tīg’uñ cānından himmet oldu
Derūnı Kāğīd’uñ pūr-behcet oldu

662.

Açıldı gönli vü fāriğ oturdu
Yüzün dergāh-ı Mevlā’ya götürdi

663.

Hudā’ya ḥamd-i bī-ḥad eyledi hem
Du‘ā-yı devlet-i Tīg itdi muḥkem

DER NAŞİĞAT Ü MÜZEMMET-İ EHL-İ DÜNYĀ

(NASİHAT ETME VE DÜNYA
DÜŞKÜNLÜĞÜNÜ KINAMA)

664.

Hoşā ol vaḳt ü dem ki bezm-i şāhān
İçinde ola böyle nīg-ḥvāhān

665.

Ki ger tīg ursa sulṭān serlerine
Ḥayırḥvāh ola anlar leşkerine

666.

Nīgū-rāy olalar nīgū-siyer hem
Belā oqına olalar siper hem

667.

Hayır-ḥvāh olalar āzāde kāne
Hızır-veş ireler üftāde kāne

668.

Qamunuñ himmeti ola ‘adālet
Ki yarın olmaya ḥaḫda ḥacālet

669.

Dirişüp ideler redd-i mezālim
Qomayalar şeh adı ola zālim

670.

Çü bir işe ola sultān ḡazab-nāk
İdüp efsāne vü efsün bī-bāk

671.

Qılalar nerm sultān ḥatırını
Qomayalar dilinde ḡam yirini

672.

Ve ger mazlūma itmek istese cebr
Vireler pend-i ḥüb itdüreler şabr

673.

Bu devrān içre yoḫdur böyle ādem
Ki bu iḫbāle irmiş ola bir dem

674.

Āmīrān ḡamu ḥışm ehli vü ḡurūr
Vezīrān cümle mest-i cām-ı maḡrūr

675.

Nedīmān bī-ḡayā vü mashāra hem
Refīkān cāhil u bed-manzara hem

676.

Degül yüzden birisi āḫir-endīş
Yimez biri ḡam-ı aḫvāl-i dervīş

677.

Ṭutup ḡüftār-ı şāha cümlesi ḡuş
Rızā-yı ḥaḫkı itmişler ferāmūş

678.

Muḡayyed dillerinde esb ü üştür
Mihirden ḥālī cümle kīneden pūr

679.

Telef itmiş ḡamu ‘ömr-i kirāmı
Dürüp cem‘ itmede de māl-ı ḥarāmı

680.

Olar kim şāh ile olur muşāḫib
Diler ḥükminde şāhuñ ola ḡālib

681.

Kimüñ kim rüşvetin alsa ḥalāda
Diler kim bitüre işin melāda

682.

Gice efkārı budur tā şehir-ḡāh
Kimüñ çün şāh öñünde ola bedḥvāh

683.

Mesāvīsın kimüñ zıkr ide şāha
Kimüñ yurdın yaḫup uğrada āha

684.

Qalem ney tīḡ cām iden şehinşāh
Olur mı memleket ḥālinden aḡāh

685.

Yetimüñ gözi yaşıdur şerārı
Dili yanmışlarun baḡrı kebābı

686.

Ṭaḫınur milki içinde idüp güç
Ḥorus-ı pîre-zenden başa sorguç

SİTÂYİŞ KERDEN TİĞ HÖDRA NİĞŪHİŞ KALEM

(TİĞ'İN KENDİNİ ÖVÜP
KALEM'İ YERMESİ)

687.

Ḳılan mîzân-ı ma'nîyle güher-senc
Getürmüşdir bu yüzden ortaya genç

688.

Çü Kâğıd itdi teblîğ-i risâlet
Ḳalem'den Tîğ'e geldi 'âr gâyet

689.

Gelüp nâr-ı gâzabdan cûşa kanı
Eyitdi Kâğıd'a ey pîr-i fânî

690.

Menem ser-leşker-i merdân-ı 'âlem
Ser-endâz ser-efrâzân-ı 'âlem

691.

Öper ta'zîm ile şehler elümi
Ne ḥaddi var Ḳalem başa ilümi

692.

Cihân-gîrler benümle tutdı dehri
'Adûya kuvvetümle itdi qahrı

693.

Benem her bir emîr-i kām-yābuñ
Yanında hemdemi Efrāsiyāb'ıñ

694.

Benüm rûz ü gavğada şîr-i gurrân
Gözümden od zebānumdan yağar
kan

695.

Cihānuñ ser-bülendi ser-firāzı
Kemer-bestemdurur ser-cümle gâzî

696.

Kināyet benden olmuş cām-ı Cimşîd
Benümle açılıpdur rāh-ı tevḥîd

697.

Ne varsa bilmişem aḳda qarada
Sözümde naşş-ı kâṭ'ı hezārâda

698.

Ḥudā ismüm ṭakupdur zû'lfikāre
Ki İslām dînin idem âşikāre

699.

Sa'âdet tâcı farḳumda ḳonulmuş
'Adû kanıyla ruḥsârüm yunulmuş

700.

Degülem her keçel ide tırâşum
Ḳalem gibi her aḥmak nice başum

701.

Degül her mekteb eṭfâli enîsüm
Dilâverlerdurur dâyim celîsüm

702.

Felek gerden-geş olmak lu'betini
Güneş efrâşte kılmak rāyetini

703.

Ḳamu benden görüp ta'lîm idüpdür
Ayağuma seri teslîm idüpdür

704.

Ḳalem kimdür benümle pençe ura
Gelüp yaḥod muḳâbil qarşı tura

705.

Qalem var ise başdan geüpdür
Ki öyle mâcerâ bâbın açupdur

706.

Qalem beñzer unutmuşdur özini
Ki baña gec diyü yazmış sözini

707.

Qalem kimdür iki dillü zevâllu
Serinden Tîğ gitmez başı hâllü

708.

Qalem yanına varduğda diyesin
Öñünde bu sözi bir bir kıoyasın

709.

Ki ya'nî iy Qalem haddüñden aşma
Ferâğat et bu sevdâya dolaşma

710.

Tebeh kılmışdurur sevdâ dimâğüñ
Uzatmışsın kilimüñden ayağıñ

711.

Virürse Hağ baña sen rû-siyâhı
Saña ben gösterem da'vâ iy řâhî

712.

Qomayam yüziñe sürüp qarayı
Sürütmedin yüz üzre her arayı

713.

Eger tîğ olmasa dilüñ iden râst
Olurdu sözlerüñ cümle kem ü kast

714.

Didi hağtuñ görenler ezkiyâdan
Degül hâli hağtuñ sehv ü hağâdan

715.

Ne sergeşte seg-tek ne tehî-dest
Görüpdür kimse dünyâ olalı hest

716.

Bisâğ-ı şahife üzre peyderpey
Qılursın her yimekte on yire kıay'

717.

Gözüñ görmez aqar her lahza anı
Ne ġam ma'zürüñ olursa 'itâbı

PORSİDEN TİĞ EZ KÂĞID ŞIFAT-I LEŞKER-İ QALEMRÂ

(KILIC'IN KALEM'İN HAKKINDA
KAĞID'A ASKERLERİ
SORULAR SORMASI)

718.

Pes andan řoñra didi Kâğıd'a Tîğ
Ki puğte söyle sözüñ söyleme çiğ

719.

Kim olur yâd-ı bilişden Qalem'le
Ki ceng olsa öñinde ide ġamle

720.

Belâ vü ġam gününde münis ü yâr
Kim olurdu qalemle baña iy yâr

721.

Kimedür i'timâdı leşkerinden
Ki pâyin uzadup gemiş serinden

722.

Bilem bâri nedendür bu ġüzâf
Ne kıdretle urur bu deñlü lafı

**VAŞF KERDEN KÂĞID
DİVÂTRÂ**

(KÂĞIT DİVÎT’İ ANLATIYOR)

723.

İşitdi Kâğıd anı kim didi Tîğ
Didi ‘ömrüñ güninden dūr ola mîğ

724.

Divât ulu Kalem öñinde hemdem
Derûnı sırrına hemrâz-ı maḥrem

725.

Kemâlâtıyla olmuşdur müretteb
Degül hem-râhı her cehl-i
müreкке

726.

Özin âreste kılmış sîm ü zerle
Kalemle birlik itmiş cân ü serle

727.

Muraşsa‘ la‘l ü gevher birle tâcı
Anuñla yād olanlar oldu nâcî

728.

Kalem ehliyle yâr olmuş qadîmi
Sa‘âdet ehlinüñ oldur nedîmi

729.

Demi taḥrîr- i ma‘nî vaqt-i i‘lām
Sevād andan dutar erbâb-ı aqlām

730.

Hemânâ ma‘nî menba‘ıdur
Velîkin ‘aynidür ‘aynü’l-ḥayātuñ

731.

Kamu şādî vü gamda yâr ü hem-
derd

Berâberdür yolında germ ile serd

732.

‘Avām ile işi yok bî-zarûret
Mizâc-ı nâziki sevmez küdür

733.

Kalem cânı gibi olmuş teninde
Anuñçün iki ev düzmiş yanında

734.

‘Acep perdâz ‘aceb şâḥib-naḥardur
Kalem ğavvâş ü ‘özi baḥrî güherdür

735.

O demden kim demi nûn ve’l-
kalemdür
Olar birbirile hoş vaqt ü demdür

**VAŞF KERDEN KÂĞID
MIKRAZRA**

**(KÂĞIT “MIKRAZ”I
ANLATIYOR)**

736.

Girü bir yâri var mıkraẗ nâmı
Şekülde Zü’lfikâr olmuş tamâmı

737.

Anuñ tek murğ-ı çâbüķ tîz-mîñkâr
Degül görmüş bu dehr içinde deyyâr

738.

Revende oķ gibi her kâr içinde
Berende tîğ-veş peygâr içinde

739.

Çü dişin bileye kîn ile cāndan
Dil-i düşmen iki şakķ olur andan

740.

Hemîn Kâğıd işinde şanma pürkâr
Her işden çend tîzende hūner-vâr

741.

Kaçan kaşd eyleyüp şüret-ger olur
Kaleminden işi anuñ hûb-ter olur

742.

Degül geç-rev olanlar birle hemkâr
Gözetmekdür tarîkin toğrı her bār

743.

Anuñla kîne-verlikde iden cidd
İki biçer miyânından çü kâğıd

744.

Miyân beste idüpdür çeşmeler bāz
‘Acem üstādları dimiş adın kāz

**ĞAẒAB KERDEN TİĞ BER-
KĀĞID VE MEZEMMET
KERDEN DİVĀTRA**

**(TİĞ KALEM'E
ÖFKELENMESİ VE DİVİT'I
KÖTÜLEMESİ)**

745.

Çü Kâğıd'dan bu sözi güş kıldı
Hemānā kanı Tîğ'uñ cüş kıldı

746.

Girü serkeşlign aldı eline
Girü keskin sözün şaldı diline

747.

Didi iy gönli kara pîr-i gūy
Utanmazsın nedendür sende bu rūy

748.

Divāt'uñ kande olsun milk ü mālı
Ya kandan bulsun ol hūsn ü cemālī

749.

Qararmış içerüsi bî-şafādur
Şararmış taşrası bir bed-likādur

750.

Degüldür çünkim ol bir düzd-i nāşī
Niçün zencîrde ola boynı başı

751.

Gedā nisbet belürsüz dest ü pāyı
Ki vardur hem çanağı hem ‘aşāsı

752.

Şafāsı yok anuñ hiç sāyesinüñ
Qarardur cāmesin hem-sāyesinüñ

753.

Bezer nev devletān gibi serini
İle izhār ider sîm ü zerini

754.

Zulümden t̄ab'-ı pürtābı bir āyet
Anuñ tek olmaya bir bed-kıyāfet

755.

Mededsüz qalur olmasa midādı
Coşar mestāne gibi olsa zādı

**MEZEMMET KERDEN
MİKRAZ EZ- ZEBĀN-I TİĞ**

**(TİĞ, MİKRAZ/ MAKAS'I
KÖTÜLÜYOR)**

756.

Kim ola bāri Mıkrāzı idem yād
Ki ğamgîn ola dil andan yaḥod şād

757.

Ne ḥad ile ider da'vā-yı merdān
Ya ola hem- 'inān-ı Tîğ bendān

758.

Bu destānı anuñ 'ālemde perrdür
Ki düzd-i vaşledür hem kîse-berdür

759.

Teni pür-pîç ü hâmdur pâyı tâ ser
Tutubdur peygerin bend-i kerîhler

760.

Anuñ ehli olanlardır hemîşe
Ki barmaqla sürürler anı işe

761.

Qazâdan bu kadar yetmez mi zillet
Aña kim şalar aşhâb içre fırkat

762.

Şu deñlü zemmini Mıkrâz'ı uñ itdi
Ki kâğıd işidüp hayretde yetdi

763.

Pes andan soñra cem' idüp cüyüşin
Bırakdı tağ ile taşâ hurüşin

764.

Didi vey gâzabdan Kâğıd'a tır
Benüm sözüm Qalem yanına ırgür

765.

Di tursun merd ise meydâna gelsün
Ya zinhâr eyleyüp dīvâna gelsün

766.

İdüp nāmūs ü gayret duruşalum
Anuñla bâri devlet yarışalum

767.

Gelüp Kâğıd ne kim gördi işitdi
Qalem öñinde Tîğ'üñ şerhin itdi

DER HÂB DİDEN KALEM
'AKL VE DEVLETRÂ DER
GÜLŞENİ BEĞAYET RŪH-
PERVER ve MŪNAZARA
KERDEN

(KALEM'İN UYKUYA
DALMASI VE AKIL İLE
DEVLET'İN GÖNÜLLER
ÇEKEN BİR GÜLBAHÇESİNDE
TARTIŞTIKLARINI
GÖRMESİ)

768.

Dikende mâ'nî üstâdı bu bâğı
Uyanmışdı gül ü lāle çirāğı

769.

Cihānuñ guşşāsından olup āzād
Qalem hālın bu resme eylemiş yād

770.

Nedür engîzini Tîğ'üñ çü bildi
Qalem hayretten özin yavu kıldı

771.

Öñine kıldı bir sâ'at serin pîç
Yanında kımadı bir maḥremın hîç

772.

Bu efkâr ile kıldı kendü tenhâ
Ki ne bâzîçe zâhir ola eyâ

773.

Çekerdı guşşa bu teşvîr ucından
Ki başa ne gele şimşîr ucından

774.

Ne hîle eyleyem Şimşîr ile ben
Ne aldan pençe uram şîr ile ben

775.

'Aceb şulḥ eylesem yegdür yaḥod
ceng

Bu vesvâs eylemişdi göñlini teng

776.

Ḥayālāt üşti vü ḥvāb aldı anı

İdüp bî-tāḳat ü tāb aldı anı

777.

Ḳazā ile çün uyḳu aldı gözin

Görür bir gülşen-i zībāda özin

**ŞIFAT-I GÜLŞENİ Kİ KALEM ‘
AKL Ü DEVLETRÂ ḤÂB
DİDEN**

(KALEM’İN AKIL VE
DEVLET’İ RÜYADA
GÖRDÜĞÜ GÜL BAHÇESİNİN
VASIFLARI)

778.

Zihî gülşen ki ḳudretlendi fiṭrî

Hevāsınuñ irem bağında ‘itrî

779.

Ḳıldı Ādem anda kār ü geştî

Daḫi yād eylemez hîç behiştî

780.

Görüpdi bağ-ı ‘aden andaḡı nūrî

Bilürdi kendüde olan ḳuşūrî

781.

Şuyı lezzet bağışlardı nebāte

Ne lezzet belli cān ehl-i memāte

782.

Hezerān bülbul anda zār iderdi

Temāşā-yı gül ü gülzār iderdi

783.

Zemîni nerm ü nazûk idi ābı

Düşerdi anda ger kılsa şitābı

784.

Şanavber aña varın rîhte kılmış

Hezerān cān u dil āvihte kılmış

785.

Hevāsı ‘anber efşān ve gülî müşk

Dimāḡı nāfenüñ görse ola huşk

786.

Cüvān idi hemîşe serv ü şimşād

Ḥazān olmışdı yādından anuñ yād

787.

Hem āḡuş idi gül bād-ı şabāya

Belābil nağmesi irmiş semāya

788.

Riyāḫın gören olurdu mecnûn

Şafāsına melekler āferîn-ḫān

789.

Cüvān olurdu anda pîr-i fertūd

Yaraşır dirsem adın bāḡ-ı lāhût

790.

Ḳalem seyrān iderken ol mekānda

Oturmuş ‘Aḡl ü Devlet gördi anda

791.

İkisi bir arada lîk ḡazābān

‘İtāb ider birbirine her ān

792.

Ḳalem çün bunların gördi bu ḫālin

Özine fāl idindi ḳıl ü ḳālin

793.

Bularuñ güft ü gūsın eyledi gūş

Şafādan geldi cism ü cānına cūş

794.

Eger ‘Akl’uñ olursa didi fırsat
İşüm eylügine olur delâlet

795.

Olursa Devlet’uñ ger feth ü nuşret
Benüm şeksüz irer işime zillet

796.

Bu fâlı eyleyüp hāmūş oturdı
İdüben sözlerini gūş oturdı

HİTÂB KERDEN DEVLET BÂ ‘AKL

(DEVLET’İN AKIL’A HİTABI)

797.

Bu sözi didi ol Devlet ‘Akl’a
Getürmiş ehl-i dāniş anı nakle

798.

Kime ben olmasam yār-ı muvāfık
Aña olmaz ululuk hīç lāyık

799.

Benümdür ‘ālemüñ cāh ü celāli
Kime dirsem virürem milk ü mālî

800.

Eger kılsam nazar bir kem gedāya
İrer hükmi anuñ fevke’l-‘alāya

801.

Ve ger yüz döndürürsem kâşif-i
ğayb

Adıyla ‘aklı olmaz ise ne ‘ayb

802.

Kime kem ben olursam pādîşādan
Olur her vech ile kemter gedādan

803.

Ve ger envā’-ı dānişle ola yār
Olur bensüz kâmusu ‘ayb ile yār

804.

Meşelde ger olursa rahş-ı Rüstem
Ki devletsüz olur hârdan dahî kem

805.

Çü devlet birle yār olmaz hüner-
mend

Şatar bir tengeden eksüğe ferzend

806.

Senüñle yār olan ey ‘akl-ı fertüd
Nedendür bulımaz cāme vü kût

807.

Muṭi’uñ ger olursa hōd Felātūn
Olur bir itmek ucından ciger-hūn

808.

Temāşā eyleseñ cümle diyārı
Görünmez ehl-i ‘akluñ bahtiyārı

809.

Ne kâra günlü kim sen olasın yār
Kâra baht içre kalup eyler ol zā

810.

Benüm ehlüm ne deñlü olsa ebter
Kâra taşā yapışsa ola gevher

811.

Senüñ ehlüñde devlet hemseri yok
Ki yüz biñden saña müşterî yok

**CEVĀB DĀDEN ‘AQL
DEVLETRĀ**

(AKLIN DEVLET’E CEVABI)

812.

İşitdi ‘Aql çün işbu cevābı
Dönüben Devlet’e kıldı hitābı

813.

Didi iy Devlet utan қо ‘itābı
İgen bīhūde getürme şitābı

814.

Qılur erbāb-ı dāniş çün hikāyet
İder her biri senden yüz şikāyet

815.

Ne deñlü ehl-i dāniş oqısa pend
Degül bir cev katında yüz hıred-
mend

816.

Senün hıç bid‘atüñ gelmez orana
Taparsın ‘İsī-veş niçe hısrāna

817.

Gedā oğlı gedāya zer verürsin
Nice bed gevhere güher verürsin

818.

Qaçarsın ehl-i ma’niden ırağa
Qomazsın hātırı ire ferāğa

819.

Ve illā qande kim ola bir has
Senüñ qatuñda oldur mahrem ü kes

820.

Kime kılduñ vefā göster cihānda
Di kimdür şāhidüñ pır ü cüvānda

821.

Degül bir ‘āqıl aşla şād senden
Ve vardur bir gönül ābād senden

822.

Ne ‘ilme vardurur şayluñ ne dīne
İşüñdür ehl-i ‘aqla kibr ü kīne

823.

Olubdur sīm ü zer birle şī ‘āruñ
Yimek içmek alupdur ihtiyāruñ

824.

Ne yirde cāhil olsa bed güherdür
Ki har atlas çuluyla dañi hardur

825.

Ben öğretdüm aña kim kār-sāzı
Anuñ sīm ü zere yoqdur niyāzı

826.

Kimi kim ‘ilm ile kılsam tüvānger
Qılur nūrı yaqın göñlin münevver

827.

Yoğ ise sīm ile zer kānum içre
Dür-i ma’nī tolu dükānum içre

828.

Şadef-tek gevher ile pür degülsem
Degülüm gevher ile gayriden kem

829.

Benüm zātumludur Ādem müşerref
Geçinse cümleden nola mükellef

**ĤİTĀB KERDEN DEVLET BĀ
‘AÇIL**

(DEVLET’İN AKLA ĤİTABI)

830.

Çü Devlet işidür bu mācerāyı
Zebānına alup çün ü çirāyı

831.

Didi iy bī-nevā tāt ile taĥtdan
Ebed maĥrūm kalmıř nīg-baĥtdan

832.

Hebādur hep senüñ naķř ü ĥayālüñ
Mu‘ayyendür kemāliyle zevālüñ

833.

İřüñ dāyim olubdur nefy ü inkār
Tebeh kılmış dimāguñ kuru efkār

834.

Ėamunuñ ‘aczüñe kâyil zebānı
Dem olur bulamazsın kuru nānı

835.

Ėamu Ĥusrevlerüñ baña penāhı
Baña yok her luyemüñ dest-gāhı

836.

O dem kim idesin benden cüdālıķ
İřüñdür ‘ālem içinde gedālıķ

837.

Cihānda ism ile çün devletüm ben
Kilīdi bāb-ı fetĥ ü nuşretüm ben

838.

Degülseñ mu‘tekid sen baña ne
Ėam
Muĥı‘umdur benüm řāhān-ı ‘ālem

839.

Senüñ zātuñda yok revnaķ karalıķ
Saña şunulmuş ancaķ bī-nevālıķ

**CEVĀB DĀDEN ‘AĞL
DEVLETRA**

(AKIL’IN DEVLET’E CEVABI)

840.

Girü geldi Ėazab başına ‘AĖl’uñ
Diline geldi nā-maĥbū‘-ı naĖlün

841.

Didi kim ĥırmıñ-i lāfı şavurma
Benüm mağzumla öz ‘ırzuñ
yitürme

842.

Sen iy devlet özinden bī-ĥabersin
Hemīñ ĥayvān-şıfat pür-ĥıvāb ü
ĥorsın

843.

Ne nefsüñi bilürsin ne ilāhuñ
Yitürmiřsin ėalālet içre rāhuñ

844.

‘Araź var olmazdan ma‘rifetdür
‘Amelden kesb-i rüĥāni şıfatdur

845.

Seni bu ehl-i dūnyā devlet egler
Velī ehl-i ma‘ārif zillet egler

846.

Senün ĥubbuñ imiř rās-ı ĥaĥıye
Nebī ĥavlince pes ma‘lüm ĥaźiyye

847.

Senüñ ehlünde yokdur ĥıĥ āsāyiř
Virür kendüzine naķř ü ārāyiř

848.

Dirüp cem ' itmede māl-ı Һarāmı

Hemānā oqlu yāylu bir Һarāmı

849.

Alur tūl-ı emel sevdāsı ' aqlın

Giremez fikrine hiç mevt-i naklın

850.

Beş on gün her kimünle yār olursun

Dönersin ' aqıbet ağıyar olursun

851.

Virürsün kesb ü kārın hep fenāya

Baqa turur iken gözi hevāya

852.

Şeref ' aql ile ' ilmündür birāder

Senün yoksa zer ü sīmündür āzer

853.

Şu manşıb birle ki kāfırde hem var

Şi ' ar itmek müsülmāna zihi ' ar

854.

Sipāh ile idersin dā' imā ceng

Kaçarsın bendeden ferseng ferseng

855.

Tennūruñdan çü ' ārif kapsa bir nān

Ğam u endüh ider bağıruñı büryān

856.

Şular kim bilmez işün şol u sağın

Cihānuñ ekl iderler bal u yaguñ

857.

Beni şāhib-nażar Cibrıl okumış

Seni bir kayser ü Harkıl okumış

ĞAŻAB KERDEN DEVLET 'AQLRĀ VŪ NĪK FERMŪDEN

(DEVLET'İN AKIL'A
ÖFKELENMESİ VE SONUNU
İYİYE BAĞLAMA)

858.

Çü ' aql itdi bu deñlü kıl ü kālī

Ğazabdan devletün gitdi mecālī

859.

Şeref-i ' aqluñ idi ' ilm ile yār

Velīkin devletün bahtıydı envār

860.

Egerçi dāniş ile ' aql idi kūh

Velīkin ceys-i devlet idi benūh

861.

Ebed dānişle ' ilmin itmeyüp yād

Buyurdi bende çeksün anı cellād

EZ HĀB DER ĀMEDEN KALEMRĀ VE TEĞAYYŪR-İ HĀB HOD KERDEN

(KALEM'İN UYKUDAN
FİKRİNİ DEĞİŞTİREREK
UYANMASI)

862.

Kalem çün gördi bu düşi sehm-nāk

Turuben uykusından oldu ğamnāk

863.

Şalup başını kıldı fikr-i bisyār

Çevirdi ' aqlını her ser çü pergār

864.

Be-ğāyet hayretinden didi āhır

Yeg oldur olmadın bu fitne zāhır

865.

Ki ben Devlet ile idem müdāra
 Kılām dostluk tārīķin āşikāra

866.

Bunuñla red ideyin güft ü güyin
 Bunuñla içüreyin şavvı şuyın

NĀME FİRİŞTĀDEN KALEM TEBER TİĞ

(KALEM'İN KILIC'A MEKTUP GÖNDERMESİ)

867.

Hemāndem kıldı bir nāme
 münakkaş
 Be-gāyet dil-pezir ü nağz u dil-keş

868.

Siyāhı hıẓr-ı zūlmātınūñ ābı
 Sefīdi şubḥ-ı iķbālūñ niķābı

869.

Gehi mihr ile kīne naķş-engīz
 Gehi şulḥ ile cenge fitne-āmīz

870.

Sevādınūñ degül lāzım beyānı
 İçinde mūnderic cümle me'ānī

871.

Virüp bir ḥāşınūñ ol dem eline
 Revān itdi anı Tīg'ūñ iline

872.

Şahḥu'l-ķışşa diyār-ı Tīg'e irdi
 Girüp dīvāna mektūbı virdi

873.

Çü bildiler Kālem'dendür bu engīz
 Getürdiler hemīn bir ehl-i temyīz

874.

Aña şunup didiler idün iz'ān
 Bize neyse digil peydā vü pinhān

875.

Alup ser-bendın öpdı başa ķodı
 Ayak üzre tırup Tīg'e oķudı

876.

Pes ez ḥamd-i Ḥudā na't-ı
 Muḥammed

Dimiş fehmi eyle iy Tīg-i ser-āmed

877.

Ḥarābedür cihān aldanma aña
 Ne saña bākī ķalır ol ne baña

878.

Nazar kılsañ eyā Tīg-i cihān-gır
 Nice Tīg ıssını yudmuşdurur yir

879.

Senūñ olmuş tūtalum kāyinātı
 Ne aşşı çün beķāsızdur ḥayātı

880.

Senūñle milk içün ben itmezem
 cenk
 Velīkin nāmum içün eylerem tek

881.

Çeküpsin milkime dendān-ı Tır'i
 Kōparmışsın cihānda restehīzi

882.

İkimüzdür iden da'vā-yı şāhī
 Arada leşkerūñ yokdur günāhı

883.

Kılıcuñ ķo gılāfa eyle tedbır
 Ki kanlar dökölüp olmaya teşvır

**TERGİB KERDEN KALEM
TİGRÂ BEṬARİK-İ
MUŞĀLAḤAT VE
MUVĀFAKAT**

**(KALEM'İN TİG'İ BARIŞ VE
ANLAŞMAYA RAZI ETMESİ)**

884.

Senüñle kıyalum hayl ü sipāhı

Tek ü tenhā idüp yer cāy-gāhı

885.

İkimüz idelüm hoş ittifākı

Aradan giderüp girü nifākı

886.

Kılalum bir zamān da'vā-yı devlet

İdelüm bir zamān gāhī hikāyet

887.

Sevüp cān ü dil ile birbirimüz

Oturup bekleyelüm yerlerimiz

888.

Benüm emrümde ol her kār içinde

Benümle hemdem ol peygār içinde

889.

Senüñ cāhuñ olursa ger ziyāde

Baña vācibdür itmek inkıyāde

890.

Şalup başumdan efser hıızmet idem

Beni kul itdügine minnet idem

891.

Ve ger maqbülün olmazsa bu
menķül

Buyur her ne ise fikr-i ma'ķül

892.

Felān bustān maķām-ı dil-güşādur

Hevāsı mu'tedil rāḥat-fezādur

893.

Seherden irmeden şubḥuñ nesīmi

İkimüz olalum bağıñ nedīmi

894.

Senüñle 'ırz ü nāmūsa muvāfık

Ne ise görelüm iy yār-ı şādık

**PEŞİMÂN ŞODEN TİĞ EZ-
HUŞÜMET MEKTUB ŞULḤ
KERDEN**

**(TİG'İN DÜŞMANLIK BEYAN
EDEN MEKTUBUNDAN
PİŞMAN OLUP BARIŞA RAZI
OLMASI)**

895.

Çü Tığ işitdi buları temāmı

Elinden aldı endişe zimāmı

896.

Bu sözler şöyle oldu dil-peżiri

Ki geçdi fikr-i milkinden zamīri

897.

Demiyle nerm olup oddan çü pulād

Binüp şulḥa şavaşa itmedi yād

898.

Didi çün yokdurur dehrüñ beķāsı

Muķarrardur ķamu nefsuñ fenāsı

899.

Buyurdi bir kemāl ehli vezīre

Bu ma'nī tarzına üslüb vire

900.

Yaza bir hoş muḥabbet-nāme 'Aķla

Ki mümkün olmaya ādāb-ı naķle

901.

Hem ol demde alup destine Kāğıd
İdüp elfāz-ı ma'nīye katı cidd

902.

Didi ki iy Kalem kılma sitizi
Yitürme yok yire 'ırz-ı 'azizi

903.

Cihānda olmasun adım mübāriz
Şikestlik ister isem saña hergiz

904.

Sipāh u memleketde yok kuşurum
Hased yir niceler görüp huzurum

905.

Ezel bu da'vā senden oldu zāhir
Velī ıslāhı benden oldu āhır

906.

Gec okurduñ adımı kāh cāhil
Kılurduñ yok yire da'vā-yı bāıl

907.

Çün itdüñ bizi da'vet bu büstāne
Yüz üstüne varalum düstāne

908.

Olavuz çün mülākat anda yarın
Silüp āyīne-yi qalbüñ gubārın

909.

Likāñı gözgüm içre kıl temāşā
Olam ben dañi āyineñde peydā

910.

İkimüz idelüm rühānī şöhet
Bulup dīdār-ı bākī birle selvet

911.

Saña taḥsīn idem cān u ser ile
Yazam elqābıñı āb-ı zer ile

912.

Sen olasın yirüñde fāriğ'l-bāl
Yerümde meskenümde ben de hoş-
hal

913.

Yazup mektübı kātib eyledi tayı
Virüp bir kaşıduñ destine der pey

914.

Kalemde cānibe kıldurdu ıṣāl
İrüp çünküm okundu nāme der-ḥāl

915.

Kalem oldu begāyet ḥurrem ü şād
Ġam ü endühı oldu cümle berbād

MÜLĀKAT-I TİĞ Ü KALEM VE MUŞĀLİHAT KERDEN

(TİĞ VE KALEM'İN BULUŞUP BARIŞ YAPMASI)

916.

Kalem fehmi itdi peygām-ı Tığ'ı
Öpüp başına kodı nām-ı Tığ'ı

917.

Seher-gehden irüp gülzāra çün bād
Oturdu ikisi bir yirde dil-şād

918.

Kalem gösterdi luṭf-ı bī-dirīgi
Geçürdi kendünün üstine Tığ'ı

919.

Açup söz hoşkasın cevherlerinden
Nişār itdiler yerlü yerinden

920.

Velî çün da‘vâ-yı şāhî idüp Tîğ
Zebânından güher-bâr oldu çün mîğ

921.

Didi tîğ ehlidür hep maña leşker
Güvâhumdur benüm tîğ ile hancer

922.

Şecâ‘at bânına mühr oldu nāmum
Felek heycâ günü olur ğulāmum

923.

Benümdür Mışır u Hind’ün cümle
bâcı
Gelür her yıl baña Rûm’ün harâcı

924.

Beni Hâk tâ ezelden iy pür-âzer
İdûpdür âl-i ‘Osmân’a musahhar

925.

Olardan bulmuşam neşv ü nemâyı
Olara kıluram her dem du‘âyı

926.

Olaruñ yanlarında ehl-i kadrüm
Sa‘âdet çerhi üzre mâh-ı bedrüm

**CEVÂB DÂDEN KALEM
TİĞRÂ**

(KALEM’İN TİĞ’E CEVABI)

927.

Kâlem didi kılalum sözi kûteh
İdelüm anı kim oldur müvecceh

928.

Ser-âmedsin bugün sen rûzigâra
Niyâzuñ yokdurur âmüz-gâra

929.

Ne düşmenden çekersin ihtiyâtı
Ne dosuñla kılursın ihtilâtı

930.

Benüm ammâ ki yâr-ı nâ-güzîrûñ
Müşîrûñ her işüñde hem vezîrûñ

931.

Her işinde eger ben olmasam yâr
Nedür fehm idemezsin penc ile çâr

932.

Cihānuñ revnâkı hem milk ü mālı
Kamu benden durur nazm ü kemālî

933.

Benümle tev’emândur hükm ü
fermân
Çi bilsün bilmesün bu sırrı sulţân

934.

Ciger-derlikde gerçi mu‘tebersin
Velî tedbîr işinde bî-habersin

935.

Ol işi kim idersin zor ile sen
Kıluram rây ile tedbîr ile ben

936.

Eger biz ikimiz yek-dil olavuz
Dil ü cān kāmını āsān bulavuz

937.

Aña kim biz ikimiz oluruz yâr
Getürür naḥl-i iḳbālî anuñ bār

938.

Her işde dāvir-i devrân olur ol
Sa‘âdet milkine sulţân olur ol

939.

Ve ger ‘aql ile devletden berīdür
Kamu halkuñ zelīl ü ahkārıdur

940.

Nazar itmez aña şāhib-göñüller
Kör ocağdur anuñ gözine küller

941.

Bize mensüb olan devlet bulurmuş
Şeref ehli olup ‘izzet bulurmuş

942.

Niçün birbirimizden biz cüdālīk
İdüp her dem çekelüm bī-nevālīk

943.

Olavuz ittifāk üzre eger biz
Cihān mülkin tutaruz ser-be-ser biz

944.

Bu ikrār üzre sözi hatm idelüm
Yeter inşāf ü dīni ketm idelüm

945.

Sen ol hüküm ıssı buyruk sende
olsun
Nizām-ı milke revnağ benden olsun

CEVĀB KERDEN TİĞ
KALEMİRĀ

(KILIC’IN KALEM’E CEVABI)

946.

Kalem sözün işitdi çünki şimşir
Çalındı vü çapındı nitekim şir

947.

Şalup başın nice dem fikr-i bisyār
İdüp çizgindi her sūya çü pergār

948.

Açıldı gönli āhir hoş oldu
Bu bir kaç sözi didi hāmūş oldu

949.

Kalem’den yaña idüp rüy-ı ihsān
Didi işit eyā yār-i suhan-dān

950.

Yakīnim oldu sensin şeyh hem pīr
Ki sözün cānuma eyledi te’ şir

951.

Velī ben olıcağ sultān-ı ‘ālem
Olur sen tek katumda nice ādem

952.

Bilüp cānına minnet hızmētümi
Tutar cān ü dil ile ‘izzetümi

953.

Göke uç señ yire in señ be-herhāl
Saña benden irişir milkile māl

954.

Velī dānişle çün revnağ karasın
Benümle bile olmağa sezāsın

955.

İdüben birbirine hoş niyāzı
Biri birinden itmez imtiyāzı

956.

Kalem cārī ide fermān-ı Tīg’i
Biri birinden olmağa dirīgi

957.

Süleymān olsa biri birisi Cem
Beher hāl olalar her işde ya hem

958.

Aradan giderüp cümle nizā'ı

Biribirine itdiler vedā'ı

959.

Gidüp dilleri tıldı muḥabbet

Selāmet yolına itdiler 'avdet

ḤĀTİMETÜ'L- KİTĀB**(KİTABIN SONU)**

960.

Dilā bulmaḡ dilerseñ devlet ü cāh

Şaḡın kimse yolında ḡurmaḡıl ḡāh

961.

Gerekliḡ işit sözümi yārā

'Adāvetden 'adūya yeg müdārā

962.

Çü düşmen göre senden 'izz ile nāz

Olur kīnin ṡalıp yolında serbāz

963.

İde gör iyliḡi bedḡvāh olana

Ki budur Ḥaḡḡ yolu āḡāh olana

964.

Selāḡın kim ḡılur dīn ile dādı

Bu 'işveyle ḡapar kūy-ı murādı

965.

*Gehī eyle demür-ven tiḡden ḡeng**Gehī ṡulḡ it 'adū ile gehī ceng*

966.

Eger ceng itse döndermegil yüz

Yüri cengine merdāne yüze yüz

967.

Ve ger ṡulḡe gelürse vir emānı

Düşüp ardınca ḡoma ṡal 'inānı

968.

Beher ḡāl iş gerekdür iy birāder

Ḥudā vü bendeler rāzı olalar

969.

Olur ḡoḡ süflīye ḡāṡıl ṡecā'at

Kerem ḡaḡdan olur ḡula hidāyet

970.

Zihī ehl-i kerem merd-i mürüvet

İde ḡaḡ ṡāhir olanda itā'at

971.

Ḥaḡḡı bilmeklige gelmişdür ādem

Budur söz ḡāṡılı vallahü 'alem

MAḠALE**(MAḠALE)**

972.

Gel iy Ḥızrī yine dīvān-ı 'ışḡa

Kitābuñ tuḡfe ḡıl sultān-ı 'ışḡa

973.

Görenler didiler sözini dilḡvāh

Nefes pāyende bādā bāreka'llāh

974.

Aḡıtduñ ḡeṡmesin āb-ı ḡayātuñ

Şikest itdūñ revācını nebātuñ

975.

Gedā nisbet ḡamudan gerḡı kemsin

Velīkin ṡāḡib-i Tīḡ ü Ḡalemsin

976.

Seni ‘add itmesünler nev-hevesden
Ki ma‘nî-zâdesin pîr ü nefesden

977.

Haṭā didüm ḥaṭā estağfiru’llāh
Ki sensin rū-siyeh bir ‘abd-i
gümrāh

978.

Hevā cāmı seni sermest idüpdür
Belālar bendine peyvest idüpdür

979.

İrişmiş pîrlige ‘ömrüñ hevāda
Yiler тұrmaz zevāllu bir arada

980.

Bu bir kaç bî-ḥalākın sözleriyle
Revā mı baḥş-ı ṭab‘i dūzleriyle

981.

Serüñde var ise devlet nişānı
Haḫuñ yolında şarf it nakd-i cānı

982.

Ola kim evliyānuñ himmetiyle
Seni cümle Muḫammed ümmetiyle

983.

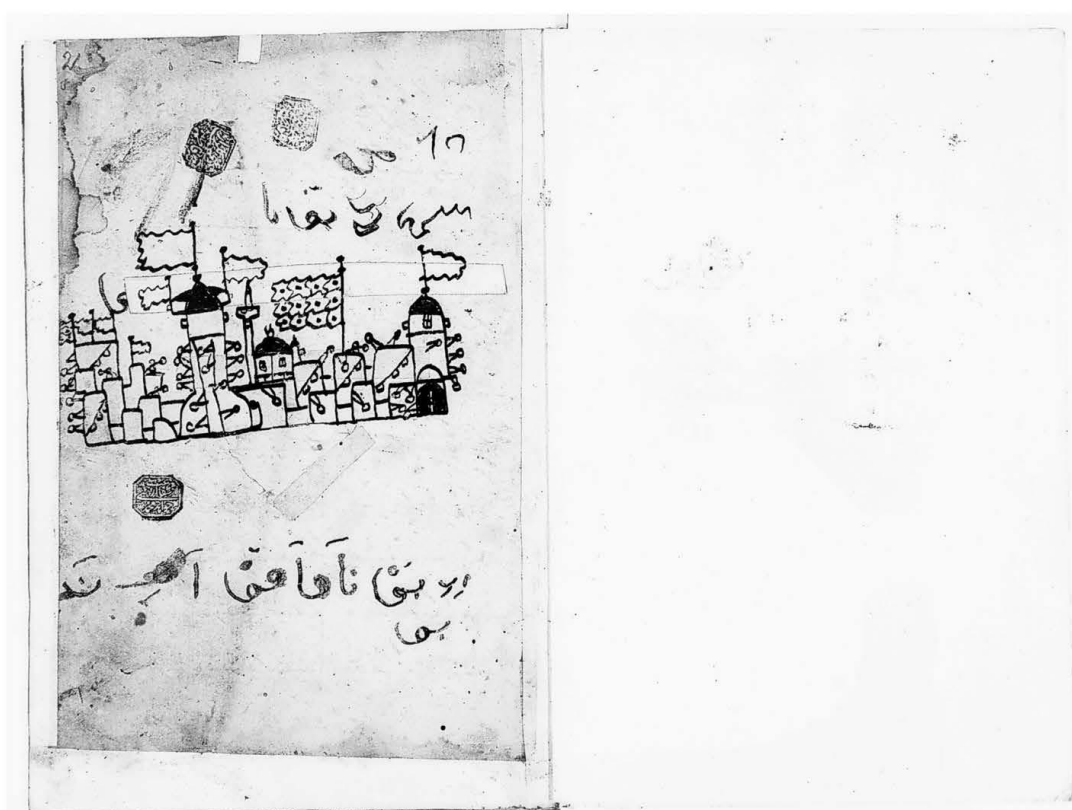
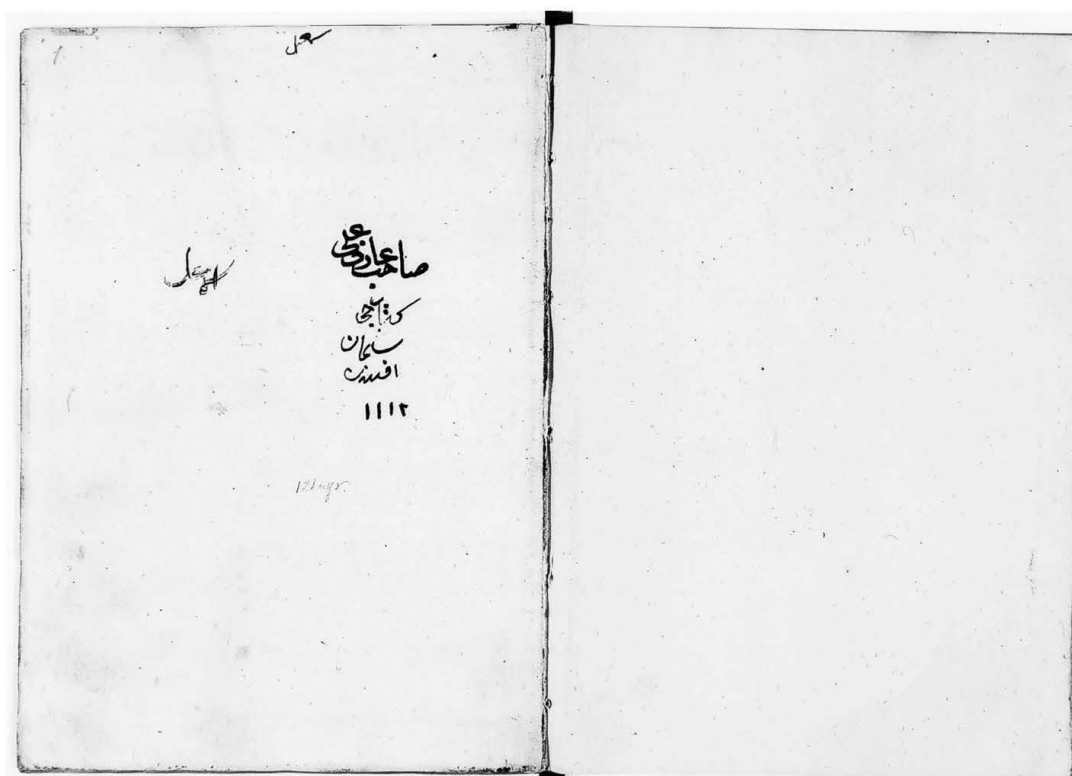
İdüben fıtr-ı ser-elṭāf ü gufrān
Behişt ehli ide luṭf ıssı Sübhān

984.

Bu ümīdle gelüñ iy ehl-i imān
Oḫuyup Fāṭiha umalum iḥsān

TIPKIBASIM

هَذَا كِتَابُ تَعْرِيفِ وَفَائِدَةِ زَعِي وَاقِعَاتِ مَرْكَازِ خُضَيْرِ كَاتِبِ سَكَّةَ اللَّهِ تَعَالَى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَلَاخُ الْإِسْلَامِ أَجْرُ رَأَى حَقِيقَتِ سِرِّ تَعْرِيفِ الْإِسْلَامِ
خَلَقَ الْخَلْقَ بِأَنْ يَلْذِي بِسَاءَ كَيْفَ وَلَمْ يَصْلُحْ مَعْرِفِي سَاءَ
يُوقَدُ كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ كَالْإِسْهَارِ رَأَى الْفِتْنَةِ
تَحْلِي تَلَاخُ دَلِي رُزْزَا كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ
تَلَاخُ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ صِنَاتِ صِنَاتِ الْفِتْنَةِ
عَلِمَ الْفِتْنَةِ بِسَاءَ كَيْفَ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
صِنَاتِ رَأَى الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
كَمَلَتْ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ

3

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
تَلَاخُ الْإِسْلَامِ أَجْرُ رَأَى حَقِيقَتِ سِرِّ تَعْرِيفِ الْإِسْلَامِ
خَلَقَ الْخَلْقَ بِأَنْ يَلْذِي بِسَاءَ كَيْفَ وَلَمْ يَصْلُحْ مَعْرِفِي سَاءَ
يُوقَدُ كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ كَالْإِسْهَارِ رَأَى الْفِتْنَةِ
تَحْلِي تَلَاخُ دَلِي رُزْزَا كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ
تَلَاخُ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ صِنَاتِ صِنَاتِ الْفِتْنَةِ
عَلِمَ الْفِتْنَةِ بِسَاءَ كَيْفَ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
صِنَاتِ رَأَى الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
كَمَلَتْ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ

3

مَوْكُورَاتِ وَفَوَاحِ الْفِتْنَةِ
يُوقَدُ كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ كَالْإِسْهَارِ رَأَى الْفِتْنَةِ

در مناجات باری عز و جل

تَلَاخُ الْإِسْلَامِ أَجْرُ رَأَى حَقِيقَتِ سِرِّ تَعْرِيفِ الْإِسْلَامِ
خَلَقَ الْخَلْقَ بِأَنْ يَلْذِي بِسَاءَ كَيْفَ وَلَمْ يَصْلُحْ مَعْرِفِي سَاءَ
يُوقَدُ كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ كَالْإِسْهَارِ رَأَى الْفِتْنَةِ
تَحْلِي تَلَاخُ دَلِي رُزْزَا كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ
تَلَاخُ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ صِنَاتِ صِنَاتِ الْفِتْنَةِ
عَلِمَ الْفِتْنَةِ بِسَاءَ كَيْفَ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
صِنَاتِ رَأَى الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
كَمَلَتْ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ

3

تَلَاخُ الْإِسْلَامِ أَجْرُ رَأَى حَقِيقَتِ سِرِّ تَعْرِيفِ الْإِسْلَامِ
خَلَقَ الْخَلْقَ بِأَنْ يَلْذِي بِسَاءَ كَيْفَ وَلَمْ يَصْلُحْ مَعْرِفِي سَاءَ
يُوقَدُ كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ كَالْإِسْهَارِ رَأَى الْفِتْنَةِ
تَحْلِي تَلَاخُ دَلِي رُزْزَا كَرْتِجَانِ الْفِتْنَةِ
تَلَاخُ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ صِنَاتِ صِنَاتِ الْفِتْنَةِ
عَلِمَ الْفِتْنَةِ بِسَاءَ كَيْفَ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
صِنَاتِ رَأَى الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ
كَمَلَتْ تَلَاخُ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ الْفِتْنَةِ

3

[illegible]

قهر بکند غماز علی اکبر
 دج و دیو هر چه کانی حاکم
 فتح مدح المصطفی علی من
 تحب یحیی نیر کتی و ملاح
 امیده و آیدای مهر و ماه
 کز دگر کفر تاج اسلامین
 تیر و یغیای قتل آید
 مدح خانی در اندک جان
 اولاد خود و مهر و توفیق
 الوهید جنبه بزم کمال دینی
 ابوبکر زهر و سرفراز دیوک
 هر بزرگم تر کله شاکان
 مهر شرع از رخ بلا کسری
 دج و دیو هر چه کانی حاکم
 فتح مدح المصطفی علی من
 تحب یحیی نیر کتی و ملاح
 امیده و آیدای مهر و ماه
 کز دگر کفر تاج اسلامین
 تیر و یغیای قتل آید
 مدح خانی در اندک جان
 اولاد خود و مهر و توفیق
 الوهید جنبه بزم کمال دینی
 ابوبکر زهر و سرفراز دیوک
 هر بزرگم تر کله شاکان
 مهر شرع از رخ بلا کسری

حاتم بن عرس و اوصا عن قاضي
 جهان عبد الحفيظ بن قاضي
 قاضيه عالمه و قاضي
 الدين رضا بن عرس و اوصا
 التوتون اول و كرامه
 جهان ازاو در پنج قلعه
 فتح بخارا و جلند او خوش
 اولي رحمن بن ميرزا سلطان
 محمد ابا و ابا بن جهان
 سنان و قاضي بن قاضي
 محمد بن عرس و اوصا
 حاتم بن عرس و اوصا

الكذب

الْكَلْبُ يَجْعَلُ سَرَّهٖ ذَلَّ ذَوْبُ بَابٍ
 كُنْزُكَ مَعْرِبَةُ اَوَّلِكَ اِذَا كُنَّ بَابٌ
 أَفْكَهُ اَشْلَقَ لُفَّ وَلِيْلِي
 يَدِي قَمِيحَةً قَلْبِي اَوْ سُرُورُ
 اَنْكَ شَدِيدَةُ اَلْعَالَمِ اَقْلَمْتُ
 اَكَاثَا اَوَّلِي اَبَدُ بُوَحْلَاوُ
 قَمِيحُ عَيْنِ اَلْعَمَلِ اَبَابُ اَلْاَهَةِ
 اَبْلَهُ كَرَمُهُ مَعْلُوكُ اَسْمِي
 اَبْقِيَتْ كُلُّ اَوْجَلَةٍ مَكْرَهُ
 عَمَلُ اَوْرَ اَعَالِبُ اَبَابُ اِلَهِي
 كَمِ اَلْمَلِكِ جَلَلُهُ جَمْعُ اَبَانِي
 اَبَا اَعْتَدْتُ اَدَا اَكْرَامِي
 اَبَا اَعْتَدْتُ اَدَا اَكْرَامِي

وَبِأَنَّهُ لَقَدْ أَمَرَ عِيسَى
 بِأَنَّهُ يَأْتِيَهُمْ بِأَمْرٍ
 كَلِمَةٍ قَدْ كَامَأْهِلَ لَهَا
 أَوْتَقَهُ بِأَنَّهُ يَأْتِيَهُمْ
 بِأَمْرٍ وَهَجٍّ وَصَادٍ
 فَهَذَا خُذُوا مِنْ خَطَايَاهُمْ
 وَكُلُوا مِنْ ثَمَرِهَا إِذَا
 نَزَلَ ثَمَرُهَا
 فَكُلُوا مِنْ ثَمَرِهَا إِذَا
 نَزَلَ ثَمَرُهَا
 فَكُلُوا مِنْ ثَمَرِهَا إِذَا
 نَزَلَ ثَمَرُهَا

حکیم

[illegible]

४६.

كَوْنِهِ نَكْسِدُ نَدِي سِدْرُ
 بَشْتِ اُولُو كَيْفِ كَوْلُ بَقَالِ
 جَهَانِ بِنَانِي اَقْبَرِ زِيْنِهِ
 قَلْبُ زِيْ طَعْنِهِ فَرْدُ مَوْسِ بَرِيْهِ
 اَلْكَوْنُ فَعْدُ لَمِغِ اَمْرِهِ
 دُرُ اَهْلِ مَسْنَا اُولُو كَيْفِ مَدْفِ
 مِهْمَاتِ ذَوْقِي بَلْ حَيْدِ اِلَانِ
 كَوْنِي مَنِ حَيْدِ دُرُ حَالِ اَمَلِ
 كَلَامِ اَصْفَالِ حَبْرِ اَلْحِجَامِ
 بُوْكَنْ اَرَايِشِ حَسْبِ اَمَلِ
 دَلِيْلِيْ دِي اَللّٰهُ حَسْبِ اَمَلِ
 اُولُو لَمِ مَرْبِ اَلْمَخِ اُولُو كَيْفِ
 مَقَامِ مَوْجِبِ اَوْجَاعِ اُولُو كَيْفِ
 كَوْلِ نَقْمِ عَاشِقِي رُوحِ اُولُو كَيْفِ
 اُولُو بَدْرِ شَمْسِيْ بَعْدِ اَلْحِجَامِ
 اُولُو كَيْفِ بُوْغِ مَوْجِبِ اَمَلِ
 كَلَامِ اَصْفَالِ نَكْسِدِ سَوْرِ كَرِيْمِ
 مَعَانِي تَوْنِيْ كَوْنِ كَوْنِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بَشَّ اَوْ بَشَّ عَمَلُهُ جَوْشَنَ
 بَايَ شَهَرِ قَاهِرٍ اَوْ لَوْ شَهَرِ
 مَكِّي اَوْ كَلَاكَلْدَن اِيَّاكَ
 بَيْنَ بَيْتِ قَهْلَمَ سَهَرِ خَالِكَ
 وَبَيْنَ بَيْتِ دِي وَبَسَايِ بَاكَ
 قَرِيبُ الشَّهَرِ اَوْ دُجَرِ عَمَلِ لَوْ شَهَرِ
 جِيَاكَ خَلْفِ حَرْبِ اِيَّاكَ اَوْ لَوْ شَهَرِ
 كَلَاكَلْدَن اَوْ دِي بَيْنَ
 اَيْتِ اَوْ شَاكَلَه جَوْشَنِ اَوْ لَوْ
 اَكْرَجِيَا حِيَا اَوْ لَوْ شَهَرِ
 مَكِّي اَوْ بَشَّ اَوْ شَهَرِ اَوْ لَوْ شَهَرِ
 مَقْصُورِ اَوْ بَشَّ اَوْ شَهَرِ اَوْ لَوْ شَهَرِ
 اِيَّاكَ اَوْ بَشَّ اَوْ شَهَرِ اَوْ لَوْ شَهَرِ

476

تَقُورْ وَلَمْ يَصْحَحْ إِذَ الْكَ
عَمَّالِ فَضْلُهُ تَقِيحْ إِذَا الْكَ
مُعَايِلَهُ بِنِي وَإِلْيَالِ الْكَ
دَلِ نَأَشَادِي سَائِدِيلِي الْكَ

آغاز دستت

[illegible]

مکر و بنده اول ^{داریک} آرد
 عجب پیش پای اول ^{داریک} شد
 قاتل ناب کور ^{داریک} ای صفت
 نسیم خوش هوا ^{داریک} شد
 کولاله ای ^{داریک} ای تنی ^{داریک} شد
 کایه ^{داریک} ای ^{داریک} شد
 طرود ^{داریک} ای ^{داریک} شد
 بوید ^{داریک} ای ^{داریک} شد
 آیدن ^{داریک} ای ^{داریک} شد
 هوون ^{داریک} ای ^{داریک} شد
 صفت کوی ^{داریک} ای ^{داریک} شد

10

قَضَائِهِ مُكَرَّرٌ كَجَدِّ شَيْخِ
وَرَبِّ مَجْلِسِ اَوْتُونِ شَيْخِ حُجَّتِ

دینار و نیکه عمره کردی و هفت
 سال از آن دی و محرم لیلله
 قاموسه زانه نوشته در رسوخ
 مکرم که رحمان دیکه آراده
 چاکم بیج زانین سوسن انا
 لکه و زنده و حیات و حیات
 هواسی رخ عشق و رحمت افزا
 اگر شاهزاده دین و مریای
 بابکین کنه اوله دین سکین
 دیکه لایق و در دست شاهه
 جوزا و الحار بی یستد یایی

طُوبَى قَسْدًا لَكُمْ بَدَ شَتَائِي
كَرْتَدِي زِيَادَ لِي بِمَرْبِي
إِيذِي تَبَعِي إِذَا سَاهِي الْكِبَرِ
كَيْفَ يُوَكِّدِي بَلْ كُنْ عَنْ قَدْرِ
قَوْلِي لَيْلَةً أَيْتَمَوْا فَنُفِصِلُنَّ
نُفَالًا كَوْنِي بِحَدِّكَ يَا بَالِي
دَعْوَابُ جَنَّتِي بِعَيْنِ الْكِبَرِ
كَلَامُكَ فَرَحِي كَيْفَ يُوَكِّدِي
كَمُؤَيَّدِي سَأَلَ كَوْنِي وَكَلِي
لَكَاتِ قَلْبِي فَظَهَرَ زَكَاتُ
أَكْلًا زَيْلًا زَيْلُ دَنِّ
فَلَا كَيْدَ لَكَ وَنَيْلُ مَقْدُورِ

اشدی جو نگه تیر احباری
 باو نیکه تپاس دارایی
 ددی بر خدا دان آید باز
 که زلف او کس اندر نواز
 و شد تا بفرج ایستاد
 و شد تا بفرج ایستاد
 ایزدی جو نگه تیغ اولی بر بند
 تو یوله بیه و کار سر بند
 قلمی کند وک یا را که بر بند
 صواشید آتش و دید ز صو
 تیر که بر طبع و شد و صو
 که پیشد آدوی که بر صو
 بود بر پنج و تو ای و لی
 اکا را بری تیغ احباری
 اکل بر جل از اسماء
 بری سبایت قل و بر بند
 سکر ددی بری و صو
 کیکه بیله و بر بند
 و شد تا بفرج ایستاد

[illegible]

میں

[illegible]

عزیز شہزادہ الیسیہ مجلس قلمیہ

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَهْلَدِي بَيْنَ قَوْمِي
 مَشُورَةً كَرِيماً يَتَّبِعُ بَاكِمَانِ وَصَفَتُ كَمَا
 قُلْتُ لَكَ الْوَيْفَ الَّذِي جَزَيْتَنِي
 بِوَلَدَةٍ أَلَمْ عَزِّدْهُ مَوْلَايَ ثَابِتاً
 كَمَا لَمْ أَكُنْ لَكَ إِذِي جَهْلَدْتَنِي
 دَكَلَدِي مَهْرًا وَأَوْنَدِي بِكَ
 تَتْبَعُهُ النَّفْسُ نَاتَوَانِدِي
 فَرَحْتُ عَالَمِيكَ دَوْدُوَانِدِي
 مَحْضَلْتُ نَفْسِي وَبَعْدَ نَفْسِي دَكَلَدِي
 جَعَلْتُ رِيحَ الْوَيْفِ رِيحِي
 كَمْ هَوِي بِنَارِ لَفْظِ إِذِي

2

الؤزرو الدیچی قیلدی یئرت
 ویریمسالش سوبه کالنجی حوت
 دجدا ییغیرمه بابه کجه
 قو لولیکله رزمه آکا
 کیمک سز اولان عسکری
 قلو برکنده چشم اسندی
 ویریم قیصه قد بر سکاخی
 یغایین ایش عزت سکاخی
 سنک دستک فرستیمه صلا
 لکه بیک قید اولنده خط
 کرایه قوغریسله یایله دست
 کرا اولدی وصالک نایک
 بوکوهلده ساهندن قلمور
 بوقه قصه ویریمک حلقمور
 ادره عسکری ییغیرمه
 اوزن خط ایکنک ویشلر قور
 ییغیرمه دایله له عسکری
 اوزن خط ایکنک ویشلر قور
 اوزن خط ایکنک ویشلر قور

شنا کہ قتل سے متعلق

حکما از اوله و ددی ای ساله جهان خرم شکله سلطنت
 جهانک یوقده و ملتدی ساله قوهار بیلک سوکندی ساله
 ابدن جری کسره نیندن اوزر ایلدی و ایلدی بهمان
 مجلیش کورده نیندن و اراز و شمانه عیار ایلدی
 اشارت کردن کمان به نیندن و نیندن قیلدی
 چو نیک حقیقه نواختی کما ایتدی بختک نیندن
 بیلدن صکره ددی ای ساله خدای و نیندن عیز که ناز
 بکام نیندن و ایلدی و ایلدی صفاد و بیلدی و ایلدی
 بیک باور بیلدی و نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 اولور نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی

15
 جهانک یوقده و ملتدی ساله قوهار بیلک سوکندی ساله
 ابدن جری کسره نیندن اوزر ایلدی و ایلدی بهمان
 مجلیش کورده نیندن و اراز و شمانه عیار ایلدی
 اشارت کردن کمان به نیندن و نیندن قیلدی
 چو نیک حقیقه نواختی کما ایتدی بختک نیندن
 بیلدن صکره ددی ای ساله خدای و نیندن عیز که ناز
 بکام نیندن و ایلدی و ایلدی صفاد و بیلدی و ایلدی
 بیک باور بیلدی و نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 اولور نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی

16
 شکسته آله او کورده دین و دین و دین و دین و دین و دین
 چکوب نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 آنکله جانله خرم و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 نیندن قلم ادا و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 بکندی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین
 طلب کردی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 کورده و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 هوای و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 بیک باور بیلدی و نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی

14
 دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین
 شکسته آله او کورده دین و دین و دین و دین و دین و دین
 چکوب نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 آنکله جانله خرم و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 نیندن قلم ادا و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 بکندی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین و دین
 طلب کردی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 کورده و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 هوای و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 بیک باور بیلدی و نیندن و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی
 و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی و ایلدی

او تو نه دي مگر پورتنه
 دليو پلانت غوړه پيداي
 کچو مشو غوړه پيري صله
 بولې سوله بخار اوله مان
 دولو د لک لاسونو زده
 اینه د زهري غده د لک
 اولون د کم قبله د بحاله
 خه کوي وچ وچ دوان
 پد کور دې د هر کله
 چي د لوبغاړي داري
 خه کوي پيله د پوښه
 د ليلنه د پوه او د عالم

سجده

[illegible]

اشهد ان لا اله الا الله
و ان محمدا عبده و راسله
و ان عليا وليه
و ان ابا عبد الله
هو نور محمد و نور آل محمد
و ان ابا عبد الله
هو نور محمد و نور آل محمد
و ان ابا عبد الله
هو نور محمد و نور آل محمد

كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مَا يَدْعُو بِكَ قَوْمُ ثَمُودَ إِذْ
 سَأَلُوا مِنْ آلِهِمْ أَنْ يَجْعَلَ لَهُمْ جَدِيدَ آلِهِمْ
 مِنْ أَجْلِ آلِهِمْ كَمَا جَعَلَ لَكُمُ الْيَتَامَىٰ مِنَ
 أَمْوَالِهِمْ لِيُحْيُوا آلَهُمْ عَلَيْهِمْ وَلَكِنَّهُمْ
 كَفَرُوا بِهِمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاكِبُونَ
 وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً
 وَأُتِيَ بِالْإِسْحَاقَ إِذْ كُنَ صَاحِبًا وَهَبْنَا
 لَكَ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلًا إِنَّكَ عِنْدَ رَبِّكَ
 ذَكِيرٌ
 وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً
 وَأُتِيَ بِالْإِسْحَاقَ إِذْ كُنَ صَاحِبًا وَهَبْنَا
 لَكَ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلًا إِنَّكَ عِنْدَ رَبِّكَ
 ذَكِيرٌ
 وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً
 وَأُتِيَ بِالْإِسْحَاقَ إِذْ كُنَ صَاحِبًا وَهَبْنَا
 لَكَ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلًا إِنَّكَ عِنْدَ رَبِّكَ
 ذَكِيرٌ

گوشتن و حج بر حور و زینب و قدس
بویاغ اچندکم انا ز چقدر

میں نے کہا۔

قرا طبعاً از یکتا زلف عیان
 که از زلف تو سر منو بماند
 شویا بشک شمع و دولت غریب
 مضاجع مله اهل جلال
 ارشاد ز غایت عین عانی
 فرستاد رخ تیرا بر ساحت یقین قلم
 کل این سر با عهد دستاورد
 سر و کلاه در کعبه زایل و دل
 حق بر کوی اولون برده
 قلند سولیک یکتا لاجرا سن
 دیکم هفت اولون توغ و
 حقیق که شکل عبدل کاجن
 که از زلف تو سر منو بماند
 دوری کم خیمه طمان و ک
 دوری رخ نه اولان اهلان
 دوری رخ القدس و اویان
 بر ساحت یقین قلم
 دیکم چو کلاه در دستاورد
 اولان سر اولون تالک بیدر
 دمه فضا دوسر و دل و جفا
 بر شیرین قضا نیک کسمه
 امیر ملک معین در حمله

شانس

۹۷۵

قُلْ رَّبِّهِمْ دَعْوَى كَرَّةٍ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ
 كَفَرُوا لَمَّا كَانَتْ هُدُومًا لِّلْكَوْكَبِ
 لَمْ يُغْنِ عَنْهُمْ كُدُّهُمْ وَلَا طَوْلُهُمْ
 لَمَّا كُنُوا فِي شَرٍّ مَّا أُخِيطَ خِطَابًا
 لِّبَنِي آدَمَ بَلْ كَانُوا فِي شَرٍّ مُّبِينٍ
 فَذَرْنَهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي
 فِيهِ يُصْعَقُونَ فِيهِ يَأْتُهُمُ الصَّاعِقُ
 حَتَّى لَا يَصْعَقُوا لَئِنْ كُنْتُمْ إِلَّا
 فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ فَذَرْنَهُمْ حَتَّى
 يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ
 فِيهِ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ
 خُذْ زِينَتَكَ لِكُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلِّ
 مَأْكَلٍ وَكُلِّ مَسْكَنٍ هَٰذَا يُصَوِّرُ
 ذَٰلِكَ لِكُلِّ قَوْمٍ مَّطَالٍ فَذَرْنَهُمْ
 حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ
 فِيهِ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

حَدَّثَنَا قُلُوبُ نَعُو مَحْمُودُ اَنَّكَ
 كُنْتَ اَنْتَ يَا مَعَاذَ سَوْءِ اَمَلٍ
 سَنَ اُولَئِكَ بِكَ وَبَدَّ طَوَارِمَ
 كَجَمْرٍ اَسَافِلِهِ زَكَرَكَ
 زَاكِيًا يَغِيثُ نَوَاحِي اَلْبَمِ سَبِيْرَ
 نَوَاحِي رَعْلٍ مَرَّةً اَوْ ثَمَانِيْنَ
 رَوَاتِبٍ فَيُكَاتِبُ اَسْبَابَ عِيَالِهِ
 بِمَنْ مَوْءُودٍ اَلَمْ يَسْجُدْ اَوْ لَوْ
 وَكَرَّ يَتْبَاكُ اَبَايْنَهُ فَهَ هَ هَ
 سَمِعْتُكَ كَمَا كُنْتُ رَايْتُكَ لَمَّا
 اَنْتَ اَصْدَقُ اَوَّلِيْنَ جَزْءِي سَاهِي

ام-تفوج

كَوْنَهُ لَوْ سِوَا نَامُكَ يَا
 دِهْاَكَلَكُ زَوَانِ اَوَّلَ سَيِّفَانِ
 سِيَّاحِي دُرُودَا دَمِ اَلْوَاكَلِكِ
 بِيَوْمِ سَبْدِ اَبَدِ اَبَدِ اَبَدِ اَبَدِ
 بَلْعُو وَبِرُو زَرْتَمِ دَسْتَمِ
 دِدِ شَبَنِ جَزْ طَالِ الصَّيْرِ
 وَبُيُودِي وَبِلَدِ عَرَمِ اَبَدِ
 كَلَنْدَرِ كِي جَوِ تَرِ اَلْوَاكَلِكِ
 عَزَلِ وَبَسْزِلِ اَزْ كَلَنْدَرِ اَبَدِ
 اَدِي خَالِكِ وَكِي كِي هَوَانِ
 هِيَنْ رَكَنْدِي دِي اَبَدِ اَبَدِ
 بَرِي كِي كِي كِي رَا هَوَانِ
 اَكِي رُوحِ كَوْنِ رَا اَبَدِ اَبَدِ
 كَوْنِ دِي جَزْ فَرِ دَوَانِ اَبَدِ
 جِلْ كَرْمَانِ اَبَدِي قَلْبِي دِي
 دِرُوزِ حَقْلِ اَبَدِ اَبَدِ اَبَدِ
 خَلَاقِ كَوْنِ دِي دِي اَبَدِ

۱۰۰

درد اول شد و لوح دعا چنان
دکل از این در آنگاه بدست
اول شد اهل محل کلاه هفت
نه تا هزار دفعه در و پیش
پرو رفت و در پایشه و ناسد
بکشد در اول اندام در دست
رو و پیش و این را پیشه
چنان در پیشه خود ظاهر
همه خرد و اول اندام چنان
منافعت که در دست را فایده
پیش و این را در دست
حل اول شد و در دست
پیش و این را در دست

[illegible]

حسن

اعلست و قیوم قلی کله یز
 چکله لار کونین یور یز
 و دلوست یکن سارخا
 او ان پره بکشتی کلا
 یی یاز و یی بک چوسد
 بو غازی نه کور یی یز
 ایا عند سر یی یی یز
 انجه زان ادر یی یز
 مانه کور یی یی یز
 یی یی یی یی یی یز
 نه دیند دنی نه دنی
 اولقن وصف یی یی یز
 بنایست خور یی یی یز
 اولقن کندو یی یی یز
 نه دنی نه دنی یی یی یز
 دوشر سالک سعند یی یز
 دوشر سالک سعند یی یز
 ادر دوشر سالک سعند یی یز
 ادر دوشر سالک سعند یی یز
 نه دنی نه دنی یی یی یز
 نه دنی نه دنی یی یی یز

بِمِثْلِهِمْ خَلَّلَهُمْ فِي جِوَارِهَا نَزَحَ
 وَلَوْ صَدْرِي لَمْ يَكُنْ لِي حِلًّا غَاثِي
 كَوْنُ رُبِّهِ تَهْلِكُ النَّاسُ تَهْلِكُ
 سَلَحَ أَهْلِيهِ حَاطَتْ قُرْطَانِي
 اِنْ شِئْتُمْ بِأَهْلِيكُمْ كَرَفَكُمُ الْوَا
 مَدْفَعُكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ
 وَكَأَنَّ أَمْسَانِي كَرَفَكُمُ الْوَا
 اَنَّكُمْ سَمِعْتُمْ وَيَا فِيكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ
 حَالُ الْقَتْلَةِ قَدْ كُنْ لَكُمْ فِيكُمْ
 طَائِفَةٌ فِيكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ
 قَدْ كُنْ لَكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ
 هَذَا نَكْبَتِي فِيكُمْ فِيكُمْ فِيكُمْ

بسم الله الرحمن الرحيم

[illegible]

كَلِمَةً وَارْتَدَّ بِسُوءِ الْبَيِّنَةِ كَيْفِي
 يُرْفَعُونَ فِي قَوْلَائِهِ مَا شَاءَا
 يُرَاجِعُ وَاتَّقِ كَوْنَهُ فِي كَوْنِ كَلِمَةٍ
 قَامُوا لَوَالِيهِ نَكَلُ الزَّانِكِ
 كَمَا يَرِثُ اتِّعَاسَ مَسْئَلَةِ هَوَاهُ
 يَنْكُودُ وَكَيْفَ يَنْزِلُ فِي
 يَلْبِسُ بِلَبْسِ سُلْطَانِ الْإِنَّاكِ
 أَكْثَرُ كَوْنِهِ فِي سُلْطَانِهِ
 خَيْرٌ مِنْ قُلُوبِهِمْ وَأَوْجَدُ
 كَوْنَهُ فِي كَوْنِهِمْ
 جَوَاهِرُ الْبَيِّنَةِ أَرْصَتْ

دفتر فروش

زمین و آسمان را در عین ایستایی
 که خدایا و لوسوز عالی بگردان
 سوار عالک سندن نظای
 جوهر کعبه را در آینه خورشید
 قصور نازک سرتش برندی
 جهان را در آینه دلش مقدر
 سنگه جلاله مستطال برین
 نه خدایا ای طوفان برانان
 اکبر او بر سما چو ستاره
 ابرش در بر خدایندک بران
 در پیشم جایگاه شاهر و لند
 ایند کجای جهانک سفر ای
 بدارد بشه از آینه و لوسوز
 جهان را در آینه کعبه
 سندن با شاور و میله خورشید
 سزایندک پای معجزه زهریدی
 سخی قلیه خدای دانستیم
 سنگه صورت و صعی برین
 نه خدایا ای بلند برانان
 ایند برین شاهر بران
 انگه کجای کعبه رکاب
 بناد و بر شاهر و لند

27 30

وَمِنْهُمْ

اَوَلَمْ يَنْزِكْ لَهُ الْوَالِي
 بَعْدَ الْيَاكُمَا مِنْ اِبْدَل
 خَزَنَةً اَوْيَ وَمِمَّا كَانَ
 دَخَلَتْهُنَّ عَوْدٌ فَرَقَتْهُ
 حِمَالٌ اَوْعَوْبٌ وَارْتَحِلْهُ
 بِكَاتِلٍ بِرَاحِلٍ عَنِ ذِي
 عِلَالٍ كُنْتَ تُوَكَّدُ بِمُجَلَّ
 حَقِّكَ عَمَّا بَيْنَكَ
 عَمَّا تَسْمَعُ كَيْدَ رِيْعِكَ
 نَكَحَتْكَ وَجَدَكَ دُونَ ذِي
 عَرَبٍ كَيْدَ رِيْعِكَ
 كَاكِلٍ لَمْلَمَةٍ اَوَّلَ لَوْدٍ

نَدْرُطُهُ اَوْ اَنْتَرِيْلَهُ كَالِهَ
 جَوَادَه قَلْبٍ وَاَمِي مَسْلَحِيْنَ
 بَرَزُوْلَهُ دَر مَسْلَعِ اَحْمَدِيْنَ
 قَائِلُ الْاَوَّلِيْنَ كِيُو تَكُوْر
 كِه شِيْرِيْنَ اَشِيْرُوِيْ مَوْزُوْن
 جَانِه اِيْمَن اَوْ تُوْرِيْ كِه اَكْلَه
 بِلَا اَقْدَارِ جَانِه صَالِه
 اَلْ اَدْنَايِيْ اَتَلْم اِنْدَايِيْ
 سَوَارِ مَكِيْ مَطْوَرِ خَرُوْمِ
 بِلَا كِه نَدُوْلِم اَوْ سَكِيْ
 اِيْدِ سَوَابِيْهِ عَدُوْرِيْ اَلْ
 نَدْرُطُهُ اَوْ اَنْتَرِيْلَهُ كَالِهَ
 جَوَادَه قَلْبٍ وَاَمِي مَسْلَحِيْنَ
 بَرَزُوْلَهُ دَر مَسْلَعِ اَحْمَدِيْنَ
 قَائِلُ الْاَوَّلِيْنَ كِيُو تَكُوْر
 كِه شِيْرِيْنَ اَشِيْرُوِيْ مَوْزُوْن
 جَانِه اِيْمَن اَوْ تُوْرِيْ كِه اَكْلَه
 بِلَا اَقْدَارِ جَانِه صَالِه
 اَلْ اَدْنَايِيْ اَتَلْم اِنْدَايِيْ
 سَوَارِ مَكِيْ مَطْوَرِ خَرُوْمِ
 بِلَا كِه نَدُوْلِم اَوْ سَكِيْ
 اِيْدِ سَوَابِيْهِ عَدُوْرِيْ اَلْ

١
 ٢
 ٣
 ٤
 ٥
 ٦
 ٧
 ٨
 ٩
 ١٠
 ١١
 ١٢
 ١٣
 ١٤
 ١٥
 ١٦
 ١٧
 ١٨
 ١٩
 ٢٠
 ٢١
 ٢٢
 ٢٣
 ٢٤
 ٢٥
 ٢٦
 ٢٧
 ٢٨
 ٢٩
 ٣٠
 ٣١
 ٣٢
 ٣٣
 ٣٤
 ٣٥
 ٣٦
 ٣٧
 ٣٨
 ٣٩
 ٤٠
 ٤١
 ٤٢
 ٤٣
 ٤٤
 ٤٥
 ٤٦
 ٤٧
 ٤٨
 ٤٩
 ٥٠
 ٥١
 ٥٢
 ٥٣
 ٥٤
 ٥٥
 ٥٦
 ٥٧
 ٥٨
 ٥٩
 ٦٠
 ٦١
 ٦٢
 ٦٣
 ٦٤
 ٦٥
 ٦٦
 ٦٧
 ٦٨
 ٦٩
 ٧٠
 ٧١
 ٧٢
 ٧٣
 ٧٤
 ٧٥
 ٧٦
 ٧٧
 ٧٨
 ٧٩
 ٨٠
 ٨١
 ٨٢
 ٨٣
 ٨٤
 ٨٥
 ٨٦
 ٨٧
 ٨٨
 ٨٩
 ٩٠
 ٩١
 ٩٢
 ٩٣
 ٩٤
 ٩٥
 ٩٦
 ٩٧
 ٩٨
 ٩٩
 ١٠٠

کینه دوی چون کمره چن بر
که تو ز کمره دوی با کمر
از بند دوی و دو قطع
دیار تیغ کوی با ملک
در تینه دوی باش قوی
پس اندر بند دوی عقل
بنایت قوی و کار دوی
پس از بند دوی استقامت
بنیاد دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
خود دوی و کار دوی
بوی دوی و کار دوی
عقل دوی و کار دوی
سیر دوی و کار دوی
کون دوی و کار دوی

ایندی

مقدمه

حاجت دوی و کار دوی
قوله دوی و کار دوی
از بند دوی و کار دوی
سوز دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
خود دوی و کار دوی
بنیاد دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
خود دوی و کار دوی
بوی دوی و کار دوی
عقل دوی و کار دوی
سیر دوی و کار دوی
کون دوی و کار دوی

ایندی

کما نکره دوی و کار دوی
پس اندر بند دوی و کار دوی
از بند دوی و کار دوی
سوز دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
خود دوی و کار دوی
بنیاد دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
خود دوی و کار دوی
بوی دوی و کار دوی
عقل دوی و کار دوی
سیر دوی و کار دوی
کون دوی و کار دوی

مقدمه

کما نکره دوی و کار دوی
پس اندر بند دوی و کار دوی
از بند دوی و کار دوی
سوز دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
خود دوی و کار دوی
بنیاد دوی و کار دوی
قله دوی و کار دوی
خود دوی و کار دوی
بوی دوی و کار دوی
عقل دوی و کار دوی
سیر دوی و کار دوی
کون دوی و کار دوی

قلور ارسته باند ز کج بندر که بالکج دیویش سوزی
 قلور کز لوتغند را دوزخی که بیدله مالیر ابار لوتغند
 قلور کیمد راک دلو زوالش سهر ترش کفر باخی مالو
 قلور اینده واکه دیا سرت او کین بوسری زوقیاس
 که یغوا ی کد حذک کد تراغش بوسو کایه دوشه
 تبه قلور بندر سطر ماغلن او زغش سیکم کد یلغان
 ویر سهر کس کس ریا کین کور تر دعوای شاهی
 قوما بوز کد سور کور سوز بوزی از هر کج رانی
 اکریغ اوسه ویکه بیدن او دوی سوز لک بملک کور
 دوی کیمد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد
 ندر کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد

بسم

بسم الله الرحمن الرحیم قلور سهر مالیر ابار لوتغند
 کور کز لوتغند را دوزخی که بیدله مالیر ابار لوتغند
 بوسری کیمد راک دلو زوالش سهر ترش کفر باخی مالو
 بوسری اینده واکه دیا سرت او کین بوسری زوقیاس
 که یغوا ی کد حذک کد تراغش بوسو کایه دوشه
 تبه قلور بندر سطر ماغلن او زغش سیکم کد یلغان
 ویر سهر کس کس ریا کین کور تر دعوای شاهی
 قوما بوز کد سور کور سوز بوزی از هر کج رانی
 اکریغ اوسه ویکه بیدن او دوی سوز لک بملک کور
 دوی کیمد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد
 ندر کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد کد

کلام الله الفلند مکتب کلام الله الفلند مکتب
 افر ز راست قلور سیم ز کد قلور بک این جان و سهر
 موع لک و کور بک تاجی انکله یار اولند اولو کج
 قلر اهلله بار اولو کد بی سعادت اهلک اولد بک
 دی بخر بر معوق وقت اعلام سولان کد دوز ارباب اولم
 هانا عفر سیم دوز ویک کین عفر دوز عفر لک
 قوشادی وکلن یار همدرد برار دوز بولن کرمه سهر
 عوا سیه ایشی بوق و سهر وک مراح ناک سهر کد دوز
 قلور جان کج اولن تنک انکون لک او دوز سهر لک
 عفر بوزان عفر صابر نظر قلور لک او دوز سهر لک
 او دوز کد دوز نون و قلور او لک بکله خوش وقت و کد

بسم

کلام الله الفلند مکتب کلام الله الفلند مکتب
 افر ز راست قلور سیم ز کد قلور بک این جان و سهر
 موع لک و کور بک تاجی انکله یار اولند اولو کج
 قلر اهلله بار اولو کد بی سعادت اهلک اولد بک
 دی بخر بر معوق وقت اعلام سولان کد دوز ارباب اولم
 هانا عفر سیم دوز ویک کین عفر دوز عفر لک
 قوشادی وکلن یار همدرد برار دوز بولن کرمه سهر
 عوا سیه ایشی بوق و سهر وک مراح ناک سهر کد دوز
 قلور جان کج اولن تنک انکون لک او دوز سهر لک
 عفر بوزان عفر صابر نظر قلور لک او دوز سهر لک
 او دوز کد دوز نون و قلور او لک بکله خوش وقت و کد

کرو کس که سوز ز صلیب دین
 ددی یکه کوی قاسم پسر کوی
 دولت کن اولسون ملک و مال
 قهر و شرم و سوز و صفا در
 دکل چو کیم اولیر در نایبی
 کد کسیت لور زنت و پای
 صفای بر تو آید هیچ سایه نیک
 بر تو نود و نیک و سیر
 ظلمت صبح بر تابی برایت
 مدد تو ناله آید می دادی
 مناصت کن کن منظر این ناله تیغ

کرو کس که

۳۷ ۳۹

که اولای باری قمرانی ایته یاد
 نه حدیله ایله دین و دین
 بود شانی نیک عالمی پدید
 تهر و سوز و خور و پای نامر
 آنکه اهل اولی و دین و دین
 قضا و تقدیر و تهر و دین
 شمع و دین و دین و دین
 کین و دین و دین و دین
 ددی و دین و دین و دین
 دین و دین و دین و دین
 ادوب نامور و دین و دین

کون مایه کیم کوی یادی
 در حیات دین و دین و دین
 کشتی و نایت و دین و دین
 دکن معنی و نایت و دین
 جهان و غنیمت و دین و دین
 ندر و دین و دین و دین
 اوکینه و دین و دین و دین
 بر آنکه و دین و دین و دین
 چاکری و دین و دین و دین
 نه و دین و دین و دین
 عجب و دین و دین و دین

خبر از

۴۰ ۴۱

خیل و دین و دین و دین
 قضا و دین و دین و دین
 صفت و دین و دین و دین
 دین و دین و دین و دین
 قیدی و دین و دین و دین
 کوی و دین و دین و دین
 ضیافت و دین و دین و دین
 هزار و دین و دین و دین
 نیمی و دین و دین و دین
 صحرای و دین و دین و دین
 هوای و دین و دین و دین

[illegible]

خطاب کرزی دولت باعقل

بوسه بر دیدی زان دست عسله
 کینه برش اهل انصاف نعل
 بیهوده زانم یار موافق
 اکابر اولو القهر کلاف
 بنده عالم کجایه و حیدر
 کینه برم و بر برم ملک و مال
 اگر قلم تهر بر کده گدایه
 ابر بر کجاست آن فوق العالیه
 او هر چه عقیل بازنده رعیه
 کینه برین داورم باد شادان
 او هر چه وجه کبریا کاف
 و اگر افراخ و کلا نسله اولیایر
 کینه بر من و بر من عیاله عار
 شکله اگر او لورمه خشن ستم
 کینه بر او و بر او و بر او و بر او
 جود به بله یا لاله زار
 شکله از اولی عسله و نعل
 کینه بر او و بر او و بر او و بر او
 کینه بر او و بر او و بر او و بر او

طبعی که از لایه خود فلاحیون
 اذیوار یافتی و جدی که چون
 غافل از یک جمله دریایی
 کو خیزل هلال عتق چشای
 قاف از کونکر الهی سن یار
 قریحت ابرو قافایه اول مار
 نه اصد ند کتوا ولسه ابتر
 قراطه نیابنده الله کوهر
 سن اللهک دولت هرق
 کوزمه گدنگ کار شریقت
جواب کاز عتق دولت
 اندی عقل چون شور وای
 دونهز دولت قلدی خطای
 دپی ای دولت و قعای
 ایکن رسوده کتعی ثنای
 قلوب ای طایفش چون چنگ
 اید هر چه رساندن یونکات
 غفلان دانش و قبه بند
 کل بر جو قتل و خیر و مند
 سنک هیچ بد عتق کار وانه
 طرس پی پی و کتعی خدای

جواب کا ذکر عقائد و مسائل

لکھا اوغلی کلدی کریم دیر حسن
 بیجہ بد کھن کوهی دیر حسن
 محمد بن ابراہیم بن احمد
 قورمن خلیفہ ایوبیہ رخاغه
 ولایت کند لیلہ رخس
 سند فاکان اولد کیم خرد و کس
 کیم تلک و فاکوت چمان
 کحل بر عارف احسان دند
 نه ازهر بر کل ایاد سک
 اشوکده اهل کیم کیم کیم
 فاعلده بیور کیم دند
 اعلیٰ بیور دیر لیلہ شمارک
 دیرده جابل و لیلہ کیم
 بکیم بقه کاکم کار سازی
 انکیم بیور و یوقده بیور
 کیم علیٰ اوسم کیم
 بیور و یوقده کیم
 بیور و یوقده کیم
 بیور و یوقده کیم

۱۲۷

دَلَا يَنْفَعُكَ مِنْكَ دَوْلَتُ وَجَا
 صَقِيعَ كَسْرِ دَلِيلِ قَرْمَلِ جَاهَا
 كَلَامِ عَرِاشَتِ سَوْرَجِي يَارَا
 عَدَاؤَتِ دَعَاوِيَةِ يَكْ مَدَامَا
 چُونِ شَمِ كَوْنِ مَسَدَنِ تَرَمَلِ نَا
 اَوْ رَوِي كَيْتِ صَلَبِ يَوَكَلَنِ سَرَا
 اِدَه كَوْنِ يَكِي بَدَخَوَاهِ اَوَانَه
 كِرُونِ رَوِي كِي كَا اَوَلَانَه
 سَلَامَتِ كَوْنِ يَوِي دِه اِلَلَه حَا
 بُو عَوِيلَه قُورِ كَوْنِ يَارِي
 قَمِي لِيلَه دَمُزُونِ خِجْدَنِ كَه
 اَكْ سَبَكْ اَسَفْ خُونِ يَوِي كَوْنِ
 وَكْرَصَلَه كَلَمِ سَه وَيَسَرِ لَمِي
 بَهْرَا اَتَشِ كَرْدِي يَارِي بَرِي
 اَوِي چَوْرَه سَنَدِ حَاصِلِ عَجَا
 نَهِي اَهْلِ كَرْمَزُونِ
 اِدَه خَوَاهِي اَوْنِ اِلَاعَتِ

[illegible]

سَكَنَ وَارْبِدَ دَوْلَتِ نَافِي
حَقْدَ نَوَالِ صَرْفِ يَدِ تَعْدِي
أَوَّلَكَ أَوَّلًا نَاكَ حَقْبِلَه
سَيِّجِلَه مُحَمَّدٌ أَمْتِ بِلَه
إِدْ وَنَ فُضْرَ سِرِّ الطَّائِفِ
بَعْدُ أَهْلِي دِلِّ لَظْفِ سَوِيحِ
بُذْوَصِلَه كَوْنَه أَعْلَى عِيَانِ
أَوْقِبَ تَالِخَه أَمْرَه لِحَافِ

مَتَّ الْكِتَابُ بِعَوْنِ الْمَلِكِ

الْوَهَّابُ عَنْ عَبْدِ الْفَيْضِ الْحَمِيرِيِّ

• الْحَاجُّ إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ •

۵ المنی خلیل علی ۵

فی شریعتی

وَسَعَاءُ

١٢

1

Journal of Management Inquiry 22(1) 3-15

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Hatice TEKLER

Doğum Yeri :

Adres :

İletişim :

EĞİTİM BİLGİLERİ

Tezli Yüksek Lisans: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, 2018-...

Lisans: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, 2014-2018

İŞ DENEYİMİ

2020 :